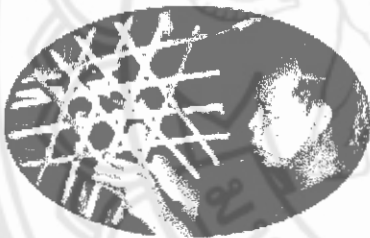

ภาคผนวก ก บทความที่เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก ก - 1 ประวัติ

ภาคผนวก ก - 1 - 1 จำลิลเอกทวี บุรณเซตต์

จำทวี บุรณเซตต์ ชาวพิษณุโลก ปัจจุบันอายุ 68 ปี แต่กว่าชีวิตของจำทวี ได้ใช้เวลา ไปกับการสะสม และค้นหาข้าวของ เครื่องมือเครื่องใช้ของคนไทย สมัยก่อน ตั้งแต่ของใช้ ในครัวเรือน เครื่องมือ ในการประกอบอาชีพ ไปจนถึงสิ่งของที่แสดงถึงประวัติความเป็นมา ของ จ.พิษณุโลก จากการเห็นคุณค่า ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง ของสิ่งเหล่านี้ ที่เป็นภูมิปัญญา บอกเล่าที่มาที่ไปของบรรพบุรุษ ที่นับวัน จะสูญหายไปจากชีวิต และความทรงจำ ของลูกหลานไทย จนในปี 2526 จำทวีได้รับการยกย่อง ให้เป็นบุคคลดีเด่น ทางวัฒนธรรมของ จ.พิษณุโลก และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้น ของการสร้าง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ด้วยน้ำพักน้ำแรง ของตนเอง และการสนับสนุนจากภรรยา และลูกๆ ในการดำเนินการ ให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เป็นแหล่งความรู้ให้ทุกคนได้ศึกษา เรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และวิถีชีวิตไทย ที่บอกเล่าเรื่องราวความเชื่อ ความคิด ภูมิปัญญาผ่านของใช้ ในชีวิตประจำวัน ของคนไทยสมัยโบราณ

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จำทวี คือพิพิธภัณฑ์ของคนไทยอีกแห่งหนึ่ง ที่เป็นผลจากความเพียร และเจตนารมณ์อันแน่วแน่ ที่จะสร้างสรรค์แหล่งความรู้ให้คนไทยได้รู้จัก และหันกลับไป มองเห็นคุณค่า และภาคภูมิใจกับภูมิปัญญาไทย เพื่อดำรงรักษา และสืบสานสิ่งดีงามไว้คู่แผ่นดินสืบไป พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จำทวี จังหวัดพิษณุโลก เปิดให้เข้าศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ทุกวันอังคาร - อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 8.30 - 16.30 น.

จำลิลเอก ทวี บุรณเซตต์

ภาคผนวก ก - 1 - 2 ประวัติพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าทวี พิมพ์บูรณเขตต์¹

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จ่าทวีเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนบุคคลของจ่าสิบเอก ดร.ทวี บูรณเขตต์ จัดตั้งขึ้นหลังจากที่ท่านได้รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านจำนวนมาก แล้วนำมาจัดแสดงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านไทยในอดีต และเปิดให้ผู้
เข้าชมได้ศึกษาหา
ความรู้โดยไม่เก็บค่า
ธรรมเนียมทั้งนี้ด้วย
อุดมการณ์ ที่ต้องการ
เปิดโอกาสให้ผู้ที่สน
ใจได้เข้าชมอย่างเสมอ
ภาคกัน จ่าสิบเอก
ดร.ทวี บูรณเขตต์
ตระหนักในคุณค่า

ของเครื่องมือเครื่องใช้ทุกชิ้นที่พบ พยายามขอแลกซื้อสิ่งของเหล่านั้นมาซึ่งในช่วงแรกทำได้ยาก เพราะท่านเป็นคนจน ต่อเมื่อภายหลังเมื่อมีฐานะดีขึ้นจึงทุ่มเทแรงกายแรงใจ เพื่อที่เสาะแสวงหา โดยใช้ทุนทรัพย์ส่วนตัวอีกมาก เพื่อสร้าง และดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์

จ่าสิบเอก ดร.ทวี บูรณเขตต์ เกิดในครอบครัวที่มีความยากจนมีลูกมากบิดาของท่านนั้นมีอาชีพเป็นช่างศิลป์ ความยากจนและการคลุกคลีอยู่กับบิดาจึงเป็นพื้นฐานให้ จ่าสิบเอก ดร.ทวี ผูกพันกับสิ่งของเครื่องใช้ที่ท่าน พบ โดยท่านนั้นได้รวบรวม ขอแบ่งปัน และสะสมทรัพย์ซื้อมาเรื่อยๆ

ในปี พ.ศ. 2510 ท่านได้ประกอบอาชีพรับจ้างหล่อพระพุทธรูปเป็นอาชีพหลัก ทำให้ท่านได้มีโอกาสเดินทางไปยังท้องถิ่นต่างๆ ท่านจึงได้เก็บและรวบรวมสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ได้ครอบคลุมทุกภาคโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือตอนล่าง

พ.ศ. 2526 ท่านได้รับการยกย่องจาก คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็นบุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาช่างฝีมือแขนงช่างหล่อจึงมีผู้ที่ให้ความสนใจ ขอเข้าชมบ้านพักของท่าน เพื่อที่จะเยี่ยมชมเครื่องมือ และเครื่องใช้ที่อยู่ภายในบ้าน อีกทั้งขอชมพระพุทธรูปที่ได้เก็บสะสมเอาไว้

ปีพ.ศ. 2533 ท่านได้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ขึ้นมา เหตุเพราะ บ้านที่จัดแสดงเกิดการทรุดโทรม และคับแคบมากต่อนั้นมาได้มีการปรับปรุงให้พิพิธภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจมาก

¹ สารเพื่อนักเดินทาง และการท่องเที่ยว อย่างเข้าใจและรอบรู้

ภาคผนวก ก - 1 - 3 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี ชุมความรู้แห่งภูมิปัญญา

พิษณุโลกนอกจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างแล้ว เมืองแห่งนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของไทย โดยเฉพาะวัดใหญ่ หรือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อันเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทยแห่งเมืองสุโขทัย ซึ่งภายในเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธชินราช พระคู่บ้านคู่เมืองของชาวพิษณุโลก และชาวไทย

นอกจากนี้ยังมีวัดนางพญา วัดราชบูรณะ วัดรัษฎก วัดเจติยยอดทอง วัดวิหารทอง และวัดจุฬามณี ซึ่งแต่ละแห่งล้วนเป็นอารามเก่าแก่ ควรค่าแก่การศึกษาด้านประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของเมืองนี้

เมืองพิษณุโลก ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกมากมายทั้งที่เป็นโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งแต่ละสถานที่ล้วนเป็นที่เชิดหน้าชูตาแก่คนในท้องถิ่นมาเนิ่นนาน และในจำนวนสถานที่สำคัญอันควรค่าแก่การศึกษานั้น มีพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านรวมอยู่ด้วย

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านที่เมืองพิษณุโลกไม่เหมือนพิพิธภัณฑสถานที่มีอยู่ทั่วไป แต่เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นจากบุคคลธรรมดาที่มองเห็นคุณค่าในสิ่งของเครื่องใช้สมัยก่อน และรักที่จะสะสมด้วยการใช้ทุนส่วนตัวมาอย่างยาวนานเป็นเวลากว่า 20 ปี พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ไม่ใช่เพียงสถานที่สะสมของเก่า ซึ่งจัดแสดงโดยหน่วยงานราชการ หากแต่เป็นแหล่งศึกษาวิถีชีวิตของคนไทยและเมืองพิษณุโลกในอดีตอย่างสมบูรณ์ โดยได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายในฐานะ “ชุมปัญญาแห่งงานพื้นบ้าน” ซึ่งรู้จักกันในนาม “พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี”

1. ที่มาของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี

พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เกิดขึ้นหลังจากที่ จำสืบเอกทวี บุรณเขตต์ ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาช่างฝีมือ แขนงงานช่างหล่อ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อปี พุทธศักราช 2526 ในครั้งนั้นคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก ได้ร่วมกันจัดงานเพื่อเชิดชูเกียรติให้แก่จำสืบเอกทวี ภายในงานดังกล่าว นอกจากจะมีการจัดนิทรรศการแสดงชีวิตประวัติ และผลงานประติมากรรมแล้ว จำสืบเอกทวียังได้นำโบราณวัตถุ และเครื่องมือเครื่องใช้ของคนในท้องถิ่น ตั้งแต่สมัยอดีต ที่ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 24-25 มาจัดแสดงให้ผู้คนทั่วไปได้ชมด้วย

การนำของสะสมที่มีอยู่ส่วนหนึ่งมาร่วมแสดงในงานดังกล่าว ได้นำไปสู่ความสนใจของประชาชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นอย่างมาก และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านขึ้นมาในภายหลัง

“สิ่งของเครื่องใช้ที่ผมสะสมมานั้น ผมใช้เวลาหลายสิบปีสะสมด้วยทุนส่วนตัว ที่ละเล็กละน้อย จนไม่มีที่ จะเดิน ผมเคยคิดจะมอบสิ่งของทั้งหมดให้หน่วยงานราชการรับไปดำเนินการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน เพื่อให้คนทั่วไปเข้าได้รู้เรื่องราวในอดีต แต่ไม่มีใครยอมรับของของผม เพราะไม่มีงบประมาณ ผมก็เลยเก็บไว้ชื่นชมแต่เพียงลำพัง จนกระทั่งมีโอกาสผมจึงจัดตั้งขึ้นเอง แม้จะยังไม่สมบูรณ์ทุกประการ แต่ผมก็พอใจ และคิดว่าหากมีโอกาสก็จะทำให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ” จำสืบเอกทวีกล่าวถึงที่มาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ

2. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำทวี ตั้งอยู่เลขที่ 20/8 ริมถนนวิสุทธิกษัตริย์ ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก ด้านหน้าของพิพิธภัณฑสถานเป็นป้ายไม้สักลายฝาปะกน ระบุข้อความแสดงที่ตั้งสถานที่นี้ว่า “พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจำสืบเอกทวี-พิมพ์ บุรณเขตต์ SGT. MAJ. THAWEE FOLK MUSEUM” ด้านบนเป็นหลังคาเลียนแบบบ้านทรงไทย

เข้าไปในบริเวณพิพิธภัณฑ์ โดยรอบเป็นพื้นที่กว้างขนาดกำลังพอดี มีการสร้างอาคารกระจายอยู่ทั่วไป เว้นไว้แต่ส่วนกลางจัดแต่งเป็นลานหญ้าแผ่สี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในบริเวณพื้นที่ทั้งหมดมีการจัดอาคารเป็น 4 จุดที่สำคัญ โดยทางทิศใต้ เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์หลักสองชั้น ซึ่งเป็นอาคารที่ใช้พื้นที่มากที่สุด ภายในแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของคนไทยในอดีต ตั้งแต่เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการดำรงชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ของเล่นเด็ก และภูมิปัญญาท้องถิ่นแขนงต่างๆ ตลอดจนการแสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่น ใกล้กับอาคารพิพิธภัณฑ์หลัก ขึ้นไปทางเหนือ เป็นอาคารสองชั้น แสดงเรื่องราวของเมืองพิษณุโลกตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนเข้าสู่ความรุ่งเรืองสมัยขอมเรืองอำนาจ ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดโดยรวม สภาพแวดล้อมทั่วไป รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิต ตลอดจนไปถึงประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ส่วนทางด้านทิศตะวันออกเป็นอาคารขนาดเล็ก แสดงเรื่องราวในวิถีชีวิตของชาวไทยซอง ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดนี้

3. จุดเด่นของพิพิธภัณฑ์

สาระสำคัญของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแห่งนี้อยู่ที่ทุกเรื่องราวทั้งโบราณวัตถุ ภาพถ่าย และเครื่องมือเครื่องใช้ทุกประเภท สามารถทำให้ผู้ไปเยือนได้รับรู้ทุกเรื่องเกี่ยวกับเมืองพิษณุโลก หรืออาจกล่าวได้ว่า หากไม่มีเวลาเที่ยวชมเมืองพิษณุโลกจนทั่ว เพียงแค่เข้ามายังพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ จะสามารถรับทราบทุกเรื่องได้ทั้งหมดทีเดียว

ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก

ทางพิพิธภัณฑ์ ได้จัดแสดงเป็นข้อความมีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องถึงความเก่าแก่ของดินแดนแถบนี้ มีการค้นพบเครื่องมือเครื่องใช้ของโบราณในยุคหิน และภาพสลักหิน ที่ถ่ายมาจากเพิงหน้าผาบนเขาผาแดง ในเขตอำเภอบางบาล ที่มีการสลักและขูดขีดผนังผาจนเกิดเป็นลวดลาย มากพอที่จะใช้ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์มนุษย์ชาติเชื่อว่าเป็นฝีมือของมนุษย์ยุคโลหะ

นอกจากนั้น ยังมีข้อมูลที่แสดงถึงเรื่องราวความรุ่งเรืองและการแผ่ขยายอิทธิพลของขอมโบราณ จนถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยอ่อนกำลังลง พิษณุโลกจึงอยู่ในความครอบครองของกรุงศรีอยุธยา กระทั่งผ่านเข้าสู่สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ พิษณุโลกก็ยังคงมีความสำคัญมาโดยตลอด

อีกส่วนหนึ่งอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์คือภาพการขุดค้นแหล่งโบราณคดีหลายแห่ง ที่ยืนยันถึงความเก่าแก่ของเมืองนี้ ตลอดจนเรื่องราวของการหล่อพระพุทธรูปที่มิดำเนินการพิศดารเข้ามาเกี่ยวข้อง ล้วนเป็นที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

กลุ่มชาติพันธุ์

สิ่งของเครื่องใช้ที่แสดงความเป็นชาติพันธุ์ ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องราวของไทยซองหรือไทดำ ที่เข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ตีเมืองเวียงจันทน์ได้ในช่วงปีพุทธศักราช 2321 และอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วงปีพุทธศักราช 2371

ความโดดเด่นของชาวไทยซองได้แก่ การแต่งกายอย่างมีเอกลักษณ์ โดยชายนิยมนุ่งกางเกงสีดำสวมเสื้อสีปลอย ขายยาว ส่วนผู้หญิงรัดอกด้วยผ้าเบียว และนุ่งผ้าถุงลายแดงไหม แต่หากเดินทางออกนอกบ้าน หรือไปร่วมงานที่สำคัญจะสวมเสื้อสี ซึ่งมีลักษณะเป็นเสื้อรัดรูปสีดำ การแต่งกายลักษณะนี้หญิงชาวไทยซองเป็นผู้ทอผ้าด้วยตนเอง

นอกจากนั้นยังมี การจำลองชีวิต และนำอุปกรณ์การเล่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และนำอุปกรณ์การเล่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และความเชื่อต่างๆ มาแสดงอย่างครบครัน

พระเครื่องเมืองพิษณุโลก

มุมหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ยังมีการนำพระเครื่องจากกรุต่างๆ ในเมืองพิษณุโลก ที่จำลึบเอกทวี สะสมไว้มาจัดแสดง อย่างมากมาย ซึ่งมีทั้งเนื้อชินเงิน เนื้อชินทอง เนื้อชินตะกั่ว เนื้อดินเผา และเนื้อผง (พระเครื่องเนื้อต่างๆ ถ้าพูดถึงเนื้ออะไร หมายความว่า จะมีส่วนผสมของวัตถุนั้นมากกว่าส่วนผสมอื่นๆ เช่น เนื้อชินเงิน จะมีเงินเป็นส่วนผสมมากกว่าส่วนผสมอื่นๆ) เป็นต้น อาทิ พระเครื่องในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก เช่น พระพิมพ์จากกรุวัดโพธิ์ พระพิมพ์จากกรุวัดประตูลี้ พระพิมพ์จากกรุวัดสระเตื้อ พระพิมพ์จากกรุวัดจุฬามณี พระพิมพ์จากกรุวัดอรุณฤกษ์ พระพิมพ์จากกรุวัดตาปะขาวหาย พระพิมพ์จากกรุวัดเขาสมอแครง พระพิมพ์จากกรุวัดพระศรีรัตนมหาธาตุหรือวัดใหญ่ พระพิมพ์จากวัดราชบูรณะ พระพิมพ์จากกรุวัดท่ามะปราง และพระพิมพ์จากกรุวัดสุทธาวาส ส่วนพระเครื่องในเขตอำเภอนครไทย ได้แก่ พระพิมพ์ขี้ผึ้งหน้าบันจากกรุวัดกลาง พระเครื่องในเขตอำเภอพรมพิราม ได้แก่ พระพิมพ์กรุวัดวังหิน และพระเครื่องจากอำเภอวังทอง ได้แก่ พระพิมพ์จากกรุวัดเขาสมอแครง การนำพระเครื่องจากกรุต่างๆ ทั้งจังหวัดพิษณุโลกมาจัดแสดงนี้ นับว่ามีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ และร่องรอยของการเจริญทางพุทธศาสนาอย่างสำคัญยิ่ง

เครื่องดนตรีพื้นบ้าน

เครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีเมืองพิษณุโลกคือ “เครื่องดนตรีมังคละ” เครื่องดนตรีชนิดนี้มีส่วนประกอบสำคัญอยู่ด้วยกัน 5 อย่าง

ในอดีตเครื่องดนตรีมังคละ ใช้เล่นในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะงานรื่นเริง หรือในเทศกาลงานบุญ จัดเป็นเครื่องดนตรีที่มีอยู่เฉพาะในเมืองพิษณุโลกเท่านั้น

ของเล่นเด็ก

ของเล่นเด็กที่รวบรวมนำมาแสดงไว้ ส่วนใหญ่เป็นของพื้นบ้านที่ผู้ใหญ่ทำให้ลูกหลานเล่นตามวัย ดังนั้น วัตถุดิบที่นำมาใช้จึงมีทั้ง ไม้ไผ่ ไม้จริง กะลามะพร้าว หนังกบ กาบไม้ รวมไปถึงหลอดด้าย และเศษสิ่งของที่เหลือใช้ นำมาดัดแปลงให้กลายเป็นของเล่นได้อย่างแยบยล เช่น กลองหนังกบ อีโก๊ะหรือกูปกับ อีบื้อหรือหมากบื้อ บ้องแบ๊ว วินคสายฟ้า ตะแล็บแก๊บ บั้งบื้อหรือกรอกแรก กลองกิ่ง จักจั่น ควายกะลา ไหวด ปี่ กังหันหมุน อีโป๊ะหรืออีพอก จะเข้ไม้ ลูกพืด ล้อรถหลอดด้าย วงล้อขอบ กะโล่ รถบรรทุก รถสามล้อ ลิงจับหลัก ขานหยั่ง ปิ่นแก๊ป และเปลเด็ก เป็นต้น

เครื่องมือช่าง

เครื่องมือช่างที่นำมาแสดงไว้ประกอบด้วยเครื่องมือสำหรับตัด ได้แก่ เลื่อยและมีด และเครื่องมือสำหรับขุด ได้แก่ ขวานถาก ขวานโยน และขวานอีกหลายแบบ เครื่องมือสำหรับเจาะ ได้แก่ สว่าน และสว่านโยน เครื่องมือสำหรับคีม ได้แก่ คีมชนิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีกบไสไม้แทบทุกชนิดวางเรียงไว้อย่างน่าสนใจ

เครื่องมือดักจับสัตว์

เครื่องมือดักจับสัตว์ที่นำมาแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำพวกนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บริเวณจังหวัดพิษณุโลก และพื้นที่ใกล้เคียง เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดสัตว์น้ำนานาชนิด และกลายเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับคนในพื้นที่

เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ

เครื่องมือดักจับสัตว์ ที่นำมาแสดงไว้ประกอบด้วย โฉง ใช้สำหรับ ช้อนปลา สุ่ม และครอบงวม ใช้ครอบปลา ช้อง ใช้ใส่ปลา อีเล้ง ใช้ดักปลาใหญ่ เช่น ปลาค้าว ปลาทราย และปลากะโห้ ลอบยื่นใช้ดักปลาดุก ปลาช่อน ปลาดู ปลาตะเพียน และปลากด ชอน ใช้ดักปลาดุก และปลาช่อน จีบไซ ใช้ดักปลาเล็กปลาน้อย ตุ่มบอง ใช้ดักปลากด หรือปลาแขยง ไซโป่ง ใช้ดักสัตว์น้ำขนาดเล็ก อีจู้ ใช้ดักปลาไหล ไซลอบ ใช้ดักปลากะตือ ปลาหมอบ และปลาสลิค

อีดูด ใช้ดักปลาดุก หรือปลาแขยง กรบ ใช้แทงปลาตามที่รัก จั่นโย ใช้ดักปลาใหญ่ ลอบนอน ใช้ดักปลาทั่วไป ทั้งเล็กและใหญ่ เบ็ดชักใช้จับปลากา เบ็ดลอย ใช้ดักปลาเทโพ เบ็ดนางรำ ใช้หยอกหลอกปลาใหญ่ เบ็ดขูดปลา ใช้จับปลาหลดโดยเฉพาะ อีโง้ง ใช้ช้อนปลาในน้ำตื้น ชนาง ใช้ช้อนปลาและสัตว์น้ำในแม่น้ำลำคลอง ร่วง ใช้ดักตะพาบ ซ่อมใช้แทงปลาไหล และขูด ใช้ดักปลาช่อน เป็นต้น

เครื่องมือดักจับสัตว์ประเภทอื่น

เครื่องมือดักจับสัตว์ ยังมีต่อเนื่องไปถึงวิธีการดักจับสัตว์ปีก สัตว์บก และสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งเครื่องมือบางชนิดสร้างขึ้นมาเพื่อสนองต่อผู้ประดิษฐ์คิดค้นในด้านนำมาทำเป็นอาหาร และส่วนหนึ่งเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้สัตว์มารบกวนพืชไร่หรือผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนั้น เครื่องมือบางชนิด ยังประดิษฐ์ขึ้นมาจากพื้นฐานคติหรือความเชื่อดังเช่น อีเหิน สำหรับดักงูเป็นงานประดิษฐ์ที่ลึกเกี่ยวกับการฆ่าด้วยวิธีทุบตี เพราะคนชนบทเชื่อว่าการทุบตีงูจะทำให้หลังหัก ซึ่งจะส่งผลให้ผู้กระทำหากินไม่ขึ้น หรือหากงูไม่ตายจะกลับมาทำร้ายภายหลัง

เครื่องใช้ในครัวเรือน

วิถีชีวิตคนในอดีตผูกพันกับธรรมชาติรอบข้าง การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนและการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่มักนำวัสดุใกล้ตัวมาประดิษฐ์ จนกลายเป็นภูมิปัญญาถ่ายทอดสืบเนื่องต่อกันรุ่นแล้ว รุ่นเล่า สิ่งประดิษฐ์ทุกชิ้นที่นำมาแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนี้ บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนที่ใช้เวลาว่างมาประดิษฐ์ประดอยเครื่องใช้จนเกิดประโยชน์และความสวยงามไปพร้อมกัน บางอย่างหาชมไม่ได้จากที่อื่น และบางอย่างเป็นสิ่งของที่สาบสูญไปแล้ว

ตัวอย่างเครื่องใช้ในครัวเรือน ที่นำมาจัดแสดงได้แก่ กระบุง กระบาย กระเชอ กระจาด กระโปรง สัตตวง ตะกร้า ตะกร้าใส่หลอดด้าย กระชอน กระด้ง ตะแกรง ตะลุ่ม ครุ ฝาชี กะเหล็บ โตก่องข้าว ไหข้าว กระติบ หวด แจ็ก และหีบหวาย นอกจากนั้น ยังมีมิดด้ายก้วยหรือมิดด้านเขาเสียดา มิดเขี้ยวเงิน หรือมิดปลอกเงิน ผักมิด

ประเภทเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ หม้อดินหุงข้าว หม้อน้ำ และโอ่งน้ำ ยังมีเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ เช่น กระป๋องหลอดชอง ช้างหีบ ไม้หีบอ้อย มิดควั่นอ้อย เครื่องหีบอ้อย กระต่ายขูดมะพร้าว และเครื่องสีข้าวโพด

ภายในพิพิธภัณฑ์ยังมีการจำลองการสร้างเรือนเครื่องผู้พร้อมจัดแต่งให้เห็นถึงการอยู่อาศัยของคนไทยสมัยก่อน ซึ่งมีทั้งเรือนไฟ และเรือนพาไลไว้อย่างน่าสนใจ

4. บทบาทของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีกับสังคม

สิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาถวายเป็นจำนวนมากข้างต้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ยกมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งจำทวีได้ยืนยันว่างานที่ทำอยู่นี้ ยังคงมีการรังสรรค์ต่อไปอย่างไม่มีวันจบสิ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นกับสังคม คือภาพของการนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ทั้งกระบวนการ ซึ่งจำทวีเองทว่ามีจุดเริ่มในงานสร้างสรรค์นี้จากพื้นฐานของความหลงใหล

ทางภูมิปัญญาอันแยบยลของคนไทยในอดีต และนำสิ่งที่สะสมมาเป็นประจักษ์พยานในความชาญฉลาดของคนรุ่นก่อน

พิษณุโลกวันนี้จึงมีของดีให้ได้ชมกันอย่างมากมาย และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เมืองพิษณุโลกคือ สิ่งล้ำค่าที่ไม่อาจประเมินได้ด้วยราคา พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เปิดให้ชมกันตั้งแต่วันที่ 08.30-16.30 น. หยุดเฉพาะวันจันทร์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยไม่เสียค่าเข้าชมแต่อย่างใด

หลังจากเพลิดเพลินกับการชื่นชมของเก่าหายากแล้ว บริเวณใกล้ทางออกซึ่งเป็นอาคารแถวชั้นเดียวทางทิศเหนือ สถานที่นี้ทางพิพิธภัณฑสถานจัดตั้งเป็นจุดจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อให้ผู้เข้าชมได้แวะซื้อติดมือกลับไป และรายได้จากการจำหน่ายสินค้านี้เป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑสถานจะมีรายได้ เพื่อนำกลับไปพัฒนาพิพิธภัณฑสถานให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

ถึงตรงนี้ คุณค่าของงานพื้นบ้านไทย ที่จำลองเอทโนกราฟและนำมาจัดแสดงไว้ ได้กลายเป็นผลงานทางภูมิปัญญาของผู้สะสม ที่มองเป็นค่าของภูมิปัญญาไทยในอดีต หากร้อยละ 10 ของประชากรไทยมีแนวคิดเช่นเดียวกับคนไทยคนนี้ ประเทศชาติคงมี “ชุมคลังแห่งปัญญา” ให้เห็นกันแทบทุกหัวระแหง

ทวี บุรณเขตต์ นักอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

บ้านจำทวี

ประตูล็อกสี่เหลี่ยมราวกับถูกปิดตาย เพราะไม่มีการเคลื่อนไหวของสิ่งใดที่จะให้รู้ว่า เมืองหลังม่านเหล็กมีกิจกรรมอันใดดำเนินอยู่ หากแต่จะรู้ได้ เพราะป้ายด้านหน้าระบุข้อความ “โรงหล่อพระบูรณะไทย(จำทวี)” ปรากฏหรา แสดงว่าการเดินทางมาหา “จำทวี” ถูกที่แล้ว

ด้านข้างประตูใหญ่ริมถนน มีช่องประตูไม้ล็อก สามารถเปิดเข้าไปได้ สองฟากถนนทางเข้าบ้านเรียงรายด้วยกรงเหล็กพร้อมสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า “สุนัขพันธุ์บางแก้ว” ส่งเสียงเห่าคำรามตามสัญชาตญาณ เข้าไปถึงตัวบ้านเป็นเรือนตึกสองชั้นในสไตล์ร่วมสมัย เรียงรายแขวนไว้ด้วยกรงนกเขาอยู่ตามชั้น

ผ่านตัวเรือนเป็นทางเดินเข้าไปยังโรงกว้างซึ่งปลูกสร้างขึ้นแบบหลังคาคลุมพื้นดิน ด้านข้างเปิดโล่งให้อากาศถ่ายเท ชายวัยผู้ใหญ่วางตัวส่วนสูงกว่า 160 ซม. ศีรษะกว้าง หน้าตาขี้ขลาด แต่งกายด้วยกางเกงขาสั้น สวมเสื้อม่อฮ่อม หากมองผิวเผิน หรือถ้าไม่เคยเห็นหน้าตามาก่อน อาจคิดว่าเป็นคนงานธรรมดาที่ไม่มีความสำคัญ แต่นักคิดที่มุ่งมั่นและสายตาดูจริงจัง ทำให้รู้ได้ไม่ยากว่าบุคคลผู้นี้คือ “จำทวี”

“ส่วนมากถ้าไม่มีธุระไปไหน ผมจะอยู่เฉพาะในบ้านดูแลงานในโรงงานนี้ทั้งวัน” จำทวีบอกเล่าถึงกิจวัตรระหว่างการสนทนา

ภายในห้องโถงชั้นล่าง นอกจากเป็นโต๊ะเก้าอี้ชุดรับแขก รอบๆ ห้องมีการประดับประดาด้วยของเก่าโบราณล้ำค่าทั้งในแง่ของกาลเวลา และภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ของพวกนี้เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นเอง อีกส่วนผมจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานฝั่งนั้น และอีกไม่น้อยที่ผมเก็บไว้ยังไม่ได้นำไปแสดง เพราะที่ไม่พอ” จำทวีพูดถึงของที่เก็บสะสม จนสร้างชื่อเสียง

บ้านหลังดังกล่าวนั้นนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวจำทวีแล้ว ยังเป็นที่รับเสด็จประมุขสงฆ์ พระบรมวงศานุวงศ์ของไทย และต่างประเทศ ตลอดจนไปถึงบุคคลระดับสูงแทบทุกวงการ อาทิ เมื่อวันที่ 31 มกราคม พุทธศักราช 2531 มีโอกาสรับเสด็จสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่เสด็จมาเยี่ยมชมโรงหล่อพระบูรณะไทย และพิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี

นอกเหนือจากการประดับประดาสิ่งของสารพัด กลางห้องยังมีเก้าอี้ไม้ ล้อมรอบด้วยเสาและเชือกราวกับเจ้าของต้องการกันเพื่อไม่ให้ใครเข้านั่ง

“เก้าอี้ตัวนี้ เป็นชุดเดียวกับที่เรานั่งคุยกันนี้แหละแต่ตัวนั้นที่ผมต้องล้อมกันไว้ต่างหาก เพราะเป็นเก้าอี้ที่ครั้งหนึ่ง สมเด็จพระเทพฯท่านเสด็จมา และประทับบนเก้าอี้ตัวนั้น ผมเลยจัดแยกไว้ต่างหากเพื่อรำลึกถึงพระองค์ท่าน” จ้าหวียกมือท่อมหัว พร้อมกับชี้ไปยังภาพข้างฝาผนังที่มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประทับอยู่บนเก้าอี้ ตรงกลาง และรายล้อมด้วยสมาชิกในครอบครัวบูรณเขตต์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เคยเสด็จมายังโรงหล่อบูรณะไทย และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจ่าหวีถึง 2 ครั้ง คือในวันที่ 7 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2532 เป็นการเสด็จสวนพระองค์ และอีกครั้งในวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2537 ในคราวเสด็จนำคณะนักเรียนและคณาจารย์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ไปทัศนศึกษา ยังความปลาบปลื้มมาสู่จ่าหวี และชาวพิษณุโลกอย่างถ้วนหน้า

นอกจากนี้ ยังมีโอกาสเฝ้ารับเสด็จ เจ้าชายอโยธยาโนมียา ฟูมิฮิโตะ แห่งประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พุทธศักราช 2532 จ่าหวีเป็นใคร ทำไมจึงมีโอกาสดีที่น้อยคนนักจะมีเหมือน

5. ประวัติของจ่าหวี

“สิ่งที่เป็นผม ในทุกวันนี้ผมยืนยันได้ว่าเกิดจากความยากจนในอดีต ซึ่งผมจำเป็นต้องรับรู้และสัมผัสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความยากจนนั้นทำให้สนใจสิ่งรอบข้าง ด้วยความสำนึก และเพราะความยากจนนี้เอง ทำให้ผมได้เรียนรู้ในหลายเรื่อง จนประสบการณ์ที่สั่งสมให้สามารถประคับประคองชีวิตมาได้ถึงทุกวันนี้” จ่าหวีเกริ่นเรื่องราวในชีวิต

จ่าหวี เกิดเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พุทธศักราช 2475 หลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองไม่กี่เดือน เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวน 12 คนของครอบครัวนายบุญทิว และนางอุ่นเรือน หรือชวน บูรณเขตต์ ที่บ้านคลองเตาไห หรือที่รู้จักกันดีในปัจจุบันว่า บ้านตาปะขาวหาย ในเขต ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง พิษณุโลก

“ฐานะทางบ้านผมไม่สู้ดีนัก จึงมีโอกาสเรียนชั้นสูงสุดแค่ ม.6 ซึ่งผมก็ถือว่ามากแล้วในสมัยนั้น”(ม.6 สมัยก่อนเทียบเท่ากับ ม.4 ในปี พ.ศ. 2543)

แม้จะเกิดในครอบครัวที่ไม่สุขสบาย แต่จ่าหวีก็ยืนยันชีวิตวัยเด็กว่า โชคดีที่มีพ่อเก่งงานด้านช่างศิลป์ และความเก่งของพ่อนี้เอง ภายหลังต่อมาได้กลายเป็นคุณูปการอย่างใหญ่หลวงสำหรับจ่าหวี

“พ่อผมเป็นช่างศิลป์ เก่งในงานหลายสาขา ตอนแรกเป็นครู ต่อมาลาออกแล้วมายึดอาชีพวาดเขียน งานปั้น แกะสลัก เถ่งหยวก ทำโบสถ์วิหาร รวมถึงรับจ้างเขียนแบบ และก่อสร้างทั่วไป พ่อผมรู้จักวิธีทำยาสมุนไพร ทำเครื่องดนตรีไทย ทำร่มผ้า ร่มกระดาษ ทำได้ ทอเสื่อ สานเข่ง ทำดอกไม้ประดิษฐ์ และอีกหลายอย่าง ส่วนอาชีพที่พ่อทำมีทั้งเลี้ยงสัตว์หลายชนิด เช่น วัว ควาย แพะ ม้า ทำไร่ ทำนา และนำผลผลิตที่ได้มาขาย ลองคิดดูก็แล้วกันเป็นคนคนเดียวทำได้ไม่รู้กี่อย่าง ทุกวันนี้ผมมาคิดว่า นี่แหละคือสมบัติที่พ่อให้ผม ซึ่งเมื่อคิดถึง ความยากจน ในแง่เศรษฐกิจแล้ว ผมว่ามันมันเป็นกระพี้ แต่จริงๆ แล้วพ่อผมร่ำรวยความรู้ และทำให้ผมรู้ในหลายเรื่องที่คุณอื่นไม่รู้” จ่าหวีกล่าวอย่างภาคภูมิใจในตัวบิดา

จากลูกศิษย์พ่อไปเป็นศิษย์ ศิลป์ พีระศรี

จ่าหวีได้เรียนรู้ประสบการณ์ทำงานร่วมกับบิดามาอย่างต่อเนื่อง จนอายุได้ 15 ปี จึงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ และนำความรู้ในงานช่างเขียนที่ไม่มีสถาบันรองรับไปสมัครงานตามร้านต่างๆ เช่น ร้านเขียนแบบแปลน พิมพ์เขียว

ทำปัสถ์กรายาง เขียนกระจกฉายภาพยนต์ เขียนแม่พิมพ์หิน จนได้รับความรู้ในศาสตร์ช่างศิลป์อีกหลายแขนง ต่อมาเกิดล้มป่วยจึงเดินทางกลับพิษณุโลก เมื่อนายแล้วเปลี่ยนไปยึดอาชีพหาสัตว์ป่าขายระยะหนึ่ง ก่อนจะไปรับจ้างทำงานในบริษัทเฮงกี้ ที่ดำเนินธุรกิจรับจ้างสร้างบ่อน้ำทั่วประเทศ

"ผมทำงานที่เฮงกี้ได้ระยะหนึ่ง มีโอกาสเดินทางไปทั่ว ทำให้มีประสบการณ์แปลกใหม่เข้ามาอย่างไม่รู้ตัว"

ในปีพุทธศักราช 2498 จ่าทวิสมัศรับราชการทหาร ในตำแหน่งช่างเขียนฝ่ายยุทธโยธา ภาคทหารบกที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างนั้นมีโอกาสทำงานในหน้าที่ต่างๆ มากมาย และมีผลงานดีเด่นเป็นที่พอใจของเจ้านายจนได้เลื่อนยศตามลำดับขั้นถึงขั้น "จ่าสิบเอก" และมีโอกาสได้เรียนเพิ่มเติมวิชาช่างโลหะกับ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี แห่งกรมศิลปากร

"ผมจำได้ว่าตอนนั้นช่วงปี 2502 เวลานั้นกองทัพอากาศที่ 3 มีดำริจะจัดสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แต่ไม่มีงบประมาณ ตัวผมเองก็ไม่เชี่ยวชาญงานด้านนี้โดยตรงแต่อยากทำมาก จึงได้เสนอตัวขอให้ท่านแม่ทัพภาคที่ 3 ส่งผมไปเรียนวิธีการหล่อโลหะ ที่กองทัตติศิลป์ กรมศิลปากร ท่านแม่ทัพอนุญาต ผมจึงมีโอกาสไปเรียนกับท่านอาจารย์ ศิลป์ นอกจากนั้นก็มีการเรียน ยืมศิริ และอาจารย์สนั่น ศิลากร"

จ่าทวิ รับราชการอยู่ราว 23 ปี จึงลาออกจากราชการเมื่อปี พุทธศักราช 2521

ยึดอาชีพหล่อพระ

อาชีพหล่อพระ เป็นงานที่รากฐานมากจากความคิดในวัยเด็ก ซึ่งจ่าทวิเติบโตและคลุกคลีมากับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นที่ผูกพันกับเครื่องรางของขลัง ทั้งผ้ายันต์ พระเครื่อง จึงเกิดการสะสมตามกำลัง จนเมื่อเข้าสู่วัยทำงาน มีโอกาสได้ทำงานงานช่าง และสัมผัสงานหล่อพระอย่างต่อเนื่อง ภายหลังแต่งงานกับนางพิมพ์ เมื่อปีพุทธศักราช 2503 จึงเริ่มรับจ้างหล่อพระเพื่อเป็นรายได้เสริมในครอบครัวอีกทางหนึ่ง

"ในระยะแรกเมื่อผมรับจ้างหล่อพระ ลูกมือคนสำคัญของผมก็คือ ภรรยา เธอช่วยงานหลายอย่างจนกระทั่งเราสามารถก่อตั้งโรงหล่อเป็นของตัวเองได้สำเร็จ และก็หาลูกมือเพิ่มเติมเข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นคนในท้องถิ่นนี้แหละ" จ่าทวิบอก

จนถึงปัจจุบันงานหล่อพระยังคงเป็นอาชีพที่จ่าทวียึดไว้อย่างมั่นคง พร้อมๆ กับเปิดโอกาสให้ผู้สนใจในศาสตร์แขนงนี้แวะเวียนไปศึกษาได้อย่างไม่ปิดบัง

สำหรับผลงานเกี่ยวกับงานหล่อโลหะ และงานแกะสลัก ที่ยังปรากฏให้เห็นและนำชื่อเสียงมาสู่จ่าทวิจนถึงปัจจุบันได้แก่

- รูปปั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่โรงพยาบาลค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พิษณุโลก
- พระราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขนาดเท่าครึ่ง ของคนจริง ในค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พิษณุโลก
- แผ่นป้ายชื่อ ขอบลายแกะไม้ ตัวอักษรนูนเปิดทอง ของกองบัญชาการกองทัพอากาศที่ 3
- หลักศิลาจารึก พระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
- พระพุทธรชินราช ขนาดเท่าองค์จริง ประดิษฐานเป็นพระประธานวัดพุทธบูชา แขวงบางมด เขตราชพฤกษ์ กรุงเทพฯ

- รูปเหมือนนายแพทย์เบนทูล บุญอิต และภรรยา ที่โรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก
- ตลอดจนพระประธาน และพระเครื่อง ในโอกาสสำคัญที่ผ่านมา อีกมากมาย

6. งานสะสมของใช้ในบ้าน

นอกจากพระเครื่องและเครื่องรางของขลังบางส่วนที่เคยสะสมไว้ในเยาว์วัยแล้ว เมื่อจำทวีเริ่มกิจการงานหล่อพระ วัตถุดิบส่วนหนึ่งที่จำเป็นต่อการหล่อพระ คือโลหะต่างๆ ซึ่งจำทวีต้องตระเวนไปซื้อโลหะตามร้านค้าของเก่า โลหะที่ซื้อมามีทั้งพระพุทธรูปเก่าที่ชำรุดและสมบูรณ์ และบางส่วนเป็นของใช้ในบ้านเช่น เต้าปูนทองเหลือง เขียนหมาก พาน ถาด กระดิ่งวัว และอีกมากมาย ดังนั้นสิ่งของบางส่วนที่มีสภาพสมบูรณ์หรือบางอย่างตกแต่งซ่อมเพียงเล็กน้อยสภาพก็กลับมาเกือบสมบูรณ์ตามเดิม จึงถูกเก็บรักษาไว้ไม่นำมาหล่อ

“ผมเสียดาย คิดว่าถ้าเราเอาไปหลอม คุณค่าที่มีทั้งจิตวิญญาณ และศิลปะ ซึ่งเป็นผลงานของบรรพชนจะต้องละลายไปด้วย ผมต้องตัดใจแยกไว้ต่างหาก เมื่อเก็บไว้มากๆ เข้าเงินทุนที่จะใช้สำหรับซื้อวัตถุดิบก็ลดลง แต่ก็สู้ทำไป ก็เราชอบของเราทำยังไม่ได้”

จำทวีเริ่มสะสมของเก่าเพิ่มขึ้นตามโอกาส เพราะการทำงานที่ต้องเดินทางไปหล่อพระยังที่ห่างไกลตามแต่ผู้ว่าจ้างจะกำหนด ทำให้มีโอกาสพบเห็นเครื่องมือเครื่องใช้ของพื้นบ้าน และสะสมซื้อเพิ่มเติมทุกครั้งที่มีโอกาส และจากเดิมที่เป็นเพียงเฉพาะโลหะ ก็ขยายแนวจนครบทุกประเภทเครื่องใช้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้กลายมาเป็นความหนักใจของภรรยาและคนรอบข้าง เนื่องจากมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ดังที่จำทวีบันทึกไว้บนปกหลังของหนังสือ “พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี” ตอนหนึ่งว่า

“เกือบชั่วชีวิตของผม ผู้คนรอบข้างมักมองเห็นการซื้อหาเก็บวัตถุดิบของเครื่องมือเครื่องใช้ไม่สอยต่างๆ ที่เขาพากันทิ้งขว้าง แม้กระทั่งเศษไม้ใบหญ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยด้วยสายตาที่มีคำถามและไม่เข้าใจ เพราะมันเป็นของที่สวนทางกับวิถีปกติของคนในสังคม หนักๆ เข้าผมจึงถูกมองว่าเป็นคนเพี้ยนไม่เต็มเต็ง หรือบ้าหอบฟางไปก็มี แม้กระทั่งคนใกล้ชิดอย่างภรรยาผม ก็ไม่เข้าใจ ร้องไห้เสียใจอยู่บ่อยๆ ขอให้เลิกกิจกรรมนี้ เมื่อเห็นว่า “แยะแล้ว” จึงให้คนไปตามคุณแม่ของผมมาห้าม ซึ่งผมก็ต้องรับปากว่าจะเลิกซื้อหา จึงทำให้ผมเสียใจในการกระทำของตนเอง จิตใจห่อเหี่ยวหมดกำลังใจจะทำต่อไป ได้แต่นั่งทอดอาลัยถ่วงเวลาจนตึกตื่นเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าระหว่างคน 2 คน ที่มีแต่ความเสียใจ ทุกข์ใจอย่างที่สุด

ปะเหลาะให้ภรรยาวางใจได้สักพักก็เริ่มแอบซื้อหาอีก แต่ก็ไม่พ้นสายตา “พวกสายลับ” ในบ้านที่คอยส่งข่าว” แม้จะมีอุปสรรคอันเกิดจากความหวังดีของคนในครอบครัว แต่จำทวีมีวิธีการหลบเลี่ยงได้เสมอ

สำหรับหลักการเก็บสะสมของเก่าของจำทวี มีวิธีการที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ เมื่อเก็บสะสมได้ระยะหนึ่ง ผู้คนทั่วไปเริ่มทราบ บางรายนำสิ่งของมาเสนอขาย บางรายก็ให้ แต่ส่วนที่ต้องหาเพิ่มเติม จำทวีใช้วิธีการคือ ส่งคนไปรวบรวมมาให้ และส่วนหนึ่งเดินทางไปด้วยตัวเอง โดยกำหนดว่า หากต้องการเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำขนาดใหญ่ ต้องไปตามท้องถื่นที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ หากต้องการเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก ต้องไปตามถิ่นทุรกันดาร หากต้องการเครื่องจับนก ต้องไปหาคนที่มืออาชีพตกนก และหากต้องการเครื่องมือดักจับสัตว์ใหญ่ ต้องไปพบนายพราน

ด้วยเหตุนี้ สิ่งของเครื่องใช้และเครื่องมือในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นที่จำทวีเก็บรวบรวมไว้ จึงมีครบทุกประเภทในขณะเดียวกัน สิ่งของที่เก็บสะสมก็มีการสอบถามเจ้าของตั้งแต่ประวัติ ที่มา อายุ และประเภทของวัตถุ จนคิดไม่ถึงว่าวันนี้จะต้องนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานของตนเอง

“เรื่องข้อมูลเป็นสิ่งที่ผมเสียขายมาก เมื่อครั้งที่สะสมของผมได้แต่จำไว้เท่านั้น ไม่มีการบันทึกข้อมูล อาจเป็นเพราะว่าเราไม่รู้วิธีการ หรือเราคิดไม่ถึงว่าจะมีตรงนี้ จนภายหลังปี 2526 เมื่อมีการจัดแสดงถึงได้รู้ว่าการบันทึกข้อมูลเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด” จำหิวเล่าถึงประสบการณ์

อย่างไรก็ดี ถือเป็นความโชคดีของจำหิวอีกประการหนึ่งที่พยายามส่งเสียบุตรให้เล่าเรียนจนสำเร็จด้วยดีทุกคน และพวกเขาได้กลับมาเป็นกำลังสำคัญ ทำให้งานแสดงผลงานที่เก็บสะสมไว้นี้มีการค้นคว้าข้อมูลทั้งจากเอกสารทางวิชาการ และภาคสนาม จนสิ่งของทุกชิ้นมีประวัติและความสมบูรณ์มากขึ้น

7. เกียรติคุณ

จากชีวิตและประสบการณ์ของจำหิว ที่มีเผยแพร่ออกไป สู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง ภายหลังได้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจแก่ครอบครัวบูรณเขตต์ จากรางวัลเกียรติคุณที่สังคมได้มอบให้ดังนี้

ปีพุทธศักราช 2526 ได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่น ทางวัฒนธรรม สาขาช่างฝีมือ (งานช่างหล่อ) จากสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีพุทธศักราช 2527 ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปะ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีพุทธศักราช 2532 ได้รับพระราชทานเครื่องหมายประกาศเกียรติคุณ เป็นบุคคลดีเด่นในการอนุรักษ์มรดกไทย

ปีพุทธศักราช 2534 ได้รับพระราชทานรางวัลเกียรติคุณ เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาสังคม (ด้านศิลปวัฒนธรรม) จากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ปีพุทธศักราช 2535 ได้รับเข็มจำลองรางวัลโนเบลเป็นบุคคลที่ให้การส่งเสริม และสนับสนุนกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียน

8. จำหิวกับสังคม

ถึงวันนี้ จำหิว ยังคงดำเนินชีวิตตามปกติสุข และเป็นแบบอย่างให้ในสังคมได้ตระหนักถึงการต่อสู้ชีวิต แม้จะมีอุปสรรคต่างๆ มากมายแต่ทุกอย่างก็สำเร็จได้ด้วยจุดหมายของความตั้งใจดี

จำหิว ผูกบอกไปถึงคนรุ่นใหม่ว่า “จงเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำ หากสิ่งที่ทำเป็นสิ่งที่ดี”

“ผมพอใจที่ผมได้ยศแค่ จ่าสิบเอก เพราะหากผมมียศมากกว่านี้ งานที่ผมทำมาทั้งชีวิต อาจมีคนมองว่าใช้อำนาจหน้าที่ ซึ่งเมื่อถึงตรงนี้ถึงภูมิใจ และคิดว่าเยาวชนหรือคนทั่วไป จะได้เลือกนำเฉพาะสิ่งดีๆ ที่มีโอกาสได้จากผมไปเป็นประสบการณ์ชีวิต” จำหิวกล่าว และย้ำว่าความตั้งใจจริงจะส่งผลดีแก่ผู้ทำอย่างแน่นอน พร้อมกับยกตัวอย่างของความพยายามในการเก็บสะสมของเก่าเมื่อครั้งอดีต ตามที่ระบุไว้ในหนังสือ “พิพิธภัณฑพื้นบ้าน จำหิว” ว่า

“.....อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยและความนึกคิดของคนทั่วไป เมื่อสิบๆ ปีก่อนนั้น สิ่งเหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจเก็บรวบรวมนัก จนเมื่อมีการตื่นตัวอนุรักษ์วัฒนธรรมกันขึ้น จึงมีผู้เดินทางมาศึกษาหาความรู้และท่องเที่ยวกันมากขึ้น ภรรยาและลูกๆ ของผมจึงเข้าใจดีขึ้น...”

ปัจจุบันภรรยาและบุตรทั้ง 6 คนได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี 3 คน และปริญญาโท 3 คน ทุกคนได้กลับมาสานต่องานของจำหิว ที่มีการขยายออกไปนอกเหนือจากงานหล่อพระ และพิพิธภัณฑพื้นบ้าน เช่น งานอนุรักษ์ไม้ขนพันธุ์พื้นเมือง งานอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์บางแก้ว งานอนุรักษ์นกเขา และสัตว์ชนิดอื่น ซึ่งเป็นแนวทางที่จำหิววางไว้ โดยหวังให้เป็นมรดกทางปัญญาอันตกแก่แผ่นดินไทย

ภาคผนวก ก - 2 ข้าว

ภาคผนวก ก - 2 - 1 เสี่ยงเสียชีวิต

"พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี" ต้องเปลี่ยนแปลง โดย กรรมการ แก้วกลสิกิจ แห่งข่าวมติชน วันที่ 14 ตุลาคม 2545)

เวลา 09.00 น. วันที่ 13 ตุลาคม เป็นอีกวันที่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติทั้ง อิตาลี เยอรมนี ญี่ปุ่น ทายอมมาชม "พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี" อ.เมือง จ.พิษณุโลก ของ "จ.ส.อ.ทวี บุรณเขตต์" กันอย่างคับคั่งมากกว่าปกติ

หลังกระแสความสนใจของครอบครัว "บุรณเขตต์" ในการอุทิศงานด้านให้ความรู้เมืองพิษณุโลกและความเป็นไทยผ่านพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีมายาวนานนับสิบปี แต่ผลตอบแทนที่ได้รับ คือเทศบาลนครพิษณุโลก เรียกเก็บภาษีย้อนหลังถึง 2 แสนบาทจนสุดท้าย "จันทวี" ต้องประกาศขายพิพิธภัณฑสถานที่เข้าสร้างมากับมือในราคา 50 ล้านบาทด้วยความรู้สึกที่ใครๆ คงคาดเดาได้ไม่ยาก

นายชาคร สุชีศิริวัฒน์ ผู้จัดการฝ่ายต้อนรับส่วนหน้าโรงแรมเดอะแกรนด์ริเวอร์ไซด์ พิษณุโลก กล่าวว่า มาพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 4 แล้ว เพื่อศึกษาข้อมูลให้ละเอียดที่สุดเพื่อแนะนำนักท่องเที่ยวที่มาพักโรงแรม ซึ่งจุดเด่นของ จ.พิษณุโลกในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก นอกจากพระพุทธชินราช พระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามที่สุดในโลกแล้ว ยังมีพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านสิ่งล้ำค่าตั้งอยู่ไม่ห่างกัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้คนเดินทางมาแวะพักที่ จ.พิษณุโลก ก่อนเดินทางไปยังภาคเหนือหรือที่อื่นๆ

"ผมรู้สึกตกใจมากกับป้ายประกาศขายเช่นเดียวกับคณะผู้ประกอบการท่องเที่ยวจากหลายบริษัทที่เดินทางมาพร้อมกัน เมื่อสอบถามก็ได้คำตอบว่าค่าใช้จ่ายสูงไม่สามารถแบกรับภาระได้ ซึ่งจากการเดินทางชมพิพิธภัณฑสถานทั่วประเทศ ก็มีพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวีแห่งนี้ ที่เป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีชีวิต มาครั้งแรกก็รู้สึกประทับใจการบรรยายแนะนำเครื่องใช้ของคนโบราณ บอกที่มาที่ไปที่แฝงไปด้วยความรู้มากมาย มีความวิเศษมากกว่าแห่งไหนๆ ถ้าต้องปิดพิพิธภัณฑสถานไปก็น่าเสียดายมาก"

น.ส.ภาชีดา เดชอนันต์ ไกด์นำเที่ยวบริษัททัวร์แห่งหนึ่ง เปิดเผยว่า

"จากการนำนักท่องเที่ยวชาวอิตาลี 7 คน มาชมพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อน ถ้าต้องปิดตัวไปก็รู้สึกเสียดาย เพราะเป็นจุดท่องเที่ยวที่สร้างความประทับใจและเป็นจุดขายในการพานักท่องเที่ยวต่างชาติมาภาคเหนือ อยากให้อนุรักษ์ไว้เพราะติดตลาดท่องเที่ยวไปทั่วโลกแล้ว ถ้ามีปัญหาขายได้ก็น่าจะเก็บค่าชมหัวละ 20-30 บาท คนไทยเก็บ 10-20 บาท เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนเรื่องของภาษีเทศบาลนครพิษณุโลก ถ้าเห็นความสำคัญก็อาจจะละเว้น หรือเก็บเฉพาะในส่วนที่เกิดรายได้ เพราะการมาของนักท่องเที่ยวเงินรายได้ก็ตกอยู่ที่คนในจังหวัดที่บริหารงานอยู่แล้ว"

แม้ครอบครัว "บุรณเขตต์" จะเกิดความอึดอัด ห่อหุ้มใจ จากภาคราชการของ จ.พิษณุโลก แต่ "น.ส.พรศิริ บุรณเขตต์" บุตรสาวคนเล็กของจันทวี ที่เลาความเป็นมาของสิ่งของภายในพิพิธภัณฑสถานที่เป็นเหมือนชีวิตและวิญญาณพอให้นักท่องเที่ยวฟังด้วยลีลาท่าทาง น่าเลื่อมใสที่สนุกสนาน -- สร้างความประทับใจให้ผู้มาเยือนเมืองพิษณุโลก ยากจะลืม "พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจันทวี" แห่งนี้ได้

ภาคผนวก ก - 2 - 2 พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี กับกฎเกณฑ์บ้านเมือง

โดย กรรมการ แก้วกลสิกิจ (แหล่งข่าวมติชน วันที่ 16 ตุลาคม 2545)

จ.ส.อ.ทวี บุรณเขตต์ หรือที่ชาวพิษณุโลกเรียกว่า "ลุงจ๋า" หรือ "จำทวี" เพราะเคยรับราชการทหารก่อนลาออกมาประกอบอาชีพช่างปั้นหล่อพระพุทธรูป โดยเฉพาะหล่อพระพุทธรูปนารายณ์ที่สวยงาม จนเป็นที่ยอมรับว่ามีมือสูงคนหนึ่ง อาชีพปั้นหล่อพระพุทธรูปทำให้ลุงจ๋าต้องออกไปตามท้องถิ่นทั้งใกล้และไกล ทำให้มีโอกาสรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ครอบคลุมนานาชนิดต่างๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

ลุงจ๋าเก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านไทยยุคเก่าก่อนไว้เป็นจำนวนมาก ด้วยที่ตระหนักในคุณค่าและต้องการที่จะอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปตามวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไป ทุกครั้งที่พบเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ลุงจ๋าจะซื้อจากชาวบ้าน แม้ว่าช่วงนั้นจะยากจน และเมื่อเริ่มมีฐานะดีขึ้นจึงได้นำสิ่งของที่รวบรวมได้ สร้างเป็น "พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี" ในปี 2526 โดยใช้ระยะเวลาเก็บรวบรวมนานกว่า 30 ปีช่วงแรกผู้ที่มาพบลุงจ๋า เห็นสิ่งของเก่าจำนวนมาก ที่ลุงจ๋าสะสมไว้ต่างไม่เข้าใจ คิดว่าจำทวี"เพี้ยน" "บ้านหอบฟาง" เก็บแต่ของเก่าถึงขนาดซื้อบ้านใหม่ เพื่อใช้เก็บของเก่า แม้คนใกล้ชิดอย่างมารดาและภรรยาก็ไม่เห็นด้วยถึงขนาดร้องไห้ด้วยความเสียใจ เพราะน่าจะนำเงินไปซื้อทองคำ ซื้อที่ดิน มากกว่าจะนำไปซื้อของเก่ามาเก็บไว้

แต่วันเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ พิพิธภัณฑสถานบ้านจำทวี ได้กลายเป็นพิพิธภัณฑสถานบุคคล ที่ได้รับการยอมรับและถือเป็นมรดกล้ำค่าของชาวจังหวัดพิษณุโลกอีกชิ้นหนึ่งเมื่อปี 2533 บ้านที่จัดแสดงทวดโหมและคับแคบ ลุงจ๋า จึงได้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานขึ้นใหม่ และปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งถือเป็นงานหนักสำหรับชาวบ้านคนหนึ่ง เพราะนอกจากมีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านแล้ว ยังมีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายจัดแสดง ทั้งยังต้องแบ่งเวลาจากการประกอบอาชีพนำนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาชมพิพิธภัณฑสถานที่มีมาเยือนไม่ได้ขาด เสมือนเป็นกำลังใจให้ลุงจ๋าดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้กลายเป็นแหล่งค้นคว้า เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการอย่างยิ่ง ประชาชนเยาวชน นักปราชญ์ นำไปปรับปรุงใช้เป็นภูมิปัญญาไทยสอดคล้องกับสมัย"มมพหัง"ให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญาเป็นสมบัติของทุกคน โดยเฉพาะคน จ.พิษณุโลก โดยมีผมเป็นเพียงผู้ก่อตั้ง ชื่อเสาะแสวงหารวบรวมสิ่งของและสร้างพิพิธภัณฑสถานด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวทั้งหมด เปิดให้สาธารณชนเข้าชมโดยไม่คิดมูลค่า ด้วยเจตนาจะเผยแพร่ความรู้ทุกระดับฐานะให้กว้างไกลและเร่งรีบขยายแนวคิดสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนี้ก่อนที่จะสลายหายไป"พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ นำเสนอสิ่งที่เป็นรากเหง้าของสังคมไทย ให้คนไทยและชาวต่างชาติเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น จุดประกายนำทางส่งเสริมให้ท้องถิ่นต่างๆ ตื่นตัวจัดทำพิพิธภัณฑสถานเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ให้กระจาย

หากพิพิธภัณฑสถานจำทวี เป็นการดำเนินงานของชาวบ้านครอบครัวหนึ่ง ซึ่งต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่สูงถึงเดือนละ 50,000 บาท ที่ผ่านมายุคทำหนังสือขอความช่วยเหลือจากหลายส่วนราชการแต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนอง มีเพียงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เคยช่วยนำเงินมาสนับสนุนบ้าง จำทวี เปิดเผยว่า"จากค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นในสภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ ประกอบกับธุรกิจการหล่อพระพุทธรูปก็ลดน้อยลงทำให้ไม่สามารถมาจุนเจือพิพิธภัณฑสถานต่อไป จึงมีแนวคิดที่จะให้ผู้ชมบริจาคเงินบำรุงเป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแรงคนงาน ค่าวัสดุ ค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างสร้งงาน อัตรา ผู้ใหญ่ 30 บาท เด็ก 10 บาท และมีของที่ระลึกตอบแทน 1 ชิ้น ในวันที่ 1 มกราคมปีหน้า เพื่อแบ่งเบา

ภาระ แต่เมื่อไม่กี่วันที่ผ่านมา เทศบาลมาเรียกเก็บภาษีบำรุงท้องที่ย้อนหลัง เป็นภาษีบำรุงท้องที่กว่า 2 แสนบาท แม้ว่าจะมีการต่อรองและขอลดหย่อนภาษีลงมาเหลือ 11,099.25 บาท ก็ไม่เป็นผล ทำให้หมดกำลังใจ ท้อแท้หมดแรงในการสืบสานความคิด วิถีชีวิตและวิถียุญาไทยให้ยั่งยืนต่อไป จึงตัดสินใจขายพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้โดยไม่อาลัย เพราะที่ผ่านมาได้อุทิศประโยชน์ให้สังคมเมืองพิษณุโลกมาหลายสิบปีแล้ว"แต่แม้ว่าจะขายพิพิธภัณฑสถานแล้วลุงจำก็ยังคิดที่จะทำงานวัฒนธรรมต่อไป เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่คนในครอบครัวไม่ต้องเดือดร้อน โดยเตรียมที่ดิน 117 ไร่ ที่ อ.วังทอง จ.พิษณุโลก จำลองวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทยไว้อย่างเต็มรูปแบบ เป็นการปฏิเสธข่าวลือว่า จำหิวไม่มีเงิน ล้มละลาย แค่เงินจ่ายภาษียังไม่มี ถึงขั้นต้องขายพิพิธภัณฑสถานทั้ง!!

น.ส.พรศิริ บุรณเขตต์ ลูกสาวคนเล็กที่ดูแลและสืบสานพิพิธภัณฑสถานที่บ้านจำหิว กล่าวว่า"พ่อได้สร้างพิพิธภัณฑสถานด้วยเงินส่วนตัว ชื่อของที่บ้านใช้แล้วมาหลายแสนขึ้น ใช้เงินไปมหาศาลในการก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแล้วยังใช้เงินหล่อเลี้ยงให้พิพิธภัณฑสถานอยู่ โดยเมื่อตอนที่ดิฉันอายุ 13 ปี พ่อขอร้องว่า ชีวิตพ่อมีความหวังให้เข้าเรียนมหาวิทยาลัยศิลปากรให้ได้ จะได้เป็นลูกชาวบ้านที่ถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเป็นตัวของตัวเอง เป็นคนเชื่อมโยงระหว่างพ่อซึ่งเป็นชาวบ้านกับนักวิชาการ"

เวลาผ่านไป 19 ปี ค่าใช้จ่ายที่แบกรับโดยไม่ย่อท้อพุงให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้อยู่ได้ แต่การเรียกเก็บภาษีย้อนหลังของเทศบาลนครพิษณุโลก กลายเป็นจุดพลิกผันด้านนางเปรมฤดี ชามพูนท นายกเทศมนตรีเทศบาลนครพิษณุโลก กล่าวว่า ทางเทศบาลไม่ใช่ต้นเหตุให้พิพิธภัณฑสถานที่บ้านจำหิวต้องปิดตัว การเก็บภาษีบำรุงท้องที่เป็นสิ่งที่ทุกคนที่อาศัยในเขตเทศบาลจะต้องจ่าย ปีละประมาณ 2,800 บาท เจ้าหน้าที่ทำตามหน้าที่ ส่วนเรื่องการช่วยเหลือเป็นตัวแทนเงินไม่สามารถทำได้ การที่รัฐจะนำงบประมาณไปสนับสนุนภาคเอกชนทำได้ค่อนข้างยากรู้สึกเสียดายถ้าพิพิธภัณฑสถานที่บ้านจำหิวจะปิด เพราะอยู่คู่กับการท่องเที่ยวเมืองพิษณุโลก จะต้องเกิดผลกระทบ แต่ถ้าเทศบาลมีงบประมาณก็จะซื้อพิพิธภัณฑสถานไว้เองทั้งหมด ถ้าลุงจำยอมขาย แต่ไม่ได้บีบให้ต้องขายเพราะเทศบาลยังอยากให้ลุงจำดูแลต่อไป

ภาคผนวก ข กลุ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบโครงการ

ภาคผนวก ข- 1 ยุทธศาสตร์ นโยบาย และ หน่วยงานสนับสนุน

ภาคผนวก ข - 1 - 1 ยุทธศาสตร์อินโดจีน

เนื่องจากสภาพความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย มีความเหมาะสมในด้านการติดต่อ การเป็นศูนย์กลางการค้า และคมนาคมเชื่อมต่อหลายประเทศ หากแต่ที่ผ่านมาไม่ได้ใช้ความได้เปรียบนี้ในการสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน

การตัดสินใจของรัฐบาลประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เลือกการพัฒนาเส้นทางหลวงหมายเลข 9 จากฝั่งตรงข้ามกับจังหวัดมุกดาหารของไทย ผ่านสุวรรณเขต เข้าสู่เมืองดานัง ซึ่งมีท่าเรือน้ำลึกในประเทศเวียดนาม จะมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง แห่งที่สองที่จังหวัดมุกดาหาร เมื่อประกอบกับการพัฒนาด่าน 4 ช่องทางจราจรจากอำเภอแม่สอด ผ่านภาคเหนือตอนล่าง และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนถึงหนองคาย และ มุกดาหารของประเทศไทย กับ การพัฒนาเส้นทางจากแม่สอด ถึง แม่ะละแหม่ง ซึ่งยาว 160 กิโลเมตร โดยสร้างท่าเรือน้ำลึกที่นั่นหรือ เลยเข้าสู่กรุงย่างกุ้ง ก็จะกลายเป็นแนวเส้นทางแห่งอนุภาคเอเชีย ภาคเหนือตอนล่าง ที่มีสภาพเป็นสะพานเศรษฐกิจ ทอดผ่าน 4 ประเทศ อันได้แก่ พม่า ไทย ลาว และเวียดนาม เชื่อมประเทศเอเชียใต้ในมหาสมุทรอินเดีย กับประเทศฟิลิปปินส์ และกลุ่ม APEC ในมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และ ประหยัดค่าใช้จ่าย ในการขนถ่ายสินค้า โดยไม่ต้องผ่านแหลมมลายูอีกต่อไป ส่งผลต่อดุลยภาพได้เปรียบ-เสียเปรียบ ระหว่างประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และ ประเทศไทยอย่างแท้จริงในอนาคต และนอกจากนั้น ยังมีบทบาท เป็น สะพานเชื่อมที่ใหญ่ที่สุด ระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน 5 ประเทศ (พม่า ไทย ลาว เวียดนาม และ ฟิลิปปินส์) กับจีนตอนใต้ จึงสมควรขนานนามว่า สะพานเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Landbridge)

ไม่ว่าจะมีการผลักดันการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ ที่กล่าวข้างต้นในลักษณะเชิงรุกเพียงไหน หรือไม่ก็ตาม ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และเครือข่ายเส้นทางคมนาคม ตามนโยบาย ความร่วมมือ ระหว่างกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคได้ทำให้ พิษณุโลก กลายเป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมของภาค เหนือตอนล่าง และ เอเชียอาคเนย์ไปโดยปริยาย จังหวัดพิษณุโลกได้มีการจัดประชุมสัมมนา เกี่ยวกับเรื่องนี้มาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง โดยส่วนราชการและองค์กร เอกชนต่างๆ ร่วมกันดำเนินการเพื่อพิจารณา ถึงผลกระทบต่างๆ ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

มีการกลุ่มนักวิชาการ นักธุรกิจ นักพัฒนาสังคม ข้าราชการ ผู้นำชุมชน ส.ส. และ นักการเมืองในท้องถิ่น จำนวนประมาณ 50 คน ก่อตัวกันขึ้นเป็นชุมชนวิชาการ (Academic Community) เพื่อร่วมกันศึกษา ค้นคว้า วิจัย ให้เกิด ความรู้จริงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพิษณุโลก และ กลุ่มจังหวัดสี่แยกอินโดจีน เพื่อมีความเจริญของท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ ในทุกด้าน คือ มีเศรษฐกิจ,สังคม,สิ่งแวดล้อม,และศิลปกรรม โดยเกื้อกูลกับจังหวัดต่างๆ โดยรอบด้วย

ภาคผนวก ข - 1 - 2 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)²

การแบ่งส่วนราชการ

1. กองกลาง
2. กองวัฒนธรรมสัมพันธ์ต่างประเทศ
3. กองกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม
4. กองเอกชนสัมพันธ์ - ศึกษา วิเคราะห์ เสนอแนะการดำเนินงานสาธารณประโยชน์ขององค์กร เอกชน การจัดทำแผนงาน โครงการงบประมาณ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานขององค์กรเอกชน การจัดทำและพัฒนาระบบทะเบียนขององค์กรเอกชน การจัดทำและปรับปรุงระเบียบข้อบังคับให้เชื่อต่อการจัดตั้ง และการดำเนินงานขององค์กรเอกชน ตลอดจนการกำหนดมาตรการป้องกันการแสวงประโยชน์หากำไรแบ่งปันกัน ขององค์กรเอกชน
5. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา
6. พัฒนานโยบายการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมไทย
7. ดำเนินการให้มีการศึกษา ค้นคว้า สภาพปัจจุบันและปัญหา เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอด ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
8. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้แก่หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนในการดำเนินงานด้านอนุรักษ์ฟื้นฟู ถ่ายทอด ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม
9. สำรวจ เลือกรวบรวม จัดทำทำเนียบผู้มีความรู้ ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรม ยกย่องเชิดชูเกียรติ และสนับสนุนให้มีการแสดงออก ซึ่งความรู้ความสามารถ สร้างเสริมศักยภาพ
10. พัฒนาวิธีการ สื่อ และเทคโนโลยีในการถ่ายทอด และประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม
11. ดำเนินการให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไป
12. เป็นแหล่งกลางในการจัดกิจกรรมการแสดงของงานวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ
13. เป็นแหล่งข้อมูลและศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย และส่งเสริมให้มีการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษาในระดับจังหวัด
14. สนับสนุนให้มีการนำมิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนามาใช้ ในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข แบ่งงานภายในออกเป็น 4 ส่วน และ 2 ศูนย์ ประกอบด้วย

ส่วนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย - พิพิธภัณฑ์จำทวี ฯ จัดอยู่

ส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ส่วนไทยนิทัศน์

ส่วนวิจัยและพัฒนา

ศูนย์ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

² <http://kanchanapisek.or.th/kp8/admin.htm> 2546

ภาคผนวก ข - 2 ภาคเอกชน

ภาคผนวก ข - 2 - 1 บทคัดย่อ - สมนาภิพิภักดิ์ไทยในศตวรรษใหม่

1. คำกล่าวเปิดสมนา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 "รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษชาติ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ"

2. พิภักดิ์ไทยในศตวรรษใหม่

ร.ศ.ศรีศักร วัลลิโกดม

- 2.1 พิภักดิ์ไทยซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นพิภักดิ์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ผ่านมาเป็นเพียงการนำเอาโบราณวัตถุจริงมาจัดแสดง แล้วเขียนป้ายบอก มุ่งเน้นที่ใช้เทคโนโลยีราคาแพง เพื่อให้เกิดงบประมาณ เกิดจากการรับเหมาของบริษัทเอกชน ไม่ได้เกิดจากองค์ความรู้ที่มาจากท้องถิ่นเป็นตัวนำอย่างแท้จริง การใช้สอยเหมือนกัน รูปแบบอาคาร ถูกจำกัดว่าต้องเป็นอาคารทรงไทยเท่านั้น อีกทั้ง วัตถุต่างๆ ล้วนมีค่าราคาแพงจนเกิดความสูญหาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมาล้วนไม่จำเป็น
- 2.2 การจัดหมวดหมู่ และการตีความวัฒนธรรมของกรมศิลปากรพูดในภาพรวมที่ใกล้เคียงกับท้องถิ่น เช่น การใช้สมัยต่างๆ การแบ่งตามแผนที่เขตแดนในปัจจุบัน แทนการอธิบายโดยใช้เขตในสมัยนั้น เช่น แม่น้ำ หมู่บ้าน เป็นต้น
- 2.3 ในการจัดพิภักดิ์ท้องถิ่น จำเป็นต้องมองถึงเรื่องการสร้างองค์ความรู้มาเป็นอันดับแรก เมื่อได้องค์ความรู้ดังกล่าวแล้ว จึงค่อยกำหนดให้เป็นเรื่องของการจัดแสดง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งรูปแบบหรือเทคโนโลยีมากจนเกินไป แต่มุ่งในการจัดแสดงสิ่งใดก็ตามที่ได้ให้องค์ความรู้แก่คนทั่วไป ทั้งยังให้ความรู้ในเรื่องการศึกษา ตีพิมพ์ได้อีกด้วย
- 2.4 ในการจัดพิภักดิ์ที่ถูกต้องและมีรูปแบบที่ดีนั้น ต้องมีความหมายในการสื่อได้ พิภักดิ์ท้องถิ่นนั้นมีความหมายอย่างไร สร้างจิตสำนึกในอดีตได้อย่างไร และกลายมาเป็นเรื่องการศึกษาบ้านเมืองได้อย่างไร เพราะฉะนั้นการจัดพิภักดิ์จึงมิได้หมายแค่เพียงการนำสิ่งของมาจัดวางเรียงเขียนป้ายบอกพร้อมประวัติ รายละเอียดมากเหมือนหนังสือเท่านั้น อีกทั้งควรสงวนรักษาของแท้ไว้มากกว่าจะนำมาจัดแสดง เพราะเสี่ยงต่อการถูกลักขโมย

3. มิติใหม่ของพิภักดิ์สังกัดกรมศิลปากร

เจียมเปรม วัชรวงกูร

พนมบุตร จันทรโชติ

โคม สุขวงศ์

ศรัณย์ ทองปาน

เจิบเปรม วัชรางกูร จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพณิชยนาวิ : ความแตกต่างของพิพิธภัณฑ์พณิชยนาวิกับพิพิธภัณฑ์อื่น ดังนี้

- 3.1.1 การจัดแสดงดำเนินไปตามบท (script) ที่ได้กลั่นกรองจากเนื้อหาวิชาการ เกี่ยวกับเรื่องเพียงเรื่องเดียว แล้วออกแบบอาคารให้สอดคล้องรวมไปกับเนื้อหาการจัดแสดงเหล่านั้นด้วย ไม่ได้เกิดจากการรวบรวมโบราณวัตถุหลากหลายชนิด แล้วบอกเนื้อหาเรื่องราว อายุ สมัย แล้วนำมารวมกันไว้ในอาคารเดียว
- 3.1.2 เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งแรกของไทยที่มีทางลาด และทางเดินสำหรับผู้นั่งรถเข็นเพื่อให้ผู้นั่งรถเข็นชมได้ทั่วทั้งที่จริงแล้วทางลาดแบบนี้ควรมีในอาคารสาธารณะโดยทั่วไปอยู่แล้ว
- 3.1.3 การจัดแสดงแสง สี คล้ายกับการจัดแสดงภายในห้างสรรพสินค้า มากกว่าที่จะจัดแสดงแบบพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ทั่วไปที่ของรัฐที่เหมือนๆ กันหมด
- 3.1.4 จากข้อมูลเดิมที่ผู้เข้าชมได้ให้ความสนใจไม่ใช่เฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับเรือพาณิชย์ที่จมอยู่ แต่สนใจการดำเนินงานด้านโบราณคดีได้น้ำด้วย ดังนั้น ทางพิพิธภัณฑ์จึงจัดห้องพิเศษ สำหรับให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำน้ำ และการดำเนินงาน โดยบรรยายภาศภายในแตกต่างจากภายนอกอย่างสิ้นเชิง แสงสี ทำให้นึกถึงโลกใต้น้ำ
- 3.1.5 ปัญหาของพิพิธภัณฑ์นี้อีกอย่างคือ สิ่งของที่นำมาจัดแสดงมีความซ้ำเป็นจำนวนมาก ไม่หลากหลาย หากนำมาจัดจะทำให้ขาดจังหวะ ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ จึงนำทั้งหมดไปเก็บไว้ในคลังพิพิธภัณฑ์ แล้วเปิดกระจกไว้ด้านหนึ่ง ให้ผู้ชมสามารถชมได้ด้วย ซึ่งแตกต่างจากคลังทั่วไปที่ปิดล็อก
- 3.2 พนมบุตร จันทรโชติ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี ขณะนี้ (ก.พ. 2545) อยู่ระหว่างการก่อสร้าง ก่อนหน้าเคยดูแลพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ดมาก่อน
- 3.2.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรีมีลานกลาง ที่ไม่ใช่ลานธรรมดา แต่เป็นลานน้ำ มีศาลาอยู่กลางไว้สำหรับพักผ่อน
- 3.2.2 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นงานให้บริการด้านการศึกษา ไม่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ โดยเฉพาะ หากจัดอยู่ในระบบธุรกิจบริหาร เท่ากับที่ผ่านมาขาดทุน กรมศิลปากรจึงควรหันกลับมาพิจารณาว่าทำอย่างไรจะเรียกลูกค้า และเพิ่มกลุ่มเป้าหมายได้
- 3.2.3 การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนการสร้างภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง มีบท(เนื้อหา) มีผู้กำกับ(ผู้บริหาร) มีดารานำแสดงและ นักแสดงรอง(สื่อที่ใช้) มีหลาย version เก่า ใหม่ อาจจะเรื่องเดียวกัน แต่พิพิธภัณฑ์หลายแห่งขาดแคลนสื่อระบบใหม่ แม้จะเหมาะสมแต่อาจไม่กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการชม
- 3.2.4 การเปิดพิพิธภัณฑ์เสมือนการแต่งงาน ถ้าไม่สามารถประดับประดาให้มีผู้เยี่ยมชมต่อไปได้ ก็เป็นที่มาของการหย่าร้างจากผู้ชมได้
- 3.2.5 อาคารที่ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเดิมมี 2 แบบ คือ
 - อาคารโบราณสถาน เช่น ศาลากลางเก่า ที่ว่าการอำเภอเก่า ซึ่งขึ้นอยู่กับทางจังหวัดจะมอบให้ หลังจากนั้นดำเนินการปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า การปรับปรุงมีข้อจำกัดในการออกแบบ มากกว่าพิพิธภัณฑ์ที่ออกแบบใหม่ทั้งหมด
 - ออกแบบใหม่ โดยพัฒนาปรับปรุงมาเป็นลำดับ โดย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พณิชยนาวิ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุรินทร์ แม้จะสร้าง

ใหม่ ตอบสนองต่อการจัดแสดงได้ดีที่สุด แต่ยังไม่ถือเป็นมิติใหม่ ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเลยสักทีเดียวนัก

3.3 โดม สุนวรส จาก หอภาพยนตร์แห่งชาติ

- 3.3.1 ในวาระอีก 2 ปีข้างหน้าจะไม่มีกรมศิลปากร ถือเป็นการปลดปล่อยอย่างหนึ่ง เนื่องจากกรมศิลปากร ถือได้ว่าผูกขาดในการจัดทำพิพิธภัณฑ์สถานแต่ละแห่งขึ้นมา หน่วยงานอื่นไม่สามารถใช้ชื่อพิพิธภัณฑ์สถานได้ แม้แต่หน่วยงานของกรมศิลปากรเองก็ไม่สามารถใช้คำว่า "สถาน" ต่อท้ายได้ถ้าไม่ได้อยู่ในสังกัด ในครั้งแรกที่ตั้งชื่อเลือกไว้หลายชื่อ จนมาลงตัวที่ หอภาพยนตร์แห่งชาติ
- 3.3.2 กรมศิลปากรควรจัดตั้งและดูแลพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เน้นเฉพาะเรื่องระดับชาติ หากเป็นท้องถิ่น ควรให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดำเนินการด้วยตนเอง หอภาพยนตร์แห่งชาติเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เช่นกัน
- 3.3.3 พิพิธภัณฑ์ควรเก็บรักษาไว้ที่ระดับอุณหภูมิ 5 องศาเซลเซียส ความชื้น 30 เปอร์เซ็นต์ ผู้เข้าชม มักตกใจเมื่อได้ยินเสียงเครื่องปรับอากาศที่ดังตลอด 24 ชั่วโมง เครื่องมือต่างๆ ที่ใช้เป็นของล้ำสมัยที่ได้รับการบริจาค โรงซ่อมและโกดังขนาดไม่ใหญ่นัก โดยเป็นห้องที่มีความสำคัญ เก็บของมาก และฟิล์มที่บริจาคแล้วแต่ต้องซ่อมเพราะผู้บริจาคจะรอให้เก่าเสียก่อน ต้องทำแล็ปเพื่อใช้ปฏิบัติงานเฉพาะด้วยตนเอง เนื่องจากฟิล์มขาวดำทางเอกชนไม่รับทำ
- 3.3.4 อาคารจัดแสดงพยายามจำลองแบบจากโรงภาพยนตร์ศรีกรุง แต่สถาปนิกกรมศิลปากรมีความเป็นเอกเทศทำให้แตกต่างจากต้นแบบมาก ทั้งที่ในเบื้องต้นไม่ต้องการให้มีหน้าต่าง แต่ภายหลังก็มีหน้าต่างบานเกร็ด ซึ่งเมื่อฝนตก จะสาดเข้ามาในอาคาร สิ่งของในอาคารนี้ไม่ได้มีไว้จัดแสดง แต่อยู่ในสภาพเป็นโกดังมากกว่า
- 3.3.5 แผนในอนาคตคือ เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ไทยในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา และสร้างโรงหนังขนาดเล็กไว้ภายใน ให้ชื่อว่า "โรงหนังญี่ปุ่น" เนื่องจากญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งโรงหนังถาวรในประเทศไทยเป็นแห่งแรก เคยมีความฝันอยากสร้างโรงหนังขนาดเล็ก จุคนได้ 50 – 60 ที่นั่งสำหรับฉายภาพยนตร์ทุกวัน เก้าอี้คงเป็นแบบม้าแฉก ชื่อว่า "โรงหนังศรีศาลายา"
- 3.3.6 อยากให้ผู้ที่ไม่คิดจะเข้ามาเยี่ยมชมได้มา โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีสูงใจ เพราะต้องใช้เงินลงทุน แต่อาศัยเพียงความศรัทธาซึ่งตรงข้ามกับความลุ่มหลง

3.4 ผู้ร่วมสนทนา เสนอแนะ

- 3.4.1 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครบริเวณท้องสนามหลวง ขาดความน่าสนใจ เช่น ห้องแรกแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ทำให้ไม่รู้ลึกอยากเข้าไปชมห้องอื่นอีก - พิพิธภัณฑ์มีความโดดเด่นด้วยศิลปะวัตถุอยู่แล้ว และไม่ใช่วิทยภัณฑ์ท้องถิ่นโดดเด่นด้วยศิลปะโบราณวัตถุอยู่แล้ว หากมุ่งเน้นสื่อสมัยใหม่มากเกินไปจะไปจะกลายเป็นนิทรรศกาลสื่อและมีศิลปะวัตถุมาเสริมแทน
- 3.4.2 ผู้เข้าชม 1 ชั่วโมง ดู 10 ห้องทำให้เกิดความไม่อยากชม อ่านป้ายและเนื้อหาต่างๆ รู้สึกล้า อยากตั้งประเด็นว่า พิพิธภัณฑ์สมควรเป็นแหล่งความรู้ หรือ เป็นสถานที่ที่ก่อให้เกิดความสำนึกด้านศิลปะและวัฒนธรรม - อันที่จริงจัดแสดงไว้หลายห้องเพื่อให้ผู้ชมกลับมาหลายๆ วัน หากเกิดอาการเมื่อยล้า มีร้านอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการ จำหน่ายในราคาถูก - ได้ข้อคิดทางการตลาดว่า พิพิธภัณฑ์ ลูฟว์

(louvre) ใช้กลยุทธ์ในการดึงดูดผู้เยี่ยมชม กล่าวคือผู้เข้ามาเยี่ยมชมซื้อบัตรเข้าชมได้ภายใน 1 วัน เข้าก็รอบก็ได้ ภายในเวลาที่กำหนด เพียงแต่เนื้อหาของลูปวีไม่สามารถชมให้หมดได้ภายใน 1 วัน

3.4.3 เยาวชนไทยเห็นพิพิธภัณฑ์เหมือนยาขม ทั้งๆที่ตามความเป็นจริงแล้วพิพิธภัณฑ์ให้จินตนาการแก่เด็กบริบทของการสร้างพิพิธภัณฑ์ คือ แรงจูงใจ - พิพิธภัณฑ์ควรแค่เสริมความรู้เพื่อนำไปคิดต่อได้ด้วย

3.4.4 จากการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ 2 - 3 เดือนที่ผ่านมา เด็กตั้งคำถามที่น่าสนใจ เช่น กระโถนใช้อย่างไร ควายตัวหนึ่ง รู้จากหนังสือ แต่ไม่ทราบว่าควายมีประโยชน์อะไร อยากให้พิพิธภัณฑ์นำเสนอภาพที่ชัดเจนแก่คนรุ่นใหม่

4. พิพิธภัณฑ์ผ้า : ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้จากการทอ

โกมล พานิชพันธ์

สาร ใสรังประสพสันติ

ประภัสสร โพธิ์สีทอง

4.1 อาจารย์โกมล พานิชพันธ์ : สนใจผ้าพื้นเมืองในเขตล้านนา มีผลงานการออกแบบผ้าต่างๆ

4.1.1 คุณพ่อเป็นช่างภาพ ทำให้ตนซึ่งคอยอยู่ได้ดูได้เห็นวิถีชีวิตได้ดู พร้อมทั้งการทอผ้า จนเกิดความสนใจ - แต่ไม่มีทรัพยากรทำพิพิธภัณฑ์ จึงลองจัดงานแสดงแบบเสื้อคนในท้องถิ่นก่อน แล้วเริ่มสะสมตั้งใจเก็บไว้ขาย พอถึงเก็บยิ่งหวงแหน

4.1.2 หลังจากจัดแสดงบ่อยๆ จึงออกแบบ อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านเดิมทั้งหมด โดยตั้งกลุ่มขึ้นมา ผ้าเก่าไม่ได้ใช้น้ำออกแสดง

4.1.3 วิทยาการเมื่อเข้ามามีกระดุกหน้าผากนางนาก (หอภาพยนตร์แห่งชาติ) ก็คิดถึงเรื่องไททานิค เราต้องคิดว่าต้องมีอะไรที่โดดเด่นเป็นหัวใจมหาสมุทร ผมเลยเอาหัวใจใส่เข้าไปในใยผ้า เราจะดูลาย มาจากอะไรบ้าง ตั้งแต่ต้นพืช สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ผู้ทอทุกคนมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่ซ้ำแบบกัน เหมือนลายเซ็นในใยผ้า ขอเชิญชมพิพิธภัณฑ์ปรับแต่งจากห้องแถวเล็กๆ เมื่อมีโอกาสจะสนใจ และช่วยกันหาหัวใจมหาสมุทรนั้น (คือยังไม่มีจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์)

4.1.4 การจัดแสดงมี ภาพเขียนจิตรกรรมเวียงตา บนแผ่นไม้ต่อกัน ซึ่งเล่าเรื่องราวการดำเนินชีวิต และแสดงการแต่งกายของผู้คนท้องถิ่น ห้องแสดงผ้าการจัดแสดงภายในเป็นแบบห้างสรรพสินค้า ภายในจัดแสดงหุ่นตัวเล็กๆ นำเสนอวิวัฒนาการการแต่งกายของคนท้องถิ่น ส่วนชั้นล่างเป็นการออกแบบผ้าโบราณ โดยให้ชาวบ้านแกะลายเดิมเพื่อพัฒนาตลาดต่อไป

4.1.5 หลักคือพยายามสร้างพิพิธภัณฑ์เอง ค่อยทำ ค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่นึกถึงเงินลงทุนจำนวนมากก่อน

4.2 สาร ใสรังประสพสันติ พิพิธภัณฑ์ผ้าทองคำ ตั้งชื่อให้ดูน่าสนใจ เนื่องจากผ้าชิ้นเด่นเป็นผ้าทองคำ ในอนาคตจะขยายงานออกไปเป็น พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตไทยพวน เริ่มจากอาชีพค้าขายผ้าและจัดหาของให้นักสะสม แล้วมาเป็นนักสะสมผ้าเอง คอยเก็บข้อมูลของผ้าอย่างละเอียด ถึงที่มา ถิ่นกำเนิด ความหมาย ประโยชน์ใช้สอย คติ และภูมิปัญญาต่างๆ ขณะนี้กำลังรวบรวมประโยคภาษาไทยพวน ความน่าสนใจของพิพิธภัณฑ์นี้คือเน้นเทคนิคการเล่าเรื่องที่สนุกสนาน ประกอบการบรรยาย

5. พิพิธภัณฑ์ ชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์

พระครูเมตตาคุณาภรณ์

สมใจ ดำรงสกุล

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

อาจารย์โสฬส สิริไสย

พระครูเมตตาคุณาภรณ์ พิพิธภัณฑ์ผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์ พิพิธภัณฑ์นี้รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับ ชาวผู้ไท ที่อพยพจากสิบสองปันนา เช่น ภาชนะ เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายพื้นเมือง เงินตราสมัยโบราณ ที่เกี่ยวกับศาสนา พระเครื่อง พระพุทธรูป ชิ้นส่วนของสิ่งก่อสร้างภายในวัด เป็นต้น

สมใจ ดำรงสกุล ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ชาวผู้ไท ที่อพยพจากสิบสองปันนา เช่น ประเพณี เครื่องดนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน คติความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ผู้นำทางความเชื่อคือหมอเมือง การค้าขาย การทำมาหากินเลี้ยงชีพ รวบรวมเป็นภาพถ่าย และคำอธิบาย

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง แผนกพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

จุดเด่น ของมหาวิทยาลัยนี้ คือ มีโครงสร้างการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ที่ชัดเจนเป็นระบบ และเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรม และประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยด้วย

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เน้นการตกแต่งภายใน และวัตถุที่นำมาเล่าเรื่อง โดยแต่ละส่วนจะต้องสัมพันธ์กับสิ่งที่จัดแสดง มีเทคนิคการจัดที่หลากหลาย และน่าสนใจ แยกหมวดหมู่แล้วจัดไว้เป็นส่วนๆ ตามมุมต่างๆ

ผู้จัดแสดงของที่ระลึกจากมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยแยกเป็น เมืองจีน เมืองไทย , เรื่องราวการติดต่อค้าขาย ไทย - จีน , ภาพข่าวประวัติศาสตร์ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จับมือกับเต็งเสี่ยวผิง เรือสำเภา และระบบบรรณการ , การอพยพครั้งใหญ่สุดของชาวจีนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แสดงด้วยกระเป๋าทู๋ซู่ , วิถีชีวิตชาวจีน , แผนที่เก่าแก่ , ภาพเขาวรรณ , เรื่องความสัมพันธ์ด้านการแพทย์ การรักษาสุขภาพ จะจำลองร้านขายยา และเรื่องการก่อกบฏต่างๆ , วิถีชีวิตเรื่องผ้า และก็จะดูจากจีนที่ผลิตผ้าได้มากกว่าแบบของไทย , ตัวอุ้งเตี้ย ที่นำมาจัดแสดงทำจากโคมไฟที่ทำให้เหมือนปูน , เปรียบเทียบศิลปกรรม จีน-ไทย , วรรณกรรมแปลจากจีน , เปรียบเทียบเครื่องดนตรี ไทย - จีน เป็นคู่ๆ , ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาในชุมชนจีน , ประมวลภาพถ่ายเก่า จีนในสังคมไทย เป็นต้น

- นิทรรศการเกี่ยวกับมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง มีบอร์ดรวมกลาง และชมโดยรอบ 6 ชั้น , จัดแสดงเรื่อง ถ้วย ก็นำถ้วยแตกมาจัดแสดงบนกองทราย เมื่อต้องการเล่าเรื่องเกี่ยวกับชาวจีนจากโพ้นทะเล เป็นโรคตาแดง รัฐบาลไม่ให้เข้าประเทศ ทางมูลนิธิจึงเลี้ยงข้าวต้ม วัตถุที่จัดแสดงเป็นขนม ข้าวต้มกาไก่ , ห้องขนาดใหญ่ แสดงรูปปั้นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัย 50 ท่าน ความจริงมีมากกว่านี้ แต่ที่ปั้นรูปจะบริจาคคนละ 30 - 100 ล้านบาท รวมเป็น 1,800 ล้านบาท

หมายเหตุ : ได้คิดมาเฉพาะที่น่าจะเป็นประโยชน์ เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการออกแบบเท่านั้น การสมนา ยังดำรงต่อไปภายใต้หัวข้อต่อไปนี้ หากแต่เนื้อหา เริ่มวนเวียน กับปัญหาที่คล้ายคลึงกันกับในกรณีศึกษาในช่วงแรกๆ ของการสมนา จึงไม่ได้นำเสนอมากล่าวต่อ โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

6. พิพิธภัณฑ์เด็ก : ทุนสำคัญในการพัฒนาชาติ

7. แนวความคิดและกลยุทธ์ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ศิลปะการแสดงและบ้านศิลปิน

7.1 พิพิธภัณฑ์เพลงลูกทุ่งไทย

7.2 พิพิธภัณฑ์บ้าน ตรียางค์ศิลป์

7.3 พิพิธภัณฑ์แนวหอศิลป์

8. บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในสังคม

ภาคผนวก ข - 2 - 2 วิจัย

จำนวนและร้อยละ ของกลุ่มประชาชนที่เคยและไม่เคยศึกษาอบรมวิชาการ ที่เกี่ยวกับ
พิพิธภัณฑ์ และที่เคยมีและไม่มีส่วนร่วมในการจัดงานร่วมกับพิพิธภัณฑ์ หรือ
ศูนย์วัฒนธรรม

รายการ	เคย		ไม่เคย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ศึกษาอบรมวิชาการพิพิธภัณฑ์	10	12.3	71	87.7
การมีส่วนร่วมในการจัดงานร่วมกับพิพิธภัณฑ์	16	19.7	65	80.3

จากตาราง พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ ไม่เคยศึกษาวิชาการพิพิธภัณฑ์ และไม่เคยมีส่วนร่วมในการจัดงานกับ
พิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์วัฒนธรรม ร้อยละ 87.7 และ ร้อยละ 80.3 ตามลำดับ มีเพียงร้อยละ 12.3 ที่เคยศึกษา
วิชาการพิพิธภัณฑ์ และร้อยละ 19.7 ที่เคยมีส่วนร่วมกับการพิพิธภัณฑ์ หรือศูนย์วัฒนธรรมเท่านั้น

ตาราง จำนวนและร้อยละของพิพิธภัณฑ์ภายในจังหวัด ตามความเห็นของ ผู้บริหาร
นักวิชาการและประชาชน

รายการ	นักวิชาการ		ประชาชน		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มี	92	55.1	37	46.3	129	52.2
ไม่มี	65	38.9	39	48.7	104	42.1
กำลังจัดตั้ง	10	6.0	4	5.0	14	5.7

จากตาราง แสดงให้เห็นว่า มีพิพิธภัณฑ์ภายในจังหวัดที่กลุ่มตัวอย่างประชากรอาศัยอยู่ ร้อยละ 52.2 ไม่มี
ร้อยละ 42.1 และกำลังจัดตั้งร้อยละ 5.7 เช่นเดียวกับกลุ่มนักวิชาการส่วนใหญ่ แต่ในกลุ่มประชาชนส่วนใหญ่
เห็นว่าไม่มีพิพิธภัณฑ์ภายในจังหวัดร้อยละ 48.7

จากตาราง เนื้อหาที่ควรจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่กลุ่มตัวอย่าง
ประชากรเลือกอันดับ 1 หัวข้อที่เลือกมากที่สุดคือ วิถีทางการดำเนินชีวิต และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ร้อยละ
40.1 ซึ่งเลือกเป็นลำดับที่ 2 ของการเลือกอันดับ 2 ร้อยละ 20.5 และเลือกเป็นลำดับที่ 4 ของการเลือก
อันดับ 3 ร้อยละ 13.5

หัวข้อที่เลือกรองลงมาของการเลือกอันดับ 1 คือ พัฒนาความเป็นมาของจังหวัด ร้อยละ 22.9 โดยเลือกเป็นลำดับที่ 4 ของอันดับ 2 ร้อยละ 14.3 และเลือกเป็นลำดับที่ 3 ของอันดับ 3 ร้อยละ 15.0

เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มประชาชน ปรากฏว่านักวิชาการเลือกหัวข้อวิถีทางการดำเนินชีวิตและศิลปวัฒนธรรมเป็นลำดับที่ 1 ของการเลือกอันดับ 1 ร้อยละ 42.2 รองลงมา พัฒนาการความเป็นมาของจังหวัด ร้อยละ 24.0 และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร้อยละ 10.39

ประชาชนเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตและศิลปวัฒนธรรมเป็นลำดับที่ 1 ของการเลือกอันดับ 1 ร้อยละ 35.9 รองลงมา พัฒนาการความเป็นมาของจังหวัด ร้อยละ 20.5 และร้อยละ 11.5 เลือกลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัด สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัด อาชีพ ท้องถิ่นและพัฒนาการดำรงชีพ

ตาราง จำนวนและร้อยละของรูปแบบนิทรรศการที่ควรจัดในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตามความเห็นของผู้บริหาร นักวิชาการ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
นิทรรศการถาวรมากกว่านิทรรศการชั่วคราว และนิทรรศการเคลื่อนที่	56	34.2
นิทรรศการชั่วคราวมากกว่านิทรรศการถาวร และนิทรรศการเคลื่อนที่	21	12.8
นิทรรศการเคลื่อนที่มากกว่านิทรรศการถาวร และนิทรรศการชั่วคราว	21	12.8
แล้วแต่สภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของสังคมในขณะนั้น	61	37.2
อื่น ๆ	5	3.1

ตาราง รูปแบบนิทรรศการที่ควรจัดในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่า แล้วแต่สภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของสังคมในขณะนั้น ร้อยละ 37.2 รองลงมา นิทรรศการถาวรมากกว่านิทรรศการชั่วคราวและนิทรรศการเคลื่อนที่ร้อยละ 34.2 นิทรรศการชั่วคราวมากกว่านิทรรศการถาวรและนิทรรศการเคลื่อนที่ และนิทรรศการเคลื่อนที่มากกว่านิทรรศการถาวรและนิทรรศการชั่วคราว ร้อยละ 12.8 เท่ากัน

ตาราง จำนวนและร้อยละของชนิดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตามความเห็นของผู้บริหาร นักวิชาการ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ศิลปและโบราณคดี	39	28.1
ธรรมชาติวิทยา	11	7.9
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	20	14.4
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	50	36.0
มานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา	11	7.9
อื่น ๆ	8	5.8

จากตาราง ตามความเห็นของผู้บริหาร นักวิชาการ พิพิธภัณฑสถานควรเน้นด้าน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากที่สุด ร้อยละ 36 รองลงมาศิลปะและโบราณคดี ร้อยละ 28.1 และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร้อยละ 14.4

ตาราง จำนวนและร้อยละของกิจกรรมหลักในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น จำแนกตามอันดับการเลือกของผู้บริหาร นักวิชาการ

รายการ	เลือกอันดับ 1		เลือกอันดับ 2		เลือกอันดับ 3	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิทยาศาสตร์ทั่วไป และวิทยาศาสตร์ประยุกต์	11	6.9	15	10.4	34	26.2
ท้องฟ้าจำลองขนาดเล็ก	4	2.5	2	1.4	11	8.5
พิพิธภัณฑสถานชาติวิทยา ซึ่งรวมชาติพันธุ์วิทยา	17	10.7	48	33.3	25	19.2
สวนพฤกษศาสตร์	3	1.9	6	4.2	25	19.2
ศูนย์ข่าวสารข้อมูล	17	10.7	42	29.2	27	20.8
พิพิธภัณฑสถานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและโบราณคดี	105	66.0	28	19.4	7	5.4
อื่น ๆ	2	1.3	3	2.1	1	0.8

จากตาราง กิจกรรมหลักในพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ที่ผู้บริหาร นักวิชาการ เลือกเป็นอันดับ 1 มากที่สุด คือ พิพิธภัณฑสถานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและโบราณคดี ร้อยละ 66.0 ซึ่งเลือกเป็นลำดับที่ 3 ของการเลือกอันดับ 2 ร้อยละ 19.4 และเลือกเป็นลำดับที่ 5 ของการเลือกอันดับ 3 ร้อยละ 5.4

หัวข้อที่เลือกลงมาของการเลือกอันดับ 1 คือ พิพิธภัณฑสถานชาติวิทยา ซึ่งรวมชาติพันธุ์วิทยา และ ศูนย์ข่าวสารข้อมูล โดยเลือกพิพิธภัณฑสถานชาติวิทยาซึ่งรวมชาติพันธุ์วิทยาเป็นลำดับที่ 1 ของการเลือกอันดับ 2 ร้อยละ 33.3 และเป็นลำดับที่ 2 ของการเลือกอันดับ 3 ร้อยละ 19.2 เลือกศูนย์ข่าวสารข้อมูลเป็นลำดับที่ 2 ของการเลือกอันดับ 2 ร้อยละ 29.2 และเป็นลำดับที่ 1 ของการเลือกอันดับ 3 ร้อยละ 20.8

ตาราง จำนวนและร้อยละแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อปัญหาการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ประชาชนท้องถิ่นไม่ให้การสนับสนุน	23	28.8
รัฐบาลไม่ให้การสนับสนุน	7	8.8
ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ	42	52.5
ไม่มีปัญหา	6	7.5
อื่น ๆ	2	2.5

จากตาราง กลุ่มประชาชนเห็นว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีปัญหาด้านการขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์มากที่สุด ร้อยละ 52.5 รองลงมาประชาชนท้องถิ่นไม่ให้การสนับสนุน ร้อยละ 28.8 และรัฐบาลไม่ให้การสนับสนุน ร้อยละ 8.8

ตาราง จำนวนและร้อยละของรายได้หลักของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เมื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งสิ่งแสดงต่าง ๆ ตามความเห็นของผู้บริหาร นักวิชาการ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำหน่ายบัตรเข้าชม	54	43.2
จำหน่ายของที่ระลึกและสิ่งพิมพ์	35	28.0
ผลประโยชน์จากร้านค้า เช่น ร้านขายอาหาร น้ำดื่ม	7	5.6
ให้เช่าสถานที่เพื่อจัดงานต่าง ๆ เช่น ห้องประชุม	-	-
ให้เช่าสื่อแสดงในลักษณะต่าง ๆ เช่น วีดิโอเทป โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สไลด์ ภาพยนตร์ เทปคาสเซ็ท เป็นต้น	11	8.8
รับจ้างผลิตสื่อตามความต้องการของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน เป็นต้น	1	0.8
อื่น ๆ	17	13.6

จากตาราง ปรากฏว่า ผู้บริหาร นักวิชาการ เห็นว่า รายได้หลักของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เมื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งสิ่งแสดงต่าง ๆ แล้ว คือ การจำหน่ายบัตรเข้าชม ร้อยละ 43.2 รองลงมา จำหน่ายของที่ระลึกและสิ่งพิมพ์ ร้อยละ 28 และ อื่น ๆ (รวมทุกประเภท) ร้อยละ 13.6

ตาราง จำนวนและร้อยละของวิธีที่เหมาะสมในการจัดทำนิทรรศการ หรือสื่อแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตามความเห็นของผู้บริหาร นักวิชาการ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พิพิธภัณฑ์กำหนดเนื้อหาสิ่งแสดง แล้วจ้างให้บุคคลภายนอก (เอกชน) ดำเนินการออกแบบ จัดสร้างสิ่งแสดงทั้งหลาย	8	5.0
พิพิธภัณฑ์กำหนดเนื้อหาสิ่งแสดง แล้วออกแบบสิ่งแสดง	18	11.3
จึงดำเนินการจ้างบุคคลภายนอก (เอกชน) จัดทำสิ่งแสดงนั้น ๆ		
พิพิธภัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดเนื้อหาออกแบบ และจัดทำสิ่งแสดงต่าง ๆ	42	26.4
ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน แล้วแต่เนื้อหาหรือลักษณะการแสดงที่เป็นไปได้ในการเลือกวิธีใช้ให้ได้ถูกต้องในแต่ละโอกาส	88	55.4
อื่น ๆ	3	1.9

จากตาราง ผู้บริหาร นักวิชาการ เห็นว่า วิธีที่เหมาะสมในการจัดทำนิตการหรือสิ่งแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน แล้วแต่เนื้อหาหรือลักษณะการแสดงที่เป็นไปได้ในการเลือกวิธีใช้ให้ ได้ถูกต้องในแต่ละโอกาส ร้อยละ 55.4 รองลงมาพิพิธภัณฑ์เป็นผู้ดำเนินการทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดเนื้อหา ออกแบบ และจัดทำสิ่งแสดงต่าง ๆ ร้อยละ 26.4 และพิพิธภัณฑ์กำหนดเนื้อหาสิ่งแสดงแล้วออกแบบสิ่งแสดง จึงดำเนินการส่งจ้างบุคคลภายนอก (เอกชน) จัดทำสิ่งแสดงนั้น ๆ ร้อยละ 11.3

ภาคผนวก ข - 2 - 3 พลังสมองใช้ให้เป็น

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี 2 เป็นโครงการใหม่ เพื่อสร้าง "ความต้องการ" จึงจำเป็นต้องหา ประโยชน์ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการมาสนับสนุน สำหรับใช้โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ดึงดูดผู้เข้าชมโครงการ ลูก ค้ากลุ่มใหม่ที่มาทำกิจกรรมในโครงการเป็นประจำ ได้เห็นประโยชน์ของโครงการก่อนที่จะเปิดทำการ เบื้องแรก ได้พยายามศึกษาจากหนังสือจำนวนมากที่อยู่ในห้องตลาด โดยมีเกณฑ์ในการสืบค้น และคัดเลือกคือ สอด คล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษา ที่จะให้พิพิธภัณฑ์เป็นอีกสถานที่หนึ่งของการศึกษานอกโรงเรียน , สอดคล้อง กับแนวความคิดในการพัฒนาโครงการ และสามารถประยุกต์ไปปรับใช้กับการจัดกิจกรรมแบบต่างๆ ใน พิพิธภัณฑ์จำทวีได้ สรุปเป็นหนังสือ "พลังสมองใช้ให้เป็น" นำเสนอกิจกรรมพัฒนาสมองส่วนหน้า ซึ่งแบ่งเป็น หมวดที่เกี่ยวข้องกับ การมองเห็น(ซมพิพิธภัณฑ์) สัมผัส(ข้าวของเครื่องใช้) รส(อาหาร) กลิ่น(เครื่องหอมไทย) เสียง(ดนตรีม้งคละ) จึงได้สรุปย่อเฉพาะส่วนที่เป็นทฤษฎี และจำเป็นต้องนำมาเสนอในที่นี้

บทที่ 1 เทคโนโลยีสื่อ

1.1 สมองเหมือนมิด ยิงลับ ยิงคม ยิงอาญมาก ยิงควรคิดทำ และใช้สมองมากๆ

1.2 ขณะปลอดโปร่งจะคิด และตัดสินใจได้ดีกว่า

1.3 ระบบประสาทสามารถคล้ายกรรมซ่อมแซมได้ การคล้ายกรรมซ่อมแซมระบบประสาท (neuroplastic) มี หลักเกณฑ์ดังนี้

- สร้างสมาธิจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กระทำ
- ฝึกให้รู้จักแยกความแตกต่างระหว่างสิ่งที่สำคัญ ซึ่งเป็นประเด็นหลักกับสิ่งที่ไม่ควรค่าแก่การใส่ใจ
- พัฒนาศักยภาพความจำในการรับและเก็บข้อมูล
- ส่งเสริมความสามารถในการจัดการกับทุกสิ่งรอบตัว
- ฝึกการแก้ปัญหา
- พัฒนาสื่อสารทั้งในส่วนของการส่งและการรับ
- สร้างทางเลือกใหม่ในการกำหนดและนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ

บทที่ 2 สมองกับการควบคุมและการจัดการ

2.1 ความรู้สึกพื้นฐาน(perception) สัมผัส ได้ยิน มองเห็น กลิ่น รสชาติ นอกจากนั้นยังมีความรู้สึกอีก ประเภทหนึ่ง คือ การทรงตัวของร่างกาย (Proprioception)

2.2 กล้ามเนื้อแบ่งเป็น 3 กล้ามเนื้อเรียบ กล้ามเนื้อหัวใจ สองอย่างแรกนี้อยู่นอกอำนาจจิตใจ (Involuntary control) กล้ามเนื้อลาย (Proprioception receptor)

2.3 ปฏิกริยาสะท้อนกลับ(Reflex) โดยไขสันหลังจะตรงข้ามกับ สัญชาตเวท (instinct) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้ไตร่ตรองมาก่อน ลักษณะเป็นกลางสิ่งหรรณี สามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ เป็นอิสระจากการเรียนรู้ เช่น ความเป็นแม่

แบบฝึกหัด

2.4 ความสามารถในการกะระยะทาง - จดจำ แยกแยะสถานที่ คำนวณระยะทางโดยประมาณ - ปิดเปลือกตาวางมือแนบลำตัว ยกขึ้นตรงหน้า 4 รอบ หา ตำแหน่งของนิ้ว คะระยะห่างระหว่างนิ้วกับใบหน้า - ค้นหาทิศทางขณะหลับตา เลือกที่โล่ง ไม่มีสิ่งกีดขวาง หันหน้าเข้าหากำแพง ห่างประมาณ 1.5 เมตร ปิดเปลือกตา แล้วคืบตัวจนรู้สึกว่างเพียง 2.5 ซม. เทียบความแตกต่างระหว่างสถานการณ์จริง กับความรู้สึก - แบบทดสอบนี้สรุปว่า คนมีความสามารถในการคำนวณระยะทางได้เช่นเดียวกับสัตว์

2.4.1 เวลา กับความรู้สึก - จับเวลา โดยไม่ดูจนรู้สึกว่างผ่านไป 3 นาที ดูหน้าบีดอีกทีว่า 3 นาทีจริงไหม - สภาพบังคับทำให้ต้องพัฒนาด้านอื่นแทนคนตาบอดจะมีประสาทสัมผัส และจะมุกดีกว่าคนตาดี ผู้เชี่ยวชาญด้านการพิสูจน์กลิ่นน้ำหอมจะบอกรายการอาหารที่บ้านได้เพียงแคได้กลิ่นที่ลอยมาตามอากาศ - ความสุขในการเสพสิ่ง เมื่อเสพสิ่งเดิมเสมอ เช่น กินข้าวขาหมูติดต่อกันทุกมื้อเป็นเวลา 1 สัปดาห์จะไม่อยากกินอีกต่อไป

2.4.2 ความเหนื่อยล้า - วางฝ่ามือแนวกำแพง ออกแรงดันมากที่สุดๆ นับ 1 – 30 ดึงออก จะชาและเบา กว่าปรากฏการณ์ปกติทางสรีระ - มองภาพขดลวดหมุนขวา เป็นเวลานานๆ แล้วไปมองกระดาดขดลวด จะเห็นภาพขดลวดหมุนซ้าย - ความสุขมากไปทำให้เบื่อ อยากผจญภัย หลายคนจึงเสพติดความทุกข์ จนถลำตัวไม่ขึ้น - สรุป วิธีปลดปล่อยคือ ทางสายกลาง ไม่ถึง ไม่น้อยเกินไป - คนที่จริงจังกับชีวิต เมื่อพบความหย่อน จะหย่อนได้ผิดปกติ

2.5 การมองเห็น - ความสามารถในการรับรู้การเคลื่อนไหวของวัตถุลดลงเมื่ออายุมากขึ้น - เมื่อมีความสนใจสิ่งใด เช่น ตัวหนังสือหรือแสงไฟ จะทำให้ มองสิ่งนั้นได้ชัดกว่าสิ่งอื่นรอบตัว - บ่อยครั้งถูกกระตุ้นด้วยการมองเพียงข้างเดียว - * เห็นว่า ถ้าทำที่ปิดตาข้างเดียว สำหรับทำงาน จะได้ใช้ตาข้างเดียว ไม่ล้าไวยเกินไป แต่อาจมีผลคือ ความไม่สัมพันธ์กันในการทำงานด้วยสองตาในภายหลัง

2.5.1 การตอบสนองต่อแสงไฟ - ถือไฟฉาย วาดวงโค้ง ตามองแสงโดยไม่ขยับ เป็นจังหวะ บน - ล่าง เปลี่ยนแขนบ้าง

2.5.2 แขนงลูกบอล สูงจากพื้นประมาณ 1.5 เมตร ห้อยจากคาน ผูกให้แน่นไม่ขยับเขยื้อนภายหลัง แกว่งให้แรงสุดเท่าที่จะทำได้ นั่งจ้องลูกบอลที่แกว่ง โดยไม่ขยับศีรษะหรือเคลื่อนไหวร่างกาย ทำเช่นนี้ประมาณ 2 นาที ทำอย่างเดิม แต่ขยับเก้าอี้เลื่อนไปยังจุดอื่นๆ มุมต่างๆ ที่ไม่ใช่ตั้งจากอีก - ทำเช่นนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของลูกตา ต่อการตอบสนองต่อสัญญาณที่ได้รับ

2.5.3 การมองแบบกวาดสายตา - ช่วยให้อ่านได้ไว คิดไว มองการณ์ตรงเป้าหมาย - เอาพญานะมาเรียงเป็นแถว แล้ว มองหาที่ต้องการอย่างรวดเร็ว โดยที่ พญานะนั้นซ้ำกันได้ รอบ 2 ก็นับ ว่าตัวที่ต้องการซ้ำก็อัน ดูเฉลยว่าถูกหรือเปล่า - แยกความแตกต่างของรูปร่าง เช่น มีหลายรูปร่าง แล้วสั่งให้มองเฉพาะรูปที่มีส่วนโค้งของวงกลม หรือเฉพาะรูปที่กลมดำ หรือรูปที่มีลาย ในรูปเดียวกัน แต่มอง

หลายแบบ แล้วมาดูเลยว่า นับถูกหรือเปล่า – เล่นเกมจับผิดภาพ – ปกติครั้งมนุษย์ไม่ได้ข้อมูลจริงที่ได้รับ การลงตา เช่น ขับรถกลางแดด เจอแสงหักเหเห็นน้ำขัง

- 2.5.4 แสงกับการทำงานของสมอง – ต่อมไพเนล (Pineal gland) ทำหน้าที่หลั่งฮอร์โมน และเมลาโตนิน (Melatonin) ในตอนกลางคืน และหยุดหลั่งตอนกลางวัน แสงที่มองเห็นเขตสีครบ 7 มีผลต่อการหลั่งเมลาโตนินสูงสุด แสงสว่างมากในตอนเช้า และตอนเย็นสามารถบรรเทาความผิดปกติทางร่างกายของผู้ป่วย ดังนั้น ควรอ่านหนังสือตอนเช้า และถนอมสายตาจากดวงอาทิตย์ตอนกลางวัน – แสงจากหลอดไฟฟ้าให้ผลในปฏิกิริยาภายในร่างกายน้อยกว่าแสงจากดวงอาทิตย์ - มีประโยชน์คือ ใช้ควบคุมการบานของดอกไม้ การกินอาหารของไก่ เป็นต้น –

2.6 การได้ยิน –

- 2.6.1 เลียนเสียงสัตว์ รถ หรือโทรศัพท์ แล้วอัดเทปไว้ เปิดฟังอีกวัน ทวนหลายรอบ แยกให้ออกว่ากำลังเลียนเสียงอะไรอยู่
- 2.6.2 ดนตรี – ผู้ที่อยู่ในห้างหรือออกหัก ฟังเพลงรักได้คัมคัมมีอารมณ์มากกว่า - ความเข้มเสียงมีผลต่อบุคลิกภาพ เช่น ความฉลาด โรคจิตเสื่อมประเภทเก็บตัว - ดนตรีช้าปนเศร้า ทำให้ชีพจรเต้นช้าลง พุดด้วยน้ำเสียงโกรธแค้น - ดนตรีอีกทีก็ครึกโครม ทำให้หัวใจเต้นเร็ว มีการสนทนา และแสดงความเป็นมิตรมากกว่า
- 2.6.3 ไม่ควรฟังดนตรีติดต่อกันนานเกิน 20 นาที จะทำให้อ่อนล้า - อย่าฟังดนตรีขณะกำลังเรียนรู้หรือทำงานที่ต้องใช้สมาธิสูง คิดวิเคราะห์ ตักยภาพในการทำงานจะลดลง - ดนตรีช่วยในการนอนหลับ - ดนตรีสามารถสร้างบรรยากาศโรแมนติก
- 2.6.4 ฟังรายงานข่าวเสริมสำเนียง - ทำให้ระบบการจัดการกล่อมเนื้อในร่างกายดีขึ้น มีสมาธิดีขึ้น - ฟังรายงานข่าวหรือสัมภาษณ์ ลดระดับเสียงลง แล้วลากเส้นตรงด้วยดินสอบนกระดาษด้วยมือข้างที่ถนัด โดยอาศัยมืออีกข้างปรับระดับเสียง ชีตเส้นทับเส้นเดิม กำหนดจุดให้เลยปลายเส้นไปเล็กน้อย ตามตัวเองว่าเข้าใจข่าวไหม

2.7 กลิ่น

- 2.7.1 ดมกลิ่นจากลำลี แล้วทาย เปิดซองดูว่าถูกไหม
- 2.7.2 ผู้หญิงอายุ 20 อาศัยน้ำหอมดึงดูดเพศตรงข้าม ผู้หญิงอายุ 40 ใช้น้ำหอมเพื่อตามกระแส อายุ 60 อาศัยน้ำหอมเพื่อเป็นเครื่องมือกระตุ้นประสาท
- 2.7.3 บทบาทของกลิ่นสัมพันธ์กับประสบการณ์ - น้ำหอมของตะวันตกให้ความรู้สึกอบอ้าว และกระตุ้นอารมณ์เพศ กลิ่นลาเวนเดอร์ทำให้ชวนขึ้น กลิ่นผลไม้ทำให้หอมลง กลิ่นผลไม้และดอกไม้ให้ความรู้สึกเหมือนอยู่กลางสวน กลิ่นสมุนไพรให้นึกถึง สุขภาพที่ดี สมบูรณ์แข็งแรง สะอาด รวมถึงการรักษาโรค กลิ่นหอมช่วยลดความเครียดและความกดดัน

2.8 รสชาติ

- 2.8.1 อายุมากขึ้นไม่รับรสชาติลดลง อายุเกิน 40 มีปัญหาในการรับรู้รสหวาน เค็ม ขม อายุ 60 ปี มีปัญหาในการรับรู้รสเปรี้ยว - การจับจะช่วยกระตุ้นปลายประสาทที่ริมฝีปากและลิ้น

- (

- 3.3.9 ตักรูปภาพจากหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร โดยพยายามให้กรรไกรขีดขอบให้มากที่สุด หรือ เว้นระยะจากรูปเท่ากันมากที่สุด
- 3.3.10 กล้องสมบัติ – เอาของใส่ลง มากๆ แล้วเปิดดูโทรทัศน์ หยิบของออกทีละชิ้น โดยรวมความสนใจไปที่โทรทัศน์

บทที่ 4 สมอกับการออกกำลังกาย

- 4.1 ประสบการณ์จะเพิ่มพูนสติปัญญา หนูที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ผันผวน ต่อสู้ดิ้นรน คิดเอาตัวรอด มีพัฒนาการทางสมอง ความรู้สึก การเคลื่อนไหว ความเฉลียวฉลาด มากกว่าหนูที่อาศัยอยู่สบายในสิ่งแวดล้อมจำเจ ขนาดสมองก็ใหญ่กว่า โครงสร้างประสาทสมบูรณ์กว่า
- 4.2 การออกกำลังกายกระตุ้นประสาททุกส่วน แล้วช่วยการดูดซึมโลหิต ไปเลี้ยงสมองได้อีกด้วย จากประสบการณ์ของผู้เขียน พบว่า หากได้ออกกำลังกายเป็นประจำ จะอ่านและเขียนหนังสือได้มากและนานขึ้นด้วย
- 4.3 การออกกำลังกายจะช่วยให้ต่อมพิทูอิทารี (Pituitary gland) หลั่งสารเอนโดฟิน (Endorphin) มีคุณสมบัติเหมือนติดยาฝิ่นช่วยกระตุ้นสมองให้กระปรี้กระเปร่า เคลิบเคลิ้ม เบาสบาย ลดการเจ็บปวด เสพติดได้ นักกีฬาหากไม่ได้ออกกำลังกายจะครั่นเนื้อครั่นตัว หงุดหงิด
- 4.4 การหายใจกับสมอง – การเล่นโยคะ ออกกำลังกายกับการฝึกหายใจ โดยนับ และสำรวจการเปลี่ยนแปลง

บทที่ 5 สุขภาพจิตกับดนตรี

- 5.1 ทางจิตวิทยาผู้ฟังดนตรีมีจิตใจอ่อนโยนให้อภัยผู้อื่นได้ง่ายกว่า
- 5.2 การฟังดนตรีด้วยวิทยุจะสามารถกระตุ้นการทำงานของเส้นประสาทในสมองได้ดีกว่าเพราะว่า แต่ละเพลงประกอบด้วยสัญญาณเสียงจากหลายเครื่องดนตรี และส่วนใหญ่จะเกิดสัญญาณต่างๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน ในที่นี้คิดว่า การออกกำลังกายโดยการเดินออกกำลังกายในช่วงเวลาเย็น ตามสถานที่ต่างๆ ก็จะได้รับฟังดนตรีหลากหลาย ในช่วงเวลาเดียวกันเช่นกัน การใช้หูฟังขณะวิ่งออกกำลังกายไปด้วย
- 5.3 การใส่หูฟังดนตรีป๊อป หรือดนตรีคลาสสิก ที่ท่วงทေးดังครมภ์ ทำให้เด็กในห้องมีการเคลื่อนไหวและหายใจในขณะตรึงด้วยอัลตราซาวด์อย่างชัดเจน แต่หากฟังแต่เพลงช้าไป ช้ามา ปฏิกริยานี้จะลดลง
- 5.4 จากการพยายามจะใช้ดนตรีช่วยบำบัดผู้ที่มีปัญหาด้านการพูด คนติดอ่างหลายคนไม่ติดอ่างตอนร้องเพลง อาทิ นาย เมล ติลลิส นักร้องเพลงลูกทุ่งกลับมีปัญหาดังกล่าว การร้องเพลงและการพูดเป็นการทำงานของสมองในส่วนที่แยกกันเด็ดขาด
- 5.5 แม้นดนตรีจะมีผลดี แต่การถูกบังคับให้ทำกลับมีผลร้ายมากกว่าผลดี

บทที่ 6 สาเหตุแห่งความทรงจำ

- 6.1 ขณะเครียด เครียดสมอง ไม่สบายใจ สมองจะไม่สามารถคิด ทำความเข้าใจ และตัดสินใจได้ และถ้าเครียดมากพอจะรู้สึกหิวกระหาย สมองแจ่มใสให้ผลตรงข้าม
- 6.2 ความทรงจำแบ่งเป็น ความทรงจำระยะสั้น (อดีตเมื่อ 1-2 นาทีที่ผ่านมา) กับความทรงจำระยะยาว เช่น การจำสระ วรรณยุกต์ คำที่คล้ายคลึงกัน
- 6.3 แบ่งการเก็บข้อมูลของสมองเป็น การตอบรับ การบันทึก และการถ่ายทอด

- 6.4. ชิกมัลด์ ฟรอยด์ (พ.ศ. 2395 - 2482) "อารมณ์ความรู้สึกมีอิทธิพลต่อสภาพร่างกายยิ่งกว่าเหตุแห่งพยาธิสภาพ" ผู้ป่วยจะป้องกันตนเองถึงความรู้สึกเจ็บป่วย ทรมานด้วยการลืมส่วนนั้นไปเสีย และเหตุการณ์เลวร้ายในผู้สูงอายุจะกลับมาเมื่อว่างมากเกินไป ไม่มีกิจกรรมทำ ทำให้คิดมาก - ในแง่ของทฤษฎีการตัดหรือลืมความรู้สึกที่มากเกินไปนี้ ผู้ทำวิทยานิพนธ์มีประสบการณ์ดังนี้ คือ มีคนหวังดีมาบอกยายบอก ว่าถ้ารับประทานมะนาว 2 ลูก กับมะกรูด 1 ลูกสองลูกที่ผสมกัน เป็นเวลา 7 วัน แล้วไปใส่บาตร จะหายจากสารพัดโรค ตอนแรกไม่เชื่อ และคัดค้าน แต่มีผู้ป่วยเรื้อรังในบ้านฉันยอมทำตามถึง 3 คน หนึ่งในนั้นแทบจะไม่ปรุงอาหารด้วยรสเปรี้ยวเลย และอีกคนหนึ่งเชื่อถึงขนาด งดยาหมอ ในช่วงแรกสามารถดื่มของเปรี้ยวจัดได้ทุกคน อาการของทุกคนดีขึ้น ถึงกับบอกคนอื่นต่อไปรวมอีกหลายคน ข้าพเจ้าได้ล้มเลิกที่จะคัดค้านพร้อมทั้งพอใจว่า "อิมมู วิตามินซี ดีต่อสุขภาพ" หลังจากนั้น ทั้ง 3 คนก็ยังป่วยต่อเหมือนเดิม และคนที่งดยาหมอ ปัจจุบันยังกินน้ำมะนาวควบกับยาหมออยู่แม้ว่าจะถูกห้ามแล้วก็ตาม แต่ช่วยให้คนไข้มีกำลังใจดีขึ้น หลังจากอ่านพบทฤษฎีนี้จากหนังสือ 2 เล่ม จึงได้ลองดื่มดู ปรากฏว่าไม่ค่อยเปรี้ยวจริงๆ แต่หากผสมน้ำเจือจาง จะเปรี้ยวมากจนกินไม่ถึง
- 6.5. วิธีสร้างความสำเร็จ - ทบทวนด้วยเสียง - สร้างสัญลักษณ์ - การแยกย่อย - การพิจารณา - การทบทวน - สิ่งที่น่าสนใจจะจำได้แม้ยากว่า (สมาธิ) ไม่ควรอ่านหนังสือพร้อมกับชมโทรทัศน์
- 6.6. อาชีพมีผล - นักธุรกิจระดับบริหารที่รอบคอบ จะมีระบบประสาทที่ดีกว่าแบบฝึกหัด
- 6.7. ให้คนหนึ่งคิดคำ 4 คำ ที่เป็นตัวแทนของคำหนึ่ง แล้วให้คนอื่นคิดคำตอบ จะคิดได้ไม่เหมือนกัน เช่น
 น้ำ = เส้นทาง + กระแส + ไส + ขาว = นม , ข้าวกรอง , คลื่นเสียง
 เครื่องปรับอากาศ = เย็น + ไฟฟ้า + อากาศ + กล้อง = ตู้เย็น
 บุหรี่โปรเซสซี่ = สั่ง + ผู้ขาย + กล้อง + ส่ง = เจ้านาย , พิษชา
 กากบาท = ตรวจ + คำ + สองขีด + คุณ = เครื่องหมายเท่ากับ , ผิด , เครื่องหมายถูก
 คอ = สร้อย + เนคไท + ปกเสื้อ + อวัยวะ = ตู้เสื้อผ้า , เสื้อผ้า , ชัก อป รัต
- 6.8. เล่นปริศนาอะไรเอ๋ย หรือตอบคำถามที่มีอยู่แล้ว แบบเกมเศรษฐี เช่น เลขหน้าในพจนานุกรม - พจนานุกรม(อังกฤษ-ไทย)อยู่ ข้ายบน พจนานุกรมไทยอยู่ขวาล่าง
- 6.9. การสร้างสมาธิ - การจับใจความ - การจดบันทึก - การจัดการข้อมูล - การทำงานเป็นขั้นเป็นตอน - การกำหนดตารางการทำงานแต่ละสัปดาห์ แต่ละเดือน - การท่องจำ - การจดบันทึกประจำวัน โดยการจดบันทึกประจำวันจะทำให้สุดท้าย เป็นการทวนซ้ำ ในสิ่งที่ค้างค้ำ
- 6.10 พบว่าเกมคอมพิวเตอร์ก็สามารถช่วยพัฒนาสมองน้อย เพราะต้องใช้สมาธิในการเล่น และแก้ปัญหา
- บทที่ 8 การพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์
- 8.1 ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง การสร้าง และคิดค้นสิ่งใหม่ด้วยวิธีการกำหนดมุมมองหรือผลแห่งการกระทำที่ผิดแปลกไป
- 8.2 โดยธรรมชาติเด็กมีความคิดสร้างสรรค์สูงเพราะทุกอย่างรอบตัวล้วนแปลกใหม่ แต่ผู้ใหญ่อายุ 80 ก็สามารถพัฒนาส่วนนี้ได้

- 8.3 คน IQ สูงมีความสามารถในการจำดี ก็ไม่ได้หมายความว่าความคิดสร้างสรรค์จะดีตามไปด้วย - อาการเจ็บป่วยทางจิตส่งผลต่อการลดความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านดนตรี - โรคจิตเสื่อมในวัยรุ่นเกิดจากสาเหตุแห่งการเลี้ยงดูที่โดดเดี่ยว ทำให้เกิดความอ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ
- 8.4 ความเฉลียวฉลาดในการดำรงชีวิตอย่างปรกติสุข เป็นสามารถที่เกิดจากการทำงานของสมองซีกซ้าย ในขณะที่ความสามารถทางตรรกะ คิดอย่างมีเหตุผลมาจากซีกขวา ต้องใช้ประกอบกัน คิดป็นจึงจะผลิตงานที่เป็นที่ยอมรับ - ผลการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ศิลปะ จุดเด่นของภาพมักอยู่ทางด้านขวา อธิบายว่าการรับรู้โดยสัญชาตญาณว่า คนส่วนใหญ่ใช้สมองซีกขวาดูภาพศิลปะ แล้วมุ่งความสนใจไปที่ซีกซ้าย จึงต้องเอาจุดเด่นมาไว้ที่ซีกขวา เพื่อทำให้เกิดสมดุล
- 8.5 รูปแบบของการสร้างสรรค์จะก้าวไปสู่การแปลกแยกด้วยจินตนาการของผลรวมของ จิตสำนึก จิตกึ่งสำนึก และจิตใต้สำนึกประกอบกัน
- 8.6 จิตสำนึก (Conscious) ภาวะรู้ตัว และสามารถสำนึกถึงตัวตน ความเป็นตนเอง การกระทำ และทุกอย่างรอบตัวได้
- 8.7 จิตกึ่งสำนึก (Preconscious) ความคิดเห็น ความคิด ประสบการณ์จากอดีต ความทรงจำที่สามารถใช้ได้ โดยการบัญชาของอดีต
- 8.8 จิตใต้สำนึก (Subconscious) สภาวะที่อยู่ภายใต้การกำหนดของจิต โดยไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยสำนึกของจิตสำนึก

ปัจจุบันมีหลักสูตร วิชา ความคิดสร้างสรรค์ Creative Thinking เปิดให้นิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกคณะเรียน (ดร.ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์) อยากให้อาจารย์کمกริช เชิญมาวิชาสมาธิ นิสิตถาปัตย์นเรศวรรุ่นน้องจะได้เรียนบ้าง

ภาคผนวก ค ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ของโครงการ

ภาคผนวก ค - 1 ส่วนจัดแสดง

ภาคผนวก ค - 1 - 1 หมวดการจัดแสดง เกิด

1. บทคัดย่อ

- 1.1 การตั้งท้อง ระยะตั้งท้องผู้เป็นแม่ต้องระมัดระวังตัวเป็นพิเศษ ทำให้เกิดความเชื่อถือหลายอย่าง เช่น ให้น้ำดอกบัวที่บูชาพระมาดื่มกินจะทำให้เด็กในท้องแข็งแรง เวลามีสุริยคราสหรือจันทรคราสให้เอาเข็มมากลัดที่ขายผ้า จะทำให้เด็กเกิดมาอาการครบ ๓๒ และให้นั่งถัดบันไดจะทำให้คลอดง่าย
- 1.2 การคลอดและการทำขวัญเด็ก ซึ่งตามปกติพ่อแม่เด็กจะจดเวลา วัน เดือน ปี เอาไว้ดูดวงชะตา หลังจากคลอดแล้วแม่เด็กจะต้องอยู่ไฟ คือการย่างตัวให้มดลูกเข้าสู่เป็นการรักษาพิษบาดแผลให้นายเร็ว การอยู่ไฟนี้จะใช้ขี้มันกับปูนกินหมากผสมกัน ทาบริเวณท้องของแม่เด็ก แล้วนั่งใกล้ๆ กองไฟที่ใส่ฟืนไว้ ใช้ไฟพล ขมิ้น ใบระนาด ผิวมะกรูดตากแห้งหั่นให้ละเอียดโรยในกองไฟให้ควันฟุ้งใส่แม่เด็ก ใช้เวลาประมาณ ๑ - ๓ สัปดาห์ต้องงดอาหารแสดง

2. ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

- 2.1 ความเป็นมาเกี่ยวกับการเกิด คนโบราณมีความเชื่อว่าเมื่อแรกทีหญิงจะมีครรภ์ได้นั้น เกิดจากบิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีประจำเดือน และการมีจิตวิญญาณมาปฏิสนธิ เป็นชีวิตใหม่ เด็กที่เกิดมาจะดีหรือชั่วอยู่ที่ พ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนดีมีศีลธรรม บุตรที่เกิดมาก็จะเป็นคนดีด้วย คนโบราณจึงสอนให้ทำความดี เช่น ให้สร้างพระพุทธรูปไว้ในสถานที่ๆ เป็นที่สวนรวม เช่น ที่ศาลาการเปรียญ ศาลากลางบ้าน ผู้ที่พบเห็นก็จะเกิดความเลื่อมใส เวลาตั้งครรภ์ก็จะนึกถึงพระพุทธรูปที่ได้สร้างไว้ หรือที่เคยพบเห็น หรือบางคนก็นำเอาดอกบัวที่บูชาพระพุทธรูปที่ไม่ใช่แล้ว (แห้งแล้ว) จำนวน 3 ดอก นำมาตากแดดแล้วนำมาใส่น้ำร้อนรับประทานแทนใบชา เมื่อบุตรเกิดมาจะเป็นคนดีมีศีลธรรมเหมือนกับพระพุทธรูปและที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปคือสร้างหิ้งพระไว้หั่นนอน (เหนือศีรษะ) ก่อนนอนจะได้กราบไว้และบูชา สำหรับหญิงมีครรภ์เวลากลับบ้านก็จะอธิษฐานต่อหน้าพระพุทธรูป เพื่อจะให้ได้ลูกที่ดีมีศีลธรรม แต่ถึงอย่างไรก็ตามที่กล่าวมานั้นเป็นหลักจิตวิทยา เพื่อต้องการให้ผู้ที่มีครรภ์มีจิตใจดีงาม งดงาม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อบุตรในครรภ์ เป็นสิ่งที่ผู้มีครรภ์ควรทำ นอกจากนั้นแล้วผู้มีครรภ์ไม่พยายามโกรธ ควรทำจิตใจให้ผ่องใสสะอาด อาจฟังเพลงเพราะๆ เบา ๆ สบาย ๆ แต่ผู้ที่มีครรภ์ควรทำงานที่เคยทำ เช่นงานที่ใช้สมอง ซึ่งไม่เป็นงานหนัก บุตรที่อยู่ในครรภ์ก็จะดีมีปัญญาไปในตัว บุตรของครูอาจารย์ส่วนใหญ่จะเป็นคนฉลาด ก็เพราะว่าครูอาจารย์เมื่อตั้งครรภ์ก็ต้องสอนหนังสือเป็นการฝึกสมองเด็กไปในตัวด้วย เป็นต้น

การเกิดถือเป็นเรื่องสำคัญและอันตรายที่สุดของหญิงผู้เป็นมารดา เพราะสังคมไทยในสมัยก่อนวิทยาการด้านการแพทย์ยังไม่เจริญ การคมนาคมไม่สะดวก ยารักษาโรคมีไม่เพียงพอ หมอทำคลอดได้แก่ หมอกลางบ้าน หรือหมอตำแย ซึ่งก็หาได้ไม่ยากนัก จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด

เชฐียรโกเศศ ได้แบ่งคติความเชื่อถือและกิจพิธีที่จัดทำเกี่ยวกับการเกิดถึงเหตุที่หาออกได้เป็น 3 ประการ คือ

- เพื่อป้องกันเหตุร้ายอันอาจมีขึ้นแก่หญิงมีครรภ์เพราะแต่ก่อนถือกันว่าตอนที่เป็นอันตรายได้ง่าย คือตอนที่จะเป็นมารดา
- เพื่อให้คลอดง่าย ไม่เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต
- เพื่อปกป้องรักษาทารกที่คลอด ซึ่งเป็นระยะที่มีร่างกายบอบบาง และอ่อนแอ ตายง่าย ให้รอดปากเหยี่ยวปากกา มีชีวิตเติบโตต่อไป

เหตุทั้ง 3 ประการนี้ แต่เดิมมา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับป้องกันและปิดเป่าผีร้าย ที่ถือกันว่าเข้ามาบงกทำอันตรายทารกและมารดา

3. ก่อนตั้งครรภ์ เมื่อหญิงก่อนตั้งครรภ์ หญิงผู้เป็นมารดามักจะฝัน การฝันนี้เรียกว่า “บุพนิมิต” เป็นการบอกกลางให้รู้ล่วงหน้า การฝันจะช่วยบอกว่าบุตรในครรภ์จะเป็นหญิง หรือเป็นชาย มีลักษณะหรือนิสัยใจคอดีชั่วประการใด เมื่อโตขึ้นจะเป็นคนเช่นใด มีชาติกำเนิดมาจากไหน มารดามักจะเสี่ยงทายจากการเข้าฝัน เช่น ถ้ามารดาฝันว่าได้เครื่องประดับตกแต่งกาย ทายว่า “บุตรจะเป็นหญิง” ถ้ามารดาฝันว่าได้เครื่องศาสตราวุธ ทายว่า “เด็กเกิดมาจะเป็นชาย” หรือ ความเชื่อต่าง ๆ เช่นถ้าเด็กในครรภ์อยู่ทางซ้ายเชื่อว่าจะเป็นหญิง ถ้าเด็กอยู่ทางขวาจะเป็นชาย
4. ตอนตั้งครรภ์ หญิงมีครรภ์มักจะมีอาการแปลก ๆ เช่น ชอบแต่งตัวสวย ๆ ชอบกินของเปรี้ยว ๆ ชอบกินของแปลก ๆ เช่น กินดิน กินข้าวสาร กินเลือดสด ๆ ฯลฯ และมีอาการคลื่นเหียนอาเจียนบ่อย ๆ อาการเหล่านี้เรียกว่า “การแพ้ท้อง” เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะและประสาทในร่างกายของหญิง สามีบางคนก็มีอาการแพ้ท้อง เหมือนกันเมื่อภรรยาของตนตั้งครรภ์ เรียกว่า “แพ้ท้องแทนเมีย” แต่โบราณกล่าวว่า ถ้าภรรยาแพ้ท้องไม่หยุด สามีที่รักภรรยาก็สามารถแพ้แทนกันได้ โดยให้ภรรยาเดินข้ามตัวสามี สามีก็จะแพ้ท้องแทนภรรยา

ในคัมภีร์พรหมจินดา ได้กล่าวถึงอาการแพ้ท้องไว้ว่า

มารดาแพ้ท้องอยากกิน	เด็กมีชาติกำเนิดมาจาก
ของรสเปรี้ยว	นรก
กินมัจฉมังสา เนื้อ ปลา และสิ่งของสด น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล	สวรรค์
ผลไม้	ป่าหิมพานต์
ผัก	สัตว์เดรัจฉาน
ดิน	พรหม (เพราะพรหมลงมากินวันดิน)
สิ่งเผ็ดร้อน	มนุษย์
ไม่มีอาการแพ้ท้อง	มนุษย์

5. การคลอด คำโบราณกล่าวไว้ว่า “ผู้สาวมารเก่า ผู้เฒ่ามารลืบ” หมายความว่า หญิงที่ตั้งครรภ์ครั้งแรก (ท้องแรก) จะคลอดในเดือนที่เก่า ส่วนหญิงที่เคยตั้งครรภ์มาแล้วจะคลอดในเดือนที่ลืบ เมื่อหญิงปวดท้องจะไปเชิญหมอตำแยในหมู่บ้าน เมื่อหมอตำแยมาถึงก็จะตั้งเครื่องบูชาครุมีขันดอกไม้ อูปเทียนผ้าขาว 1 วา

หมาก 3 คำ กล้วยน้ำหว่า 3 ผล ยาสูบ 3 มวน เหล้า 1 ขวด และ เงิน 6 สลึง หมอตำแยจะบอกกว่าเทพดาอารักษ์ว่า จะมีการคลอดเด็กในสถานที่นั้น ๆ ขอให้ช่วยปกป้องรักษาอย่าให้มีอันตรายใด ๆ เครื่องบูชานี้จะตั้งไว้จนกว่ามารดาจะคลอดไฟ จึงจะนำไปมอบแก่หมอตำแย

เมื่อคลอดแล้วจะมีการอยู่ไฟ เรียกว่า “อยู่กรรม” จะมีการจุดไฟไว้ใต้ถุนบ้านหม้อต้ม น้ำ ไม้พินที่สามี หามาใช้ในการอยู่ไฟนิยมใช้ ไม้มะขาม ไม้พุทรา ไม้สะแก มีความเชื่อกันว่าจะช่วยให้เด็กแข็งแรง ตาไม่เจ็บ ถ้าหญิงคลอดบุตรคนแรกจะอยู่กรรมประมาณ 15 วัน ถ้าเคยคลอดบุตรมาแล้วจะอยู่กรรมประมาณ 5 - 7 วัน หรือจะอยู่กี่วันก็ได้ ถ้าอยู่นานได้ยิ่งดี ในขณะที่อยู่ไฟมีการประคบตัว คืออาบน้ำยาที่เลือกจากการเข้าประโคมเทออกจากหม้อต้ม ผสมเข้ากับน้ำเย็นแล้วทำลูกประคบ จุ่มน้ำที่ผสมไว้ ประคบตามตัว ถ้าเป็นท้องสาว ต้องใช้ลูกประคบ 3 ลูก ลูกที่หนึ่ง สำหรับนั่งทับ นอกนั้นใช้ประคบตัว ประคบเต้านมและคลึงหัวนมด้วย เพื่อให้หายคัด น้ำนมจะได้เดินสะดวก ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด แล้วจึงเอาน้ำเปลี่ยน ๆ อาบล้างอีกทีหนึ่งทำอย่างนี้ทุกวันจนกว่าจะคลอดไฟ แต่กำหนดคลอดไฟจะเป็นวันที่เพราะถือคติว่า วันไฟ “วันคู่ลูกถี่ วันคี่ลูกห่าง” เวลาคลอดไฟก็ทำบัตร์พลีอย่างที่สุดว่า มีกุ่มพล่าปลาว่า คือจะมีกุ่มข้าวอะไร เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ใส่กระตังเล็ก ๆ สำหรับสังเวยแม่เตาไฟ กราบไหว้รำลากับด้วยควาระแล้วจึงดับไฟ และอาบนํ้ามนต์ธรณีสาร เป็นการปิดเสนียดจัญไร

5.1 การตัดสายสะดือ (รก) คือสายที่โยงมาจากรกถึงสะดือ (สายสะดือ) ก่อนตัดจะมัดสายแต่เป็น 2 เพราะแล้วตัดสายสะดือด้วยไม้คม ๆ เช่น ไม้รวก การใช้ไม้ตัดรกมีความเชื่อว่าเด็กจะเป็นคนหัวอ่อนว่านอนสอนง่าย ห้ามใช้มีดตัดรกมีความเชื่อว่าเด็กจะเป็นคนแข็งกระด้างดั่งมือ ที่จริงน่าจะเป็นการป้องกันโรค เช่น บาดทะยัก เป็นต้น

5.2 ความเชื่อการฝังรกของคนโบราณ การฝังสายสะดือ (รก) จะเป็นหน้าที่ของบิดาของเด็ก โดยจะนำไปฝังได้บ้านใดบ้าน บางแห่งจะจุดไฟ (สุมไฟ) ไว้ 3 วัน 3 คืน

ความเชื่อการฝังรก

ฝังรกเดือน	ให้ฝังรกทางทิศ	ความเชื่อ	ห้ามฝังรกทางทิศ
หนึ่ง สอง สาม	ตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันตก	เด็กจะอยู่ดีมีสุข หาอันตรายมิได้	ตะวันตกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ จะเกิดอันตรายแก่เด็ก
สี่ ห้า หก	ตะวันตกเฉียงใต้	เด็กจะเป็นคนมีอำนาจ	ทิศใต้จะเกิดอันตรายแก่เด็ก
เจ็ด แปด เก้า	ตะวันตกและตะวันตก เฉียงเหนือ	เด็กจะมีความเจริญ	ทิศตะวันออกเฉียงใต้ และทิศตะวันตกเฉียงใต้ จะเกิดอันตรายแก่เด็ก
สิบ สิบเอ็ด สิบสอง	ตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศใต้	เด็กจะเป็นใหญ่กว่า คนทั้งหลาย	ตะวันตกตกเฉียงเหนือ จะเกิดอันตรายแก่เด็ก

5.3 ต้นไม้และกิ่งไม้ประจำปีเกิด เมื่อฝึกกรกแล้วจึงเอาดินกลบแล้วกิ่งไม้ประจำปีเด็กเกิดปักหรือปลูกไว้ที่ปากหลุม จึงกำหนดต้นไม้ประจำปี ต้นไม้เหล่านี้จะมีความเป็นมงคล เป็นไม้มงคล มีความร่มเย็น เหมือนความเชื่อที่จะให้เด็ก "ร่มเย็นเป็นสุข" สามารถนำมาสร้างความร่มเย็นในภูมิสถาปัตยกรรมของโครงการพิพิธภัณฑ์ได้

ต้นไม้และกิ่งไม้ประจำปีเกิด

เกิดปี	สัตว์พาหนะ	เป็น	ต้นไม้มงคล
ชวด	หนู	เทวดาผู้ชาย	ไม้มะพร้าว
ฉลู	วัว	มนุษย์ผู้ชาย	ไม้ตาล
ขาล	เสือ	ผีเสื้อผู้หญิง	ไม้รัง
เถาะ	กระต่าย	มนุษย์ผู้หญิง	ไม้จี่ว
มะโรง	งูใหญ่	เทวดาผู้ชาย	ไม้กัลปพฤกษ์
มะเส็ง	งูเล็ก	มนุษย์ผู้ชาย	ไม้โพธิ์ใบ
มะเมีย	ม้า	เทวดาผู้หญิง	ต้นกล้วย
มะแม	แพะ	เทวดาผู้หญิง	ไม้ทองหลวง
วอก	ลิง	ผีเสื้อผู้ชาย	ไม้ขนุน
ระกา	ไก่	ผีเสื้อผู้ชาย	ไม้ไผ่
จอ	สุนัข	ผีเสื้อผู้หญิง	บัวบก
กุล	หมู	มนุษย์ผู้หญิง	บัวหลวง

6. การอาบน้ำเด็ก ผู้อาบน้ำให้เด็กจะนั่งเหยียดขาทั้งสองข้าง เอาเด็กนอนระหว่างเท้าทั้งสอง ให้ศีรษะเด็กอยู่ทางปลายเท้าของตน แล้วนำน้ำที่ผสมไว้อุ่น ๆ อาบให้เด็ก เสร็จแล้วห่มผ้าให้อุ่น แล้วนำเด็กมาวางบนกระดัง หมอตำแยจะถามว่าเป็นลูกผี หรือลูกคน ญาติพี่น้องที่อยู่ ณ ที่นั้นจะพูดขึ้นพร้อมกันว่า เป็นลูกของเรา เป็นอันเสร็จพิธีรับขวัญเด็ก บางแห่งหมอตำแยจะยกกระดังร้อนเบา ๆ แล้วกระแทกกระดังลงพื้น ๓ ครั้งเบา ๆ เด็กจะตกใจร้อง "อู๊ว ๆ" ขณะทำก็จะพูดว่า "ผีนักเล้ามาอึ้งกูกู คันแม่นลูกสูให้มาเอา มือนี่วันนี้ ตั้งแต่มีหน้าลูกกู" หรือร้องว่า "กูชูกูกูชูกู กูกูกูกูกู แม่นลูกสูเอาสามือนี่ กายมือนี่เมื่อหน้าลูกกู" ว่า ๓ หน หรือบางแห่งหมอตำแยจะยกกระดังขึ้นร้อนเบา ๆ เป็นพิธีแล้ววางกระแทกกระดังลงเบา ๆ พอให้เด็กรู้สึกตกใจร้องแล้ว (ในทางการแพทย์ ช่วยการหายใจของเด็กเกิดใหม่ หรือสำรวจสิ่งที่ค้างอยู่ภายในปากออกมา) เพื่อทำให้เด็กเคยชิน ไม่สะดุ้งตกใจต่อไป หมอตำแยทำอย่างนี้ ๓ ครั้ง ปากก็พูดว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" ลูกของใครมาเอาไปเนอ ญาติหรือคนที่นั่ง ณ ที่นั้นก็ตอบว่า "ลูกข้าเอง" หรือ "ลูกฉันเอง" หมอตำแยจะส่งกระดังเด็กให้ผู้นั้นรับไปผู้ในที่นี้เรียกว่า "แม่ยก" หรือ "แม่ซื้อ" จะให้เงินแก่หมอตำแยพอเป็นพิธี รับกระดังไปวางไว้ในมณฑล วงด้วยสายสิญจน์ใกล้กับแม่เด็ก จากนั้นเอาผ้ามาหิบบ่า เป็นกระโจมด้วยกรงกระดังต่างมุง เพื่อกันไม่ให้ลมเข้าไปมา ทำให้เกิดความอบอุ่น เด็กจะไม่เกิดเป็น

ละบนั่น เป็นการรับขวัญเด็ก เด็กที่เกิดมาจะเป็นคนที่เลี้ยงง่าย ทั้งเป็นคนใจดี มีความประพฤติเรียบร้อย

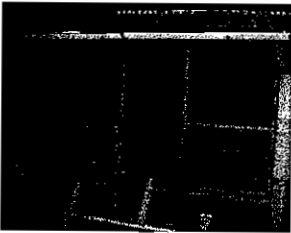
7. การกินอาหาร มารดาจะต้องละเว้นของแสลงในระหว่างที่อยู่ไฟ สิ่งที่ต้องละเว้น (ขะล่ำ) เช่น ห้ามกินของที่มีมัน ผักชะอม ปลาชะโด ไข่เบ็ดไข่ไก่ ของหมักดอง เนื้อวัวเนื้อควาย เนื้อสัตว์ทุกชนิด ดังนั้น หญิงที่อยู่กรรมจึงกินข้าวกับเกลือ กับปลาแห้งเป็นส่วนใหญ่
8. การตั้งชื่อเด็ก พ่อแม่จะตั้งตามสภาพแวดล้อม เช่น ตั้งชื่อให้คล้องจองกับบิดามารดา ตั้งชื่อตาม วันเกิด เช่น ถ้าเกิดวันอังคาร ถือว่าวันอ่อน มักจะชื่อว่า อ่อนสา อ่อนลี อ่อนตา เป็นต้น ถ้าเป็นเด็กเลี้ยงยาก พ่อจะนำไปประเคนให้พระ จึงมักตั้งชื่อให้ว่า "เคน" หรือ "เคนสา" เป็นต้น หน้าที่ของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูลูกของตนคืออบรมสั่งสอนให้ลูกทำความดี ได้ศึกษาเล่าเรียน หาคู่ครองให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาที่เหมาะสม

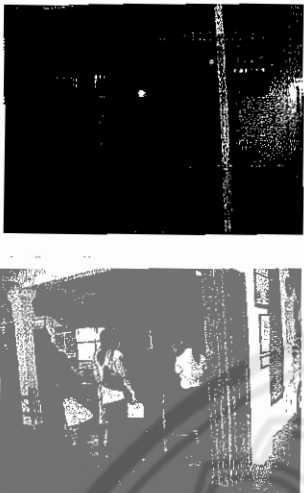
การตั้งชื่อเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของชื่อ จึงต้องมีการเลือกใช้อักษรระ พยัญชนะ ตามที่ผู้รู้กำหนดไว้ว่าเป็นมงคล เพราะวันที่เราเกิด แต่ละวันนั้น จะใช้สระและพยัญชนะไม่เหมือนกันซึ่งบางตัวอาจเป็นกาลกิณีต่อวันเกิดของคน ๆ นั้นก็ได้ หลักเกณฑ์ตามลักษณะวันดี วันร้าย ดังนี้

การตั้งชื่อตามเกณฑ์ทางโหราศาสตร์

เกิดวัน	อักษรที่เป็นมงคล	อักษรไม่ควรตั้งชื่อ
อาทิตย์	อะ อา อี อี จู อุ เอ โอ	ศ ษ ส ห พ ฮ
จันทร์	ก ข ค ง	อะ อา อี อี จู อุ เอ โอ
อังคาร	จ ฉ ช ซ ฌ ญ	ก ข ค ง
พุธกลางวัน	ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ	จ ฉ ช ซ ฌ ญ
พฤหัสบดี	บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม	ด ต ถ ท ธ น
ศุกร์	ศ ษ ส ห พ ฮ	ย ร ล ว
เสาร์	ค ต ถ ท ธ น	ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ
พุธกลางคืน	ย ร ล	บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม

9. รูป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด เกิด

	จัดแสดง	สิ่งที่เพิ่มเติม
	เรือนเครื่องผูกพร้อมเทพเสียง แสดงตอนเด็กเกิด และเรือนอื่นๆ อีก	เครื่องมือทำคลอดเช่นมีดไม้ฝ้าย ยาหม้อ และสมุนไพรแบบต่างๆ เคยจัดไว้ในส่วนนี้ ลดปริมาณลง ส่วนที่เหลือนำไปแสดงละเอียดใน หมวด "ป่วย"

	เรือนเครื่องผูกแปล เรือนไม้ อุปกรณ์เครื่องใช้ครบครัน	เรือนเครื่องผูกนี้มีการผูกปลายจากเพื่อรองน้ำฝน แต่ในการจัดแสดงเพิ่มส่วนของการหล่อเรซินใส หรือจากสำหรับแสดงการหยดของสู่ภาชนะดินเผาที่รองรับ อุปกรณ์พิเศษ เช่น เครื่องดักจับแมลงสาบ (ในปัจจุบันแสดงร่วมกับอุปกรณ์ดักจับสัตว์อื่นๆ) ให้จัดแสดงละเอียดในส่วนนี้ จำลองโมเดลวิธีการดักจับเพิ่มเติม
---	--	--

10. เรือนไทยภาคเหนือ³

เรือนชั่วคราวหรือเรือนเครื่องผูก ภาษาพื้นเมืองเรียกว่า "ตูป" หมายถึง เรือนที่สร้างขึ้นด้วยไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่ ใช้เสาไม้ไผ่ พื้น ทำด้วยไม้สาน หรือฟากสับ ฝาทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะหรือแผงไม้ข้างสานเป็นลายต่างๆ เช่น ลายอำเภอ โครงหลังคาทำด้วยไม้ไผ่ เช่นกัน การยึดโครงสร้างต่างๆ คล้ายเรือนพื้นบ้านภาคกลาง เรียกว่าเรือนเครื่องผูก ใช้วิธีเจาะรูและฝังเดือย ผูกด้วยดอกร้อยหวาย หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตองตึง มีห้องนอน 1 ห้อง ไม่แยกเรือนครัวออกจากเรือนนอน ใช้เป็นปลิงปลูกสร้างชั่วคราว เช่น กระต๊อบเผ่าทุ่ง หรือสร้างเป็นเรือนชั่วคราวสำหรับครอบครัวหนึ่งๆ ก่อนที่จะสร้างเรือนถาวรขึ้นภายหลัง

ภาคผนวก ค - 1 - 2 หมวดการจัดแสดง ชูขวัญ โขนผมไฟ - ผมจุก

1. ประเพณีชูขวัญ

1.1 ประวัติ/ความเป็นมา ประเพณีชูขวัญ เป็นประเพณีเกี่ยวกับการเรียกขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว และอวยพรให้อยู่ เย็นเป็นสุข มีอายุยืนขวัญเย็น มีความเจริญก้าวหน้า และประสบโชคชัย มักนิยมทำในโอกาสต่างๆ ต้นเหตุของการทำขวัญ หรือชูขวัญ ตามแนวที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานไว้ ดังนี้

"ประเพณีชูขวัญ หรือทำขวัญ เห็นจะมีมาเก่าแก่ก็ดึกดำบรรพ์ เกิดความเชื่อว่าบรรดาคนที่ เกิดมามีกรรมชาติอันหนึ่ง เรียกว่า ขวัญประจำสำหรับพิทักษ์รักษาตัวทุกคน ถ้าขวัญของใครอยู่กับตัว ผู้นั้น ก็มีความสุข ความสำราญอยู่เป็นปกติ ถ้าขวัญของใครหลบลี้หนีหายไปเสียจากผู้นั้น ก็มักมีอันเป็นไป เช่น เกิดเจ็บไข้ เป็นต้น ขวัญทำนองนั้นเป็นขวัญที่เลี้ยง ที่ขุนราวคราวเดียวกับตัวคนเจ้าของขวัญ เวลาตัวตน เป็นทารกขวัญมักตื่นเต้นตกใจง่ายเหมือนทารก มีเหตุอะไรไปกลัวสักหน่อย ก็อาจหลบหนีกระเจิดกระเจิงไป อยู่ตามป่าตามดงจนหายตกใจจึงจะคืนมาสู่ร่างตามเดิม เมื่อตัวตนเติบโตใหญ่ขึ้น ขวัญก็ค่อยรู้จักหนักแน่นมีสติปัญญายิ่งขึ้นตามตัวโดยลำดับ จนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่พอเหี้ยแม่เรือน ขวัญก็จะเป็นผู้ใหญ่ไปด้วยเหมือนกัน"

³ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 13

คติของการทำขวัญนี้ พิเคราะห์ตามบทบาท คำเชิญขวัญของโบราณดูเหมือนมีเหตุการณ์ สำคัญอันใด ขึ้นกับผู้ใด ซึ่งอาจจะเป็นคนหรือโทษแก่ตัวผู้นั้น แล้วผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมิตร ก็บอกกล่าว ขวัญให้ขวัญ ของผู้นั้นรักษาแล้วปลอบโยนวิงวอนให้ขวัญอภิบาลบำรุงรักษาผู้นั้นให้บรรลู่ถึงคุณและประโยชน์ ตามความ มุ่งหมาย ตามปกติหมอทำขวัญหรืออาจารย์ผู้นำพิธี หมอขวัญต้องเป็นคนสูงอายุ จึงเป็นการสมควร การสู่ ขวัญนั้นเท่าที่ทำอยู่ก็เพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่ท่านผู้รับขวัญนั้นเป็นสำคัญ

ลักษณะของการสู่ขวัญหรือการทำขวัญนั้น มีเครื่องประกอบต่างๆ ไม่เหมือนกันนัก เท่าที่ พระยา อนุমানราชชน เสฐียรโกเศศ ได้รวบรวมไว้ในเรื่องประเพณีไทย พอกำหนดได้ดังนี้ มีเครื่องบายศรี และ กระจาหารจัดใส่โดกพานตั้งไว้เป็นพิเศษ มีแว่นเวียนเทียนชั้นใหญ่ ใบพลู ตามธรรมเนียมจนครบถ้วน แล้ว มี หมอทำขวัญ มีพราหมณ์กับพวกอีก 2 - 3 คนเข้าร่วมพิธี หรือจะมีแต่เฉพาะหมอทำขวัญเท่านั้นก็ได้ การสู่ ขวัญตามลักษณะคำกลอนกล่าวคำสู่ขวัญ มีเนื้อความที่กำหนดได้เป็น 7 ระยะ คือ

- กล่าวคำเชิญเทวดา ไหว้ครู หรือ ไหว้พระ
- เชิญเทวดา
- ตามปกติทำปนกัน
- ว่าด้วยผู้ที่รับขวัญ
- ว่าด้วยคุณความดีของรับขวัญ
- ว่าด้วยบายศรี
- ว่าด้วยคำเชิญขวัญว่าด้วยคำให้ศีลให้พร

1.2 กำหนดงาน เมื่อหายจากเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อคลอดบุตรแล้วออกจากไฟ เมื่อมีธุระต้องเดินทางไกล หรือ จากบ้านไปนานๆ แล้วกลับมาเมื่อขึ้นเรือนใหม่เมื่อบวชนาค และในงานแต่งงาน เป็นต้น จะทำงานเป็น งานเล็กน้อยภายในครอบครัวระหว่างญาติที่สนิทสนมกันก็ได้ หรือจะเป็นงานใหญ่เชิญแขกหรือออก หน้า ออกตากก็ได้ เช่น การสู่ขวัญวันแต่งงาน การบายศรีข้าราชการ เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่มาเยี่ยมเยียน หรือย้ายไป มาเช่นนี้ทำกันเป็นงานใหญ่เสมอ

1.3 สถานที่ประกอบพิธีสู่ขวัญ โดยปกติใช้ห้องโถงภายในเรือนหรือลานบ้านกลางสนามก็ได้ แล้วแต่จะ เหมาะสมกับงานที่จัด ตั้งพาขวัญบนผ้าห่มนอนของผู้รับขวัญ สิ่งของบริวารอื่นๆ ตั้งไว้ข้างเคียงกัน เวลาทำพิธีก็แตกต่างกันตามลักษณะงานที่ทำ เป็นต้นว่า สู่ขวัญเมื่อออกไปทำเวลาเช้า ขึ้นเรือนใหม่ทำ เวลาเช้า หายป่วยทำเวลาค่ำ เมื่อแต่งงานทำเวลากลางวัน เป็นต้น เมื่อพร้อมเพรียงแล้วก็เข้านั่งล้อม รอบพาขวัญ ถ้าในโรงพิธีที่มียกพื้น หมอสูตรหรือผู้รู้ทำพิธี และพ่อแม่พี่น้องญาติๆ นั่งล้อมตอนบนผู้รับ ขวัญ และญาติมิตร แขกนั่งล้อมตอนล่าง

1.4 เครื่องใช้ในการทำพิธี มีพานขวัญ คือ ภาชนะใส่เครื่องขวัญ ประกอบด้วยขันหมากเชิง คือ บายศรีที่ ประกอบด้วยดอกไม้ธูปเทียนข้าวเหนียวเนือง สุรากลั่น ไข่ไก่ต้ม ไก่ต้มทั้งตัว หรือหมูต้ม เฉพาะหัว หาง เครื่องในบางชิ้น และตีนทั้งสี่อย่างที่เรียกกันว่าหัวหมู ในปัจจุบัน เครื่องใช้ประจำตัวของผู้รับขวัญ มี ผ้าห่ม กระจุก หวี และมีด้ายสำหรับผูกข้อมือ เป็นจำนวนมาก สิ่งของเหล่านี้จัดอยู่ในพาขวัญ ถ้าเป็น งาน ใหญ่จะมีเครื่องประกอบพิธีมาก ก็จัดใส่พานหรือถาด เป็นบริวารอีก งานสู่ขวัญจะใหญ่หรือเล็ก

สังเกตได้จากเครื่องใช้ และบายศรี ถ้ามีมากชั้นก็ยิ่งใหญ่ คือ ๑ ชั้น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น เป็นที่สุด นอกจากนั้นยังมี หมาก พลุ บุหรี่ น้ำดื่ม สุรา อาหารและกับแกล้ม สำหรับเลี้ยงแขกผู้ที่มาในงาน

- 1.5 จากนั้นเริ่มพิธีโดยช่วยกันยกพาขวัญขึ้น หมอสูตรบอกกล่าวว่าจะทำการสู่ขวัญให้แก่ผู้ใด ด้วยเหตุใด แล้วจุดธูปจุดเทียนเปิดจุกขวดเหล้า ประนมมือสวดคำเรียกขวัญและอามวยพรเป็นทำนอง คนรับขวัญ และบุคคลอื่นที่นั่งพับเพียบประนมมือฟังโดยเคารพสงบเสียงมีเปล่งเสียงรับขวัญและเรียกขวัญ เป็นการสนับสนุนบ้าง จบแล้วทำการฝ่ายเหล้า คือ เอาเหล้าเจิมมือ นอกจากนี้จะนำฝ่ายผูกแขน (ฝ่ายผูกข้อมือ) มาผูกข้อมือให้แก่ผู้รับขวัญเป็นคนแรก แล้วพ่อแม่ญาติพี่น้องผู้หลักผู้ใหญ่ก็ผูกให้ตามลำดับ ขณะที่ผูกต้องหงายมือข้างที่ผูกแต่ละพาขวัญ มีข้าวขวัญ ไก่ขวัญ เป็นต้น อีกมือหนึ่งยกขึ้นเสมออกเป็นการ เคารพรับขวัญ และคำอวยพร คนอื่นจับข้อมือถือแขนหรือแตะเสื้อผ้าติดต่อกัน เพื่อแสดงว่าพร้อมกันอามวยพรให้โดยเอกฉันท์ ต่อจากนั้นใครจะผูกให้ก็ได้ หรือจะผูกกันระหว่างผู้มาร่วมพิธีก็ได้ พร้อมกันนี้ก็ริน เหล้าแจกจ่ายกันดื่มและอวยพรกันด้วยวาจา คำสวดในการเรียกขวัญ อวยพรในขณะที่ฝ่ายเหล้า และผูกข้อมือมีถ้วยคำสำนวนโวหาร อันไพเราะคล้องจอง มีความแทรกพั้งแล้วรู้สึกศักดิ์สิทธิ์และซาบซึ้งตึงใจ อ้างอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอิทธิฤทธิ์ของเทพยดาอารักษ์ มีหลายแบบหลายสำนวนต่างกันไปตามลักษณะของงานที่ทำขวัญ เมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วก็นับว่าเป็นอันเสร็จพิธี ต่อจากนั้นก็เลี้ยงสุราอาหารกัน สนทนาปราศรัยกันเป็นที่สนุกสนานเบิกบานใจ หรือมีการละเล่นอย่างใดอีกให้รื่นเริงก็ได้ ตามแต่เจ้าภาพจะเห็นควรจัดขึ้นพอสมควรแก่เวลาก็แยกย้ายจากกันไป

2. ประเพณีการไว้ผมและการโกนจุก

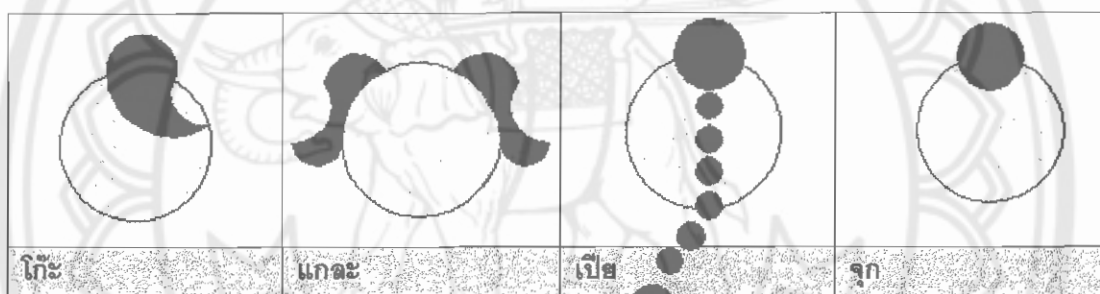
- 2.1 ความเป็นมา การไว้ผมจุกมีความเชื่อตามของชาวไทยในการไว้ผมจุกนั้นมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมแบบอินเดีย (Indianization) จากศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู เชื่อว่าทรงผมของคนมี “พรหมรังษี” ถือว่าเป็นที่ อาตมัน หรือ วิญญาณเข้า-ออก เวลาตายจะหุบขมอมนั้นให้แตก เพื่อให้ อาตมัน ออกจากร่างได้สะดวก (ความคิดเช่นนี้ คนไทยใช้กะโหลกมะพร้าวแทนขมอม คือหุบมะพร้าวก่อนเผาศพ) วัฒนธรรมไทยปัจจุบันวันนี้เป็นวัฒนธรรมแบบอินเดีย เป็นส่วนใหญ่ เช่น ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรมปฏิมากรรมและการแต่งกาย เป็นต้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากชาวฮินดู ปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า ชาวฮินดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกพราหมณ์ไว้จุกหางเปียค่อนข้างหลัง คนไทยเราน่าจะได้แบบอย่างมาจากพวกพราหมณ์นี้ แต่คนไทยเราไม่ไว้จุกตลอดชีวิตเหมือนพราหมณ์จะตัดจุกเมื่อพ้นวัยเด็ก ข้อนี้กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานไว้ว่า เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าเป็นเด็ก เมื่อเข้าไปปรากฏตัวในชุมชนผู้ใหญ่จะได้มีความเมตตาอุปการะสมภาวะที่เป็นเด็ก เด็กเกิดใหม่ กะโหลกส่วนขมอม ยังต่อกันไม่สนิทหากโกนส่วนนั้นเข้า เด็ก อาจได้รับอันตรายแก่ชีวิตได้ โดยปกติแล้ววัยเด็กจะมีการเล่นซุกซนมากเป็นเรื่องปกติของเด็ก ถ้าไว้ผมเมื่อเกิดเด็กหงุดหงิดก็จะมีผมช่วยได้ในระดับหนึ่งจากหนักเป็นเบาได้ เมื่อเด็กทำพิธีโกนผมไฟ ก็ให้เริ่มไว้จุกตรงผมส่วนนั้นเลย เชื่อกันว่า “ขวัญ” หรือ “ชีวิต” วิญญาณของคนอยู่ที่ขมอม เวลาโกนผมจึงต้องเหลือไว้หย่อมหนึ่งเพื่อเป็นที่พักของขวัญ ถ้าไม่มีผมเหลือไว้ ขวัญจะไม่มีที่อยู่ และหนีไปอื่นเสีย ทำให้เด็กไม่สบายถึงตายได้ แม้มีเหา จำเป็นต้องโกนทิ้ง จะต้องเหลือไว้หย่อมหนึ่ง

2.2 การไว้ผมจุกของคนไทย

- ไว้ตามประเพณี เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังจะพบเด็กผมจุก และ เหล่านี้แทรกอยู่ด้วย เป็นต้น
- ไว้เพราะเด็กเจ็บ ออก ๆ แอด ๆ เลี้ยงยาก หากโกนจุกจะทำให้เด็กไม่สบายได้
- ทำให้เด็กมีปัญหา
- ทำให้เด็กเป็นที่น่ารักแก่ผู้พบเห็น

2.3 ประเภทของการไว้ทรงผมเด็กมี ๔ ประเภท คือ

- ผมจุก หมายถึง ผมที่ขมวดไว้ตรงขม่อม ราชาศัพทเรียกว่า พระเมาลี หรือ พระโมลี
- ผมแกละ หมายถึง ผมที่เอาไว้แหยมที่แก้มศีรษะมีทั้งแกละเดียว และสอง-สามแกละ
- ผมเปีย หมายถึง ผมที่ถักห้อยยาวลงมา
- ผมโก๊ะ หมายถึง ผมที่เอาไว้แหยมตรงขวัญ ส่วนหักมุมของศีรษะ

2.4 การโกนผม การโกนผมจุกก็คือเพื่อตัดเอาเครื่องหมายของความเป็นเด็กทิ้งไปเสียเพราะเด็กวัยนี้กำลังจะย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาว ในระหว่างที่ประกอบพิธีอยู่จะเห็นว่าหลังจากตัดจุกโกนผมออกหมดแล้ว เด็กก็จะเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวใหม่เป็นเครื่องแต่งตัวของผู้ใหญ่เต็มตัว ดังนั้นพิธีโกนจุกเป็นพิธีเตรียมตัวเข้าสู่ความเป็นหนุ่มสาวโดยแท้ มีทุกเชื้อชาติ ทุกแห่งของโลก เช่น พวกมุสลิม และชาวแอฟริกาในวัยเดียวกันนี้จะเข้าพิธีสูหนัดทั้งหญิง ทั้งชาย เพื่อตัดเอาเครื่องหมายเพศชายหญิงที่รวมกันนั้นออกไป ให้คงเหลือไว้เพศเดียว และเพื่อการเจริญพันธุ์ของมนุษยชาติ พวกยิว คริสต์ ก็จำทำพิธีคล้ายๆ กันเพื่อให้เป็นคริสตชนโดยสมบูรณ์ ชาวฮินดู เพศชายวรรณะสูงก็จะบวชเป็นพรหมจารี ศึกษาไตรเพทก่อนจึงจะมีครอบครัวได้

2.5 วัยที่โกนผม วัยที่สมควรในการโกนจุก คืออายุ 11-13 เด็กผู้ชายโกนผมจุกอายุ 13 ปี เด็กผู้หญิงโกนผมจุกอายุ 11 ปี เนื่องจากผู้หญิงเป็นสาวไวกว่าผู้ชาย นิยมโกนเมื่ออายุเป็นเลขสี่ พ่อแม่ ผู้ใหญ่ จะหาฤกษ์ยามทำพิธีโกนจุก (โกนเพื่อเป็นการบอกให้เด็กรู้ว่า จะเข้าสู่อีกวัยหนึ่ง ที่เคยเล่นกันก็ให้เลิกเล่นเสีย)

3. ขั้นตอนการปฏิบัติพิธีโกนจุก

3.1 การเตรียมการ

- นิมนต์พระสงฆ์ตั้งแต่ 5 รูป ขึ้นไป (7 รูป, 9 รูป)
- โต๊ะหมู่บูชาพร้อมพระพุทธรูปและเครื่องสักการะ เช่นเดียวกับทำบุญทั่วไป
- พาน 1 ใบ ใส่ใบบัว
- มัดโกนและกรรไกร
- ด้ายผูกข้อมือ
- แป้งเจิม
- หนุ่ยแพร่ทำเป็นวงกลม
- เครื่องดื่มและภัตตาหารถวายพระสงฆ์
- เครื่องไทยธรรม
- ที่กรวดน้ำ 1 ที่

3.2 การปฏิบัติ

- โกนผมเด็กให้เกลี้ยงเหลือไว้แต่จุก
- แบ่งจุกออกเป็น 3 ปอย เอาแหวนหนุ่ยแพร่สวมทุกปอย แล้วประดับเครื่องประดับตามสมควร
- แต่งตัวเด็กด้วยเครื่องแต่งตัวเสื้อผ้าใหม่
- เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยกราบพระ
- พิธีกรอาราธนาศีล
- เจ้าภาพและผู้ร่วมพิธีรับศีล
- พิธีกรอาราธนาพระปริต
- นำเด็กเข้าในวงสายสิญจน์โยงสายสิญจน์มาที่จุกเด็ก
- เมื่อพระสงฆ์มงคลสูตรถึงบท "อะเสวณะ" เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมัน
- ประธานสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่จุกเด็ก พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
- ประธานสงฆ์เอกรรไกรขลิบที่จุกเด็ก 1 ปอย
- นำเด็กออกจากวงสายสิญจน์ไปนั่ง ณ ที่จัดไว้
- เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ ให้ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือตัดจุก 1 ปอย
- บิดาหรือมารดาตัดอีก 1 ปอย แล้วโกนจุกทั้ง 3 ปอย นั้นออกจนเกลี้ยง
- ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือรดน้ำให้เด็ก (น้ำผสมกับน้ำพระพุทธมนต์)
- จากนั้นญาติและผู้เคารพนับถือรดน้ำเด็กตามลำดับจนเสร็จ
- ปะแป้ง แต่งตัวให้เด็ก
- ผู้ใหญ่เคารพนับถือเจิมหน้า และผูกข้อมือให้เด็ก
- ประเคนภัตตาหารพระสงฆ์
- พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วประเคนเครื่องไทยธรรม

- พระสงฆ์อนุโมทนา
- เจ้าภาพกวาดน้ำพระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เป็นเสร็จพิธี

หมายเหตุ

- จุกที่ตัดและโกนนั้นใส่ในใบบัว นำไปลอยน้ำตามที่เห็นสมควร
- ในกรณีเด็กเป็นหญิงพระสงฆ์เพียงประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เท่านั้น ก็จนอกนั้นให้ฆราวาสทำแทน
- หล้าแพรกเป็นมงคลนั้น คือมีลักษณะทันทันต่อแดดต่อฝน เป็นข้อคิดที่ว่า “ความอดทนนั้นเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยให้บรรลุความมุ่งหมายได้”

4. พิธีโกนผมไฟ พิธีโกนผมไฟกระทำเมื่อเด็กมีอายุครบ 1 เดือนเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลาน เพื่อให้ลูกหลานมีอายุยืนขวัญเย็น มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์

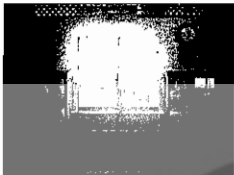
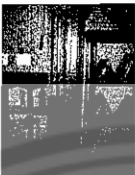
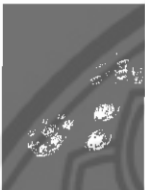
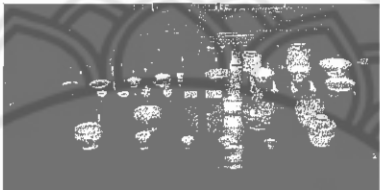
4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี

- กรรไกร ๑ เล่ม
- มีดโกน
- ใบบอน หรือ ใบบัว ๑ ใบ
- แป้งหอมพร้อมด้วยน้ำมันจันทร์สำหรับเจิมหน้า
- ด้ายสายสิญจน์ สำหรับทำด้ายมงคลผูกข้อมือ

4.2 วิธีปฏิบัติ

- พระสงฆ์มาถึงนำเด็กมานั่งในพิธี
- เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทพระพุทธคุณ (อิติปิโส) นำเด็กเข้ามาใกล้พระเถระประธานสงฆ์โดยมีบิดาของเด็กเป็นผู้อุ้ม แล้วเอาด้ายสายสิญจน์วงล้อมตัวบิดาของเด็ก ถ้าเป็นเด็กชายพระเถระประธานสงฆ์ เป็นผู้ใช้กรรไกรตัดผมไฟก่อนถ้าเป็นเด็กหญิงนิยมให้ปู่หรือตาของเด็กเป็นผู้ใช้กรรไกรตัดผมไฟก่อน
- เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์คำว่า “ชัยันโต” หรือบางท่านถึงคำว่า “อัครปัทมโต”
- จึงเริ่มใช้กรรไกรตัดผม 3 ครั้ง คือตัดผมตรงกลาง ตรงข้างขวาและข้างซ้ายแล้วประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ต่อจากนั้นจึงให้ญาติผู้ใหญ่ตัดเพื่อความเป็นสิริมงคล แล้วมอบให้ผู้ชำนาญโกนด้วยมีดโกนต่อจนเสร็จเรียบร้อย
- เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารและอนุโมทนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเด็กเข้าไปหาพระเถระประธานสงฆ์นิมนต์ให้ท่านเจิม ผูกข้อมือ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เด็กสืบไป

5. สรุป แนวคิดการจัดแสดงในหมวดสุขวิญ โทนผมไฟ ผมจุก

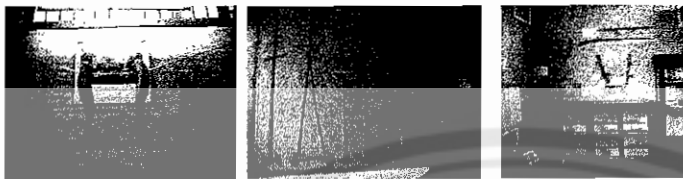
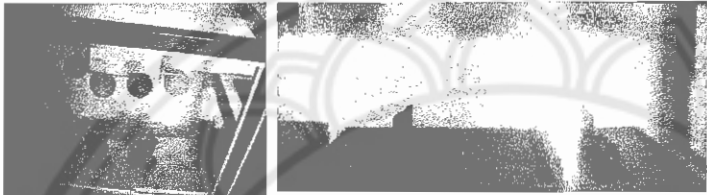
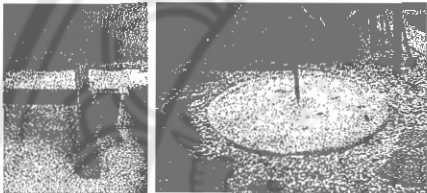
	จัดแสดง
   	หมอนอิง หมอนขวาน เครื่องถ้วยชามเบญจรงค์ บายศรีแบบต่างๆ โตก ฟาน

ภาคผนวก ค - 1 - 3 หมวดการจัดแสดง เล่น

1. การละเล่นเด็กไทย

ประเภทใช้อุปกรณ์	ใช้สนาม ลาน
ว่าว	ตีจับ
เดินกะลา	ขี่ม้าโยนบอล
ทายใบสน	อีกาปักไข่
อีดัก	เก้าอี้ดนตรี
อี่ขี้ดอี่เขียด	ซ่อนหา
ยิงปืนก้านกล้วย	ลิงชิงหลัก
เล่นลูกหิน	เลื้อยข้ามห้วยเดียว, หมู
หมากตี่ง	น้ำขึ้นน้ำลง
หมากอี่งัด	ปิดตาตีหม้อ
หมากเก็บ	อ้ายไม่ง
หมากตะเกียบ	ดมดอกไม้
กำทาย	อ้ายเข้าอ้ายโขง
เป่ากบ	ตีไก่
จำจี่	อีกาหุบปีก
นอกจากนี้ยังมีของเล่น และอุปกรณ์เกมต่างๆ มีรายละเอียดอยู่ในหนังสือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประเภทใช้อุปกรณ์ เตรียมสถานที่สำหรับให้ผู้ชมได้เล่น เช่น โต๊ะสำหรับเล่น หรือ ของเล่นในน้ำ มีสระต้นขนาดเล็กให้ทดลองเล่น การเล่นประเภทใช้สนาม และลาน ใช้หลักการเดียวกันกับ สนามกีฬาเอนกประสงค์ในร่ม มีการตีเส้นสนามซ้อนทับในที่เดียวกัน และอุปกรณ์ที่เคลื่อนย้ายได้เตรียมไว้ สำหรับ กีฬาหลายๆ ประเภท เช่น เป้น บาส ตาข่ายเทนนิส โต๊ะปิงปอง เป็นต้น มีวิธีที่เหมาะสมต่างกัน ใช้ประมาณจำนวนผู้เล่นต่อคนเพื่อหาพื้นที่จาก Architect's Data จากนั้นตรวจสอบว่า เกมไหนซ้อนทับได้ เช่น เสาของลิงชิงหลัก อยู่มุมสี่เหลี่ยมของเกมตี 1 ช่อง มีวงกลมมอญซ่อนผ้าอยู่ข้างในอีกที เป็นต้น	แตะหุ่น
	ห้วยยาง
	ขี่ม้าส่งเมือง
	จิ้งจว
	เอาเถิด
	ตีลูกล่อ
	ตี
	เตย
	ลูกข่าง
	กงจักร
	กระโดดเชือก
	ขี่ม้าก้านกล้วย
	วิธีข้าวสาร
	มอญซ่อนผ้า
	โพงพาง
	ขี่ม้าก้านกล้วย

2. สรุป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด เล่น

	จัดแสดง
  	ของเล่นเด็ก ในร่ม เกมกีฬา ของผู้ใหญ่ - หมากรูก กีฬากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น กลางแจ้ง ลานการแสดงกาลละเล่นพื้นบ้าน ไทย

ภาคผนวก ค - 1 - 4 หมวดการจัดแสดง บวช

1. ความเป็นมา การบวชเป็นความเชื่อและศรัทธาของชาวไทยพุทธจะต้องมีการบวช ถ้าใครไม่บวชถือว่าเป็นคนดิบ ถ้าบวชแล้วถือว่าเป็นคนสุก หมายถึงได้ผ่านการบวช ศึกษา อบรมจรรยา มารยาทมาแล้ว ไปขอลูกสาวใคร ๆ ก็ยกให้ถือว่าเป็นคนดี
 - 1.1 คำว่าบวชมาจากคำว่า บรรพชา หรือ ปัพพชา ในภาษาบาลี แปลว่า การเว้นชั่วคือ เว้นจากสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหมด คำว่าบวชของ เป็นการรวมทั้งการบรรพชาและการอุปสมบท
 - 1.2 คำว่า “บรรพชา” ใช้เรียกสำหรับการบวชสามเณรคำว่า “อุปสมบท” ใช้เรียกสำหรับการบวชพระ
 - 1.3 การบรรพชาเป็นสามเณรมีขึ้นครั้งแรกในพุทธศาสนาที่กรุงกบิลพัสดุ์ หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงออกพรรษาแรกที่กรุงราชคฤห์แล้วก็เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ตามคำอัญเชิญของพระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อเสด็จประทับอยู่ที่กรุงกบิลพัสดุ์ พระนางยโสธรา (พิมพา) ได้ทรงเลี่ยมสอนให้ราหุลกุมาร ไปทูลขอราชสมบัติจากพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงดำริว่าถ้าให้ราชสมบัติอันเป็นสิ่งผูกมัดคนเราให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร ไม่รู้จักสิ้นสุดนี้แก่ราหุลก็ยังไม่ประเสริฐเท่ากับการให้อริยทรัพย์ ๗ แก่เธอ จึงโปรดให้พระสารีบุตรบวชราหุลกุมาร ซึ่งมีอายุได้ 7 ขวบ เป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาเล่าเรียนจนบรรลุนิพพาน
 - 1.4 ประเทศไทยมีการนิยมนบวชสามเณรก็เพราะแต่ก่อนไม่มีโรงเรียนให้กุลบุตรเรียนหนังสืออย่างสมัยปัจจุบัน มีการเรียนหนังสือกันที่วัดเท่านั้น ใครอยากให้อ่านหนังสือต้องไปอยู่วัด ดังนั้นผู้ที่เรียน

หนังสือได้ก็เป็นผู้ชายเท่านั้น ยกเว้นในวังในวังที่กุลสตรีได้เล่าเรียนหนังสือเป็นพิเศษ เช่น นางนพมาศ ธิดาพระศรีมโหสถ จะเห็นได้ว่าการที่เด็กชายได้เข้าไปอยู่วัดบวชเป็นสามเณรนั้นก็เพื่อจะเรียนวิชา หนังสือ วิชาแพทย์ วิชาชีพอื่น ๆ และในที่สุดก็ศึกษาพระพุทธศาสนาจนได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่อ สึกออกมาก็ได้รับราชการ ได้ดิบได้ดีกันเป็นจำนวนมาก จึงนับว่าการบวชเป็นสามเณรมีความสำคัญ อย่างยิ่งต่ออนาคตของเด็กชายในสมัยโบราณในปัจจุบันเด็กชายไทยก็นิยมบวชเมื่ออายุ 11-12 ขวบ เพื่ออบรมจิตใจ (บวชสามเณรภาคฤดูร้อน) ในระหว่างปิดภาคเรียน ก็มีจำนวนมาก หรือกุลบุตรที่มีความศรัทธาบวชสามเณรแล้วเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกนักธรรม หรือปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษาก็มีในปัจจุบัน บางที่อยู่ต่อไปจนถึงอายุ 20 ปี ก็จัดการบวชเป็นพระ (อุปสมบท) การ บวชนี้จะบวชสามเณรหรือบวชพระเขาเรียกว่า “บวชนาค”

1.5 คำว่า “นาค” มีพญานาคตัวหนึ่งเกิดมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยากจะบวชเป็นพระภิกษุ พญานาคจึงแปลงตนเป็นมนุษย์มาบวชในพระพุทธศาสนาพร้อมกับพระภิกษุ ตามปกติแม้พญานาคจะ แปลงเป็นมนุษย์ แม้เมื่อนอนหลับ หรือเวลาที่มีอารมณ์ร้าย อารมณ์โกรธ มักจะกลั่นกลายเป็นร่างเดิม เสมอ อยู่มาวันหนึ่ง ในขณะที่พญานาคนอนหลับ มีพระภิกษุรูปหนึ่งไปเห็นเข้า จึงนำความไปกราบ ทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์รับสั่งให้หาพญานาค ซึ่งเป็นพระภิกษุนั้นจึงกราบทูลตามความจริงว่า ตนเป็นพญานาค มีจิตใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงแปลงตนเป็นมนุษย์มาบวช พระองค์ดำริว่า สัตว์เดรัจฉานมิใช่วิสัยที่จะบวชในพระพุทธศาสนา จึงรับสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นออกจากเพศบรรพชิต กลับเป็นนาคตามเดิม แต่พญานาคมีจิตใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความอาลัยรสพระธรรมยิ่ง นึก จึงกราบทูลขอต่อพระพุทธองค์ว่า ถึงจะอยู่ต่อไปไม่ได้ก็ขอเพียงแต่ฝากชื่อไว้ในพุทธศาสนา หาก ผู้ใดจะบวชแล้วก็ขอให้เรียกว่า “นาค” ก่อนเสมอ พระพุทธเจ้ารับคำของพญานาค พญานาคก็กลับไป ยังถิ่นฐานของตน ชื่อของนาคจึงเรียกติดปากและเรียกผู้ที่บวชว่า “นาค” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจน ถึงปัจจุบัน

2. การบวชสามเณร (การบรรพชา)

2.1 สมัยก่อนที่ยังไม่มีโรงเรียนตามสมัยปัจจุบัน เด็กผู้ชายโดยมากจะต้องบวชเณรเท่ากับเป็นการเข้าโรงเรียนสามัญศึกษา คือ Public school ของฝรั่ง วัดเป็นสถานศึกษาที่สำคัญ ที่จะให้ศีลธรรมอันเป็นหลัก ของชีวิต และสัมมาอาชีพแม้วิชาอาชีพแต่ เดิมมาพระสงฆ์ก็สามารถจะสั่งสอนให้ได้โดยสะดวก มีการ อ่าน เขียนซึ่งพระสงฆ์จะต้องเรียนรู้ เพื่อศึกษาพระไตรปิฎกอยู่แล้วเป็นเบื้องต้น และเนื่องแต่พระสงฆ์ เป็นผู้มีเวลาเป็นของตนมากในสมัยก่อน จึงมีพระสงฆ์เป็นจำนวนไม่น้อยที่มีความรู้ในทางวิชาช่าง วิชา แพทย์ และวิชาหนังสือเป็นอย่างดี เมื่อรวมทั้งศีลธรรมและวิชาชีพอันจะเป็นหลักของชีวิตเด็กภยันหน้า ได้เป็นอย่างดีแล้ว การบวชเณรก็ย่อมจะเป็นสิ่งสำคัญแก่เด็กในสมัยนั้นๆ โดยไม่มีที่สงสัย แม้จะไม่ใช่ งานสำคัญเท่าบวชพระ

2.2 คำว่า “สามเณร” แปลว่า “เหล่ากอของสมณะ” หมายถึงเหล่ากอของผู้สละบรรพจากกิเลส การบวช สามเณรบวชด้วยวิธีการเข้าถึงไตรสรณคมน์ และเมื่อบวชแล้วต้องรักษาศีล ๑๐ ข้อเด็กที่บวชจะต้อง เป็นเด็กผู้ชาย อายุไม่ต่ำกว่า 7 ปี (รู้เตยงสา หมายถึงสามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้เช่น ใช้ ให้เด็กไป ไต่ไก่ ก็ทำตามคำสั่งได้ เป็นต้น) ไม่เป็นโรคติดต่อ ไม่มีอวัยวะบกพร่อง เช่นเท้าขาด มือขาด นิ้ว

มือนิ้วเท้าขาด หูขาด จมูกขาด ไม่เป็นคนพิการ เช่น ตาบอด ตาโง่ เป็นง่อย มือเท้าหัก ไม่เป็นคนจรจัด และหูหนวก เป็นต้น การบวชสามเณรจะต้องมี พระภิกษุที่เป็นพระอุปัชฌาย์รูปหนึ่งก็ได้ หรือจะนิมนต์พระภิกษุมาร่วมด้วยก็ได้ สถานที่บวชไม่จำกัด เช่นจะบวชในโบสถ์ ที่ศาลาการเปรียญ ที่หอฉัน หรือที่กุฏิพระอุปัชฌาย์ก็ได้ การบวชสามเณรไม่เป็นเรื่องยาก ไม่ค่อยทำพิธีเอิกเกริก มี บิณฑบาตและญาติ ๗ เท่านั้น

2.3 ขั้นตอนการปฏิบัติการบวชสามเณร ผ้าไตรแบ่งสำหรับสามเณร 1 - 2 ชุด (ไม่มีผ้าสังฆาฏิ) เข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ แล้วกล่าวขอบรรพชาเป็นภาษาบาลี-พระอุปัชฌาย์ให้อวาท - ออกไปครองผ้า-ปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัย - รับศีล 10 เป็นเสร็จพิธี

3. การบวชพระ (การอุปสมบท) พระที่บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล คือพระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นพระภิกษุที่ขอบวชเป็นพระสงฆ์รูปแรก ที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ ในปัจจุบันคนใหญ่ส่วนใหญ่มั่นใจว่าถ้าใครมีบุตรเมื่ออายุครบ 20 ปี ก็จะต้องบวชเป็นพระในพระพุทธศาสนาด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น บวชเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา บวชเพื่อจะได้ไปสู่อสุภะที่ตนรักได้ บวชตามประเพณี เป็นต้น การบวชพระในปัจจุบันบางแห่งจัดงานใหญ่โตมาก

3.1 มีคุณสมบัติของผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตามพระธรรมวินัย พระคู่สวดชักถามผู้ขอบวชในพิธีอุปสมบทมีถึง 12 ข้อ (ที่เรียกว่า นัตถิ 5 ข้อ อามะ 8 ข้อ) คือ

- ต้องไม่เป็นโรคเรื้อน
- ต้องไม่เป็นผี
- ต้องไม่เป็นโรคกลาง
- ต้องไม่เป็นโรคมอคร่อ (วัณโรค)
- ต้องไม่เป็นลมบ้าหมู
- ต้องเป็นมนุษย์ (ข้อนี้เกิดจากพญานาคปลอมตัวเป็นมนุษย์แล้วเข้ามาบวช)
- ต้องเป็นผู้ชาย
- ต้องไม่เป็นทาสของใคร
- ต้องไม่มีหนี้สิน
- ต้องไม่เป็นข้าราชการ (ถ้าเป็นข้าราชการต้องมีหลักฐานว่าได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาที่สังกัดจึงให้บวชได้ ข้อบัญญัตินี้เกิดจากการที่คนหนีราชการทหารเข้าไปบวช)
- ต้องเป็นผู้ที่บิดามารดาอนุญาต (ข้อนี้ทรงบัญญัติตามคำขอของพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา)
- ต้องมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์

นอกจากข้อกำหนด 12 ข้อ ที่พระคู่สวดชักถามในพิธีอุปสมบท ยังมีข้อบัญญัติ ห้ามพระอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่บุคคลอีก 4 ประเภท คือ

- ผู้มีความวิปริตบกพร่องทางเพศ เช่น กระเทย
- ผู้ที่เคยทำความผิดร้ายแรงต่อพระพุทธศาสนา เช่น คนที่เคยปลอมตัวเป็นพระภิกษุ คนที่เคยบวชเป็นพระภิกษุแล้วต้องอาบัติปาราชิก คนที่เคยเป็นพระภิกษุแล้วทำสังฆเภท เป็นต้น
- คนที่เคยฆ่าบิดามารดาของตน

- คนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น มือขาด เท้าขาด นิ้วติดกันเป็นแผ่น คนตาบอด คนหลังค่อม คนใบ้ คนหูหนวก ฯลฯ

สังฆานัตริระเบียบพระอุปัชฌา พ.ศ. 2487 มาตรา 14 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้จะอุปสมบทเพิ่มเติมอีก คือ เป็นคนมีหลักฐาน มีอาชีพสุจริต ไม่เป็นคนจรจัด

- เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดี ไม่เป็นนักเลงเที่ยวเตร่ ไม่มีความเสียหายในทางอื่นใด
- มีร่างกายสมบูรณ์ สามารถบำเพ็ญสมณกิจได้
- ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถ
- ไม่เป็นคนทุพพลภาพ เช่น ตาบอดหูหนวกแต่กำเนิด
- มีความรู้อ่านออกเขียนได้
- เป็นผู้มีความสามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้

ไม่มีจุดมุ่งหมายที่ไม่สอดคล้องกับพุทธประสงค์ ดังต่อไปนี้

- อุปยุทิกา บวชเข้ามาโดยไม่ทราบจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการบวช ลักแต่ว่าบวชตามกันไป
- อุปชีวิกา บวชอาศัยเลี้ยงชีพ เพราะไม่มีทางทำมาหากินหรือนิสัยเกียจคร้านจึงเข้ามาบวชเพื่อเลี้ยงชีวิตไปวัน ๆ หนึ่ง
- อุปกีฬากา บวชเพื่อหวังเล่น คือ ไม่ศึกษาเล่าเรียนและไม่ปฏิบัติธรรม มีแต่เพื่อนพ้องหาจุดบัจจัยมาถวายเป็นชีวิตอยู่อย่างหรูหราฟุ่มเฟือย
- อุปทุลลิกา บวชแล้วทำแต่ความเสื่อมเสียผิดศีลวินัย ทำให้ศาสนาเสื่อมเป็นการประทุษร้ายตนเองและพระศาสนา

3.2 อัฐฐะ บริหาร คือ เครื่องอุปโภคของพระภิกษุตามพระวินัยบัญญัติมี ๘ อย่าง

- อันตราวาสก	คือ	สบง (ผ้าถุง)
- อุตตราสงค์	คือ	จีวร (ผ้าห่มคลุม)
- สังฆาฏิ	คือ	สังฆาฏิ (ผ้าห่มกันหนาว หรือผ้าพาดบ่า)
- กายพินธนะ	คือ	ประคดเอว (ใช้รัดเอวแทนเข็มขัด)
- ปัตตะ	คือ	บาตร (ใช้รับอาหารบิณฑบาต)
- วาสี	คือ	มีดโกน (ใช้สำหรับโกนผม)
- สูกิ	คือ	เข็มและกล่องเข็ม (ใช้สำหรับช้อนแซมสบงจีวร)
- ปริสสานะ	คือ	ธมกรก (กระบอกกรองน้ำ)

อติเรกบริหาร คือ ของใช้อันจำเป็นแก่สมณวิสัยอื่น ๆ ได้แก่ เสื้อ หมอน มุ้ง ผ้าห่ม ยาม รองเท้า ผ้าอาบน้ำฝน กาน้ำ กระจกน้ำร้อน จาน ช้อนส้อม ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สบู่ขันน้ำ ผงซักฟอก ยาสามัญประจำบ้าน ผ้าไตรสำรอง ผ้าขาวสำหรับชุดนาค ผ้าไตรสำหรับถวายพระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดพร้อมทั้งอุปเทียณแพ ๓ ชุด จะไม่จำกัดแล้วแต่ศรัทธา

3.3 การเตรียมการต่าง ๆ ในพิธีทำขวัญนาค

- บายศรี 3 ชั้น 5 ชั้น เป็นอย่างสูง พร้อมเครื่องกระยาบวดใส่บายศรีตามชั้นนั้น
- ชันน้ำมนต์ เทียนน้ำมนต์ (เทียนขี้ผึ้งหนัก 1 - 2 บาท)

- ดอกไม้ธูปเทียน หมาก พลุ บุหรี่ เครื่องครุฑของหมอทำขวัญ พร้อมทั้งเงินค่านับครูด้วย แต่ละหมอไม่เท่ากันต้องถามหมอทำขวัญ
- แว่นเทียน 3 แว่น พร้อมเทียนขี้ผึ้งหนัก 1 - 2 บาท รวม 9 เล่ม (ติดแว่นเทียนเทียนแว่นละ 3 เล่ม)

ผ้าไตร บาตร ตาลกัศรา และอัฐฐังคิกมรรคอื่น ๆ พร้อมมณฑลพิธี

บางหมอกก็นิยมเจิมหน้าผากด้วย ต้องเตรียมแป้งกระแจะไว้

ด้ายสำหรับผูกข้อมือนาค

ขันหรือพานสำหรับเงินช่วยทำบุญ

- หมอบางรายต้องมีตุรคาถ่านับครูด้วย

3.4 การขอขมาลาบวช ก่อนบวชผู้ที่จะบวชจะต้องมีธูปเทียนดอกไม้ (โดยมากใช้ธูปเทียนแพ ดอกไม้ กระทิง เช่นเดียวกับพิธีมอบตัวกับพระอุปัชฌาย์) ไปขอขมาญาติผู้ใหญ่ เรียกกันสั้น ๆ ว่าไปลาบวช เรียนท่านให้ทราบความประสงค์แล้ว ถ้าท่านนั่งอยู่บนเก้าอี้ ก็ยื่นถือพานด้วยมือทั้งสองในท่าประคอง ถ้าท่านนั่งกับพื้น ผู้ไปขอขมาจะต้องนั่งคุกเข่าถือพานแล้วกล่าวคำขอขมา

“กรรมใดที่ผม (กระผม) ได้ล่วงเกิน ด้วยกายกรรมก็ดี วาจกรรมก็ดี มโนกรรมก็ดีด้วยความเขลา ด้วยความประมาททั้งต่อหน้าและลับหลัง ขอท่านได้โปรดอโหสิกรรมนั้นแก่ผม(กระผม) ด้วย เพื่อความบริสุทธิ์ ในการประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป” (ยัง กาเยนะ กะตัง กัมมันตภาพังสี, วาจาเย อุตตะเจตสา, โมนะ วา ปะมาเทนะ, สัมมาจริยาชา จะ ปรัมปราชา, ตะเมวาโมร โยพนะมะจะระยาเย, วิสุทธิยา) พอกล่าวจบ ก็น้อมตัวลงเล็กน้อยมอบพานธูปเทียนดอกไม้แด่ท่าน เมื่อผู้ใหญ่รับแล้ว ท่านอาจตอบสั้น ๆ ว่า“ข้าพเจ้า (ฉัน) ให้อภัยกรรมใดที่ข้าพเจ้า (ฉัน) ได้ล่วงเกินด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ด้วยความพลั้งเผลอ ด้วยความเข้าใจผิด ข้าพเจ้า (ฉัน) ขออโหสิกรรมนั้นด้วย” ดังนี้ก็ได้ จะมอบพานเครื่องขอขมาคืนให้แก่เรา

3.5 พิธีนาควันทาพุทธรังษิมา (วันทาใบเสมา)

- เมื่อน่านาคเวียนรอบอุโบสถ 3 รอบแล้ว ให้นาคยืนตรงพุทธรังษิมา ตรงหน้าอุโบสถวางเครื่องสักการะลงที่พุทธรังษิมานั้น ยืนประนมมือไว้ระหว่างอก
- พิธีกรนำกล่าวคำวันทา
- มารดาบิดา หรือเจ้าภาพนำนาคเข้าอุโบสถ
- ตรงบันไดอุโบสถนั้นนิยมไปรยทาน นาคไปรยทาน
- นาคเข้าอุโบสถแล้วกราบพระประธานในพระอุโบสถ
- มารดาบิดา หรือเจ้าภาพมอบผ้าไตรจีวรให้นาค
- นาคนำไตรเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์วางผ้าไตรลงทางด้านขวามือและกราบพระอุปัชฌาย์ 3 ครั้ง
- ยกผ้าไตรประเคนพระอุปัชฌาย์ พร้อมกับกรวยพระอุปัชฌาย์
- จากนั้นเป็นกรรมวิธีของพระอุปัชฌาย์ และสงฆ์ท่านจะให้บรรพชาอุปสมบท
- เมื่อเสร็จพิธีอุปสมบทแล้ว พระที่บวชใหม่ถวายของบูชาพระคุณแด่พระสงฆ์นั้นทั่วทุกรูป

- เสร็จแล้วญาติพี่น้องก็ถวายของพระบวชใหม่ต่อไป

3.6 การอุปสมบทที่จะถูกต้องตามพระวินัยสำเร็จเป็นองค์พระได้นั้น นอกจากคุณสมบัติทางฝ่ายผู้ขอบวชแล้ว ยังมีข้อกำหนดอีก 2 อย่าง คือ จำนวนที่เข้าประชุม (คณะพระสงฆ์) ขอบเขตการประชุม (สีมา)

3.7 จำนวนที่เข้าประชุม (คณะพระสงฆ์)

- ปัจจัยตชนบท หมายถึงชนบทที่หาพระภิกษุลำบากมาก ห่างไกลความเจริญ จะต้องมียศสงฆ์ 5 รูป เรียกว่า "ปัจจุวรรค" เป็นอย่างน้อย จึงสามารถทำพิธีการอุปสมบทได้
- มัชฌิมชนบท หมายถึงประเทศท่ามกลางแห่งชมพูทวีป และหรือสถานที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมีพระภิกษุอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จะต้องมียศสงฆ์ 10 รูป เรียกว่า "ทศวรรค" เป็นอย่างน้อย จึงสามารถทำพิธีการอุปสมบทได้

สำหรับประเทศไทย ถือวันเป็นปัจจุตชนบทของอินเดีย คณะสงฆ์ 5 รูป ประกอบพิธีอุปสมบทได้ แต่ส่วนใหญ่ในประเทศไทยนิมนต์พระ 35 รูป คือ พระอุปัชฌาย์ 1 รูป พระคู่สวด 2 รูป หรือ 28 รูป ส่วนจะนิมนต์มากกว่านี้ได้ขึ้นอยู่กับศรัทธาของเจ้าภาพ

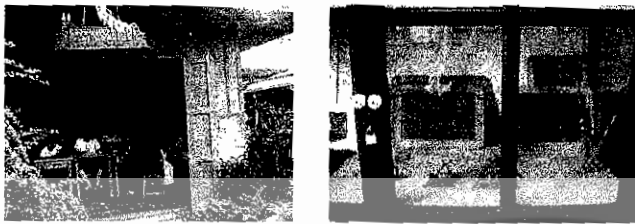
3.8 ขอบเขตของการประชุม หมายถึง การอุปสมบทต้องทำในเขตที่กำหนด เรียกว่า "สีมา" คำว่า สีมา หรือเสมา (อ่านว่า เส-มา) แปลว่า เขต สำหรับกำหนดให้เป็นที่ทำการสงฆ์เสมาที่ใช้ทำพิธีอุปสมบทนั้นมักเป็นพัทธสีมา คือเขตที่สงฆ์ทำพิธีปักเขตขึ้น

3.9 วิธีการบวช แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ พระภิกษุที่บวชโดยพระพุทธเจ้าทรงเปล่งวาจาว่า "มาเถิดภิกษุธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อพ้นทุกข์โดยทางที่ชอบเถิด" หรือว่า "มาเถิดภิกษุจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด" เท่านั้น ผู้นั้นก็ถือได้การบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาแล้วโดยสมบูรณ์
- ติสรณคณุปสัมปทา คือ ภิกษุที่บวชกับพระสาวก โดยเหตุที่การจะไม่บวชกับพุทธองค์เองเป็นการลำบาก จึงทรงอนุญาตให้ผู้ประสงค์จะบวชจัดการโกนผม โกนหนวดให้เรียบร้อยนุ่งผ้ากาสาวพัสตร์เข้ามากราบเท้าพระสาวกว่าตามพระสาวกว่า "ข้าพเจ้าขอยึดพระพุทธรูป พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง" แค่นี้ก็เป็นเสร็จพิธีการบวช
- ญัตติจิตตตถกรรม คือ การบวชโดยอำนาจของสงฆ์ ด้วยวิธีประกาศให้สงฆ์ 4 ครั้ง ครั้งแรก ประกาศให้รู้ว่า คนชื่อนั้นจะขอบวช เรียกว่า "ญัตติ" แล้วประกาศของอนุมัติต่อสงฆ์เพื่อรับผู้นั้นบวชอีก 3 ครั้ง เรียกว่า "อนุสาวนา" รวมญัตติ 1 ครั้ง กับอนุสาวนา 3 ครั้ง

3.10 กิจวัตรของภิกษุใหม่ กิจวัตรของภิกษุบวชใหม่ที่พึงปฏิบัติมีหลายอย่าง เช่น การทำพินทุ์ป (การทำจุดหรือวงกลมในที่แห่งใดแห่งหนึ่งของผ้าจีวร เพื่อเป็นเครื่องหมายให้จำได้ ผ้าสบงและผ้าสังฆาฏิ ซึ่งส่วนมากจะจุดตรงมุมวงเล็ก ๆ ด้วยสี 3 ชนิด คือ สีเขียวคราม สีโคลน สีดำคล้ำ) การอธิษฐาน การนุ่งการน่ม การรับประเคน การแสดงอาบัติ การทำวัตรเช้า - เย็น ทุกวันต้องปฏิบัติถ้าไม่ประพฤติดังปฏิบัติแล้วก็ต้องได้รับอาบัติคือเป็นโทษ

4. สรุป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด บวช

		จัดแสดง
		อุปกรณ์การเรียน ห้องเรียนพิเศษ อัฐบริวาร ตู้ประตอมิฎก

หมายเหตุ หมวดนี้มีระดับความเป็นมงคลสูงสุด จึงได้ SPACE ทางตั้งสูงสุด เช่นเดียวอาคารทางศาสนาในสมัยก่อน โดยปรกติจะสูงกว่าคนทั่วไปอยู่แล้ว แต่หมวดนี้จัดแสดงของน้อยกว่าหมวดอื่นเพราะ พระพุทธศาสนาเน้นการอยู่แบบพอมมีพอกิน พระภิกษุจะมีเครื่องใช้ไม่มากนัก ทำให้แตกต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไปที่เมื่อ SPACE กว้างใหญ่ สิ่งของที่แสดงจะใหญ่ตามไปด้วย

ภาคผนวก ค - 1 - 5 หมวดการจัดแสดง แต่งงาน

1. พิธีแต่งงาน

1.1 ประวัติ/ความเป็นมา พิธี กินดอง เป็นพิธีที่ต้องจัดให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว และนิยมให้ชายไป อยู่บ้านผู้หญิง ตามคติโบราณอีสานที่ว่า "เอาลูกเขยมาเลี้ยง พ่อเฒ่า แม่เฒ่า ป่านได้ข้าวมาใส่เหล้าใส่เยย" หรือที่เรียกว่า การไปสู่เมีย

1.2 กำหนดงาน มักจัดขึ้นระหว่างเดือน ๑๒ - เดือนยี่ แต่ไม่นิยมทำในเดือนคี่และตอนเช้าพรรษา (ถือว่าผิดประเพณี)

1.3 กิจกรรม/พิธี

- เริ่มแรกก่อนที่จะมีการแต่งงานเกิดขึ้นนั้น ฝ่ายหญิงและชายต้องมีการขอพอกันก่อน เมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงปลงใจที่จะอยู่ร่วมกัน ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสุขอฝ่ายหญิง เรียกว่า "การไปจ้าว" (การทาบถาม) แล้วถ้าฝ่ายหญิงตกลงก็จะเรียกสินสอดทองหมั้น ซึ่งบางคู่จะให้แก้วแหวนเงินทอง เป็นการ หมั้นไว้ ถ้าหากฐานะของฝ่ายชายพอมีอันจะกิน แต่บางคู่อาจให้คำสินสอดพร้อมกับการกินดองเลยค่าสิน สอดทองหมั้นนั้นมีศัพท์เรียกว่า "ค่าดอง" ค่าดองนี้จะมากหรือน้อยนั้น แล้วแต่ฝ่ายหญิงจะเรียกร้อง หรืออาจจะมีการต่อรองกันบ้าง แล้วอีกอย่างที่จะลืมเสียไม่ได้ คือ ทั้งสองฝ่ายจะต้องตกลงกันว่าหลังจากแต่งงานแล้วจะให้อยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายชายไปอยู่กับหญิง เขาเรียกว่า "ไปสู่เมีย" ถ้า ฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชาย เขาเรียกว่า "เมื่อนำผัว"เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตกลงกันเรียบร้อยแล้ว พวกเขาญาติผู้ใหญ่หากุญแจสำหรับวันแต่งงาน ว่าวันไหนเป็นฤกษ์ดี
- ระหว่างวันที่ไปสุขอเจ้าสาวได้แล้ว ระยะเวลาฝ่ายชายต้องจัดเตรียมที่นอนหมอนมุ้งให้ เรียบร้อยและต้องจัดอาหาร เป็นต้นว่า หมู วัว ควาย หรือหาเตรียมเครื่องมีนเมาไว้ให้พร้อมก่อนจะถึงวันงาน

- พอถึงวันแต่งงานหรือการกินดอง ถ้ากินในวันรุ่งขึ้น ในตอนเย็นวันนี้ญาติ ผู้ใหญ่หรือชาวบ้านของทั้งสองฝ่ายจะไปที่บ้านฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เพื่อจับหมากพุ่มวนมนูห์ สีเทียน ทำพานสำหรับสูขวัญ หรือบายศรี และทำฝ่ายผูกแขนในการสูขวัญบ่าวสาว การทำเทียนต้องทำให้หลายคู่ เพราะต้องใช้ขอขมา ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่าย เทียน ๑ คู่ ผูกมัดกับดอกไม้ ๑ คู่ เพื่อขอขมา หลังจากทำพิธีบายศรีเสร็จแล้ว จะมีการแสดงมหรสพตลอดคืน มีการล้มวัว ควาย และแจกจ่ายเครื่องดองของเมาที่ทำไว้แล้วแบ่งกันกิน และสนุกเฮฮาจนรุ่งสว่าง
- พอรุ่งขึ้นทางเจ้าสาวจะแต่งตัวด้วยชุดสีขาว กางเกงสีขาว เสื้อแขนยาวสีขาว มีผ้าเปี่ยง สีขาว คล้ายๆ กับผ้าสไบเฉียง และทางผู้ใหญ่จะจัดขันหมากที่นอนหมอนมุ้ง ผ้าหมอนนอน พานขวัญ ข้าวตอก ดอกไม้ต่างๆ พอได้ฤกษ์ก็ยกขันหมากแห่ตัวเจ้าสาวมายังบ้านเจ้าสาวเจ้าสาวถือเทียนกับดอกไม้อย่างละคู่ มีเพื่อนเจ้าสาวอีกคนถือร่มกางเคียงคู่มากับเจ้าสาว พอใกล้ถึงบ้านเจ้าสาว เจ้าสาวก็ต้องจุดเทียนที่อยู่ในมือ เดินด้วยท่าทางสำรวม ทางบ้านเจ้าสาวจะจัดคนมารับอยู่ที่บันได คนที่มารับเป็นผู้หญิง มีข้อแม้ว่าผู้หญิง ที่ลงมารับต้องแต่งงานแล้ว และยังไม่เคยหย่าร้างกับสามีเลย และต้องเป็นผู้ที่แก่หรือเป็นผู้ที่ผ่านการ ครองเรือนมาแล้วเป็นเวลานาน พอฝ่ายชายใกล้ถึงบันไดบ้านผู้หญิงคนนั้นก็จึงมือฝ่ายชาย เรียกว่า "การจูบเขย" เพื่อขึ้นบันได แต่ก่อนขึ้นก็มีอีกคนหนึ่ง คอยล้างเท้าให้เจ้าสาว เรียกว่า "การล้างเท้าเขย" โดยมีพิธีคือ ให้เจ้าสาวขึ้นไปเหยียบบนก้อนหินใหญ่ที่มียอดใบตองกล้วยอ่อนๆ ฟูไว้ แล้วจึงล้างเท้าและจูบเขยเข้าไปในบ้าน เพื่อทำพิธีสูขวัญ โดยมีพาวัญ ฝ่ายสำหรับผูกข้อมือที่เตรียมไว้แล้ว ตั้งแต่ตอนกลางคืน แล้วในพาน ต้องมีข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว มีไข่ ๒ ฟองที่ต้มสุกแล้ว (ต้องเป็นไข่ใหม่ด้วย) เพื่อทำเป็นไข่ขวัญ สำหรับป้อนเจ้าสาวเจ้าสาว และอีกอย่างหนึ่งต้องมีใบของต้นราชพฤกษ์เสียบไว้ที่พาน ใบไม้นี้ถือกันว่า เป็นใบที่จะนำความสุขและความราบรื่นของชีวิตมาสู่คู่สมรส พอถึงการสูขวัญเจ้าสาวจะออกจากห้อง โดยแต่งกายด้วยเสื้อขาว จะเป็นแขนสั้นหรือแขนยาวก็ได้ นุ่งผ้าขึ้นใหม่ออกมานั่งข้างซ้ายของเจ้าสาว เพื่อทำ การสูขวัญ และมีเพื่อนเจ้าสาวและเจ้าสาวอีกคู่หนึ่งที่เป็นเพื่อนนั่งอยู่ด้วยนั้น นอกจากนี้ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายและมีอีกคนหนึ่งเป็นคนกล่าวคำสูขวัญ เรียก "หมอสื่อ" ในระหว่างพูดคำสูขวัญก็จะมีการเรียกขวัญ ของคู่บ่าวสาว โดยคนที่นั่งอยู่นั้นช่วยกันร้องว่า "มาเย้อขวัญเฮย" (มาเถิดขวัญเฮย) จะพูดกันเรื่อยๆ จนกระทั่งหมอสื่อพูดบทสูขวัญจนเสร็จแล้วญาติผู้ใหญ่ก็จะผูกแขนคู่บ่าวสาว พร้อมกับอวยพรให้ครองชีวิตอย่างราบรื่น
- ขันหมากที่ฝ่ายเจ้าสาวนำมา มี ๓ ขัน ขันที่ ๑ ใส่เงินค่าดอง ขันที่ ๒ ใส่หมากจับพุ่ม แหนบ ขันที่ ๓ ใส่เหล้าขาว มีผ้าสีต่างๆ คลุม แล้วมอบให้ฝ่ายหญิง เสร็จพิธีก็มีการร่วมรับประทานอาหาร ก็เป็นอันเสร็จพิธีสำหรับตอนเช้าของวันแต่งงาน
- พอตอนเย็นมีการส่งตัวเจ้าสาว ญาติผู้ใหญ่หรือพ่อของเจ้าสาวกล่าวมอบตัวเจ้าสาวให้ เจ้าบ่าวนับแต่บัดนี้เป็นต้นไปจะอยู่ในความควบคุมและคุ้มครองของผู้เป็นสามี ผู้ใหญ่ทางเจ้าบ่าวจะกล่าว รับก็เป็นอันเสร็จประเพณีกินดอง

2. ประเภทของการแต่งงาน

- 2.1 พรหมวิวาห์ มารดาบิดายกลูกสาวให้แก่พรหมณ์ผู้รู้เวท โดยมีเรียกทรัพย์
 - 2.2 เทวดาวิวาห์ มารดาบิดายกลูกสาวให้แก่ชายผู้ให้โคกระบือแก่พรหมณ์ ผู้กระทำพิธีบูชาัญญ เป็นค่าจ้างในการทำพิธี
 - 2.3 อสิวิวาห์ มารดาบิดายกลูกสาวให้แก่ชายผู้ให้โคกระบือแก่ตนคู่หนึ่งหรือสองคู่
 - 2.4 ปชาปติวิวาห์ มารดาบิดายกลูกสาวให้แก่ชาย และพูดว่า "เจ้าจงร่วมกันประพาศิธรรมเถิด"
 - 2.5 อสุริวิวาห์ มารดาบิดายกจน ยกลูกสาวให้แก่ผู้ให้ทรัพย์พอสมควร
 - 2.6 รากษสวิวาห์ ชายแย่งหญิงได้ในการสู้รบกับผู้ปกครองของฝ่ายหญิง
 - 2.7 คันธรววิวาห์ หญิงชายได้เสียกันเองตามความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย
 - 2.8 ปีศาจวิวาห์ ชายลอบลักหญิงเมื่อเวลาหญิงหลับ หรือเมา หรือหลับ
3. รูป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด แต่งงาน

	จัดแสดง
	เครื่องดนตรีประเภทที่ใช้เกี่ยวกับสาววงชั้นมาก ผ้าและการทอผ้า กิจกรรม ใต้ถุนบ้าน เบี้ย เหรียญ เงินไทยโบราณ พิธีแต่งงานแบบพื้นบ้าน หุ่นแสดงการแต่งงานของหญิงและชายในเทศกาลและพิธีสำคัญ

	มี ครอบ + ครัว มีลูกสาวเหมือนมีลัวมอยู่หน้าบ้าน เครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์ห้องน้ำ ห้องครัว ห้องน้ำ
---	---

ภาคผนวก ค - 1 - 6 หมวดการจัดแสดง ประกอบอาชีพ

1. ในบ้าน

1.1 ใต้ถุน - เครื่องมือก่อสร้าง เครื่องมือช่าง อุปกรณ์ทอผ้า

1.2 บนเรือน - เครื่องใช้ในเรือน

1.3 ในครัว - อุปกรณ์ในครัว

เครื่องมือช่าง		
1. เครื่องมือช่างและเครื่องมือก่อสร้าง		
เหล็กขุด - ใช้ขุดเหล็กให้เรียบขาว	เลื่อยลันดา	ลูกตั้ง
คีมจับเหล็ก	เลื่อยยก	รอกไม้
คีมไม้	เลื่อยลอไม้	ลิ้มละไม้ค้อน - ตอกเส้นหวาย
ค้อนตีเหล็ก	เลื่อยขลุ	มีดจักตอก
ทั่ง - ฝนทั้งเป็นเซิม	เลื่อยทางหนู	นั้ง
นกกะจอกกินน้ำ - ใช้วัดระดับ	คัดขุน - คัดลงพื้นเลื่อย	ตะเกา
เครื่องมือระดับเส้น	ขอขีดไม้ - แบ่งส่วนหน้าไม้	ตะใบ
ขวาน	รางบรรทัด - ตีเส้น	ลูกตั้ง
ขวานเจาะไม้	เหล็กขุด	ส่วาก
ขวานนกหัวขวาน	กรรไกร	ส่วน่อง
ขวานโยน	กรรไกรตัดสิ่งกะสี	ปิดหลา
ขวานหงอน	กบบรรทัด	ส่วาน
ตะโหงก - ขุดเรือ	กบบุก	ส่วานมือ
ละมะ - ขุดตากไม้ เช่น เรือ	กบบัว - ไล่ไม้ให้เป็นรางหรือหนุน	บัวผัน - เป็นส่วานมือเจาะเหล็ก
รางน้ำ รางหมู	ไค้ง	ไม้
ส่วกลิ้งไม้	กบควัวบัว	โกกรากากเจาะไม้ - เจาะไม้สอง
		คน
ส่วน่อง	กบกระตี่	ไขควง
2. ทอผ้า		
สีย้อม	เส้นด้ายชนิดต่างๆ	ผูกทอ

เครื่องใช้ในครัวเรือน		
1. ห้องครัว		
1.1 เครื่องให้กำเนิดไฟ	2.2 ชุด คั้น สืบด	2.3 ปรง
ไม้ตีไฟ	ช่างหีบ - หีบอ้อย ถั่ว งา เนื่อมะพร้าว ให้เป็นกะทิ ละหุ่ง ให้เป็นน้ำมัน	กระบะลอดช่อง - ทำลอดช่อง จากกะหลามะพร้าวเจาะรู หรือจากไม้เนื้อแข็ง
เหล็กขีดไฟ	โมหิน - ใช้บดเมล็ดพืช จะละเอียด	แป้นทำตัวขนมปลากริม - วางพาดหม้อ ได้ตัวปลากริม
ตะบันไฟ	เครื่องหีบอ้อย	ไม้ตีแป้ง - ใช้ตีแป้งทำขนม
2. ห้องน้ำ	ไม้หีบอ้อย	ไม้บั้งข้าวเกรียบงา ข้าวเกรียบว่าว
หม้อน้ำดินเผา	มีดควั่นอ้อย	3. อื่นๆ
กระบวย	กระต่ายขูดมะพร้าวแบบต่างๆ	เครื่องพิมพ์ดีด
โอ่งน้ำ	เครื่องสีข้าวโศด	เครื่องเล่นแผ่นเสียง

เครื่องสาน	
หวด - ไม้ข้าวเหนียว หรือไม้อาหารอื่น	แจ็ก - ไม้สิ่งของสำหรับเดินทาง
ไม้ข้าว - ไม้ข้าวเหนียวหนึ่งในงานพิธีต่างๆ หรือไม้สิ่งของ	ก่องข้าว - ไม้ข้าวเหนียวหนึ่ง สะพายติดตัวเวลาเดินทางไกล
กระบตีบ - ไม้ข้าวเหนียวหนึ่ง หิ้วหรือสะพายได้	หีบหวาย - ไม้เสื่อผ้าในการเดินทาง
กระบุง - ตะวงข้าว หรือไม้เมล็ดพืช	ครุ - คล้ายตะกร้า ตักน้ำรดผัก หรือใช้ในครัวเรือน
กระบจาด - ไม้ของเพื่อวางขาย หรือผืนแคด	ตะกร้า
กระบเซอ - ไม้อาหารแห้ง หรือของจุจิก	ตะกร้าหลอดด้าย - ไม้หลอดด้ายทอผ้า
กระบตั้ง - ไม้ข้าว และเมล็ดพืช	ตะแกรง - ร่อนสิ่งของ
กระบโปรง - ไม้ข้าวสุกตามวัดหรือสิ่งของ	ตะลุ่ม - ไม้เครื่องควรวาน สำหรับพระภิกษุ หรือใส่ขันหมากงานแต่งงาน
กระบบาย - ขาวข้าว หรือไม้ของ	โตก - ไม้สำหรับอาหาร
กระบซอน - กรองน้ำกะทิ	ฝายี่ - ครอบอาหาร
สัดตวงข้าว	

2. เครื่องมือดักจับสัตว์

2.1 เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ

2.2 เครื่องมือดักจับสัตว์ปีก

2.3 เครื่องมือดักจับสัตว์บก

เครื่องมือดักจับสัตว์	
1. เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ	
โพง - ปลา	ตุ้มบอง - ปลากด ปลาแขยง ปลาดุก
ลุ่ม - ปลา	ชนาง - คล้ายบั้งก็สานเป็นรู ข้อนปลา ข้อนกุ้ง
อีโพง - คล้ายลุ่ม ไม่มีปากด้านบน ใช้กวนน้ำให้	ลงดักตะพาบน้ำ - คล้ายไซ ทำจากกระบอกไม้
ปลาง โดดเข้ามาในอีโพงเอง	ใช้ดักตะพาบ โดยเฉพาะ
ครอบงวม - ปลากด	ไซโป่ง - ดักสัตว์น้ำทุกชนิด
เบ็ดชักปลากา - จับปลาโดยชักไม้ขึ้นเวลาไม่ไหว	จิบไซ - ดักปลา
เบ็ดลอย - ตกปลาขณะพายเรือ	ไซลอย - ปลาน้ำตื้น - ปลาสลิด กระตี่ หมอ
เบ็ดนางรำ - เบ็ดที่ใช้ปลาจริงตัวเล็กๆ เป็นเหยื่อ	อีจู้ - ดักปลาไหล
เบ็ดขุดปลาหลด - ขุดหาปลาตามเลนดิน	อีจูด - ดักปลาบริเวณน้ำไหลน้อย
ขุด - หวายหรือเถาวัลย์ ดักปลาช่อน	อีเล้ง - ปลาน้ำลึก
กรบ - แหวงปลา ฤดูแล้ง	ซ่อมและขอ - จับปลาไหล ป้องกันอันตรายจากงู
ช้อน - ปลาดุก ปลาช่อน โดยเฉพาะ	ลอบนอน - ดักปลา
ข้อง - ใส่ปลา ปู หอยกบ เขียด	ลอบยื่น - ปลาดุก ปลาช่อน ปลาตะเพียน
ครอบปลาหมู - เป็นกะลาเจาะรู ใส่เหยื่อด้านใน	จันโย - ดักปลาใหญ่ - ปลาสร้อย ปลาเทโพ -
ดักปลาหมูโดยเฉพาะ	ปลากะโห้
เรือกระดานผืนลอก - เรือด้านหนึ่งเป็นกระดาน ทำให้ปลาเข้าใจว่าเป็นตะลิ่ง อีกด้านเป็นตาข่ายซึ่งไม่ให้	
โอดเข้ามาไป	
2. เครื่องมือดักจับสัตว์ปีก	
ตานาบชนาบ - ตาข่ายดักนกทั้งฝูง	สว่าง - ตาข่ายเป็นถุงมีรูรดักนกบนต้นไม้
แ้วนกเฉียง - ปวงถ่วงดักนกเฉียงบนหลังควาย	ครีน - ปวงถ่วงดักไก่
กระแตดักนก - เส้นเชือกซึ่งคล้ายธนู 2 อัน ทาตั้ง	กับแขวน - ดักนกเล็ก - ทำจากกระบอกไม้ เมื่อ
เหนียวๆ ไว้ ให้ชนนกติด	ก่อนหนีหล่น จะปลดเคียวลงมาหนีชนนก
ตอดต่อไก่ - เลียนเสียงไก่	หวีดเสียงเหยี่ยว - ลงว่ามีเหยี่ยวอยู่ด้านล่าง ให้
ตอดนกเขาดง - เลียนเสียงนก	เหยี่ยวมาแย่งเหยื่อ
บานหรืออึก - คล้ายกับแขวน แต่ออกแบบสำหรับนำที่ใช้กรงเล็บจับเหยื่อ เช่น นกยูง นกเค้าแมว นก	
แสก เหยี่ยว ชนิดต่างๆ	
3. เครื่องมือดักจับสัตว์บก	

แหวดฟาน – เปาเลียนเสียงสัตว์ - เก้ง ฟาน	เสือบตูด – ดักกระรอก ป่าง หนู
ป่วงดักกระต่าย – คล้ายครืน – ดักคิ่นเดือนหงาย	เบ็ดดักตุ่น
ข่ายดักกระต่ายป่า	งาดักเม่น
หน้าไม้ – ยิงสัตว์	ชุดดักเม่น
คันลุน – ยิงสัตว์เล็ก ๆ	กระบอกดักลิง
อีหัน - ดักงูพิษ	ลูกมะพร้าวดักลิง
กับดักงู - เช่นงูที่มากินไก่ในเล้า	กรงดักแมลงสาบ
หุ่นจำลองสภาพแวดล้อมเป็นลำดับ แสดงทั้ง การดักบนต้นไม้ บนดิน ใต้ดิน ในน้ำ โดยทำให้หุ่นทั้งหมดมีลักษณะของรูปตัด สร้างสัญลักษณ์หรือสีแสดงช่วงเวลาในการดัก เช่น เช้า กลางวัน เย็น กลางคืน เป็นต้น มีการเพิ่มส่วนสาธิตการดักแบบต่างๆ เช่น ส่วนที่ให้ผู้ชมหรือผู้นำเที่ยวทดลองเอามือใส่ในลูกมะพร้าวดักลิง แล้วกำ ไม่ให้มือหลุดออกมาได้	

3. ในนา สวน ไร่

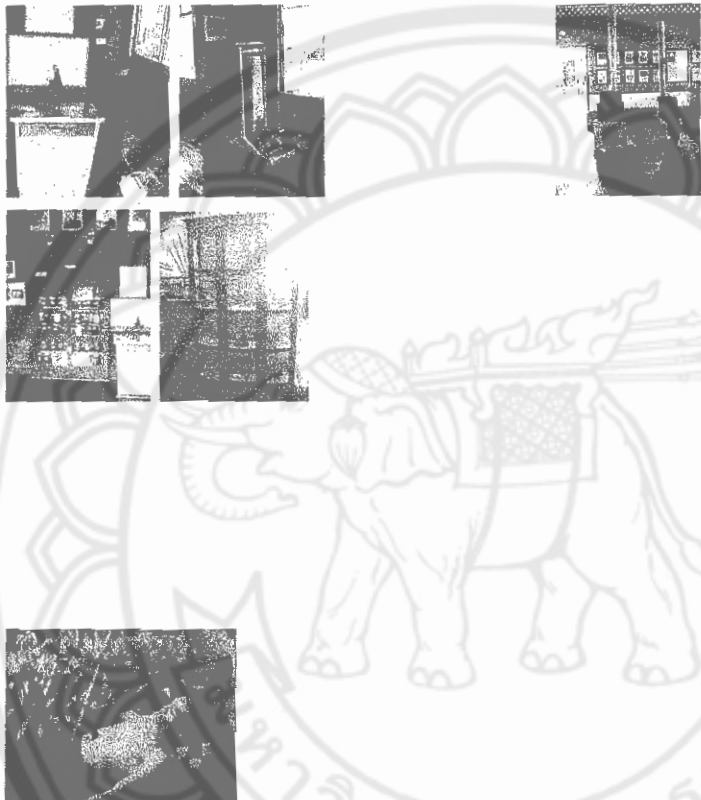
นา สวน ไร่		
1. เครื่องไล่นกแบบต่างๆ		
ธงไล่นก	เกราะโปง	หุ่นไล่กา
โปงบีบ	ลูกโยน	ไม้ตะขบ
เกราะ	หุ่นนก	
2. อุปกรณ์ทำนา - ระบบนา		
เคียว	บั้งนา - คันนา	ปลักควาย
เครื่องแต่งกายทำนา	กั้งหันน้ำ	เกวียน
กองฟางข้าว	หุ่นไล่กา	

4. ตลาด

ค้าขาย		
แคร่	คานหาม	ก๋วยเตี๋ยวเรือ
ร้าน	สาแหรก	จักรยาน
กระเป๋าสตางค์เงิน	ปฏิทิน	ลูกคิด

ภาคผนวก ค - 1 - 7 หมวดการจัดแสดง ป่วย

1. สรุป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด ป่วย

	จัดแสดง
	อุปกรณ์วัด-สับเครื่องยาแบบต่างๆ อุปกรณ์ต้ม กลั่นยา ยาสมุนไพรชนิดต่างๆ - ยาลูกกลอน - ยาผงเหาะ ยามง ยาหม้อ ยาต้ม ยาหม่อง - เครื่องหอมไทย การรักษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ อุปกรณ์สำหรับสักลึงลม การรดน้ำมนต์ การสักยันต์ นักท่องเที่ยวแะอบสมุนไพรแบบโบราณ อุปกรณ์นวดด้วยตัวเอง สาธิต การนวดด้วยตนเอง

ภาคผนวก ค - 1 - 8 หมวดการจัดแสดง ตาย

1. การต่ออายุ เมื่อผู้ใดป่วยไข้หนัก เห็นว่าจะมีทางรอดได้น้อย ก็ทำพิธีต่ออายุ คือนิมนต์พระสงฆ์มาสวดบท "โพชฌงค์" พระสงฆ์สวดจบแล้ว ชักบังสุกุลเป็น คือเอาผ้าคลุมคนเจ็บทั้งตัว แล้วพระสงฆ์จับชายผ้าว่าคาถา ถ้าผู้ป่วยหนักมีจิตเสื่อมใส อาจทำให้ใจคอสบายขึ้น โรคภัยบางอย่างอาจหายได้ เป็นการต่ออายุคนป่วยได้อีกระยะหนึ่ง
2. การบอกหลทาง ผู้ที่นอนป่วยหนักกำลังจะสิ้นใจ แต่หูตายังไม่ดับ หรือมีอาการดิ้นทุรนทุราย บุตรธิดา หรือญาติผู้ใหญ่ จะจัดดอกไม้เทียนธูปบรรจในกรวยใบตองให้ผู้ป่วยหนักถือประนมมือไว้ สำหรับให้ผู้ตายนำไปบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์บางท่านก็รับนิมนต์พระสงฆ์มาสวด หรือนำพระพุทธรูปมาตั้งไว้ใกล้ ๆ เพื่อให้ผู้ป่วยหนักระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย บางท่านแนะนำให้ผู้ป่วยหนักกล่าวคำว่า "พระอรหันต์" "อะระหันต์" หรือ "พุทธโธ" ถ้าผู้ป่วยหนักกล่าวไม่ได้ ให้พยาบาล หรือญาติผู้ใหญ่ก็จะกล่าวดัง ๆ (หรือเปิดเทป) ให้ผู้ป่วยได้ยิน เพื่อจะได้ภาวนา และยึดพุทธานุสสติเป็นอารมณ์ เป็นการบรรเทาทุกข์เวทนาให้

ทุเลาลง ในสมัยโบราณ เมื่อป่วยหนักสิ้นลมหายใจลงแล้ว ถือกันว่า จิตยังลงสู่ภวังค์ ยังไม่ตายสนิททุกคนต้องอยู่ในความเจ็บเพราะเกรงว่าดวงจิตจะไม่แน่วแน่นนอกจากนั้นเขาจะใช้เทียนขี้ผึ้งหนักหนึ่งบาทมีไส้ 7 อัน (เรียกว่า เทียนกลเม็ด) จุดไว้จนเทียนไหม้หมดเล่มจึงจะถือว่าตายแน่

3. การอาบน้ำศพ เป็นการชำระศพให้สะอาด เพื่อผู้ตายจะได้ไปสู่ภพอื่น โดยมีลักษณะหมอดจดการอาบน้ำศพต้องอาบด้วยน้ำร้อนก่อนแล้วจึงอาบด้วยน้ำเย็นฟอกด้วยส้มมะกรูดชะล้างให้สะอาดหมดจด ตำขมิ้นชันสด กับผิวมะกรูดมาขัดสีอีกทีให้ทั่วร่างกาย ถ้าเป็นศพผู้ใหญ่ที่นับถือ ก็มักเอาผ้าขาวสีเหลี่ยมขนาดเท่าผ้าเช็ดหน้าอย่างใหญ่ ซับที่ฝ่าเท้าผู้ตาย บางทีซับที่หน้าและฝ่ามือด้วยสำหรับไว้แจกลูกหลาน เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึกกราบไหว้บูชา

การใช้ส้มมะกรูดล้างเท่ากับใช้แทนสบู่ ซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีสบู่ ส่วนขมิ้นที่ใช้ขัดสีทาตัว อธิบายอย่างปริศนาธรรมว่า “ลอดมาทำอย่างไร ตายก็ทำอย่างนั้น” การรดน้ำศพเมื่ออาบน้ำแต่งศพตัวให้ศพเรียบร้อยแล้ว จึงยกศพขึ้นบนเตียง ควรคลุมตัวด้วยผ้าแพรแบบมือขาวออกไปนอกเตียงหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก ถ้าที่จำกัดก็ไม่ต้อง มีหมอนใบเล็ก ๆ รองภาชนะรองรับน้ำ แต่ถ้าเป็นน้ำอาบศพพระราชทานให้รดหลังสุดแล้วไม่ให้ใครรดน้ำศพอีก

4. การหิวฉมศพ นี้ต้องแบ่งหิวกลับไปมาข้างละครึ่ง การหิวเช่นนี้มีความหมายเหมือนกับการนุ่งผ้า คือการหิวสำหรับการตาย และหิวสำหรับการเกิด เสร็จแล้วให้หักหิวออกเป็นสองท่อนทิ้งลงในหีบศพนั้น
5. ก่อนที่จะห่อมัดศพก็มักมีธรรมเนียมเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ญาติจะเอาหมากพลูใส่ปากศพ เอาเงิน เหรียญ หรือแหวนใส่ปากศพ บางแห่งเรียกว่า “เงินปากผี” การบรรจุเงินทองไว้ในปากนี้เป็นความหมายให้ผู้ตายเอาไปใช้ในเมืองผี หรือเป็นการเตือนสติว่าเงินทองที่ใส่ปากผู้ตาย แล้วก็เอาไปไม่ได้ การห่อผ้าขาวผูกเชือกให้ปลายเชือกยื่นออกมานอกปากศพ มีการปิดหน้าศพด้วยขี้ผึ้ง หรือทองคำ ซึ่งเป็นแผ่นรูปใบหน้า ปัจจุบันใช้ขี้ผึ้งปิดด้านนอกด้วยทองคำเปลว (ทางราชการเลิกไปแล้ว) เพื่อป้องกันความหน้าเกลียดและลูกตาดูสกปรก เพราะบางศพเมื่อขึ้นอืดจะแลบลิ้น ปลิ้นตาก็มี นอกจากนี้ยังนิยมเอากวยดอกไม้วีเทียนรูปอย่างละ 1 ชิ้นใส่ในมือที่ประนมถือไว้ผูกด้วยด้ายดิบ เพื่อผู้ตายจะได้ไปใช้หรือไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์
6. การตราสัง หรือทำสุก้า คือการมัดศพใช้ด้ายดิบอย่างด้ายสายสิญจน์ทบกันให้เหนียว มีขนาดเท่านิ้วก้อย มัดเป็น 3 เปลาะ (ผู้ที่ตราสังศพจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ มีการฝึกหัดเป็นอย่างดี) คือเปลาะที่ 1 ทำเป็นห่วงสวมคอ ภาวนาคาถาว่า “ปุตโต คีวัง” แปลว่า ห่วงผูกผูกคอ แล้วเอาด้ายโยงมาทำเป็นปวงตะกรุด ผูกมือให้ประนมที่หน้าอกเป็นเปลาะที่ 2 ภาวนาคาถาว่า “ภริยา หัตถะ” แปลว่า ห่วงภรรยาผูกมือ โยงด้ายมาที่เท้าทำปวงผูกข้อเท้าทั้ง 2 ข้างเป็นเปลาะที่ 3 ภาวนาคาถาว่า “ธนัง ปาเท” แปลว่า ห่วงทรัพย์ผูกเท้า แต่บางท่านอาจกล่าวแตกต่างกันไปว่า ห่วงบุตรผูกคอ ห่วงทรัพย์ผูกมือ และห่วงภรรยาผูกเท้า การตราสัง เป็น 3 เปลาะนี้ อธิบายเป็นปริศนาธรรมว่าห่วงทั้ง 3 อย่างนี้ยอมผูกมัดสัตว์โลกให้จมอยู่ในห่วงทุกข์แห่ง “สังสารวัฏ” ต่อเมื่อตัดปวงนี้ขาดจึงพ้นทุกข์ได้
7. การปิดปากปิดตาศพ เมื่อตราสังเสร็จแล้ว จึงนำขี้ผึ้งมาแผ่ให้บาง ๆ แผ่ปิดตา ปิดปากศพ ความหมายในการปิดตาปิดปากศพนั้น ปกติตามองเห็นรูปร่าง หน้าตา ความสวยงาม ทำให้เกิดความกำหนัดอยากได้

- ทำให้เกิดกิเลส เพื่อมิให้มีความกำหนัด เพื่อไม่ให้เห็นสิ่งที่ยั่วยั่วต่าง ๆ เป็นการดับกิเลสทำให้จิตใจสงบ การปิดปาก ปากมีหน้าที่พูดจา กล่าวคำหยาบ คำแช่ง พูดเพื่อเจ้า ส่วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่ดีทั้งสิ้น จึงปิดไว้เสีย
8. การห่อศพ ใช้ผ้าขาวห่อตั้งแต่เท้าตลอดศีรษะให้มิดทั่วทั้งตัว แล้วเอาด้ายดิบหรือสายสิญจน์ที่ทบทันโตประมาณเท่าหัวแม่มือ มัดตั้งแต่เท้าขึ้นมา 5 เปลาะด้วยกัน การมัด 5 เปลาะนี้เป็นเครื่องหมายเตือนให้ระลึกถึงนิพพาน 5 หมายถึงสิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม, ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี, อกุศลธรรมที่ทำให้จิตให้เศร้าหมองและทำปัญญาให้อ่อนกำลัง (Nivarana : hindrances)
- 8.1. กามฉันทะ ความพอใจในกาม, ความต้องการกามคุณ (Kamachanda : sensual desire)
- 8.2. พยาบาท ความคิดร้าย, ความขัดเคืองแค้นใจ (Byapada : illwill)
- 8.3. ถีนมิทธะ ความหดหู่และเชื่องซึม (Thina : sloth and torpor)
- 8.4. อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านและร้อนใจ, ความกระวนกระวายกุ่มก้วงวล (Uddhacca-rurrucca : distraction and remorse; flurry and worry; anxiety)
- 8.5. วิจิจิกขา ความลังเลสงสัย(พระเทพเวที (Viciriccha : doubt; uncertainty)
9. บันได 3 ขั้น เมื่อห่อศพเรียบร้อยแล้ว และยกศพใส่โลงปิดฝาให้แน่นแล้วจึงเอาบันได 3 ขั้นวางบนหลังหีบศพ บันไดนี้ทำด้วยไม้ไผ่ซี่เล็ก ๆ ให้กว้างยาวเท่ากับปากหีบศพ บันได 3 ขั้นนี้หมายถึง ภพ 3 หมายถึงภาวะชีวิตของสัตว์, โลกเป็นอยู่ของสัตว์ คือ
- 9.1. กามภพ ภพที่เป็นกามาวจร, ภพของสัตว์ผู้ยังเสวยกามคุณคืออารมณ์ทางอินทรียทั้ง ๕ ได้แก่ อาย 4 มนุษย์โลก และกามาวจรสวรรค์ทั้ง 6 (Kama-bhava : the Sense-Sphere)
- 9.2. รูปภพ ภพที่รูปาวจร, ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่รูปพรหมทั้ง 16 (Rupa-bhava : the Form-Sphere; Fine-material Sphere)
- 9.3. อรูปภพ ภพที่เป็นอรูปาวจร, ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่อรูปพรหม ๔ (Arupa-bhava : the Formless Sphere; Immaterial Sphere)
10. การเบิกโลง โลง คือที่บรรจุศพ ในสมัยโบราณช่างจะนำไม้ทั้งท่อนมาขุดทำเป็นรางใช้บรรจุศพ ปัจจุบันนำไม้มาเลื่อยเป็นแผ่นกระดาน แล้วประกอบกันเป็นโลง เรียกว่า หีบศพ ก่อนยกศพลงบรรจุจะต้องทำ พิธีเบิกโลง ซึ่งเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ
11. การตั้งศพ เมื่อบรรจุศพลงในโลงเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะตั้งศพไว้ที่บ้านหรือที่วัด เพื่อบำเพ็ญกุศลก่อนก็ดี จะนำไปตั้งก่ออิฐถือปูนไว้ หรือฝังไว้ก็ดี หรือจะนำไปตั้งบนเชิงตะกอนเพื่อเตรียมเผาก็ดี ถือกันว่าต้องหันศีรษะศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ
12. การตามไฟหน้าศพ ผู้ตายในตอนบ่ายหรือตอนเย็นซึ่งบรรจุศพไม่ทันในวันนั้น หรือบรรจุศพลงโลงแล้วตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เขาจะจุดตะเกียงหรือจุดไฟวางไว้ปลายเท้าของศพ ในสมัยก่อนไฟนั้นจุดด้วยน้ำมัน มะพร้าวใส่ในกระลามะพร้าว มีเนื้อพร้อมซี่กหนึ่ง ใช้ชนไม้ทองเหลืองร้อยด้ายดิบ เป็นไส้ บางที่ก็ใส่เกลือด้วย มีภาชนะบรรจุข้าวเปลือกกรองรับตะเกียงกะลามะพร้าวอีกที บางที่ก็มีหม้อใส่น้ำ 3 หม้อ ไม่พาก 3 อัน วางไว้ด้วย เหตุที่ตามไฟไว้ปลายเท้าของศพเป็นปริศนาธรรมว่า มนุษย์นั้นมี 4 จำพวก คือ

12.1.พวกที่ 1 มาสว่างไปสว่าง หมายความว่า เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ชื่อว่า สว่าง มีความเลื่อมใส นับถือพระพุทธศาสนา ได้รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติตนตามธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่า มาสว่างไปสว่าง

12.2.พวกที่ 2 มาสว่างไปมืด หมายความว่า เกิดมาพบพระพุทธศาสนา แต่ไม่เลื่อมใสปฏิบัติตนตาม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่า มาสว่างไปมืด

12.3.พวกที่ 3 มามืดไปสว่าง หมายความว่า คนที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นพวกมีจิตชั่ว ภายหลังมานับถือพระพุทธศาสนา บำเพ็ญศีลภาวนา จึงได้ชื่อว่า มามืดไปสว่าง

12.4.พวกที่ 4 มามืดไปมืด หมายความว่า พวกที่เกิดมาจนวันตาย ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่า มามืดไปมืด

การตามไฟไว้เท่าศพยังเป็นเครื่องหมายเตือนสติคนยังมีชีวิตอยู่ ให้ดำเนินชีวิตไปในทางสว่าง คือรู้จัก บำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา ประพฤติกาย วาจา ใจ ในทางสัมมาปฏิบัติ

13. การสวดหน้าศพ ศพที่ตัวไว้มีเครื่องบูชาไว้หน้าศพและตั้งเตียงสำหรับสวดพระอภิธรรมในเวลากลางคืน ประมาณเวลา 19 หรือ 20 นาฬิกา แล้วแต่สะดวก จะสวดพระอภิธรรม 1 จบ 3 จบ หรือ 4 จบ ก็ได้ แต่ต้องถือนิยมน สวดก็คืนก็ได้แล้วแต่เจ้าภาพ

หลังจากนี้แล้ว การทำบุญหน้าศพ หรือทำบุญอุทิศ เป็นการทำบุญด้วยการปรารภผู้ตายมาเป็นเหตุทำบุญ เช่น ทำบุญ 7 วัน ทำบุญ 50 วัน ทำบุญ 100 วัน หรือตามโอกาสเหมาะสม ขั้นตอนการเตรียมการปฏิบัติ การอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูปมนต์ ใช้คำว่า ขอนิมนต์ หรือ "อาราธนาสวดพระพุทธรูปมนต์" จำนวนพระสงฆ์ นิยมใช้ ๔ รูป ๘ รูป ๑๐ รูป หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ความเหมาะสมและศรัทธาของเจ้าภาพ

14. ข้อควรทำความเข้าใจในการปฏิบัติ

14.1.ทำบุญหน้าศพ หมายถึง ศพยังไม่ได้เผา เช่น ตั้งศพไว้ 7 วัน 50 วัน 100 วัน ก่อนแล้วจึงเผา เป็นต้น การทำบุญหน้าศพ ไม่ต้องตั้งภาชนะน้ำมนต์ไม่ต้องวางด้วยสายสิญจน์ คงมีเฉพาะสายสิญจน์ หรือ ผู้บูชาโยงสำหรับบังสุกุลเท่านั้น โดยท่านกำหนดบทสวดไว้ดังนี้

- ทำบุญ 7 วัน เรียกว่า สัตตมวาร นิยมสวดนัตตลักขณสูตร
- ทำบุญ 50 วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร นิยมสวดอาทิตตปริยายสูตร
- ทำบุญ 100 วัน เรียกว่า สตมวาร นิยมสวดธรรมนิยามสูตร

การทำบุญงานศพนอกจากวาระทั้ง ๓ ที่กล่าวแล้วนั้นจะสวดสูตรอื่นใดนอกจากสูตรที่กล่าวแล้วก็ได้แล้ว แต่เจ้าภาพประสงค์หรือแล้วแต่หัวหน้าพระสงฆ์นำสวด แต่มีธรรมเนียมว่าไม่สวดเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ธรรมจักร และมหาสมยสูตร

14.2.ทำบุญอุทิศ หรือ ทำบุญด้วยปรารภผู้ตายเป็นเหตุในการทำบุญเช่นนี้

14.3.การตั้งศพ หรือตั้งอุทิศตลอดจนลั่นสายสิญจน์ระวางอย่าให้สูงกว่าพระพุทธรูป

14.4.สายสิญจน์ที่ลั่นจากศพ หรืออุทิศอย่าข้ามกรายจะเป็นการไม่เคารพศพหรืออุทิศนั้น

14.5.พิธีการจัดอาสนะ จัดเครื่องรับรองพระสงฆ์ อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร ปฏิบัติเช่นเดียวกัน
กับงานมงคลทุกประการ

15. การบวชนาค (บวชนาคไฟ) ลูกหลานผู้ชายของผู้ตายนิยมบวชนาค (นาคไฟ) จะบวชเป็นพระภิกษุ
หรือสามเณร ก็ได้ แต่ถ้าจะบวชเป็นพระภิกษุ อายุจะต้องครบ 20 ปี บริบูรณ์ ส่วนใหญ่นิยมบวชก่อนวัน
เผา 1 วัน หรือ 3 วัน เมื่อทำพิธีเผาเสร็จจึงลาสิกขา การบวชก็เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย และ
เพื่อให้ผู้ตายได้เห็นชายผ้าเหลืองของลูกหลาน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นธงชัยสามารถช่วยจุดดั่งให้พ้นจากขุมมรณได้

16. การเผาศพ

การกำหนดวันเผาศพนั้น "มีข้อห้ามอยู่ว่า ข้างขึ้นห้ามเผาวันคู่ ข้างแรมห้ามเผาวันคี่ ถือเป็นอัมงคล
เรียกว่า "ผีเผาคน" การที่เผาวันคี่ เนื่องจากความตายเป็นของเฉพาะตัว ไม่มีใครจะมาตายแทนกันได้ นอกจากนี้
นี้แล้ว ยังห้ามเผาศพวันสุกข์ วันพฤหัสบดี และวันพระ โบราณถือว่า วันสุกข์เป็นวันมงคลไม่ควรทำให้เป็น
อวมงคล ถือว่า "เผาผีวันสุกข์ให้ทุกข์แก่ญาติ" วันพฤหัสบดีถือว่าเป็นวันครูไม่ควรเผาศพ ส่วนวันพระเป็นวันที่
ต้องถือศีล ถ้าเผาในวันนั้นอาจทำให้สัตว์อื่นที่อยู่ในศพต้องพลอยถูกเผาเสียชีวิตไปด้วย แต่ความเป็นจริงแล้ววัน
พระนั้น พระสงฆ์จะต้องทำภาระกิจของสงฆ์ เช่น มีประชาชนมาทำบุญที่วัน พระสงฆ์จะต้องลงฝังพระ
ปาติโมกข์ เป็นต้น พระจึงไม่มีเวลาไปประกอบพิธีเผาศพได้ และถ้าผู้ถึงแก่กรรมในวันเสาร์ ห้ามทำการเผาศพ
ในวันอังคาร เพราะทำให้ผีดู แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยถือกันแล้ว เพราะถือความสะดวกเป็นสำคัญ

เมื่อนำศพไปถึงวัดแล้ว มักเผาศพตั้งพักบนศาลาก่อนเพื่อทำบุญ มีเทศน์ มีสวด และตั้งศพไว้ข้ามคืนหรือ
สองคืนก็มีแต่ปัจจุบันมักไม่ตั้งไว้ข้ามคืน นเจ้าภาพจะนิมนต์พระมาสวดมาติกาและบังสุกุลเสียก่อนเมื่อเสร็จพิธี
ต่าง ๆ ทางศาสนาแล้ว ถึงเวลาเผาศพจากที่ตั้งบนศาลามาเวียนซ้ายรอบเชิงตะกอน หรือจิตกาธาน 3
รอบ การวน 3 รอบเป็นปริศนาธรรมว่าเหมือนทางดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือตกอยู่ใน "ไตรภพ" คือ กรรม
กิเลส และวิบาก ซึ่งจะเวียนไปไม่สิ้นสุด เมื่อเวียนครบ 3 รอบแล้ว เอาโลกกระแทกเชิงตะกอน 3 หนแล้วจึง
ยกขึ้นสู่เชิงตะกอน หันหัวศพไปทางทิศตะวันตก "เจ้าภาพจะต้องนำเบี้ยทิ้งลงที่เชิงตะกอน ให้ตากลี ยายกลา
33 เบี้ย ปัจจุบันใช้เศษสตางค์แทน จำนวนสตางค์ที่ทิ้งนั้นต้องเป็นจำนวนคี่" "เบี้ยหรือสตางค์นี้ บางท่านว่าใช้
32 เบี้ย เป็นการทิ้งเบี้ยให้แก่ผีที่รักษาป่าช้า ที่เรียกว่า "ยายกลา ตากลี" เป็นการเช่าที่อยู่ เพราะกลัวว่าจะ
เบียดเบียนวิญญาณศพที่นำไปเผา และเป็นปริศนาธรรมว่า เบี้ย 32 ได้แก่ อากา 32 ของคนคนเราเกิดมา
แล้วก็ต้องตาย ร่างกายที่มีอากา 32 ประการนี้ ย่อมทับถมแผ่นดิน ไม่มีใครที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้

17. ขั้นตอนการเผาศพ

17.1.เคลื่อนศพจากที่ตั้งบำเพ็ญกุศลเวียนเมรุ 3 รอบ (เวียนซ้าย) แล้วยกศพขึ้นตั้งบนเมรุ

17.2.เตรียมผ้าทอดบังสุกุล และเตรียมดอกไม้จันทร์

17.3.ได้เวลาและประธานในพิธีพร้อมแล้ว ถ้ามีประวัติของผู้ตายก็อ่านประวัติ

17.4.อ่านประวัติจบแล้ว เชิญแขกผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุล

17.5.เชิญประธานขึ้นทอดผ้าบังสุกุล

17.6.พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

17.7.ประธานจุดไฟประทุมเพลิง

17.8.ผู้ร่วมพิธีขึ้นวางดอกไม้จันทร์

18. วันห้ามเผาศพ มีคติความเชื่อเกี่ยวกับการเผาศพอยู่หลายนัย คือ ห้ามเผาวันดี วันข้างแรม ต้องเผาวันคู่ และยังห้ามเผาในวันพระและวันศุกร์ ส่วนใหญ่ยังคงนิยมถือกันแต่ในเรื่องห้ามเผาวันศุกร์ เพราะถือกันว่าวันนี้เป็นวันดี เหมาะแก่การทำงานมงคล อันเนื่องมาจากคำว่า "ศุกร์" ไปคล้ายกับคำว่า "สุข" และคำว่า "ศุกร์" นี้ยังมีความหมายคล้ายกับคำว่า "สุข" คือเผาไม่ไหม้อะไรทำนองนี้ หรือเป็นการเผาความสุขออกไป สำหรับวันห้ามเผาวันพระนั้น เพราะในวันนั้นพระท่านอาจมีกิจธุระมาก ถ้าในช่วงเช้าพระราชาอาจต้องเข้าโบสถ์ฟังสวดปาติโมกข์ หรือมีคนมาทำบุญกันที่วัดมาก แต่ในปัจจุบันการเผาวันพระก็ค่อนข้างสะดวก เพราะวัดส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชุมชน และวันพฤหัสบดี ก็ไม่นิยมเผาศพ เพราะถือว่าวันพฤหัสบดี เป็นวันครู เป็นวันสิริมงคล และวันสำคัญทางศาสนาและบ้านเมืองก็จะจะไม่จะไม่นิยมเผาศพ
19. การชักผ้าบังสุกุล การชักผ้าบังสุกุลหรือผ้ามหาบังสุกุล สมัยโบราณการชักผ้าบังสุกุลทำกันจริง ๆ คือ เอาผ้าขาวทั้งพับ พันศพเป็นเกลียว เมื่อพระจะชักผ้าบังสุกุล ก็ดึงปลายผ้าศพนั้นออกมา ในปัจจุบัน การชักผ้าบังสุกุลนิยมให้ผ้าทอดไว้บนหลังโลง ในขณะที่ตั้งอยู่บนเชิงตะกอนก่อนลงมือเผา การทอดผ้ามักเชิญแขกผู้มีเกียรตินำไปทอด หรือให้ญาตินำไปทอดก็มี
20. การโปรยทาน การโปรยทาน เป็นการอุทิศส่วนกุศลแทนผู้ตาย คล้ายเป็นการแจกหรืออุทิศทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายที่มีให้กับคนที่อยู่เบื้องหลัง เป็นปริศนาธรรมทำนองคายแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้ เช่นเดียวกัน เงินโปรยทานนี้ชาวบ้านมักนิยมเก็บไว้เป็นขวัญถุง
21. การล้างหน้าศพ ความเชื่อเรื่อง "การล้างหน้าศพ" พวกพราหมณ์ชาวอินเดีย เชื่อว่า พรหมันทร ถือว่าเป็นที่ อาตมัน หรือวิญญาณ เข้า-ออก เวลาตายจะทาบขม่อมนั้นให้แตก เพื่อให้อาตมัน ออกจากร่างได้สะดวก ความคิด เช่นนี้ คนไทยใช้กะโหลกมะพร้าว แทนขม่อม คือทาบมะพร้าวก่อนเผาศพ แล้วเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ ถ้าจะทาบกะโหลกศพตามความเชื่อของคนอินเดีย ญาติของผู้ตายทำใจไม่ได้ถือว่าเป็นการรังแกผู้ตาย การล้างหน้าศพ เมื่อถึงเวลาเผาศพ ก็เอามะพร้าวผลหนึ่ง กะเทาะเปลือกเตรียมไว้ ทาบเอาน้ำมะพร้าวรดลงบนหน้าศพ เรียกว่า "ล้างหน้าศพ" กล่าวกันว่า น้ำมะพร้าวมีเครื่องหอมหลายชั้นที่สะอาด ถ้าประชาชนทั้งหลายอุทิศน้ำป่าเพื่อกุศล ทำจิตให้สะอาดดูจนน้ำในผลมะพร้าวแล้ว ก็จะได้พบกับความสุข เมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็จะได้ไปสู่สวรรค์ หรือการเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ หมายความว่าเอาสิ่งสะอาดจริง ๆ ล้างสิ่งโสโครก เท่ากับเอากุศลกรรมล้างอกุศลกรรม
22. การวางดอกไม้จันทน์ เมื่อชักผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว เจ้าภาพก็จะนำดอกไม้จันทน์มาแจก ให้กับผู้มาร่วม ให้อาลัยคนละ ๑ ช่อ หรือนำใส่ถาดไปวางไว้หน้าเมรุ ครั้นได้เวลาเผา พระก็จะสวดอธิกรรม ผู้มาร่วมพิธีจึงทยอยขึ้นบันไดเมรุ นำช่อดอกไม้จันทน์ไปวางไว้ในพานหน้าศพ แล้วเดินลงทางบันไดด้านข้าง ไม่ควรย้อนกลับลงไปทางที่ขึ้น เพราะจะทำให้ชนหรือเกะกะขวางทางคนอื่น ๆ ที่กำลังจะขึ้น การวางดอกไม้จันทน์นี้ หากเป็นสมัยโบราณที่มีการเผาบนเชิงตะกอนกลางแจ้ง ผู้มาร่วมพิธีก็จะถือพืนติดมือกันมาคนละท่อน นำมาวางรวมกัน ซึ่งถ้าได้ไม้จันทน์ก็จะเป็นการดีเพราะเวลาเผามีกลิ่นหอมช่วยดับกลิ่นศพ เมื่อพร้อมกันแล้วสัปเหร่อจึงทำการจุดไฟ
23. กลับจากงานศพ สำหรับผู้ไปร่วมพิธีเผาศพหรือให้อาลัยผู้ตายก่อนการเผา หรือเมื่อไปฟังพระสวดอธิกรรมงานศพ เมื่อกลับถึงบ้านแล้ว ให้ล้างหน้าตาก่อนเข้าบ้าน บางทีนำใบทับทิมใส่ในขันแล้ววกน้ำในขันนั้นล้างหน้า เพื่อความเป็นสิริมงคล บางทีมีคติความเชื่อว่า เมื่อกลับจากงานศพต้องเดินกววนอ้อมมา เพื่อไม่ให้

ผีตามมาถึงบ้านได้ สำหรับเจ้าภาพและลูกหลาน หลังจากทำพิธีเฒ่าแล้ว เมื่อจะเดินทางกลับบ้านต้องกลับวัดเดียวให้ถึงบ้านเลย ห้ามไปแวะที่อื่น ผู้ที่ถือรูปของผู้ตายก็เช่นเดียวกัน ให้นำรูปกลับมาวัดเดียวให้ถึงบ้านอย่าแวะกลางทาง แล้วนำรูปไปติดไว้ในที่อันสมควร

24. การเก็บอัฐิ (กระดูก)

24.1. การเตรียมการ

- เครื่องทองน้อย 1 ที่ (ไม่มีเครื่องทองน้อยใช้เชิงเทียนพร้อมเทียน 1 เล่ม กระถางรูปพร้อมด้วยรูป 1 ดอกแทนก็ได้)
- ผ้าบังสุกุลเท่าจำนวนพระสงฆ์
- พระสงฆ์ 3 รูป (บางแห่งใช้ 1 รูป)
- น้ำอบไทย 1 ขวด
- ดอกมะลิ เหรียญเงิน เหรียญทอง (สำหรับโรยบนอัฐิ)
- โศก 1 ใบ ผ้าขาว 1 ผืน (ประมาณ 2 เมตร)
- ถ้าเก็บตอนเช้าเป็นโตใส่อาหารคาวหวานไปถวายพระตามจำนวนพระสงฆ์
- ดอกไม้เทียนรูป เครื่องไทยธรรม ตามจำนวนพระสงฆ์
- ที่กรวดน้ำ 1 ที่

24.2. การปฏิบัติ

- เมื่อพร้อมแล้วเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อย หรือจุดเทียนรูปสักการะอัฐิ
- โรยดอกมะลิ เหรียญเงิน เหรียญทอง ลงบนกองอัฐิ
- พรมน้ำอบไทยลงบนอัฐิ
- แปลธาดูคือเอาอัฐิทำเป็นรูปคนครั้งแรกหันศีรษะไปทางตะวันตก แล้วทอดผ้าบังสุกุลทางด้านศีรษะ พระสงฆ์ชักบังสุกุลตาย (อนิจจา.....) แปลธาดูศีรษะไปทางทิศตะวันออก เอาผ้าผืนเดียวกันนั้น ทอดทางด้านศีรษะ พระสงฆ์ชักบังสุกุลเป็น (อะจิง.....)
- เลือกเก็บอัฐิส่วนสำคัญ (ศีรษะ) นิ้วมือ, แขน, ขา, นิ้วเท้า และกระดูกอก กระดูกสันหลัง
- เก็บอัฐิเหลือพร้อมทั้งเก้าถ่าน ห่อผ้าขาว
- ยกโศกและห่อผ้าขาวนั้นไปตั้งบนศาลา
- ประเคนเป็นโต และเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์
- เจ้าภาพกรวดน้ำ

24.3. การเก็บอัฐิถ้าทำแบบย่อ นิมนต์พระสงฆ์เพียงรูปเดียว แปลธาดูทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้วก็ประเคนเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ บนเมรุนั้นเลย

24.4. การเก็บอัฐิโบราณเราเรียกว่า พิธี 3 หาบ คือ

- หาบหนึ่งของนุ่นห่ม (สบงจีวร)
- หาบหนึ่งของกิน (สำหรับคาว – หวาน)
- หาบหนึ่งของใช้ (เต้า หม้อข้าว หม้อแกง ถ้วย ชาม เป็นต้น)

25. การลอยอังคาร (ลอยเถ้า) ตามประเพณีนิยมสืบ ๆ กันมาว่าหลังจากฌาปนกิจศพแล้ว จะเก็บกระดูกไว้สำหรับบรรจุในเจดีย์หรือใต้ฐาน ตามกำแพงวัด หรือใส่โกศเก็บไว้ เพื่อลูกหลานวงศ์ญาติกราบไหว้บูชา ส่วนอังคารหรือเถ้าถ่านนั้นเขาไปลอยในทะเล หรือแม่น้ำลำธารแล้วแต่สะดวก หรือเห็นสมควร พิธีลอยอังคารหรือเถ้าถ่าน มีขั้นตอน ดังนี้
- 25.1. ฌาปนกิจศพแล้วนิมนต์พระสงฆ์ไปแยกธาตุ เก็บเฉพาะอัฐิ (กระดูก) ใส่ในโกศหรือใช้ผ้าขาวห่อไว้ ส่วนอังคารหรือเถ้าถ่านก็ใช้ผ้าขาวห่อไว้
- 25.2. เอาอัฐิและอังคารนั้นตั้งทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เสร็จแล้วก็เอาอังคารไปลอยน้ำ
- 25.3. ในการลอยอังคารนั้นใช้เรือยนต์ หรือเรือพาย ๆ ไปกลางทะเลหรือกลางแม่น้ำ แล้วหยิบห่ออังคารนั้นเทลงไปในทะเลหรือแม่น้ำ บางกรณีเขาใช้เครื่องบิน ๆ ขึ้นไปโปรย เมื่อโปรยหรือเทลงเสร็จแล้วก็หย่อนผ้าขาวที่ห่อนั้นลงน้ำไป เป็นเสร็จพิธี ในปัจจุบันลอยในอ่าวภาคก็ได้
26. การทำบุญร้อยวัน หลังจากเก็บกระดูกแล้ว ลูก หลานและญาติ นิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ตามโอกาสอันสมควร เมื่อครบวันตาย 7 วัน (สัปดาห์วัน) 50 วัน (ปัญญาสมวาร) 100 วัน (ในวันนี้ญาติพี่น้องและลูกหลานของผู้ตายก็จะมาพร้อมกันที่บ้าน หรือที่วัด (สถานที่จัดงาน) เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย แต่คนไทยส่วนจะนิมนต์ทำบุญในวัน ตรุษ สงกรานต์ วันสารท หากคิดถึงผู้ตายที่ล่วงลับไปแล้ว จะทำวันไหนอีกก็ได้ตามแต่สะดวก หรือทำบุญใส่บาตรกรวดน้ำไปให้ผู้ตาย
27. สรุป แนวคิดการจัดแสดงในหมวด ตาย

จัดแสดง
โลศพ หุ่นจำลองศพที่ห่ออย่างเรียบร้อยแล้วของไทย พร้อมความหมาย ห่วงลูกผูกคอ แม้เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีศพของคนไทยจะยุ่งยาก ซับซ้อน ในห้องนี้จะมีอุปกรณ์จัดแสดงเหลือน้อยที่สุด เพื่อให้ เกิดความรู้สึกที่ปลง เกิดบทสรุปที่เข้าใจปรัชญาที่ว่าตายไปแล้วก็เอาอะไรไปไม่ได้

ภาคผนวก ค - 1 - 9 มังคละ¹

การเล่นดนตรีมังคละ นับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลกเนื่องจากเป็นดนตรีพื้นบ้านที่มีมานานแล้ว ดังปรากฏหลักฐานในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า "พอกินข้าวแล้วพระยาเทพาบอกว่างมังคละมาแล้ว ลืมเล่าถึงมังคละไป ค็นวันเมื่อพักอยู่ที่โทรโรงโชน ได้ยินเสียงกลองๆ เป็นกลองตีเป็นเพลง แต่จะสังเกตว่าเป็นอะไรไม่ได้ รุ่งขึ้นกำลังเดินเรือมาตามทาง ได้ยินอีกหนหนึ่ง ที่นี้ใกล้ เขาแห่นาคกันอยู่ริมตลิ่ง แต่ไม่เห็นอะไรเพราะพวงบังเสีย นึกเอาว่าเป็นเกิดเทิง เพราะได้ยินเสียงฆ้องแลกลองโครมๆ แต่ก็คิดว่าเกิดเทิงเลวอยู่มาก ก็นึกเสียว่าเกิดเทิงบ้านนอกมันคงล้าชอยู่เอง ครั้นมาจอดที่วัดสภักดีน้ามัน ได้ยินอีกกลองกลอง จึงได้

¹ หนังสือ "วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดพิษณุโลก"

ถามท่านสมภารว่าจะไร ท่านสมภารอธิบายว่า ปี่พาทย์ชนิดหนึ่งเรียกว่า มังคละ พระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วยก็เลยอธิบายว่า เป็นกลองคล้ายสองหน้า มีฆ้อง มีปี่ ปี่พาทย์ ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลและการข่มมงคล หากวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงได้ขอให้พระยาเทพาเรียกมาตีให้ฟัง เมื่อเขาจัดมาแล้วจึงมาบอก ได้ขึ้นไปดู มังคละที่แรกตีเพลงนมนานหกทกแปด ฤาอะไรแบ่งจำไม่ได้ณัดที่เขาบอก เครื่องมังคละนี้เป็นเครื่องเบญจดุริยางค์แท้ มีกลองเล็กรูปเหมือนเถิดเทิง แต่สั้นซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ ตรงกับ วาดต ใบหนึ่งมีกลองซึ่งหน้าสองหน้าเหมือนกลองมลายู เป็นตัวผู้ใบหนึ่ง ตรงกับ วิตต เป็นตัวเมียใบหนึ่ง ตรงกับ อาตตวิตต มีไม้ตีตรงๆกลองสามใบนี้ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่ด้านหน้า เพราะเขาว่าผีมือขึ้นและมีมือทำนุญดูไม่ได้ และมีปี่คันหนึ่ง เป็นตัวทำนอง ปี่จีน ลั่นเป็นปี่ชวา ตรงกับ สุสิริ มีฆ้องแขวนราว 3 ใบเสียงต่างๆ กัน ตรงกับ ขนเสียงเพลงเหมือนกลองมลายู เข้ากับกลองเล่าได้ไพเราะน่าฟัง แปลว่านวนกนุ เพลงปี่ก็ไม่อ่อนหวาน เป็นทำนองลูกเล่นมากกว่า ฆ้องก็ตีพร้อมกันโครมๆ ลงให้ตีดู 2 เพลง นวนกนุเต็มที่เคยให้อัฐโสมันไปบ้านแล้วกลับมาอน

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มังคละ เป็นดนตรีไทยท้องถิ่นของจังหวัดพิษณุโลกที่เล่นมาแต่โบราณกาล โดยเฉพาะชาวบ้านวัดสภักดิ์น้ำมันเล่นมังคละเป็นอาชีพ เดิมมังคละไม่มีทำรำประกอบ ต่อมาในปี พ.ศ. 2511 อาจารย์อนงค์ นาคสวัสดิ์ วิทยาลัยพินุลสงคราม พิษณุโลก ริเริ่มคิดทำรำประกอบเพลงของชายหญิง ทำนองเกี่ยวพาราตี จินตนาการจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของหนุ่มสาวชนบทในยามว่างจากการทำงาน มีงานรื่นเริงในเทศกาลงานบุญต่างๆ

เครื่องดนตรีมังคละ มี 5 ประเภท ประกอบด้วย

1. กลองมังคละ (กลองซึ่งหน้าเดียว) บางท้องถิ่น เรียกว่า โกรก หรือมังคละโละ เมื่อตีจะเกิดเสียงดัง "โก๊วกๆ" เป็นเสียงชัดเสียงแทรก ทำให้เกิดความสนุกสนาน ขณะตีจะต้องใช้คน 2 คน คนข้างหน้าถือหรือสะพายกลองไว้เบื้องหลังอีกคนถือหวาย 2 อัน ซึ่งปลายพันเชือกตี คอยเดินตามตีกลองตามการหลอกล่อของผู้ถือกลองลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่ามาก ความยาวประมาณ 1 ฟุต หน้ากลองหุ้มด้วยหนัง ตัวกลองทำจากไม้ขนุน หน้าตัดอีกหน้าหนึ่งเจาะรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ไว้ตรงกลาง
2. กลองสองหน้า (กลองซึ่งหน้าสองหน้า) เป็นกลองขนาดใหญ่ มีสายสะพายคล้องคอ หน้ากลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว ด้านหลังมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 7 นิ้ว ด้านหน้ากลองใหญ่จะตีด้วยไม้ ด้านหลังกลองเล็กจะตีด้วยมือ มังคละวงหนึ่งจะมีกลองสองหน้า 3-4 ใบ เพื่อให้จังหวะต่างกัน แบ่งตามจังหวะเล่นเป็นกลองยืน ใช้เป็นตัวกำหนดเพลง และกลองหลอน หรือกลองหล่อน ใช้ตีชัดจังหวะกับกลองยืน
3. ฆ้อง จะแขวนอยู่บนคานหาม มีจำนวน 3 ใบ มีชื่อเรียกต่างกัน คือ เหม่งหน้ามีขนาดเล็กสุด ใช้เป็นเครื่องนำวง ก่อนเล่นมังคละจะตีเหม่งหน้า 3 ครั้ง นอกจากนี้ยังใช้รัวจังหวะเพื่อแจ้งการเปลี่ยนเพลง และใช้ตีเย็นจังหวะตลอดเวลาที่เล่น
4. ส่วนฆ้องโหม่ง ฆ้องคู่ หรือฆ้องหลังเป็นฆ้อง 2 ใบ ที่มีขนาดเดียวกันแขวนคู่กันคนละข้าง ใช้ตีเพื่อให้จังหวะข้างละ 1 ครั้ง สลับกันตลอดเวลาที่เล่น คนที่ใช้แขวนฆ้องมังคละ นิยมแกะเป็นรูปพญานาค จะเข้ พญาหงส์หรือปลา ถือเป็นของสูงชิ้นหนึ่งของวง
5. ปี่ ใช้ปี่พื้นบ้านมีลักษณะคล้ายปี่จีน เล่าปี่เป็นข้อๆ ส่วนลั่นคล้ายปี่ชวา เป่าเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เพลงที่ใช้ขึ้นอยู่กับประเภทของงาน เช่นงานมงคล งานอวมงคล เป็นต้น

6. จิ้ง ฉาบ เป็นเครื่องกำกับจังหวะ ฉาบใช้ 2 คู่ แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ฉาบล่อ เป็นฉาบขนาดกลางใช้ตีเสริมลีลาของผู้เล่น และฉาบย่นเป็นฉาบขนาดใหญ่ ใช้ตีเพื่อย่นจังหวะให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น

การเล่นม้งคละนี้ ก่อนเล่นจะต้องทำพิธีไหว้ครู โดยมีดอกไม้ธูปเทียน พร้อมเครื่องเซ่น ได้แก่หมากพลู สุรา เพลงที่ใช้เล่นมีหลายเพลง เช่น เพลงนมนานนกตกแป้ง เพลงหมูกินโคนบอน และเพลงกบเข่นเขี้ยว เป็นต้น ปัจจุบันการเล่นม้งคละเล่นกันอยู่มาก ในเขตอำเภอพรหมพิรามจังหวัดพิษณุโลก มีม้งคละชนิดต่างๆ เช่น คณะพรหมเมืองพรหม คณะเทพชุมชม คณะสมเกียรติปักกลด คณะศรีภิรมย์ คณะประพรต รุ่งเรือง และคณะเทพสัมฤทธิ์ เป็นต้น โดยจะเล่นกันทุกโอกาส ทั้งในงานรื่นเริง และงานศพ ตลอดจนงานเทศกาลต่างๆ ที่หมู่บ้านไม่ขออน้ำมีวงม้งคละอยู่ 1 วง ตั้งมาได้ 40 ปี แล้วคือวงของ นายเปื้อง คงรอด อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 3 ในคณะมี 9 คน เครื่องดนตรีซื้อมาจากบ้านปากโทก เคยทำเองแต่ใช้การไม่ได้

ในหนังสือ ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ สุจิตต์ วงษ์เทศ เขียน “แคว้นสุโขทัย : รัฐในอุดมคติ” พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 118 การละเล่นตลกสี่ตีเป่าขับลำระบำเต็น กล่าวถึงดนตรีม้งคละไว้ว่า เครื่องมือประกอบมีร้องร่ายอยู่ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลายหลัก เล่น จารึกภูเขาสมณภูฏ (พ.ศ.1912) จารึกภูเขาไกรลาสสวนซ้าย (พ.ศ.1922) จารึกวัดช้างล้อม (พ.ศ.1927) จารึกวัดอโศการาม (พ.ศ.1942)

จารึกเกือบทุกหลักมีข้อความคล้ายคลึงกัน คือระบุชื่อเครื่องมือชุด “พาทย์พิน” (จารึกพ่อขุนรามคำแหงใช้คำว่า “เสียงพาดเสียงพิน”) อย่างรวมๆ แต่มักไม่มีรายละเอียดมากกว่านี้ อย่างมากที่สุดก็มีบอกไว้ในจารึกวัดอโศการามว่า “พาทย์ถ้วนสำหรับกับแดรสังข์” แล้วมีร้องร่ายว่าประกอบด้วยฆ้องกลอง ก กังสดาล แตร หรือสังข์และปี่

โดยทั่วไปคำว่า “พาทย์” จะหมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้ตีเช่น ฆ้อง กลอง กังสดาล ฯลฯ แต่ยังไม่เกี่ยวกับระนาด ถ้าเรียกว่า “พาทย์ฆ้อง” หมายถึงฆ้องวง ถ้าเรียก “พาทย์ถ้วนสำหรับ” (ดังจารึกวัดอโศการาม) จะหมายถึงวงตีเป่าใช้ประกอบการมวงคละมีปี่เป็นเครื่องเป่าต้นทำนอง และมีเครื่องตีประเภทฆ้องกลองตามจำนวนที่ต้องการ

พาทย์ถ้วนสำหรับ มีต้นแบบแผนอยู่ที่อินเดียได้เรียกว่า “ปัญจตริยะ” แล้วลังการับไปเรียกว่า “ปัญจวาทยะ” แต่ทุกวันนี้รู้จักในลังกาชื่อ “ม้งคละรี” สำหรับตีเป่าประกอบการมวงคละ เล่น ประโคมรับพระสงฆ์ เป็นต้น ฝ่ายไทยรับจากอินเดียมาเรียกว่า “เบญจดุริยางค์” เป็นต้นแบบให้วงประโคมปักกลดชนะ เพราะฉะนั้นเครื่องตีเป่าชุด “พาทย์ถ้วนสำหรับ” ในจารึกวัดอโศการามอาจจะคล้ายกับ “ม้งคละรี” ของลังกา แล้วชาวสุโขทัย - พิษณุโลกยังรักษาประเพณีสืบทอดกันมาถึงทุกวันนี้ในชื่อวง “ม้งคละ” แบบแผน และชื่อเรียก “ม้งคละ” ของกลุ่มลุ่มน้ำยม - น่าน จะคล้ายคลึงกับแผนและชื่อเรียก “กาหลอ” ของท้องถิ่นภาคใต้ และมักใช้ในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ประเภทเดียวกันมาก่อน

ภาคผนวก ค - 1 - 10 ย้อนตำนาน...แข่งเรือยาวสองแคว⁵

ตื่นตาวัดชีวิต "คนไทย" ที่ผูกพันกับ "สายน้ำ"

ชาวพิษณุโลก หรือ ชาวสองแคว มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำนาน และลำน้ำยมมาตั้งแต่ครั้งสร้างเมือง เพราะสายเลือดสำคัญที่คอยหล่อเลี้ยงชาวสองแควให้คงความอุดมสมบูรณ์มีเรือนแพเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีวิถีชีวิตอันเรียบง่าย สมถะ ใช้ชีวิตอยู่กับสายน้ำและธรรมชาติเป็นเอกลักษณ์ประจำเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ

เรือ..เป็นพาหนะสำคัญของชาวบ้านในการสัญจรและการติดต่อในอดีต ต่อมาได้เป็นประเพณีทางสายน้ำขึ้นเป็นกีฬาของชาวบ้านในชนบท คือ การแข่งขันเรือยาวประเพณี ซึ่งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวสองแคว

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้พื้นที่ป่าถึง 2 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด โดยเฉพาะไม้ตะเคียนทองที่มีอยู่มาก คนโบราณจึงนิยมนำมาขุดทำเรือยาว เชื่อว่ามีนางไม้สถิตอยู่และมีความเหนียวพุงน้ำได้ดี ไม่ผุง่าย ซึ่งเรือยาวคุ่มบ้านคุ่มวัดต่างๆ ในเขตลำน้ำน่านตอนล่างและภาคกลางตอนบน เรือยาวชื่อดังส่วนใหญ่ จะขุดด้วยไม้ตะเคียนทอง ในเขตพิษณุโลกทั้งสิ้น เช่น เรือเทพนรสิงห์ 88 เรือเทพธิดาดอย จ.สระบุรี เรือไกรทอง เรือศรทอง จ.พิจิตร เรือศรสุวรรณ จ.อ่างทอง

นายขวัญทอง สอนศิริ หรือ อาจารย์โจ้ นักพากย์เรือยาวชื่อดังคนหนึ่ง และเป็นเลขาธิการชมรมเรือยาวจังหวัดพิษณุโลก ได้เล่าถึงความเป็นมาของการแข่งขันเรือยาวประเพณีเมืองสองแควว่า มีต้นกำเนิดมาจากบ้านท่าโรง ต.วัดพิก อ.เมือง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นชุมชนโบราณริมแม่น้ำน่านทั้งสองฟากฝั่งน้ำ ซึ่งแต่เดิมมีชื่อว่า บ้านท่าลง แต่เรียกกันจนเพี้ยนมาเป็น บ้านท่าโรง ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะขุดเรือไว้เป็นพาหนะประจำบ้านเพื่อสัญจรติดต่อไปมาระหว่างหมู่บ้านและตัวเมือง

ทุกปีหลังเทศกาลออกพรรษา ชาวบ้านท่าโรงจะพร้อมใจกันตกแต่งเรือให้งดงามเพื่อนำผ้าป่าและผ้าห่มไปถวายพระพุทธชินราช พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง ที่มีพุทธลักษณะงดงามเป็นหนึ่งในสยาม ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "วัดใหญ่"

เรือที่ตกแต่งเรียกว่า "เรือทรง" แล้วนัดหมายหมู่บ้านใกล้เคียง อาทิ บ้านบางทราย บ้านวัดหล่ม บ้านใหม่ บ้านวัดพิก บ้านปากพิง เป็นต้น ช่วยกันจัดเป็นขบวนเรืออัญเชิญผ้าป่าและผ้าห่ม ไปถวายพระพุทธชินราช โดยมีเรือร่วมขบวนประมาณ 250-300 ลำ เมื่อถวายเสร็จขบวนพายก็จะพายเรือสองกลับบ้าน ในระหว่างทางก็จะมีการละเล่น ร้องรำทำเพลงเรือกันอย่างสนุกสนานไปตลอดทาง อันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย ที่มีนิสัยรักสนุก ไบหน้ำมีแต่รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ และยังมีภาพประลองกำลังระหว่างฝีพายของเรือแต่ละลำว่าลำใดจะพายเร็วกว่ากัน เพื่อแสดงออกถึงความแข็งแกร่ง ความสามัคคีของคุ่มบ้านคุ่มวัดที่ร่วมขบวนเป็นประจำทุกปี

เมื่อประมาณ 100 กว่าปี ที่ผ่านมา ชาวบ้านท่าโรงตะวันตก ได้นำไม้ลำโรงมาขุดเป็นเรือยาวแล้วตั้งชื่อว่า "เรือแม่โป่งฟ้า" เป็นเรือยาวลำแรกที่ขุดเพื่อใช้ในการแข่งขันของเมืองพิษณุโลก มีความยาวประมาณ 7 วา ฝีพายประมาณ 12-18 คนหลังจากนั้นบ้านบางทรายก็ขุดเรือชื่อ "สังวิธา" บ้านปากพิงขุดเรือชื่อ "แม่น้ำลัก" เพื่อใช้ในการแข่งขันร่วมกัน แต่ไม่เคยมีเรือลำใดชนะ เรือแม่โป่งฟ้าลำนี้เลย ภายหลังเรือชำรุด ชาวท่าโรงจึงได้ขุดเรือลำใหม่เป็นไม้พยอชื่อ "แม่เลื่อน" บ้านบางทรายขุดเรือชื่อ แม่พวงทอง บ้านท่าโรงตะวันตกขุด

⁵ เสกสรรค์ จันทร์เหมือน เดลินิวส์ ฉบับวันอังคารที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2546

เรือชื่อ แม่พิกุลทอง บ้านกระบังชุดเรือชื่อ แม่กะลอนทอง เรือแม่สร้อย สาวดาวเสด็จ เป็นต้น เพื่อร่วมกันแข่งขัน ซึ่งเรือแม่เลื่อนก็เป็นแชมป์มาโดยตลอด ต่อมามีการขายเรือแม่เลื่อนให้จังหวัดสิงห์บุรีไป เพราะมีพายุดมเหี้ยทำให้เรือแพ่ จนชาวบ้านมีคำพูดติดปากมาถึงทุกวันนี้ว่า "เสาดินขึ้นโกง ท่าโรงขึ้นเมา" และเป็นที่นิยมแพร่หลายไปทั่วตามคุ้มบ้านคุ้มวัดต่างๆ

ภายหลังวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ๔ โดยพระพิเชษฐบวรจารย์ (แพ พากุลโล) อดีตเจ้าอาวาส ได้ส่งเสริมการแข่งขันเรือยาวอย่างต่อเนื่อง จนปี พ.ศ. 2500 เทศบาลเมืองพิษณุโลก (ในขณะนั้น) ได้เข้าร่วมสนับสนุนจัดการแข่งขันเรือยาวประเพณีลำนํ้าน่านที่หน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) เป็นทางการจนเป็นประเพณีนิยมแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2526 จังหวัดพิษณุโลก ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานถ้วยรางวัลให้เป็นเกียรติยศแก่ทีมเรือ ที่ชนะเลิศการแข่งขันประเภทต่างๆ และในปี พ.ศ. 2542 ได้จัดให้มีการแข่งขันเรือพายเชื่อมความสามัคคีระหว่างองค์กรท้องถิ่นในจังหวัดและปี พ.ศ. 2545 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตดา มาตุ และหม่อมเจ้าสิริวัณวรี มหิดล ประทานถ้วยรางวัลแก่ทีมเรือที่ชนะเลิศการแข่งขันด้วยการแข่งขันเรือยาวประเพณีชิงถ้วยพระราชทาน วิวัฒนาการจากวิถีชีวิตอันดั้งเดิมของชาวบ้านที่ผูกพันสายน้ำธรรมชาติ ตลอดจนศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย และแม่น้ำน่านที่ใช้แข่งขันเรือยาวประเพณี จึงถือว่าเป็นสายน้ำแห่งประวัติศาสตร์ชาวพิษณุโลกถือว่าเป็น "สายน้ำศักดิ์สิทธิ์" และ "สายน้ำแห่งประวัติศาสตร์" แห่งหนึ่งของไทย

ภาคผนวก ค - 1 - 11 ความลับวัดท่าตะเคียนสองแคว⁶

ไขปริศนาคัมภีร์โบราณอายุร้อยปี

ใครจะทราบได้ว่าหนังสือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์โบราณหรือบทสวดมนต์ทั้งภาษาไทยโบราณ ภาษาขอมที่เขียนลงบนใบลาน และภาพเขียนเก่าแก่ต่าง ๆ รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ไม่ว่าจะเป็น บาตร พาน อายุหลายร้อยปีก่อน จะยังหลงเหลือให้เราได้ศึกษามากันอยู่อีกมากมายที่จังหวัดพิษณุโลก

สิ่งของโบราณอันประเมินค่ามิได้เหล่านี้อยู่ที่ วัดท่าตะเคียน บ้านท่าตะเคียน หมู่ที่ 1 ต. จอมทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก เป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุหลายร้อยปีตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน อยู่ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกประมาณ 5 กิโลเมตรวัดนี้มีความน่าสนใจด้านหนึ่งคือ พระสงฆ์และชุมชนรอบวัดได้ร่วมใจกันรักษาโบราณวัตถุที่เป็นสมบัติตกทอดสะสมมานานกว่า 1,000 ชิ้น ที่ถูกเก็บรักษาเอาไว้เป็นอย่างดีภายในวิหารมีการล็อกกุญแจประตูถึงสองชั้น

พระทองขาว อายุ 76 ปี รักษาการเจ้าอาวาสวัดท่าตะเคียน เล่าให้ฟังว่า วัดมีของเก่าแก่สะสมตกทอดมานานแล้ว ตั้งแต่ตนมาจำวัดเมื่อ 18 ปีก่อน ก็เห็นสิ่งของเหล่านี้เก็บไว้ในหอสวดมนต์หลังเก่า มีทั้งตู้พระธรรมลายรดน้ำลงรักปิดทองโบราณจำนวน 2 ตู้ หีบเงินเก็บคัมภีร์โบราณที่จารอักขระลงบนใบข่อยและใบลานอีกหลายร้อย

⁶ ศูนย์ศิลปนิพนธ์ภาคเหนือตอนล่าง จากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันพุธที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2546

ขึ้น พระกฎที่เป็นภาพวาดเรื่องราวของพระเวสสันดรลงบนผ้าอีก 26 ชิ้น รวมทั้งเครื่องเงินและถ้วยน้ำชาเก่าแก่ของทุกชิ้นยังไม่สามารถระบุปีที่สร้างได้ จนเมื่อปีก่อน พระมหาวีเชียร อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าตะเคียน เห็นว่าโบราณวัตถุของวัดมีอยู่จำนวนมากล้นประเมิณคุณค่ามิได้หากไม่รวบรวมไว้เป็นระบบอาจจะสูญหายได้ จึงประชุมร่วมกับคณะกรรมการวัดที่เป็นชุมชนรอบ ๆ วัด เพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อโบราณวัตถุทั้งหมดให้เป็นหมวดหมู่ และบันทึกเก็บข้อมูลไว้ในแผ่นซีดี พระทองขาวเปิดเผยต่อว่า ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าโบราณวัตถุเหล่านี้มีอายุเท่าไร สร้างขึ้นในสมัยไหน คัมภีร์โบราณบางส่วนบันทึกไว้เป็น ภาษาขอม ไม่มีใครสามารถอ่านได้ คัมภีร์โบราณบางส่วนจารึกเป็นภาษาไทยโบราณที่พออ่านได้บ้างว่าเป็นตำรายาอยากให้นักวิชาการผู้มีความรู้เข้ามาร่วมศึกษา เพื่อให้ความรู้ตกทอดสู่คนรุ่นหลัง

"เวลานี้ยังไม่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้าชมกลัวถูกพวกสิบแปดมงกุฎเข้ามาหลอกลวงถ้าอาตมาอยู่คนเดียวแล้วมีคนแปลกหน้ามาขอชมจะไม่เปิดประตูให้เข้า ต้องให้คณะกรรมการวัดเป็นผู้พิจารณาอนุญาตด้วย เพราะจะไว้วางใจคนนอกไม่ได้เลย ของเหล่านี้อาจจะล่อใจแก๊งโจรกรรมโบราณวัตถุได้" พระทองขาวกล่าว

นายดาว ผุดเหล็ก อายุ 52 ปี อยู่บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 1 บ้านท่าตะเคียนและเป็นหนึ่งในกรรมวัดกล่าวว่า ตั้งแต่ตนยังเล็กและเริ่มจำความได้ก็เห็นโบราณวัตถุเหล่านี้เก็บไว้ในวัดอยู่แล้ว เมื่อต้นปี 2546 พระมหาวีเชียรอดีตเจ้าอาวาสได้ประชุมชาวบ้านเพื่อหาทุนทรัพย์ในการเก็บรักษาโบราณวัตถุเหล่านี้ โดยนำมาเก็บรวบรวมไว้ในวิหารหลวงพ่อสุข ใกล้กุฏิเจ้าอาวาส ชาวบ้านช่วยกันเรียรายทุนทรัพย์หาซื้อตู้กระจกสำหรับเก็บคำภีร์และภาพวาด ขณะที่พระมหาวีเชียรนั้นได้นำโบราณวัตถุทั้งหมดลงทะเบียนไว้เป็นหมวดหมู่ติดรหัสไว้ที่โบราณวัตถุทุกชิ้น และบันทึกข้อมูลเก็บไว้ในแผ่นซีดี อย่างไรก็ตาม แม้จะทำประวัติไว้แล้วกว่า 1,000 ชิ้น แต่ยังคงมีโบราณวัตถุอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้ทำประวัติไว้ เนื่องจากพระมหาวีเชียรไปปฏิบัติงานที่จังหวัดชลบุรี คาดว่าประมาณปลายปีพระมหาวีเชียรจะกลับมาจึงร่วมกันทำอีกครั้งหนึ่ง

ในอนาคตหากเก็บรวบรวมจัดทำประวัติสิ่งของทั้งหมดและให้นักวิชาการได้ศึกษาถึงคุณค่าแล้ว อาจจะทำให้บุคคลภายนอกเข้าชมได้ แต่ต้องผ่านการดูแลอย่างเข้มงวดทั้งกรรมการวัดและพระสงฆ์.

ภาคผนวก ค - 1 - 12 ประเพณีปักธงชัย

1. กำหนดการ ในวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ เดือน 12 ซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชนนับเนื่องจากอดีตชาวนครไทยที่ประกอบด้วยการบ้านหัวร้องบ้านในเมือง บ้านเหนือ และหมู่บ้านใกล้เคียงแต่ละบ้านจะร่วมกันทำธงโดยการทอผ้าแล้วทำพิธีแห่ธงพร้อมทั้งจัดขบวนแห่ธงอย่างสวยงาม วันรุ่งขึ้นจะนำธงที่ชาวบ้านร่วมกันทอไปปักที่เขาช้างล้วงและเขาอื่น ๆ รอบเมืองนครไทย
2. การทำธงในอดีต เมื่อถึงเดือน 11 พระและผู้นำชุมชน จะต้องบอกเรียไรผ้ายแล้วนัดหมายกันทำธงที่บ้านใดบ้านหนึ่ง แต่ในการทอผ้าจะช่วยกันทอ เนื่องจากผู้หญิงทุกคนสามารถทอผ้าได้ ธงที่ทำขึ้นสีขาว มีความกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 4 เมตร จำนวน 3 ผืน เพื่อนำไปปักบนเขาสามจุด คือ บริเวณยอดเขาฉั่นเพล ย่านไฮ (ย่านไฮ) และ ยอดเขาช้างล้วง แต่ละผืนตกแต่งบริเวณปลายธงด้วยใบโพธิ์ที่ทำจากไม้ ใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ใส่หัวท้ายของผืนธง เพื่อถ่วงน้ำหนักป้องกันการม้วนตัวเมื่อนำไปปักบนเขา วิธีการทำธงของทั้งสามหมู่บ้าน คือบ้านหัวร้อง บ้านในเมืองและบ้านเหนือ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือชาวบ้านจะพากันบริจาคเส้นด้าย จึงทำให้สามารถทอเสร็จในวันเดียว เรียกว่า การทำแบบจุลจกฐิน

3. การทำธงในปัจจุบัน แต่ละหมู่บ้านจะเรียกริเงินไปซื้อเส้นด้ายและนำมาทอเนื่องจากปัจจุบันชาวนครไทยปลูกฝ้ายเป็นจำนวนน้อยหรืออาจนำเงินไปให้ผู้มีความชำนาญในการทำทอ เช่น บ้านหัวร้อง ผู้ชำนาญการทอธงคือ นางคำทอง
4. การนำธงไปปัก เมื่อทำการทอธงและตกแต่งพื้นธงเรียบร้อยแล้ว ในอดีตชาวบ้านจะมารวมกันที่วัด แล้วจัดขบวนแห่ธงไปตลาด โดยมีการตีฆ้อง ตีกลอง นำหน้าขบวน แล้วเจริญพุทธมนต์เย็นเพื่อฉลองธง เมื่อถึงตอนเช้าจะทำบุญตักบาตร หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วจะเริ่มเดินทางไปปักธง ที่เทือกเขาช้างล้วง โดยเตรียมอาหารและน้ำไปด้วย ผู้ที่เดินทางไปปักธงประกอบด้วยชาวบ้านและพระสงฆ์ เมื่อไปถึงบริเวณที่เรียกว่าอันเพล พระจะอันเพลและชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากนั้นพระสงฆ์และชาวบ้านจะนำธงของวัดเหนือ ไปปักที่ยอดเขาอันเพลเป็นแห่งแรก ในการปักธงนั้น ผู้นำชาวบ้านจะกล่าวคำถวายธง อาราธนาให้พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา ระหว่างที่กำลังสวดอยู่นั้น ชาวบ้านจะนำธงไปผูกกับลำไม้ไผ่ จากนั้นนำไปปักในหลุมบนยอดเขา ที่มีลักษณะเป็นร่องลึกพร้อมกับไชโยให้ร้อง ทั้งผู้ที่อยู่บนยอดเขาและผู้ที่อยู่ที่ลานหินด้านล่าง แล้วนำก้อนหินไปทับเพื่อประคองเสา ถือเป็นการเสร็จพิธีการปักธงผืนแรก ต่อจากนั้นพระและชาวบ้านจะเคลื่อนขบวนไปปักธงผืนที่สองที่ยอดเขาย่านไฮ (ย่านไฮ) ซึ่งอยู่ห่างจากธงผืนแรกประมาณ 300 เมตร ยอดเขาย่านไฮมีลักษณะสูงชัน พระและชาวบ้านที่มีความสามารถในการปีนเขาเท่านั้น ที่จะนำธงขึ้นไปปักธงผืนที่สองนี้เป็นของหมู่บ้านวัดกลางหรือบ้านในเมืองแหล่งสุดท้ายที่ปักธงคือ ยอดเขาช้างล้วง มีลักษณะคล้ายลูกช้างนอนหมอบจึงเรียกว่า "เขาช้างล้วง" เป็นยอดเขาที่ใหญ่ที่สุดและเป็นค่อนช้างยากลำบาก เนื่องจากมีเพียงช่องเขาที่ค่อนช้างแคบเท่านั้นที่จะปีนขึ้นไปได้ จึงเชื่อกันว่าคนมีบุญเท่านั้นจึงจะปีนขึ้นไปข้างบนได้ ธงที่นำไปปักบนยอดเขาช้างล้วงเป็นธงของหมู่บ้านวัดหัวร้อง เมื่อปักธงผืนนี้เสร็จจะถือว่าเสร็จพิธีการปักธงประจำปี อันเป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญยิ่งของชาวนครไทย นอกจากนั้นในการจัดงานในปัจจุบันยังมีการแสดงต่าง ๆ เช่นการแสดงตำนานพ่อขุนบางกลางท่าว การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การประกวดธิดापักธงชัย การแข่งขันมินิมาราธอนผู้พิชิพเขาช้างล้วงในปัจจุบันชาวบ้านทุกตำบลในอำเภอนครไทยจะร่วมกันประกอบพิธีดังกล่าว
5. ความเชื่อที่เกี่ยวข้อง ปักธงจะทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและอยู่ดีกินดีถ้าปีใดไม่ไปปักธง จะทำให้เกิดเภทภัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน การปักธงเป็นการระลึกถึงพ่อขุนบางกลางท่าว หรืออีกพระนามหนึ่งคือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เมื่ออพยพมาอยู่ที่เมืองนครไทย ได้ซ่อมแซมกำลังผู้คนที่ยอดเขาช้างล้วง ได้รับกับเจ้าของถิ่นเดิมจนประสบความสำเร็จ จึงเอาผ้าคาดเอวผูกปลายไม้ปักไว้ที่ยอดเขาช้างล้วง เป็นการปักธงชัยไว้เป็นอนุสรณ์การมีชัยของพระองค์ เจ้าเมืองนครไทยใช้การปักธงเพื่อส่งข่าวสาร เนื่องจากในอดีตพวกฮ่อมักยกกำลังมารุกรานเมืองนครไทย จึงมีข้อตกลงกันระหว่างแม่ทัพนายกองว่า เมื่อใดที่เห็นธงขาวชักขึ้นไปปักบนยอดเขาช้างล้วง ก็ให้รวบรวมพลต่อสู้ข้าศึกรักษากันบ้านเมือง
6. แก่นของประเพณีปักธงชัยของชาวอำเภอนครไทย
 - 6.1. รำลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษเป็นประเพณีที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับคนในสังคม
 - 6.2. สร้างความรักและสามัคคีขึ้นในกลุ่มคน
 - 6.3. เป็นการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีท้องถิ่นไว้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
 - 6.4. เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และการท่องเที่ยว

ภาคผนวก ค - 1 - 13 สักยันต์ อักษร หนุมาน แฟชั่นใหม่เด็กมหาชัย⁷

ขณะที่วัยรุ่นในเมืองกรุงนิยมการสักแทททู(Tattoo) การทำเฮลน่า หรือการทำแทททูเทียม ด้วยการลอกสติ๊กเกอร์ลงบนผิวหนังเพื่อความเก๋ เท่ สวย ในตัวเมืองจังหวัดสมุทรสาครกลับสวนกระแส ผุดแฟชั่นย้อนยุคเมื่อครั้งคุณพ่อยังเจาะในหมู่เด็กนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนมัธยมต้น

“การสักยันต์” แบบเดียวกับที่เราเห็นชายไทยสมัยก่อน และทางชานเมืองกรุงเทพฯ อย่างแถวพุทธมนทลสาย 4 ตลาดพลู ฯลฯ ด้วยสนนราคาค่าสักครั้งละ 29 , 39 บาท ทำให้เป็นที่แพร่หลายในหมู่นักเรียน

ทว่า ไม่ได้เพื่อความสวยงาม แต่ถือว่าสักแล้วเหมือนมี “ของขลัง” ช่วยป้องกันตัว เหมือนอย่างที่นักเรียน ม.1 โรงเรียนแห่งหนึ่งในสมุทรสาครเล่าว่า สักตามเพื่อน โดยไปกับเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน 6-7 คน

“วันที่ไปมีคนรอสัก 30-40 คน อาจารย์สักมี 4-5 คน สักครั้งแรกจะคิด 100 บาท แต่ถ้าเคยสักแล้วจะคิด 39 บาท ส่วนใหญ่เด็กนักเรียนจะนิยมสักน้ำมัน เพราะราคาจะถูกกว่า ถ้าสักหมึก 50 บาท จะเป็นผู้ใหญ่ทำงานแล้ว ถ้าไม่โดนครูจับได้เสียก่อนก็จะไปสักอีก เพราะได้ยินว่าจะให้ดีต้องสักเต็มหลัง”

อีกรายเป็น นักเรียน ม.3 สักมา 10 ครั้ง กับ อาจารย์ตุ้ย แถวตลาดพลู เริ่มตั้งแต่สักอักษร หนุมาน เขี้ยวตัน หนุมาน พญาชาละวัน ปลาไหลเผือก พ่อแก่ สุครีพ ลิงลม เก้ายอด และสักลงกระหม่อม ขาดก็แต่ลิงลมอีกตัว เพราะนิยมสักเป็นคู่ เชื่อว่าสักแล้วป้องกันตัวได้ อย่าง “ปลาไหลเผือก” จะแคล้วคลาดจากตำรวจ “หนุมานเขี้ยวตัน” สักแล้วคงเนื้อ คงหนัง

ฝ่ายผู้ปกครองของโรงเรียนดังกล่าวเล่าว่า มีผู้ปกครองมาแจ้งว่าเห็นเด็กไปเตร่แถวๆ สำนักเข้าทรง ซึ่งมีอยู่ 4-5 สำนัก จึงตัดสินใจลงมือเด็กนักเรียนตรวจหน้าเสาธง ปรากฏว่าพบ 12 ราย จากจำนวนเด็กนักเรียน 2 พันกว่าคน กว่าครั้งที่พบเป็นเด็ก ม. 2

“กฎกระทรวงไม่ได้ห้ามเรื่องนี้ แต่ทางโรงเรียนไม่สนับสนุน เราพยายามพูดต่อหน้าเสาธงตลอดว่า การสักเป็นอันตราย เสี่ยงต่อการติดโรคเอดส์ และโรคที่ติดเชื้อจากเลือด เพราะอย่างเข็มสักเราก็ไม่แน่ใจว่าสะอาด

ส่วนใหญ่เพื่อนชวนกันไป โดยจะไปวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้ปกครองก็ไม่รู้เรื่อง บางรายผู้ปกครองเคยเห็นสักรอยนิดเดียวก็สั่งห้าม แต่ลูกก็ไปสักน้ำมัน จากการอักเสบของผิวหนัง 2-3 วัน พอแผลตกสะเก็ดก็จะมองไม่เห็น”

อาจารย์คนดังกล่าวเล่าต่อไปว่า เมื่อ 3 ปีก่อนนักเรียนจะตั้งเป็นแก๊งสักกันเอง โดยใช้เข็มอันเดียวกัน จุ่มหมึกสักบนมือเหมือนเป็นสัญลักษณ์ของพวกเดียวกัน แต่ลักษณะที่สักยันต์บนหลังเพิ่งมาฮิตที่สมุทรสาครเมื่อปีที่แล้ว ชาวประยะหนึ่ง แล้วมาเริ่มนิยมกันมาก 2-3 เดือนที่ผ่านมา

ขณะที่โรงเรียนสามัญอีกแห่งหนึ่งถึงกับพักการเรียนเด็กนักเรียน 20 คน แม้ว่าผู้อำนวยการจะยอมรับว่าได้ยินเรื่องการสักในหมู่นักเรียน แต่ปฏิเสธเรื่องสั่งพักการเรียน เพราะกำลังอยู่ในขั้นวางแผนป้องกันก่อนที่จะแฟชั่นนี้จะระบาดไปทั่ว แต่จากการพูดคุยสอบถามเด็กๆ ในโรงเรียนพบว่า นักเรียนมัธยมต้นหลายๆ คน นิยมสักจริง มีทั้งสักน้ำมันและสักหมึก

⁷ suksan@matichon.co.th พนิดา สงวนเสวีวานิช น.ส.พ. มติชน วันอังคารที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 หน้า 12

นักเรียน ม. 2 คนหนึ่งเล่าว่า “การสักกำลังเป็นที่นิยมในโรงเรียน โดยเฉพาะรุ่นพี่ ม. 3 เพราะเชื่อว่าสักแล้วจะพ้นทางไม่เข้า ผมก็สักแบบสักน้ำมัน เป็น “กำแพงห้าร้อย” กับ “เก้ายอด” สักกับอาจารย์ฉาวเพราะซีมอเตอร์ไซค์ผ่านสำนักอาจารย์บ่อย เห็นคนเข้าไปสักกันเยอะก็เลยอยากลองดู บางครั้งเห็นอาจารย์ลองของโดยให้มีดลงหลังคนที่สักเสร็จแล้ว”

ถามว่าจะสักอีกไหม? เด็กชายบอกว่าคงไม่เอาแล้ว เพราะคนที่สัก เวลาอากาศหนาวจะหนาวกว่าคนปกติ บางคนก็ของขึ้น อย่างสักหนูมานะเข็ญธง จะทำท่าหนูมานะไม่รู้ตัว

บ้านคอกกระบือ ต. คอกควาย อ. คอกควาย จ. สมุทรสาคร เป็นที่ตั้งของ “ตำหนักพ่อแก่” ที่อาจารย์ฉาว วัย 40 ปีเศษ ศิษย์ตำหนักพ่อแก่ ที่พุทธมณฑล สาย 4 มาเปิดสำนักสักยันต์ได้ราว 3 ปี สักครั้งแรก 36 บาท ครั้งต่อไปแล้วแต่มีจิตศรัทธา

ลูกศิษย์คนหนึ่งเล่าว่า ทุกวันจะมีคนมาให้สักเป็นจำนวนมาก ทั้งชาวบ้านและเด็กนักเรียน แต่เดี๋ยวนี้อาจารย์อนุญาตให้เด็กมาเฉพาะช่วงหลักเล็เรียน หรือวันเสาร์-อาทิตย์ เท่านั้น กระนั้นวันธรรมดายังเห็นเด็กนักเรียนมานั่งรออยู่น้ำสำนักนับสิบคน ไม่รวมที่กำลังเข้าพิธีอีกราว 10 คน

“ส่วนใหญ่มาสักอีกขระ ประเภทเมตตามหานิยม อยู่ยงคงกระพัน ถ้าสักแล้วไม่ทำตัวออกนอกกลุ่มออกทางจะห้ามคำขึ้น”

“ที่เป็นนักเรียนพาณิชย์ นักเรียนช่างกลก็มีอย่างแถวสะพานพระราม 2 มาสักกันเยอะ มีเหมือนกันที่เด็กสองฝ่ายที่ยกพวกตีกันต่างเป็นลูกศิษย์อาจารย์ อาจารย์จะเรียกมาเจรจาให้เลิกทะเลาะกัน ถ้าไม่เลิกจะไม่สักให้อีกต่อไป รวมทั้งเด็กที่ติดยาด้วย อาจารย์จะบอกเลยว่าให้เลิก ถ้าบอก 3 ครั้งแล้วไม่เลิกจะ “โดน” นี่ก็ 8 รายเข้าไปแล้ว “โดน” ของอาจารย์ หมายถึงจะมีอันเป็นไป ส่วนใหญ่จะเสียชีวิตเพราะถูกรถชนตำหนักท่านพ่อแก่เป็นเรือนไม้ 2 ชั้น ชั้นบนเป็นที่ทำพิธี ภายในปิดหน้าต่างทุกบาน มีโต๊ะหมู่บูชาพ่อแก่จำนวนนับไม่ถ้วน อาจารย์ฉาวนั่งขัดสมาธิอยู่หน้าโต๊ะหมู่ มีเด็กที่เข้ามาขอรับการสักถอดเสื้อ นั่งก้มหน้าอยู่ตรงหน้า พร้อมกับลูกศิษย์ 2 คนขนานบ้าง คอยทำหน้าที่ตริ่งผิวบริเวณที่จะสัก รายรอบยังมีเด็กที่นั่งถอดเสื้อ ขัดสมาธิเตรียมรอสักอีก 7 คน

วิธีการสักจะลงด้วยวาสลินชนิดหลอดบริเวณผิวที่จะสัก ก่อนจะวางผ้าผืนเล็กๆ สำหรับรองมือขณะสัก โดยใช้เชือกสแตนเลสขนาด 1 ฟุต ผ่าครึ่งเพื่อให้มีร่องให้หมึกไหลลงบนรอยสัก มีถังน้ำใบเล็ก 1 ใบ สำหรับขยี้ผ้าที่เปื้อนเลือด

อาจารย์ฉาวเล่าว่าถ้าเป็นเด็กนักเรียนจะสักน้ำมันให้ เพื่อให้แคล้วคลาด แต่จะไม่สักหมึกให้ เนื่องจากจะเป็นอุปสรรคต่ออนาคต เพราะไม่ว่าจะเป็นงานราชการ งานเอกชน มักจะไม่รับพนักงานที่มีรอยสัก

“ก่อนสักจะต้องท่องมนต์เรียกตัว นะ (นะโม) เพราะคาถาส่วนมากมักเริ่มต้นด้วย นะโม เวลาสักจะสอนว่าที่สักให้ไม่ได้ให้ไปगे โดยเฉพาะเรื่องเสพยา ซึ่งจะดูรู้ เพราะคนที่ติดยามา เวลาสักเลือดจะแห้ง มีแต่น้ำเหลือง จะย่ำตลอดว่าอย่าเสพยา แต่ศิษย์จะไปทำอย่างไรแล้วแต่เขา บางคนเลิกไม่ได้ คนที่เลิกได้พ่อแม่ก็ชื่นชม

“นักเรียนมาสักกันเยอะ ที่เคยสักน้ำมันให้ มีมากที่สุดคือ 9 ครั้ง บางวันมาสักกัน 50-60 คน แต่ที่นี้จะเปิดสักให้หลังเที่ยงไปแล้ว บางคนสักเพื่อเอาเงิน แต่เราสักเพราะต้องการจะเผยแพร่ชื่อเสียง และความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมา ก็จะสอนศิษย์ให้รู้จักบูชา สวดมนต์ ไหว้พระบ้าง สักแล้วต้องเคารพกราบไหว้พ่อแม่”

ถ้าจะให้ครบสูตร อาจารย์อาวว่าต้องสักถึง 16 อย่าง อาทิ กำแพงห้าร้อย กำแพง 9 ยอด มงกุฏ พระเจ้า 5 พระองค์ เกราะเพชร พญาเต่าเงิน มหาอุดปากกระบอกร พญาคางคก หนุมาน สุครีพ ลิงลม หนุมานเชิญธง ฯลฯ เพราะแต่ละอย่างจะมีค่ากำกับไม่เหมือนกัน เป็นการกันภูติผีปีศาจ กันกระทำ โดยจะสักจากล่างขึ้นบน

ศิษย์ที่ผ่านการสักแล้วจะมีข้อห้าม 3 ข้อ คือ ห้ามผิดประเวณี ห้ามด่าพ่อแม่ ห้ามเสพยา นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดปลีกย่อย เช่น ห้ามเดินลอดราวตากผ้า ห้ามให้ผู้หญิงขี่คอ หรือขึ้นคร่อม รวมทั้งห้ามหนุนตักผู้หญิง

เมื่อถามถึงปัญหาการติดเชื้อ โดยเฉพาะ โรคเอดส์ อาจารย์อาวว่า ที่ผ่านมายังไม่เคยเจอปัญหาติดเชื้อเอดส์ เพราะมีการทำความสะอาดเข็มด้วยแอลกอฮอล์ มีเข็ม 2 อันสำหรับสักน้ำมัน และสักหมึก โดยจะใช้หมึกแบบที่ใช้ในงานเขียนแบบ

การสักยันต์นั้นกำลังจะเป็นแฟชั่นในหมู่เด็กมัธยมต้น ถ้าไม่มีการยับยั้งเสียแต่ตอนนี้ มองในแง่บวก การสักยันต์แทรกคำสอน อาจเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้เด็กกริ่งเกรงที่จะทำผิด โดยเฉพาะการเสพยา แต่ในแง่ลบ ต้องยอมรับว่า การใช้เข็มเดียวกับลูกศิษย์ที่เข้ามาใช้บริการวันละกว่าครึ่งร้อย ต่อให้ผ่านการเช็ดด้วยแอลกอฮอล์ ใช่ว่าจะปลอดภัยต่อการติดเชื้อ โดยเฉพาะโรคเอดส์ที่ติดต่อผ่านทางเลือดเป็นสำคัญ (ผู้ทำวิทยานิพนธ์ - จากนิตยสาร"แปลก" ร้านรับสัก และกรีดแผลในต่างประเทศ ไม่ทำให้ในเยาวชน เพราะยังมีการเติบโต กล้ามเนื้อและผิวหนังขยายได้อีก รอยสักและรอยแผลมีดรูปในอนาคตได้ ในทางการแพทย์ถือว่าการสักและการกรีดแผล มีอันตรายหากสักบริเวณที่มีเส้นประสาทมากๆ เช่น ตั้งจูม ท้ายทอย อาจทำให้เกิดความผิดปกติ เช่น ปากเบี้ยว เป็นอัมพาต หรือแม้กระทั่งเกิดการอักเสบจนเสียชีวิตได้ อีกทั้ง ค่าใช้จ่ายในการลบรอยสักมีราคาสูงกว่าค่าสัก ดังนั้น ก่อนสักควรคำนึงถึงปัญหาที่จะตามมาด้วย)

การสักยันต์ในเมืองไทย

นิยมมากก่อนยุคสุโขทัย ส่วนใหญ่ใช้เป็นเครื่องป้องกันคมอาวุธ รูปที่สักก็มีรูปเทพ รูปสัตว์มีเดช ดังเรื่องขุนช้างขุนแผนกล่าวถึงการสักของ ท้าวกรุงกาฬ กับ ตรีเพชรรถม้า แม่ทัพสำคัญของพระเจ้าเชียงใหม่ไว้ว่า "อันแม่ทัพคนนี้มีศักดิ์ อยู่คงศาสดา วิชาดี แขนขวาสักงเป็นองค์นารายณ์ แขนซ้ายสักขาดเป็นราชสีห์ ขาขวามือกสักพยัคฆ์ ขาซ้ายสักหมีมีกำลัง สักอุระรูปพระโมคคัลลาน์ ภคว์นั้นสักหลัง สีข้างสักอักขระนะจัง ฯลฯ"

ถ้าสักคาถาอาคมเขมรต้องทำจากเหล็กตะปูที่ตอกโลงผี หมึกก็ผสมผงอาคมลานเผาและผสมน้ำมันพราย บางที่ใช้รงหรือขาดแทนหมึกผสมด้วยน้ำมันพราย สักกันตั้งแต่เอวถึงหัว แต่หน้าผากไม่นิยมสักกัน นอกจากนักโทษฉกรรจ์

การสักภาพสลัสน้ำเงินหรือดำ สีแดง และสีเหลืองสวยงามนั้นมีในสมัย ร. 6 โดยช่างสักญี่ปุ่นมาตั้งร้านรับจ้างสักเป็นมังกรพัน สิงห์เสวย เสือแผ่น อินทรีบิน นางเปลือย หรืออื่นๆ

นอกจากนี้ยังนิยมสักเป็นรูปอักษรไทยโบราณ ตัว ข กับ ง ที่ท้องน้อยกับตาตุ่ม เพื่อป้องกันเขี้ยวเล็บสัตว์ร้าย เรียกสักเป็น "เฆาะงอ" ถ้าเป็นต้นขาจะนิยมสักรูปสัตว์ลึงค์ เรียกว่า ตะขุน ตาขุน หรือ ปลัดขิก

กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงสักจนรกายหาที่ว่างไม่ได้ เมื่อทรงทราบว่าอาจารย์ไต่ดี จะฝากพระองค์เป็นศิษย์อาจารย์นั้น แล้วอาจารย์จะสักให้

ภาคผนวก ค - 1 - 14 “นางควาย” พิธีเสี่ยงทายทำนายฝนของชาวนครไทย^๑

“เชิญเอ๋ย เชิญลง เชิญพระองค์ เทวดา องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ ให้เนรมิตลงเข้าตัวน้องข้า พระยาควายเอ๋ย พระยาควายเอ๋ย”

สำเนียงเสียงร้องจากกลุ่มผู้เฒ่าที่ช่วยกันขับขานให้เราได้ฟังวันนั้นไม่ใช่เป็นการแสดง หากแต่เป็นเรื่องราวของวัฒนธรรม ความเชื่อของคนครไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพกาล

คุณยายคำทอง ม่วงแก่น อายุ 82 ปี เล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อน ครั้งคุณยายยังเล็กๆ ได้เห็นคนรุ่นก่อนเค้าเล่นนางควายเพื่อเสี่ยงทายว่าฟ้าฝนในปีนั้นจะเป็นอย่างไร? ถ้าจะเล่นนางควายก็ต้องให้คนที่มึ่มหมอม หรือคนที่ เป็นร่างทรงสองคนมาจับไม้ที่ปลายข้างหนึ่งติดหัวควายเอาไว้ มีต้นเสียงและลูกคู่ซึ่งไม่จำกัดจำนวนนั่งล้อมวง กันที่ลานกลางบ้าน จากนั้นจะอัญเชิญพระยาควายมาเข้าทรงด้วย การร้องบทอัญเชิญเพื่อที่จะถามถึงสภาพฟ้า ฝน ในปีนั้นๆ โดยต้นเสียงจะเป็นคนถาม หากฟ้าฝนฟ้าดีหัวควายทั้งสองก็จะขวิดกัน แต่ถ้าปีนั้นแล้งหัวควายก็ จะแก่งไปมาเท่านั้น พิธีนางควายจะกระทำกันในช่วงหัวค่ำเรื่อยไปจนกว่าพระยาควายจะเข้าทรง เมื่อได้คำ ตอบจากพระยาควายแล้วก็จะอัญเชิญพระยาควายออกจากร่างทรง ด้วยการกระซิบข้างหูร่างทรงว่า “กระตุ้” เพื่อเรียกสติร่างทรงกลับคืนมา

วัฒนธรรมความเชื่อเหล่านี้หากไม่ได้รับการสืบทอดก็คงสูญหายไปในช่วงนี้แล้ว แต่วันนี้นักวัฒนธรรมอำเภอ นครไทยกำลังผลักดันการเล่นนางควายให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น

คุณนคร กาทยานนท์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลกกล่าวว่า “นับเป็นเรื่องที่ดีที่รัฐบาล ได้มีนโยบายในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น นั้นๆ รากเหง้าแท้จริงของบรรพบุรุษไทยอาจสืบทอดได้จากพิธีกรรม ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงมีการสืบทอดกันไว้”

นางควายในสายตาของคนรุ่นหลังอาจมองดูเป็นเพียงแต่การละเล่น หรือเป็นเรื่องไร้สาระ แต่นั่นคือวัฒนธรรม อันยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษ วันนี้หากเยาวชนคนรุ่นหลังไม่เก็บเกี่ยวแล้วสืบทอดเอาไว้วันข้างหน้า เมืองไทยคงเหลือ แต่มิวสิควิดีโอไว้ให้ลูกหลานได้เต้นแรงเต้นกึกกันเพียงเท่านั้นเอง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

^๑ น.ส.พ. มติชน วันอังคารที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 หน้า 13

ภาคผนวก ค - 1 - 15 แนวการพัฒนารูปแบบการจัดแสดง

ในหัวข้อนี้เป็นช่วงแรกเริ่มที่ยังไม่ทราบว่า จะพัฒนาแนวทางการจัดแสดงไปในทางไหนดี จึงได้ทดลองคิดดู เพื่อให้ตนเองเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มากขึ้น จนได้ผลิตภัณฑ์บางตัวเป็นผลพลอยได้ดังนี้

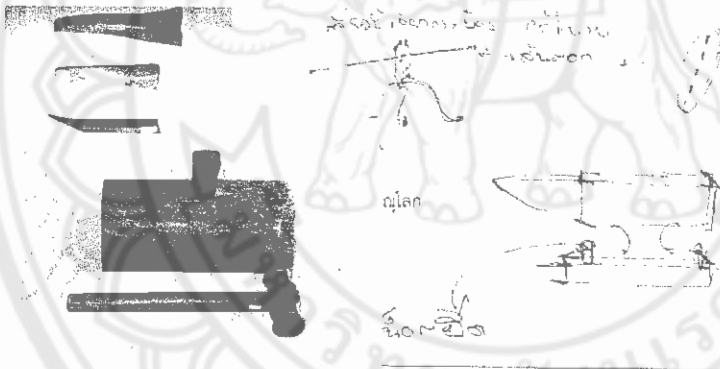
1. ผลิตภัณฑ์เดิม + ที่มา = ผลิตภัณฑ์ใหม่พัฒนาภายในองค์กร

2. ผลิตภัณฑ์เดิม + ที่มา = กิจกรรมสาธิต, การแสดงวิธีทำ

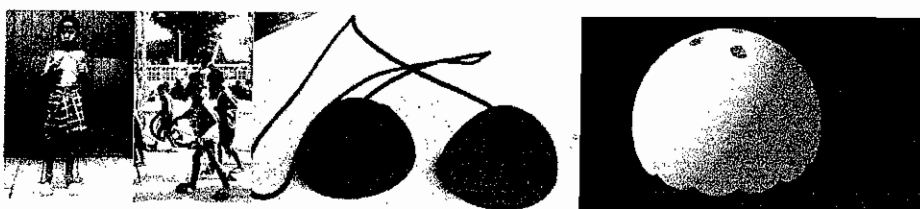
3. ผลิตภัณฑ์เดิม ----> เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

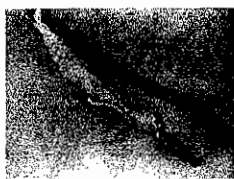
4. ผลิตภัณฑ์เดิม ----> ที่มา

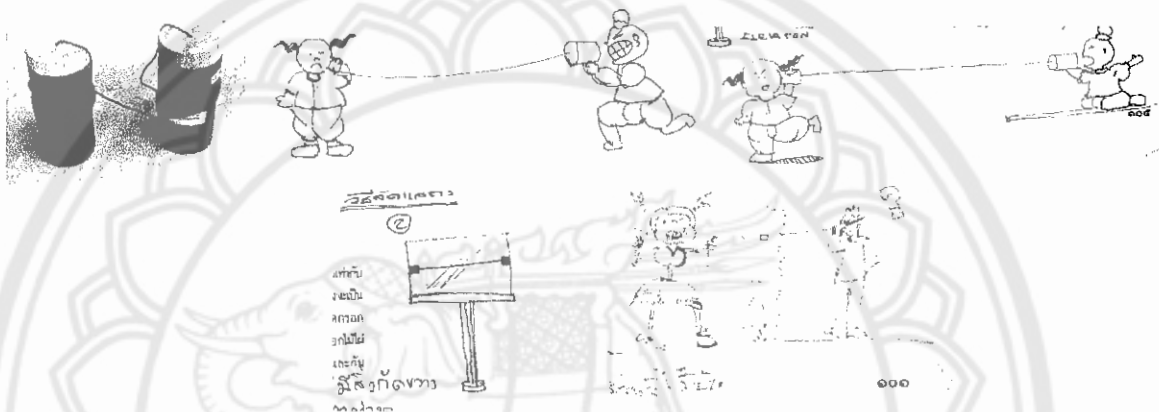
5. ผลิตภัณฑ์เดิม ----> เพิ่มประสิทธิภาพ ----> ผลิตภัณฑ์ใหม่

6. ผลิตภัณฑ์เดิม ---> ภาพล้อเลียน

7. ผลิตภัณฑ์เดิม + ที่มา = วิธีการจัดแสดง + ภาพล้อเลียน

ภาคผนวก ค - 1 - 16 คำศัพท์ จำนวน สุภาษิตที่เกี่ยวข้อง

จำนวน สุภาษิต	ที่มา, แนวคิดที่จะโยงกับการจัดแสดง, คำเทียบเคียง	ความหมาย
หมวดการจัดแสดงเกิด		
เถียงคำไม่ตกปาก	พื้นปากคือพื้นที่ใช้ไม้ไผ่ทาบให้แบนทำพื้น เวลาที่เด็กทารกเกิดมาแล้วหัวตกลงบนพื้นเรียก "ตกปาก"	ได้เถียงไม่หยุดปาก
หัวชนฝา	ฝาในที่นี้หมายถึง ฝ้ายบ้าน ฝาประกน (ผนังเรือนไทยสมัยก่อน) ไม่ใช่ฝาภาชนะ	ภาวะสู้ไม่ถอย เถียงด้านแบบไม่ยอมแพ้
ล้มบนฟูก	เด็กที่เกิดมาในครอบครัวร่ำรวย เวลาเกิด ไม่ตกปาก แต่ตกหัวม่อมลงบนฟูกนุ่มนิ่ม แทน	เกิดมาสบายไม่เคยเจอความลำบาก
ตกกระไดพลอยโจน	กระได มีความแตกต่างจากบันไดคือ กระไดจะไม่ยึดติดกับตัวเรือน สามารถดึงขึ้นมาเก็บไว้บนชานตอนกลางคืน เพื่อป้องกันมียหรือสัตว์ร้ายขึ้นบ้านตอนกลางคืนได้	จำเป็นที่จะต้องยอมเข้าไปข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีทางเลี่ยง
ฝังกรอก	เกี่ยวกับประเพณีการฝังกรอก	ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่นี่

อาบน้ำร้อนมาก่อน	คนสมัยโบราณทำคลอดด้วยหมอด้าย และฆ่าเชื้อโรคด้วยน้ำร้อน เมื่อเด็กเกิด ก็จะมีการสมน้ำอุ่นให้อาบ เพื่อให้เด็กปรับสภาพความรู้สึกได้หลังจากคลอดมาจากภายในครรภ์มารดาที่อบอุ่น	คนที่เกิดก่อน อาวุโสกว่า ย่อมจะมีประสบการณ์มากกว่า สามารถให้คำแนะนำกับคนรุ่นเยาว์ได้
หมวดการจัดแสดงเล่น		
ติดลม	อาการที่ชักว่าวขึ้นไปข้างบนจนลมสามารถพุงไว้	พูดไม่รู้จบ
ติดลมบน	อาการที่ขึ้นไปมากจนหยุดรั้งไว้ไม่อยู่	รุ่งเรืองจนจุดไม่อยู่ , สูงส่งจนเหลิง
ไม่รู้จั๊กหม้อข้าว หม้อแกง	"หม้อข้าวหม้อแกง"เป็นการเล่นของเด็กหญิง จำลองการทำอาหารในครัวเรือน	ไม่เป็นแม่ศรีเรือน
ถือไฟเหนือกว่า	ไฟมีลำดับความสำคัญที่ไม่เท่ากัน ถ้าได้ไฟที่เหนือกว่า ย่อมได้เปรียบ สามารถชนะได้ง่าย	ได้เปรียบ
วางหมาก	เกมไทยที่มีชื่อขึ้นต้นด้วย"หมาก" เช่น หมากรุก หมากข้าม หมากฮอส เป็นต้น มีตัวเล่นที่วางลงในตาราง ต้องมีแผนการเล่นเพื่อให้ชนะ	การวางแผนการดำเนินการสิ่งใดเพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่ง
เดินไม่รู้จั๊กหัดดูตาม้าตาเรือ	เกมหมากรุกไทยมีการเล่นเป็น ตาๆ มีตัวหมากสำคัญซึ่งถ้าเดินอย่างรอบคอบแล้วได้เปรียบหากไม่ระวังจะถูกกินได้ง่าย คือ "ตาม้า" เดินไม่ตรงแนวเดิมดูยาก เดินไปแนวตรง 3 ตาแล้วออกข้างไป 2 ตา กับ"ตาเรือ" ซึ่งเดินได้ทางตรงยาวตลอดจนสุดกระดาน ผู้เล่นมือใหม่ที่อ่อนหัดจะง	ซุ่มซาม ไม่พิจารณาให้รอบคอบ
จ้ำจี้ จ้ำไซ	จ้ำจี้เป็นการละเล่นของเด็ก เหนี่ยวจี้มนิ้ววนไปวนมา	ซ้ำๆ ซากๆ
หมวดการจัดแสดงสู่ขวัญ	โกนผมไฟ ผมจุก	
ขวัญหนีดีฝ่อ	ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ เมื่อหายไปต้องเรียกกลับมา	กลัว , กำลังใจหดหาย
ขวัญใจ		บุคคลอันเป็นที่นิยม
หัวอ่อน	การไว้ทรงผมแบบต่างๆ เพื่อป้องกันอันตรายที่เกิดขึ้นกับศีรษะเด็กที่ยังอ่อนอยู่	ว่านอนสอนง่าย,ใครพูดอะไรก็เชื่อฟังไปหมด
หัวแข็ง		ดี๊ , มั่นใจตัวเองสูง, เอาแต่ใจ ,ไม่ยอมคน
หมวดการจัดแสดงบวช		
เห็นผ้าเหลือง , เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์	จิวรพระกำหนดให้ใช้ได้หลายสี สีเหลืองที่นิยมที่สุด ย่อมจากเปลือกไม้(ราคาถูก) จนเป็นสีจิวรมาตรฐานของไทยที่ใช้ในปัจจุบัน	เห็นลูกบวช , คำนิยมที่จะให้ลูกชายบวชแทนพระคุณพ่อแม่

อำนาจบาตรใหญ่	บาตร เป็นหนึ่งในอัฐบริวาร ปรกติมีขนาดเล็กเคียงกัน ชும்ได้ไม่ร้อนมาก	อำนาจที่ใช้ในทางข่มผู้อื่น
คว่ำบาตร	หากชาวบ้านเห็นว่า พระรูปใด ไม่ปฏิบัติตามวินัยสงฆ์ หรือประพฤติตัวไม่เหมาะสมก็จะไม่นิมนต์ดักบาตรให้	ต่อต้าน , ตัดหนทางคนที่ไม่ดี
คุณข้าวกันบาตร	เมื่อญาติโยมมีความศรัทธาเลื่อมใส ใส่บาตรพระ เกินกว่าพระภิกษุฉันได้หมดบาตร ทำให้มีเหลือสำหรับเลี้ยง เด็กวัด หรือบุคคลที่มาขอพึ่งวัดอาศัยกิน และ	ละลึกถึงบุญคุณ,กตัญญู , เด็กวัดที่เติบโตมาเป็นคนดี ด้วยได้รับการอบรมบ่มนิสัยจากหลักธรรมคำสอนของศาสนา
ตัดหางปล่อยวัด	เศษอาหารที่เหลือในวัดนำมาเลี้ยงสัตว์เลี้ยงในวัด ที่เจ้าของไม่สามารถเลี้ยงดูได้อีกต่อไป จึงนำมา "ปล่อยวัด" อย่างน้อยสัตว์พวกนี้ก็จะม่กิน กลายเป็น หมาวัด ไก่วัด	เด็กมีปัญหาที่ไม่เป็นที่ต้องการแล้ว จำต้องปล่อยประละเลยไป ไม่สนใจอีกต่อไป
สมภารกินไก่อวัด	เจ้าวัดขโมยกินไก่อวัดเสียเอง	การผิดประเวณีกับหญิงในปกครอง ,การทุจริตในหน้าที่ที่ตนดูแลอยู่
ฝนทั่งเป็นเข็ม	นิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับเงรที่ขอเรียนวิชาจากอาจารย์ โดยผ่านการทดสอบด้วยการฝนทั่งจนเล็กเท่าเข็ม	คนที่มีความตั้งใจจริง ขยันศึกษาหมั่นเพียรจนประสบความสำเร็จ
จุดพักกลางนิตรรคการ จากบวชไปแต่งงาน		
ร่วมเรียงเคียงหมอน	ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีบวช หากหญิงได้ได้ถือ หมอนจะได้แต่งงานกับนาคในอนาคต หลังจากสึกแล้ว	แต่งงาน
มือถือสาก ปากถือศีล		พูดดี แต่ไม่ทำอย่างที่ดีพูด
ปากเป็นช่องกระแต	ช่องตัวเล็ก เสียงก้อง	ขอบคุณไว้อวด
เบียดก่อนบวช	ความเชื่อที่ว่าบวชก่อน ให้ได้รับการอบรมเป็นคนดีแล้วค่อยแต่งงาน	มีคู่ก่อนที่จะได้บวชเรียน
กบในกะลาครอบ	ชื่อนิทาน กบที่อยู่แต่ในกะลา แล้วชมว่า น้ำในกะลานั้นมากล้น, ภาชนะตักน้ำข้างตุ่มของไทยสมัยก่อนก็ใช้กะลาเป็นส่วนประกอบ	คนที่มีความรู้ น้อย ประสบการณ์ น้อย ก็คิดว่าตนเองนั้นรู้มาก เพราะยังไม่พบคนที่รู้มากกว่า หรือมีประสบการณ์มากไปกว่า

ดักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา	กะโหลกเป็นกะลาขนาดใหญ่ ด้วยความใหญ่เมื่อใส่น้ำก็เห็นเงาตนได้ทั้งหน้า อีกทั้งน้ำหนักเบาลอยน้ำได้ อาบน้ำดินท่าได้สบาย ส่วนคนมีฐานะดีกว่าจะใช้ขัน ดักน้ำหรือรองน้ำใส่ตุ่มไว้ใช้	ให้ย້อนดูตัวเองก่อน, เตือนให้ดูฐานะตัวเอง
รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเส้า	จั่วเป็นเครื่องเรือนที่อยู่บนยอด มีน้ำหนักเบากว่าเส้าซึ่งอยู่ส่วนล่างของเรือนรองรับจั่วอีกที	คนที่รักดี ย่อมจะได้ทำงานที่มีเกียรติยศและไม่ลำบากเหมือนคนที่เกเร
มีลูกสาวเหมือนมีส้วมอยู่หน้าบ้าน	ผู้หญิงสมัยก่อนถ้าทำอะไรเสื่อมเสีย ก็จะถูกนินทาว่าร้ายได้ง่าย ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงถึงวงศ์ตระกูลด้วย , เปรียบกับกลิ่นของส้วมหลุมในสมัยก่อน	มีลูกสาวก็เหมือนมีส้วมต้องระวังไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดี
ติดเป็นแพ	แพที่ผูกติดกัน	อาการติดค้ำคั่งยาวๆ
ชะล่าใจ	ชะล่า เป็นเรือขุดท้องแบนชนิดหนึ่ง ขุดจากซุงไม้	ประมาท จนได้เรื่อง
ดำนํ้าพริกละลายแม่ นํ้า	นํ้าพริกใช้ประกอบอาหารแทบทุกครัวเรือน สมัยก่อนหากจะดูแม่ศรีเรือน ให้ฟังเสียงความสม่ำเสมอของการดำนํ้าพริก	จัดงานใหญ่โตเสียเงินทองเปล่าได้ผลนิดเดียว
ขึ้นคาน	เรือที่หมดสภาพไม่ได้ใช้ แต่ไม่ยังดื้ออยู่ ก็จะเอาไปเก็บไว้บนคาน จะได้ไม่เกะกะ	หญิงอายุมากที่ไม่ได้แต่งงาน
หัวกระได(บันได)ไม่แห้ง	คนไทยสมัยก่อนไม่ใส่รองเท้า เวลาขึ้นเรือนก็ต้องล้างเท้าก็มีตุ่มน้ำ หรือที่ล้างเท้าไว้ให้ก่อนขึ้นเรือน	มีแขกมาเยี่ยมบ้าน หรือมีหนุ่มๆมาจีบลูกสาวสวยไม่ขาดสายจนแม้แต่ น้ำล้างเท้ายังเปียกได้ถึงหัวบันไดตลอดเวลา
แยกเรือน	แต่งงาน ต้องสร้างเรือนเพิ่ม สำหรับครอบครัว ใหม่	แต่งงานออกไป
สืขให้ควายฟัง	จัดแสดงเครื่องดนตรีเกี้ยวสาว	แนะ นํ้า คนโง่'ไม่มีประโยชน์
หมวดการจัดแสดง แต่งงาน		
ขายผ้าเอาหน้ารอด		ยอมเสียสละของจำเป็นเพื่อชื่อเสียง ทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อแก้ขัดแก้อายไปก่อน

ชาย <u>ข้าวเปลือก</u> หญิง <u>ข้าวสาร</u>	สมัยก่อนมีค่านิยมให้หญิง"อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน" เป็นแม่ศรีเรือน ,ข้าวเปลือกเมื่อนำไปปลูกถึงอกงาม แต่ข้าวสารจะเน่าเสีย	เปรียบกับผู้ชาย ออกไป นอกบ้านก็มีแต่ความ งอกงาม ผู้หญิงออกไปก็ มีแต่เสียหาย
หญิง <u>ตัก</u> ถึงข้าวสาร		ชายที่แต่งงานกับหญิงผู้ ที่ได้คู่สมรสมีฐานนะดี กว่ามาก
<u>ดิน</u> มือ		เที่ยวหญิงโสเภณี
<u>หม้อ</u> ข้าวไม่ทันดำ	หม้อดินสมัยก่อนเมื่อใช้ไปนานๆ จะมีเขม่าวันสีดำ เกาะอยู่ภายนอก , เมื่อออกเรือน ข้าวของเรื่องใช้ ต่างๆ มักเป็นของใหม่ๆ	คู่สมรสที่แต่งงานยังไม่ ทันไรก็เลิกรากันไป ก่อน ที่หม้อข้าวจะดำเสียอีก
<u>ทุบ</u> หม้อข้าวตนเอง	ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย ยากดีมีเงินอย่างไร อย่างน้อยก็ต้องมีหม้อข้าวไว้ก่อน	ผล อ ทำ ลาย ผล ประโยชน์ตนเอง,ยอม สละผลประโยชน์ส่วนตน เอง เพื่อส่วนรวม
<u>ไม้</u> เท้ายอดทอง, <u>กระบอง</u> ยอดเพชร	คำอวยพรคู่สมรสให้อยู่กินกันไปจนแก่เฒ่า จนต้อง ถือไม้เท้าแล้วยังรวยชนิด ประดับยอดด้วยเพชรทอง	รักกันไปจนแก่เฒ่า
หมวดการจัดแสดง ประกอบอาชีพ		
ประกอบอาชีพภายในครัวเรือน		
<u>ขมิ้น</u> กับ <u>ปูน</u>	ขมิ้นทาผิวเครื่องประพินผิวให้เหลืองอร่ามดูทอง (สี เหลือง) กับปูน(สีแดง) กินกับหมาก ของสามันที่พก ไปทุกที่ มักวางอยู่ใกล้กันในโดก พาน แต่เมื่อนำ สองอย่างมาผสมกัน ไม่ว่าจะอย่างไร สีก็ไม่เข้ากัน	คนที่อยู่ใกล้กัน แต่ไม่ ถูกกัน ทะเลาะวิวาทกัน เสมอๆ
<u>ตะบัน</u> น้ำกิน	ตะบัน คือ เครื่องตำหมากของคนแก่	ชรามาก, หมดสภาพไม่ สามารถทำงานได้
<u>กระเชอ</u> กัน <u>ร้าว</u>	กระเชอเป็นภาชนะสำหรับใส่ผลไม้	คนที่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย จนไม่มีเงินเหลือเก็บ
<u>เสน่ห์</u> ปลาย <u>จวัก</u>	จวัก เป็นทัพพีตักแกงที่ทำจากกะลามะพร้าว	แม้ศรีเรือนที่มีความ สามารถในการปรุง อาหาร จนเป็นที่รักใคร่ ของครอบครัว
<u>เปิด</u> หมวก	คนไทยถือศีรษะเป็นของสูง,เวลาทำความเคารพแบบ ตะวันตก ก็เอาหมวกออก	ยกย่อง สรรเสริญ ชม เชย

หัวล้านได้ <u>หัว</u>		ได้สิ่งไว้ประโยชน์สำหรับ ตน
ฝาก <u>ปิ่นโต</u>	ปิ่นโตเป็นภาชนะใส่อาหาร เพื่อให้พกพาไปที่ต่างๆ ได้สะดวก	ให้ช่วยทำอาหารเผื่อ ด้วย (สำนวนนี้คล้ายกับ ฝากท้อง หมายถึง ขอ กินด้วยคน)
เข็น <u>ครก</u> ขึ้นเขา	ครกตำข้าว สมัยก่อน มีขนาดใหญ่ น้ำหนักมาก เวลาเคลื่อนย้าย ใช้ "เข็น" เอา	ผู้ที่มีมานะพยายาม ก็ สามารถทำสิ่งที่ยากเย็น ได้ การทำสิ่งยากเย็น คนว่านอนสอนง่าย, อะไรก็ได้ไม่เรื่องมาก
เขื่องเหมือน <u>แมวนอน</u> <u>หวด</u>	ในบรรดาเครื่องครัวด้วยกัน "หวด" เป็นภาชนะรูป ทรงประหลาดกว่าเขา แมวไม่น่าจะนอนได้สบาย	
อุปกรณ์ <u>ดักจับสัตว์</u> - บก <u>หนูติดจั่น</u>	จั่นหัน อุปกรณ์ดักหนูด้านหน้ามีประตูเปิดได้	อาการกังวลจนต้องเดิน วนไปวนมาหาทางออก ไม่ได้
อุปกรณ์ <u>ดักจับสัตว์</u> - น้ำ <u>ปลา</u> เนาตัวเดียว <u>เหม็นทั้ง</u> <u>ข้อง</u>	ข้องเป็นภาชนะใส่ปลาที่จับได้ ขังน้ำไว้ปลาจะได้ไม่ ตาย	คนหมู่หนึ่งหากประพาศ ไม่ดีแค่คนเดียวจะเสีย ชื่อเสีย
<u>ติดร่างแห</u> , <u>ติดหลังแห</u> <u>ตีปลาหน้าไซ</u>	แห เป็นตาข่ายสำหรับเหวี่ยงครอบปลา ไซเป็นอุปกรณ์จับปลา ใช้ดักตามทางไหลของน้ำ มี เส้นตอกแหลมบริเวณปากไซที่ลู่เข้าไปข้างในทำให้ ปลาออกไปไม่ได้	พลอยโดน(ติด)ไปด้วย พูดหรือทำให้กิจการของ คนอื่นที่กำลังจะไปได้ ด้วยดีเสียไป
<u>สู่มสู่ม</u> หัว	การใช้สู่มจับปลา ซึ่งบางครั้งมองไม่เห็นปลาก็สู่มไป ก่อนเมื่อจะมีปลาติดอยู่ในสู่ม	คาดเดาหรือทดลองไป ต่างๆ นานา
<u>ดัก</u> <u>ลอบ</u> ต้อง <u>หมั่น</u> กู่	ลอบเป็นเครื่องมือดักปลามีหลายชนิด	ความพยายาม อดทน รอคอย กระทำหลาย ครั้งเพื่อให้ได้ผลตามเป้า หมายที่ตั้งไว้, ขยันหมั่น เพียรจนสำเร็จ
<u>ลอบ</u> สังหาร, <u>ลอบ</u> ยิง, <u>ลอบ</u> กัด, <u>ลอบ</u> ทำร้าย, <u>ลอบ</u> หนี	ลอบเป็นเครื่องมือดักปลามีหลายชนิด	ดักฆ่า(ยิง, หักหลัง, ทำ ร้าย, หนีไป) โดยไม่ให้รู้ ตัว

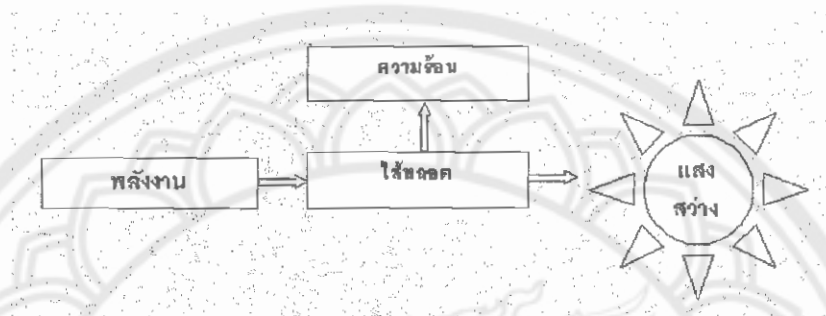
อุปกรณ์ดับสัตว์ - ปีก ยิง(ปืน)นัดเดียวได้นก 2 ตัว		ทำการ 1 อย่างได้ ประโยชน์ทีเดียว 2 อย่าง
อุปกรณ์เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง เหลือขอ	ขอเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกช้าง ให้ทำตามคำสั่งต่างๆ ช้างที่ไม่ยอมทำตามคำสั่ง แม้จะเอาขอสับแล้วสับ อีกเรียกว่า เหลือขอ	เด็กดี
วางขอ	ถ้าช้างไม่ดื้อเลย ยอมทำตามคำสั่งโดยดีก็วางไม่ ต้องใช้ขอ	เด็กดี
จนปลัก เกษตรกรรม ไร่ นา สวน	อาการของควายที่นอนแช่สบายอยู่ในปลัก	อยู่ที่เดิม, ไม่ไปไหน
ตีวัวกระทบคราด	คราด เป็นอุปกรณ์คล้ายข้อม สำหรับงานสวน	ไม่พอใจคนหนึ่งแต่ทำ อะไรไม่ได้ จึงไประบาย หรือทำร้ายหาเรื่องเอา กับอีกคนหนึ่งแทน
ขวานผ่าซาก	เอาขวานมากผ่าลงตรงกลางซากสัตว์ที่ล่ามาได้ หรือตายอยู่	พูดโผงผางไม่มีความ เกรงใจ
เกี่ยวแฝกมุงป่า	อุปกรณ์ที่ใช้เกี่ยวคือ เคียว , แฝกใช้มุงหลังคา	ทำ อะไร เกิน ความ สามารถของตน
ค้าขาย พึ่งไม่ได้คัพห์ จับเอาไป กระเดียด	กระเดียด หมายถึง การกระเดงกระจาด ไร่ที่เอา แล้วออกเดิน	พึ่งคำพูดยังไม่จบความ ไม่ทันรู้เรื่องเข้าใจ ก็นำ ไปปฏิบัติหรือขยายต่อ เอง จนผิดพลาดเสียหาย
สากกระเบือ ยันเรือรบ	สากกระเบือเป็นของใช้พื้นบ้านที่มีแทบทุกครัวเรือน แต่เรือรบหาได้ยาก	มีสารพัดแทบทุกสิ่งทุก อย่าง
ชักดาบ		กินแล้วไม่จ่าย , ไม่ใช้หนี้
คานทอง	ไม้คานสำหรับหาบของค้าขาย ยังเป็นทองคำ หรือ หาบเงินทองใช้	ร่ำรวย
(ไม่)เป็นโล้เป็นพาย	โล้ พาย เป็นกริยาของการทำงานที่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า สม่ำเสมอ เช่น โล้ชิงช้า พายเรือ เป็นต้น	สร้างฐานะจนรวย (ไม่เป็นแก่นสาร)
เห็นเขารับคานหาม เอา มือประสานกัน	คานหามเป็นยานพาหนะของคนมั่งมี มีคนใช้คน แบก	เอาการ เอางาน เลียนแบบคนมั่งมี ทั้งๆ ที่ไม่มีทรัพย์

คางคกขึ้นวอ	วอเป็นภาชนะเคลือบที่ใช้คนهام	คนที่ยกตนเอง , ได้ดีแล้ว ลืมนอดีตของตนเอง
หมวดการจัดแสดง ป่วย กบเกี่ยวน ก่าเกี่ยวน	ไสยศาสตร์ ความเชื่อ ล้อเกี่ยวนที่หมุนไปย่ำรอยเดิมเสมอ , คนไทยมีความ เชื่อเรื่อง เวร - กรรม และบางครั้งเชื่อว่าป่วยเพราะเจ้า กรรมนายเวรมาทวงคืน	กรรมสนองกรรม เวร สนองเวร
ปากกระโถนโรง พยาบาล	กระโถนเป็นภาชนะสำหรับบ้านของสิ่งสกปรกลงไป เช่นบ้านน้ำหมาก บ้านเสลด	พูดให้ร้ายนินทาผู้อื่น
ปาก(ไห)ปลาร้า	ไหปลาร้า จะออกแบบให้ป้องกันกลิ่นเหม็น โดยมี ร่องน้ำหล่อที่ฝาครอบ เวลาเปิดจะมีกลิ่นแรงมาก	
ลั้มนอนนอนเสือ		ป่วยจนต้องนอนพัก รักษาตัว
หมวดการจัดแสดง ตาย นาหวงคล้องคอ หวงลูกผูกคอ	การห่อศพเป็นมัดสายลั่นที่ปล้อง แต่ละปล้องหมาย ถึงหวงต่างๆ	ตนเองก็ลำบากอยู่แล้ว ยังรบกวนการะ(แต่งงานมี ลูกเมีย)มาผูกพันอีก ,จากมากก็หวงทางบ้าน

ภาคผนวก ค - 1 - 17 ระบบแสงสว่างที่ใช้ในอาคารพิพิธภัณฑ์ (MUSEUM LIGHT)

1. หลักการส่องสว่าง

แสงสว่างให้พลังงานไฟฟ้า ผ่านตัวกลาง เป็นพลังงานความร้อนมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งกลายเป็นแสงสว่าง กลายเป็นแหล่งกำเนิดแสง

2. ทฤษฎีการส่องสว่าง

- 2.1. แสงสว่างจะเดินทางเป็นเส้นตรง พุ่งออกจากจุดศูนย์กลาง
- 2.2. แสงสว่างจะวิ่งเข้าหาวัตถุ ถ้าหากวิ่งผ่านไม่ได้ จะสะท้อนกลับเป็นมุมตกกระทบเท่ากับมุมสะท้อน
- 2.3. แสงสว่างที่สามารถวิ่งผ่านวัตถุได้จะหักเห
- 2.4. แสงสีขาวเกิดจากสีรุ้งทั้ง 7 สี

3. ประเภทการออกแบบแสง (LIGHT DESIGN)

- 3.1. INDIRECT LIGHT (UP LING) คือ การออกแบบให้แสงสว่างพุ่งเข้าผนังหรือฝ้า สะท้อนกลับออกมา

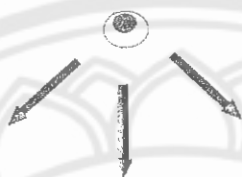
- 3.2. SIMI KINDIRCET LIGHT คือแสงที่พุ่งออกจากดวงโคม และผ่านวัสดุเพื่อให้ความเข้มของแสงอ่อนลง เช่น พลาสติก กระดาษ ฯลฯ และแสงบางส่วนก็จะพุ่งเข้าผนังและสะท้อนกลับออกมาเช่นกัน

- 3.3. ONEERAL DIFFUSE LIGHT คือแสงไฟที่พุ่งออกจากดวงโคมในทุกทิศทุกทางเท่ากัน ได้แก่ ดวงโคมกลม

- 3.4. SEMI DIRECT LIGHT คือแสงที่พุ่งออกจากด้านล่างโดยตรงส่วนหนึ่ง และพุ่งขึ้นไปกระทบกับฝ้า เพดานส่วนหนึ่ง ในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

- 3.5. DIRECT LIGHT คือแสงที่พุ่งตรงจากดวงโคมมาสู่ตาเราโดยตรง โดยที่ไม่มีวัสดุบดบังการเลือกใช้รูปแบบแสงสว่าง จึงควรพิจารณาถึงประเภทของพื้นที่ที่จะใช้ให้เหมาะสม

4. การให้แสงสว่างในพิพิธภัณฑ์ สามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ
- 4.1. แสงธรรมชาติ เป็นแสงที่เหมาะสมที่สุดในการจัดแสดง เพราะให้ปริมาณแสงที่นุ่มนวลและไม่เปลี่ยนสีของวัตถุ โดยทั่วไปแล้ว พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีฯ จัดแสดงในแสงธรรมชาติปรกติภายใต้ร่มเงาอาคารได้อย่างเหมาะสมลงตัว เนื่องจากสภาพของท่อนำมาจัดแสดงเป็นเครื่องใช้พื้นบ้าน การนำแสงธรรมชาติเข้ามาใช้ในอาคารสามารถทำได้ 2 วิธี คือ
- 4.1.1. แสงที่พุ่งตรงจากด้านบน (OVERHEAD LIGHTING) แสงจากด้านบน คือแสงที่มาจากเหนือศีรษะ หรือจากที่สูง เป็นการนำเอาแสงธรรมชาติมาใช้โดยส่วนมากจะเป็นแสงที่ส่องมาจากหลังคา โดยใช้กระจกกรองแสงหรือวัสดุอื่นๆ ที่ใช้
- 4.1.2. แสงจากด้านข้าง (WINDOE LIGHTING) การให้แสงสว่างจากด้านข้างนี้ได้จากการเปิดช่องหน้าต่างในระดับต่ำ แสงสว่างแบบนี้ทำให้ด้านหลังของวัตถุได้รับแสงไม่เพียงพอ เกิดเงาสะท้อนที่ฉุนเฉียว และทำให้ผู้ชมน้อยตาพร่ามัว และจากยิ่งเปิดหน้าต่างมาก ยิ่งทำให้สูญเสียพื้นที่ในการจัดแสดงไปมากด้วย
- 4.1.3. การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการให้แสงด้านข้าง
- ควรมีหน้าต่างบานเดียว แม้ห้องจัดแสดงขนาดใหญ่ก็ตาม
 - ขอบหน้าต่างควรอยู่สูงกว่าระดับสายตาผู้ชม

- กรอบหน้าต่างต้องเล็ก เพื่อไม่ให้เกิดแสงเฉพาะบริเวณหน้าต่าง
- 4.1.4. เมื่อมีการเปิดช่องเปิดหน้าต่างมากกว่า 25 % ของพื้นที่ห้องแสดงทั้งหมด การแก้ปัญหาที่กล่าวมาไม่สามารถแก้ได้ ก็สามารถแก้ไขได้อีก โดย
 - การใช้กระจกโปร่งแสงพิเศษ ทำจากน้ำไหมบางๆ สอดเป็นไส้กลางแสงสามารถผ่านเข้ามาได้ แต่ผู้ชมไม่สามารถมองออกไปภายนอกได้ มีผลเสียคือ ทำให้สูญเสียแสงสว่างไปบางส่วน
 - การใช้กระจกหน้าต่างที่มีแก้วเป็นรูปสามเหลี่ยมเล็กๆ ยื่นออกไป แต่กระจกแบบนี้สิ้นเปลืองมีค่าใช้จ่ายสูง

ตารางเปรียบเทียบ ข้อดี - ข้อเสียในการให้แสงสว่างตามธรรมชาติ

ข้อดี	ข้อเสีย
1. แสงธรรมชาติให้ปริมาณที่นุ่มนวลไม่เปลี่ยนแปลงวัตถุ	1. ยากต่อการควบคุมและมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
2. เกิดบรรยากาศธรรมชาติมีชีวิตชีวา	2. มีข้อจำกัดความสูงของอาคาร
3. ปริมาณของแสงกระจายไปอย่างทั่วถึง	3. มีข้อจำกัดการจัดผังพื้นที่
	4. แสงธรรมชาติในแต่ละช่วงเวลาต่างกัน

4.1. แสงประดิษฐ์ โดยแท้จริงแล้วในการจัดแสดงวัตถุในพิพิธภัณฑ์ไม่ควรใช้แสงประดิษฐ์ เพราะสิ้นเปลืองพลังงานและค่าใช้จ่าย เปลี่ยนแปลงลักษณะของวัตถุมากขึ้นไป แต่มีข้อดีคือ สามารถดัดแปลงมาใช้ได้สะดวก มีปริมาณสม่ำเสมอ ในห้องจัดแสดงธรรมดา ผู้มีลักษณะตั้งเป็นมุมฉาก ควรติดแผ่นกระจกกันกรองแสงไว้อีกชั้นหนึ่ง และติดตั้งไฟฟ้าในตัวทั้งหมด ผาด้านบนควรเปิดได้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของแสง และทำความสะอาดได้ดี

ตารางเปรียบเทียบ ข้อดี - ข้อเสียในการให้แสงสว่างโดยการใช้แสงประดิษฐ์

ข้อดี	ข้อเสีย
1. ง่ายต่อการควบคุม	1. ต้นกำเนิดแสงเป็นจุดแสงกระจายไม่ทั่วถึง
2. ไม่จำกัดความสูงอาคาร	2. เกิดความชื้นกันน้ำเปื้อนง่าย
3. การจัดผังพื้นที่เป็นอิสระ	3. ทำให้อุณหภูมิภายในห้องสูงขึ้น มีผลต่อการปรับอากาศ

สรุป การใช้แสงในพิพิธภัณฑ์ พิจารณาใช้โดยใช้ร่วมกันระหว่างแสงประดิษฐ์กับแสงธรรมชาติ

โดยทั่วไป การให้แสงสว่างในอาคารพิพิธภัณฑ์สถานก็เหมือนอาคารอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ห้องทำงาน ห้องประชุม ห้องสมุด ห้องเรียน ก็ใช้แสงสว่างที่เหมาะสมกับห้องเหล่านั้น ยกเว้นแต่ส่วนจัดแสดงเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ต้องจัดให้เหมาะสม เพื่อการสร้างภาพ ตลอดจนบรรยากาศของสิ่งที่แสดง ไม่ทำลาย

สายตาของผู้ชม และไม่ทำให้สิ่งที่แสดงเกิดความเสียหายได้ การให้แสงของห้องแสดงงานไม่จำเป็นต้องเป็นแสงสว่างเท่าๆ กันโดยตลอด ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่แสดง

ในปัจจุบันมีการเรียกอาคารพิพิธภัณฑ์สถานตามชนิดของการให้แสงสว่าง คือ SKYLIGHTED MUSEUM ใช้ระบบแสงธรรมชาติ และ WINDOWLESS MUSEUM ใช้ระบบแสงประดิษฐ์ เพราะเป็นห้องมืด ไม่มีหน้าต่าง

อย่างไรก็ตามเรื่อง การเลือกให้ระบบแสงสว่าง ขึ้นอยู่กับความนิยมของแต่ละยุคสมัย ใน 2 ศตวรรษที่แล้วผู้คนไม่นิยมห้องที่มีแสงสว่างจ้า แม้ว่าห้องนั้นจะเป็นภาพเขียนก็เป็นแสงสลัว ต่อมาพวกจิตรกรลัทธิ เริ่มนิยมการเล่นเงา เล่นแสง นิยมแสงสว่างสดใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพุทธศตวรรษที่ 25 เรื่อยมา ความนิยมของคนเริ่มเปลี่ยนมานิยมความสว่างไสวและความสดใส อาคารบ้านเรือนก็นิยมสร้างด้วยกระจกให้สว่าง เนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นแสงสว่างมากกว่าเดิมสำหรับเวลากลางคืน และสามารถใช้ทดแทนแสงสว่างธรรมชาติได้ เป็นต้นว่าแสงจากหลอด FLUORSCENT เทคนิคเกี่ยวกับการให้แสงสว่าง

1. ชนิดของแสงสว่าง ได้แก่ แสงสว่างธรรมชาติ แสงสว่างประดิษฐ์ และแสงสว่างประสมระหว่างแสงธรรมชาติและประดิษฐ์
2. คุณสมบัติของแสงสว่าง แสงสว่างธรรมชาติก่อให้เกิดบรรยากาศตามธรรมชาติและมีชีวิตจิตใจ ส่วนแสงสว่างประดิษฐ์เป็นแสงที่คงที่ชวนให้เบื่อ แต่แสงธรรมชาตินั้นบังคับไม่ได้ ส่วนแสงสว่างประดิษฐ์ แก้ไขเปลี่ยนแปลงได้และคุณภาพคงที่ แสงสว่างธรรมชาติเปลี่ยนไปตามฤดูกาล และตามทิศ และตามธรรมชาติของอากาศ บางวันมีแสงแดด บางวันไม่มี แสงจากทิศต่างๆ ก็ไม่เหมือนกัน เช่นแสงจากทิศเหนือมีสีน้ำเงินมา เยือกเย็น เหมาะสำหรับภาพเขียน แสงจากทิศใต้ร้อนกว่า มีสีเหลือง และแดงกว่ามาก เหมาะสำหรับประติมากรรมเป็นต้น ในด้านความสะดวกแล้วแสงสว่างประดิษฐ์สะดวกและจัดทำได้ง่ายกว่า แต่คนส่วนมากไม่นิยมเกี่ยวกับความรู้สึกว่าสิ้นเปลืองไฟฟ้า และเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติ

ในปัจจุบันการประดิษฐ์แสงสว่างก้าวหน้ามาก ตามธรรมดาแล้วแสงสว่างประดิษฐ์มีสีแสง และเปลืองมาก ก็สามารถแก้ไขโดยใช้หลอดสีน้ำเงิน แต่ก็ต้องเพิ่มแรงไฟฟ้าขึ้นอีก

3. การกำหนดความแรงของแสงสว่างได้เคยทดลองกับพิพิธภัณฑ์ต่างๆ แต่ก็ไม่สามารถสร้างมาตรฐานได้ว่าของชนิดใดต้องการแสงสว่างเท่าใด นอกจากนั้นในสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละแห่งก็ต่างกัน แต่โดยหลักเกณฑ์แล้วพิพิธภัณฑ์ต้องการแสงสว่างเพียงให้เห็นของต่างๆ ชัดเจน แต่ไม่จ้าจนตาพร่า
4. ปรากฏการณ์ที่เกิดจากแสงสว่างตามธรรมชาติอาจทำให้ตาพร่า เกิดเงาสะทอน ฉะนั้นในด้านเทคนิคจะต้องระวัง และแก้ปัญหาในเรื่องแสงสะท้อนและแสงสว่างในระดับสายตาที่ทำให้ตาพร่าได้
5. การกระทบของแสงสว่าง เช่น การกระทบของแสงสำหรับประติมากรรมอยู่ระหว่าง 0° - 45° และจิตรกรรมระหว่าง 45° - 70° เป็นต้น แต่โดยทั่วไปแล้วจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้แสงสว่างอยู่ในระดับเดียวกับวัตถุ แสงสว่างที่ดีที่สุดสำหรับภาพเขียน คือ แสงที่มาจากข้างบนเหนือศีรษะ ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์ศิลปะ หรือ ART GALLERY ที่จัดแสดงภาพเขียน นิยมแสงสว่างจากหลังคา
6. ทางเดินของแสงสว่าง ไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติ หรือแสงประดิษฐ์ก็ตามทางเดินของแสงจะต้องเดินมาที่วัตถุ ไม่ใช่แสงสว่างมาจากด้านหลัง หรือพื้นที่ห้องและแสงสว่างจะต้องกระจายทั่วไปถึงพื้นห้องด้วย แต่เทคนิค

ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปหลายแบบ เช่น บางแห่งใช้ห้องมืด ใช้ไฟฟ้าในตู้จัดแสดงจับที่วัตถุ ให้วัตถุเด่น บางแห่งใช้แสงสว่างสำหรับความสว่างของห้อง และใช้แสงสว่างประดิษฐ์พุ่งไปที่วัตถุ เป็นต้น

วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการให้แสงสว่าง

1. การให้แสงสว่างตามธรรมชาติ

คุณสมบัติของแสงธรรมชาติคือ แสงที่มาจากทิศเหนือจะให้สีน้ำเงินมากที่สุด ดูเยือกเย็น เหมาะสมกับการแสดงที่เป็นภาพเขียน แต่แสงจากทิศใต้มีสีเหลือง แดงมากกว่า จึงดูร้อนกว่า ด้วยเหตุนี้ จึงเหมาะสมกับงานพวกที่แสดงเป็นชั้นๆ ตามธรรมชาติ สามารถนำมาใช้ในห้องแสดงงานได้หลายวิธี ดังนี้คือ

1.1 การให้แสงสว่างจากด้านข้าง จากด้านข้างนี้เราได้แสงสว่างจากหน้าต่างที่อยู่ในระดับต่ำ แสงสว่างพวกนี้ตกให้ด้านหลังวัตถุได้รับแสงสว่างไม่เพียงพอ เกิดมีแสงสะท้อนทำให้ผู้ชมย่นตาเพราะ เมื่อมองออกไปนอกหน้าต่าง และทำให้เงาของผู้ชมปรากฏที่วัตถุ และเปลี่ยนเนื้อที่

เทคนิคในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้แสงสว่างจากด้านข้าง

1.1.1 ควรมียาน้ำต่างบานเดียว แม้ห้องจะมีขนาดใหญ่ถึง 24×32 เมตร² ก็ตาม

1.1.2 ขอบหน้าต่างต้องอยู่สูงกว่าระดับนัยน์ตาของผู้ชม

1.1.3 กรอบหน้าต่างต้องลึก เพื่อไม่ให้มีแสงเฉพาะกลางห้อง

1.1.4 ต้องไม่มีอะไรมาบังหน้าต่างกระจก เพราะจุดกระทบของแสงที่อยู่ในระหว่าง $45^\circ - 70^\circ$ องศา

1.1.5 หน้าต่างต้องกว้าง $1/2$ ของความกว้างของห้อง และมีความสูง $1/2$ ของความลึกห้อง เมื่อหน้าต่างประมาณ 25 % ของพื้นที่ห้องทั้งหมด เทคนิคในการแก้ไขมาแล้ว แต่ไม่สามารถแก้ไขการทำให้ย่นตาได้ ต้องแก้ไขโดย

- แก้ไขโดยใช้กระจกหน้าต่างที่มีแก้วเป็นรูปสามเหลี่ยมเล็กๆ ยื่นออกไป แต่เป็นการสิ้นเปลืองมาก
- การใช้กระจกพิเศษป้องกันการสะท้อนของแสง คือกระจกซึ่งมีผ้าไหมบางสอดเป็นไส้กลางของกระจกโปร่งแสง ทำให้ผู้ชมไม่สามารถมองออกไปข้างนอกได้ และข้อเสียคือ ทำให้สูญเสียแสงสว่างไปมาก

1.2 การให้แสงสว่างจากด้านบน แสงสว่างจากด้านบนได้แก่ แสงที่มาจากเหนือศีรษะ ประโยชน์ที่ได้คือ ควรเป็นสิ่งแสดงทางวัตถุมากที่สุด แต่มีส่วนเสียคือ แสงสว่างส่วนใหญ่จะตกที่พื้นห้องมากกว่าผนัง และเกิดการสะท้อนที่ตู้กระจกเรียบทำให้ความรู้สึกคิดว่าแคบลงไป ผู้ชมมักแหงนดูช่องแสงทำให้ย่นตาเนืองๆ การแก้ไข ต้องทำห้องให้สูงมาก แต่ก็สิ้นเปลือง ลักษณะส่วนใหญ่ของแสงได้จากหลังคากระจก จะเป็นทั้งหมด หรือบางส่วนก็ได้ แถบประเทศร้อนไม่นิยมใช้ แต่อาจจะใช้กระจกแผ่นเล็กๆ ทั้งหมดไม่เกิน 6 % ของเนื้อที่หลังคา (พิพิธภัณฑ์ศิลปะและหอศิลป์นิยมให้แสงสว่างจากด้านบน) ข้อเสียคือ ความร้อนและความชื้นเป็นอันตรายต่อภาพเขียน กระจกบางชนิด น้ำฝนอาจซึมเข้าไปได้ นอกจากนั้นกระจกแตกง่าย ยากแก่การบำรุงรักษา และการทำความสะอาด การกำหนดแสงสว่างก็ลำบากมาก การกระจายของแสงสว่างไม่เท่ากัน ยากในการก่อสร้าง ข้อดีคือ ไม่สิ้นเปลือง

1.3 การให้แสงสว่างจากหน้าต่างค่อนข้างสูง เป็นการให้แสงที่เหมาะสมที่สุด แสงที่ตกลงมาทำมุม 45 องศา และกระจายไปทั่วต้องมีหน้าต่างที่สวดยมาก และไม่ทำให้เกิดแสงสะท้อนย่นตาดู

1.3.1 ถ้าเกิดแสงสะท้อน ต้องทำผนังให้สูงไว้

1.3.2 แสงชนิดนี้ตามแบบอียิปต์โบราณเหมาะกับการแสดงสิ่งที่เป็น โดยทำให้ส่วนกลางอาคารสูงกว่าส่วนด้านข้างอาคารได้

แสงจากด้านข้างที่สูงนี้ อาจใช้เพดาน หรือจากแขวนอยู่กลางห้องเพื่อกระจายแสงด้วย จากนั้นสร้างชั้นในอาคารโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงผนังเลย ต่อมา มีการดัดแปลงให้ดีขึ้น คือ มีการทำหลังคาเอียงทำด้วยกระจก เพื่อให้แสงสว่างส่องมายังผนังได้ และต่อมาอีกก็มีผนังตั้งได้จากอยู่บนหลังคา เพื่อกันไม่ให้แสงโดยตรงส่องลงมายังกระจกนั้นได้ แสงสว่างที่ส่องได้เป็นเพียงแสงสะท้อน ทั้งนี้เพื่อแก้ความไม่สม่ำเสมอของแสงสว่าง

สำหรับประเทศไทยเป็นเขตร้อน บางทีกระจกจะทำให้ตั้งได้ยาก และกำแพงที่ใช้กับแสงเหนือ บานกระจกซึ่งหันไปทางทิศเหนือ ก็จะได้แสงสว่างจากทางทิศใต้ กำแพงนี้ทำสิ้นน้ำเงิน และบานกระจกไม่มีเกร็ด แต่กำแพงที่รับแสงเหนือและบานกระจกหันไปทางทิศใต้ ทาสีชมพู ทั้งนี้เพื่อแก้ความไม่สม่ำเสมอของแสง ซึ่งจะทำให้แสงสว่างส่องไปทั่วพื้นห้อง

1.4 การให้แสงสว่างจากธรรมชาติโดยทางอ้อม การให้แสงสว่างทางนี้ช่วยทำให้สายตาไม่พร่ามัว

1.4.1 การให้แสงส่องมายังผนังสะท้อนแสงรูปโค้ง ผนังจะกลืนแสงได้มาก ถ้าเป็นสีขาว จะส่งแสงสว่างออกมาได้มากถึง 86% ส่วนปูนฉาบเปลือยธรรมดา ทำได้เพียง 64 %

1.4.2 แสงจากหลังคาซึ่งซ้อนกันอยู่หลายชั้น เหมาะกับจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแดดจัด มีปริมาณรังสีสูง

1.4.3 ใช้กระจก 2 แผ่น ให้แผ่นแรกอยู่กับที่ ส่วนแผ่นที่ 2 เคลื่อนไหวตามวงโคจรของดวงอาทิตย์ แผ่นที่เคลื่อนไหวจะรับแสงจากดวงอาทิตย์ที่ส่องมายังแผ่นที่อยู่กับที่ และแผ่นที่อยู่กับที่ส่งต่อไปยังแผ่นอื่นๆ ซึ่งสะท้อนไปยังที่ที่ต้องการ เหมาะกับประเทศที่มีแสงแดดมาก และไม่ต้องการใช้หน้าต่าง จึงไม่เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี เพราะ มีความจำเป็นต้องใช้หน้าต่างเพื่อให้ระบายอากาศ

2. แสงสว่างประดิษฐ์

คุณสมบัติแตกต่างจากแสงธรรมชาติมาก แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 แสงไฟฟ้าธรรมดา มีความร้อนและแสงมีกำลังความส่องสว่างของสีแดงซึ่งกว่าแสงจากดวงอาทิตย์ แสงจากดวงอาทิตย์มีสีน้ำเงิน แต่ปรากฏว่าเวลาลิ้นแสงตัดกันแล้วไม่เท่ากัน เมื่อปรากฏให้เห็นบนเพดาน ความเท่ากันของแสงเสียไป

2.2 แสงไฟ FLUORESCENT เดิมใช้แต่เฉพาะร้านค้า และท้องถนน แสงสว่างใกล้เคียงกับแสงของดวงอาทิตย์มาก แต่ทำลายภาพเขียน

การใช้แสงประดิษฐ์ทางตรง มีข้อเสียคือ แสงที่ส่องออกมาไม่เท่ากัน ทำให้เกิดแสงสะท้อนตาพร่า โดยเฉพาะประติมากรรม โดยทั่วไปใช้ร่วมกันกับแสงสว่างทางอ้อม เพื่อแก้ข้อเสียซึ่งกันและกัน

ก. ไฟฟ้าธรรมดา เช่น มีโตะกัน มีข้อเสียมาก ทำให้ตาพร่าแสงกระจายออกไปไม่เท่ากัน แต่บางครั้งเราอาจใช้หลอดไฟฟ้าที่ทำให้แสงกระจายออกไปเท่ากันได้ โดยการใช้การสะท้อนจากอีกจากหนึ่ง

- ข. ไฟฟ้าที่ส่องออกมาโดยเฉพาะ ไม่เหมาะสำหรับงานที่เป็นภาพเขียนแต่ถ้าจะวางเรียนเป็นแนวอยู่บนพื้น และส่องแสงจากต่ำขึ้นไปหาสูงก็อาจใช้ได้ แต่ต้องระวังไม่ให้ผู้มาชมเดินผ่านไปมาในแสงไฟนี้ เพราะอาจทำให้ตาพร่า โดยมากนิยมให้วัตถุอยู่ในความมืด และใช้แสงไฟแบบนี้โดยรอบวัตถุกับหน้าไฟ เป็นการเห็นวัตถุที่แสดงได้ดี แต่ระวังอย่าให้ที่กำบังเคลื่อน

วิธีที่ดีเกี่ยวกับไฟฟ้าธรรมดา และไฟฟ้าที่ส่องออกมาโดยเฉพาะ คือการทำแนวไฟฟ้ายาวและใช้จากกันระหว่างหลอดไฟฟ้า เพื่อไม่ให้มันตาพร่า ในสหรัฐอเมริกามีการใช้ WETROPOLITAN MUSEUM ใน NEW YORK ใช้ไฟฟ้าติดไว้ข้างนอกส่องผ่านหน้าต่างที่ทึบที่ผ่านแสงได้ เราพบว่าไม่ใช่แสงธรรมชาติ แต่แสงกระจายและสว่างเท่ากันอยู่เสมอ เป็นการสร้างสภาพแบบโบราณ

แสงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ต้องพิจารณา เนื่องจากการปรับปรุงในวงไฟฟ้าในสมัยศตวรรษที่ 20 มาจนปัจจุบัน ในสมัยศตวรรษที่ 19 ได้ใช้แสงจากธรรมชาติทางด้านข้างและปรับปรุงให้แสงทาง SKYLIGHT แสงธรรมชาติจากแสงกลางวันได้ทดลองมาใช้ให้ได้ EFFECT มากขึ้น เห็นได้ชัดจาก BOY MANS MUSEUM ที่ ROTTERAM ในปี 1935 แสงธรรมชาติทำให้ตาเรามองเห็นวัตถุจากธรรมชาติของมันรวมทั้งสี สวรรที่ถูกต้อง ความหนักเบาต่างๆ และการเน้นที่มองเห็นได้ชัดซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้จากแสงวิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นความก้าวหน้าในทางการนำเครื่องปรับอากาศเข้ามาใช้ในอาคาร การใช้แสงวิทยาศาสตร์ก็นำมาใช้ โดยการปรับปรุงให้ได้ประโยชน์จากอิทธิพลของธรรมชาติ และเนื่องจากเวลาเย็นแสงไม่พอจึงจำเป็นต้องใช้แสงจากวิทยาศาสตร์ ดังนั้นเราจึงควรพิจารณาในการใช้แสงทั้งสองระบบ หรือจะเลือกเอาแสงวิทยาศาสตร์ซึ่งเหมาะสำหรับ MUSEUM ในทางวิทยาศาสตร์

FLUORESCENT ได้เปรียบกว่า INCANDESCENT ในเรื่องการกระจายแสงออกทางกว้าง และให้ประกายต่ำ แต่มีสีออกมาด้วย ซึ่งไม่ถูกต้อง ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องรวมหลอดต่างๆ เพื่อลดข้อเสียให้น้อยลง INCANDESCENT LIGHT เป็นอีกแบบหนึ่งที่ทำให้ TONE ออกมาอย่างนุ่มนวลและชัดกว่า FLUORESCENT LIGHT จึงเหมาะสำหรับการให้แสงเน้นตรงจุดสำคัญ ความเข้มของแสงได้ปรับปรุงให้เหมาะสมและแตกต่างไปตามลักษณะความต้องการของ EXHIBITION นิทรรศการแต่ละแห่งเมื่อต้องการความเข้มมาก ก็เน้นที่แห่งนั้น ให้เด่นกว่าที่อื่น โดยการให้แสงที่มากกว่ารอบๆ

ความเข้มของแสงในระดับตาธรรมดา แสงจะต้องดีกว่าในระดับสูงขึ้นไปจากการค้นคว้าภายหลังแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการมอง ซึ่งได้จากการอ่านตัวพิมพ์ดำพื้นขาว จะต้องให้แสงที่มีความเข้มประมาณ 25 - 30 แรงเทียน ถ้าต้องการความชัดเจนมากขึ้นก็เพิ่มความเข้มมากขึ้น

จากความเจริญของการใช้แสงวิทยาศาสตร์ใน MUSEUM ต่างๆ สิ่งแรกที่ต้องจำคือ ความสำคัญที่ไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในนิทรรศการ ไม่เฉพาะแต่การพักเท่านั้น เราใช้วิธีการพักผ่อนสายตาโดยการให้แสง ซึ่งควรจะมีมองผ่านออกไปได้ยังภายนอก หรือ COURT เพื่อพักสายตา ตัวอย่างเช่น CLOIS TERS MUSEUM ใน NEWYORK CANBROOK ACADEMY OF ART , BROOMFIELD HILIS

ออกแบบให้มีมุมมองออกไปข้างนอกเพื่อรับแสงธรรมชาติและความสะดวกสบาย ของธรรมชาติ เพื่อการพักผ่อนที่ได้ผลจริง ๆ ทาง MUSEUM วิทยาศาสตร์ก็ควรคำนึงถึงให้มาก ฉะนั้นการให้แสงก็เป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญที่ต้องป้องกันเพื่อจะวางสิ่งของ หรือศิลปวัตถุบางอย่างให้พ้นจากสิ่งที่จะนำมาทำลายบรรยากาศ เทคนิคของการวัดแสงได้ใช้ตามองศา KELVIN คือ O K ประมาณ 273 °c อุณหภูมินี้เรียกว่า COLOR-

TEMPERATURE แสงอาทิตย์จะให้ความร้อนประมาณ 100 K เรียกว่า RAD HOT กลางวันโดยปกติ อุณหภูมิ 5,000 K เป็นส่วนมาก เมื่อพระอาทิตย์อยู่หลังอุณหภูมิประมาณ 65,000 K มีชื่อเรียกว่า WHITE HOT เพราะมีสีผสม ตั้งแต่สีแดงถึงน้ำเงิน SPECTRUM อย่างไรก็ดี อุณหภูมิไม่ได้บ่งถึงความเข้มของแสง จึงจำเป็นต้องเอามาปรับใช้กับแสงวิทยาศาสตร์ในการใช้แสงแบบผสม

แสงวิทยาศาสตร์จะเทียบได้จากแสงเทียน เมื่ออุณหภูมิประมาณ 16,000 K ตะเกียง TUNGSTEN แบบหลังสุดมีอุณหภูมิแตกต่างไปจากธรรมดาประมาณ 24,000 K แบบ DAYLIGHT ประมาณ 65,000 K แสงจาก FLUORESCENT สะท้อนแสงได้ดีมาก สีสดเมื่อเทียบกับแสงธรรมชาติ

การผสมแสงใน MUSEUM ที่ KANSAS และ PITTSBRUGE ใช้ BLUE LAMP โดยใช้ BLUE LAMP ซึ่งเป็นแสงจากตะเกียงธรรมชาติผ่านเครื่องกรองช่วย สลับกับ DAY LIGHT LAMP โดยใช้ BLUE LAMP 1 ดวง กับ DAY LIGHT LAMP 2 ดวง จะให้แสงคล้ายกับ DAYLIGHT LAMP จำนวนเท่ากัน จะได้แสงของฟ้า (ZENITH SKY) เวลานี้นิยมใช้กันมา ถ้าใช้ FLUORESCENT ชนิด 4,500 C หรือ 65,000 K จะปรากฏแสงแบบผสมที่ได้สัดส่วน และได้ผลดีมาก ให้ทั้งความชัดเจน และ EFFECT ในการจัดแสดง

แสงสว่างในเนื้อที่อื่นๆ ถ้าได้แสงฟลูออเรสเซนต์ก็จะได้ แต่ถ้าต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย ใช้แสงประเภท อินแคนดิเซนต์ ห้องบรรยายสามารถตกแต่งแสงได้แบบให้ห้องจัดแสดง จะทำให้ดูดีมากยิ่งขึ้น ส่วนการจัดแสดงวัตถุเป็นพิเศษในระยะสั้นก็ใช้แสงใดก็ได้ตามต้องการ

แสงสว่างภายนอกอาคารพิจารณาถึงความสามารถในการเน้นให้เห็นว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน และมีความพิเศษในฐานะที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชม ชั่วรักษาความปลอดภัยแก่ผู้ที่ยืนนอกอาคาร และทางออกทุกทางต้องมีป้ายไฟฟ้าติดตั้งชัดเจน

ภาคผนวก ค - 2 ส่วนภูมิทัศน์ ภูมิสถาปัตยกรรม

ภาคผนวก ค - 2 - 1 ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้

1. ต้นไม้ที่ห้ามปลูกในบ้าน ได้แก่ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นตาล ต้นมะกอก ต้นลำไย ต้นมะม่วง ต้นระกำ ต้นหวาย ต้นลิ้นหมี่ ต้นรัก และต้นสลอด
2. ต้นไม้และทิศที่ปลูกเป็นมงคล

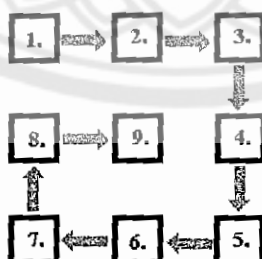
<u>พายัพ</u> (นพ) อินทนิล, ช่อ (ม) มะกรูด, มะนาว (ก) กันเกรา	<u>อุดร</u> (นพ) แก้ว, กรรณิกา, กันเกรา (ม) ส้มป่อย, ส้มซ่า, มะเดื่อ (ก) ทองหลวง, ชัยพฤกษ์	<u>อีสาน</u> (นพ) แฉ่ง, จันทน์ (ม) มะตูม, ไม้รวก, ทุเรียน (ก) พะยูงหรือพยุง
<u>ประจิม</u> (นพ) สน, สัก (ม) มะขาม, มะยม, พุดทรา (ก) มะยม, ทองบาดาล	<u>ทิศกลาง</u> บ้าน (นพ) ไม้เกด	<u>บูรพา</u> (นพ) กระถิน, พุด (ม) ไม้สีสุก, กุ่ม, มะพร้าว (ก) ไม้สีสุก, กันเกรา
<u>หรวดี</u> (นพ) ยอ, ฝรั่ง (ม) พิกุล, ชัยพฤกษ์, ขนุน, สะเดา (ก) ขนุน	<u>ทักษิณ</u> (นพ) ปี่, ประดู่ (ม) มะม่วง, มะพลับ, ตะโก (ก) กันเกรา	<u>อาร์คนย์</u> (นพ) มะตูม, แก้ว, เต็ง (ม) สारภ, ยอ, กระถิน (ก) กันเกรา

หมายเหตุ	(นพ)	ไม้มงคลเก่า
	(ม)	ไม้มงคล (ตำราที่นิยมที่สุด)
	(ก)	ไม้มงคลตามตำราเก่า

ชื่อต้นไม้	ที่มา, คำพ้อง, ประโยชน์	ความเชื่อ
บูรพา (ทิศตะวันออก) ไม้สีสุก (ฤๅษีศุขวัฒน์) ต้นกุ่ม มะพร้าว	ศรีสุข กลุ่ม ใช้ส่วนต่างๆ แทบทุกส่วน	ทำให้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ความเจริญ ความสุข เก็บเงินได้เป็นกลุ่มเป็นก้อน ปลูกเสี่ยงทายในพิธีฝังศพ
อาร์คนย์ (ทิศตะวันออกเฉียงใต้) สารภี ยอ	โลภ, เกษรทำเครื่องหอม และยา ยอ	กันเสนียดจัญไร อายุยืน สรรพสิริคุณเย็นยอ, ยกยอปอนัน

⁹ พ สวรรณ. ปลูกไม้มงคล ปรับฮวงจุ้ยเสริมดวงชะตา. 2543

กระถิน	จิ้ม น้ำพริก, ทำข้าวยา	
ทักษิณ (ทิศใต้)		
มะม่วง	พุทธประวัติตอน "ยมกปาฏิหาริย์"	ป้องกันคนคิดไม่ซื่อชอบหาเรื่อง
มะพลับ		ป้องกันคนมารังแก หาเรื่อง
หรีด (ทิศตะวันตกเฉียงใต้)		กันภัยอันตรายและคนใส่ร้าย
ราชพฤกษ์ (ต้นคูณ)	เป็นต้นไม้ประจำชาติ, คุณ	เกรียด, ศักดิ์ศรี, ทวีคูณ
ขนุน	ขนุน	อุดมหนุน, สนับสนุน, กันโทษร้าย
สะเดา	เป็นไม้มีอายุยืน	อายุยืน, ป้องกันอันตราย
ประจิม (ทิศตะวันตก)		กันคุณไสย, กันคดีความ
มะขาม		ป้องกันคุณไสย ไม่ใช่ให้เกรงขาม
มะยม	ยม	เล่นหิมพานิยม
พุทรา	นโม พุทธ ตูลส	กันผี, ขจัดอาคมเวทย์มนต์
พ่ายพ (ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ)		ป้องกันศัตรู
มะกรูด	มีหนาม, เป็นน้ำมันหอมระเหย	กันศัตรูมาทำร้าย
มะนาว	ปรุงอาหารรสเปรี้ยว	มีสารป้องกันอสรพิษ
อุตร (ทิศเหนือ)		กันอาคมเวทย์มนต์ และคนไม่ซื่อ
ส้มป่อย	เป็นยา	ฝักส้มป่อยใช้ทำน้ำมัน
ส้มซ่า	ใช้อาบน้ำบำรุงผิว	ป้องกันคุณไสยและสิ่งอัปมงคล
มะเดื่อ	เป็นที่ประทับของเทพตรีมูรติ ¹⁰	เป็นมงคลไม่ให้กังวลกับสิ่งไม่ดี
อีสาน (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)		กันโรคระบาด
ทุเรียน	ใช้ปราบศัตรูพืช และขับพยาธิ	กันโรคภัยไข้เจ็บ
ไม้มรก (เป็นไผ่ชนิดหนึ่ง)	ปล้องไผ่ขาว ตรง เรียบ, ทำรั้ว	ความซื่อตรง จิตใจสะอาด
มะตูม	ใบ 3 แฉก	พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ

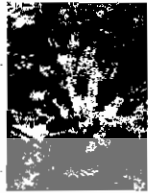
ปักไม้มงคล 9 ตามหลักทักษิณาวรรต

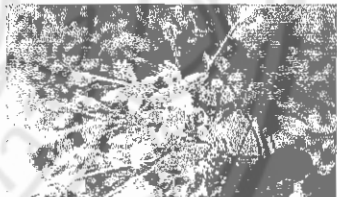
¹⁰ เทพตรีมูรติ หมายถึง พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

ภาคผนวก ค - 2 - 2 ดอกไม้(นนทรี)และต้นไม้(ปีป)ประจำจังหวัดพิษณุโลก ¹¹

1. นนทรี เป็นไม้ต้นผลัดใบขนาดกลาง ลำต้นค่อนข้างเปลาตรง สูง 8-15 เมตร ชอบขึ้นตามป่าชายหาด เปลือกสีเทาอ่อนข้างเรียบ หรือแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ทั่วไป
 - 1.1. ใบ เป็นใบประกอบ ใบย่อยมีขนาดเล็ก รูปมน ขอบใบขนานเรียวยอดเป็นรูปกลมหรือรูปทรงกลมกลาย ๆ มีผู้นิยมปลูกเป็นไม้ประดับกันมากเพราะพุ่มใบและดอกสวยงาม นอกจากนี้ใบที่ร่วง ๆ ยังใช้ทำปุ๋ย ปลูกพวกกล้วยไม้ดินและไม้ดอกอื่น ๆ ได้ดีมาก นนทรียังใช้พันธุ์ไม้ชนิด *P.dasyrachis* Kurz อีกด้วย ชนิดนี้ใบจักย่อยเป็นฝอย
 - 1.2. ช่อดอกไม้แตกแขนง จะออกทางด้านข้างของกิ่ง ตามง่ามใบ ห้อยย้อยลง ดอกมีสีเหลืองมีกลีบดอก 5 กลีบ ออกดอกประมาณเดือนมกราคม ถึงมีนาคม ก้านดอกจะโค้งกลับและเมล็ดเรียงตามขวางของฝัก พบขึ้นตามป่าผสมและป่าโปร่งทั่ว ๆ ไป ชายหาด ปลูกได้ทั่วไป
 - 1.3. เปลือก ให้สีน้ำตาลอมเหลือง ใช้ย้อมผ้าบาติก ไม่ใช้ก่อสร้าง ทำเครื่องเรือน
2. ปีป เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูงประมาณ 10-20 เมตรผิวเปลือกลำต้นมีสีเทาบริเวณเปลือกลำต้น และ กิ่งก้าน มีรอยขรุขระ มีจุดเล็กบ้างใหญ่บ้างคละกัน ใบจะออกเป็นช่อ แต่ละช่อจะประกอบด้วยใบจำนวนมาก ลักษณะ ใบกลมรี ปลายใบแหลม ริมขอบใบเรียบ โคนใบมนได้ใบจะสังเกตเห็นเส้นใบได้ชัด ขนาดใบกว้าง ประมาณ 2-3 เซนติเมตร ยาวประมาณ 3-6 เซนติเมตรดอกออกเป็นช่อตั้งตรง ลักษณะ ของดอกเป็นห้อยยาวประมาณ 23 นิ้วดอกมีสีขาวปนเหลือง เล็กน้อยขนาดดอกโตประมาณ 2 เซนติเมตร ปลายกลีบดอกแยกออกเป็นแฉก มี 5 แฉกตรงกลางดอก จะมีเกสรตัวผู้ และ เกสรตัวเมียติดอยู่ด้านใน โกลีปากท่อผลมีลักษณะเป็นฝักแบนยาวประมาณ 8-10 นิ้ว กว้างประมาณ 1 นิ้ว ภายในมีเมล็ดลักษณะแบบ ปลิวไปตามลมได้
 - 2.1. พันธุ์ไม้วงศ์นี้โดยทั่วไป มีดอกสีสวยงามมาก แต่ไร้กลิ่น เว้นแต่ต้นปีปที่กล่าวนี ซึ่งปีปเป็นไม้ต้นสูงใหญ่พอใช้ แต่มีดอกตั้งแต่ต้นเล็ก ๆ ดอกมีสีขาวสะอาด ลักษณะกลีบเป็นหลอดยาวๆ บานเวลาเย็นตลอดไปจนถึงอีกเย็นหนึ่งแล้วร่วง ตามลักษณะของพันธุ์ไม้ตระกูลนี้ เวลาบานมีกลิ่นหอมไม่เลวนัก คนไทยเราบางที่เก็บเอาดอกแห้งมาปนกับยาสูบ คล้ายกับเครื่องปรุงอย่างหนึ่ง พวกปีปจะปลูกจากเมล็ดก็ได้ หรือตัดรากชำเอาก็ได้ ขึ้นง่ายโตเร็วทีเดียว
 - 2.2. ปีป เป็นพันธุ์ไม้วงศ์เดียวกับ ทองจุไร ชมพูพันธุ์ทิพย์ และกาซะลองคำ พบขึ้นในเอเชียเขตร้อน ทางภาคเหนือเรียกปีปว่า กาซะลอง หรือ กาดสะลอง เป็นไม้ผลัดใบซึ่งปัจจุบันนิยมมากในการปลูกประดับตามบ้าน เนื่องจากทรงพุ่มสวย ดอกหอม และออกดอกเร็ว ออกดอกตั้งแต่เดือนตุลาคมเรื่อยมาจนถึงเดือนมีนาคม ดอกยาว 6-7 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีขาว ขาวนวล หรือขาวอมชมพูอ่อนๆ สวยงาม แม้ยามดอกร่วงแล้ว ผลเป็นฝักแบน ยาว 20-25 ซม. เมล็ดแบนมีปีก
 - 2.3. ยาตำราไทยใช้ดอกแห้งมาบดหรือสูบแก้หืด ปัจจุบันพบว่าดอกมีสารบางชนิด ซึ่งมีฤทธิ์ขยายหลอดลมได้ดีกว่ายาแผนปัจจุบันที่ใช้รักษาหืด และไม่มีความเป็นพิษ
3. ข้อมูลทั่วไป

¹¹ http://www.phitsanulok.org/about_phs/phsinfo/history.htm

พันธุ์ไม้ประจำจังหวัด	ฉะเชิงเทรา, นนทบุรี, พิษณุโลก	
ชื่อพันธุ์ไม้	นนทรี	
ชื่อสามัญ	Yellow Flamboyant	
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Peltophorum pterocarpum</i> (DC.) K. Heyne	
วงศ์	LEGUMINOSAE / CAESALP- INIACEAE	
ชื่ออื่น	กระถินป่า กระถินแดง (ตราด), นนทรี (ทั่วไป) สารเงิน (แม่ฮ่องสอน)	
ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่มสูงได้ถึง 25 เมตร กิ่งผลัดใบ เรือนยอดรูปร่ม แผ่กว้าง ใบเป็นใบประกอบขนนกสองชั้นรูปไข่ ออกดอกเป็นช่อตั้งขนาดใหญ่ที่ปลายกิ่ง สีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ออกดอกในฤดูแล้ง ช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน	
ขยายพันธุ์	โดยการเพาะเมล็ด	
สภาพที่เหมาะสม	ดินทั่วไป ชอบแสงแดดจัด	
ถิ่นกำเนิด	เอเชียเขตร้อน	

พันธุ์ไม้ประจำจังหวัด	พิษณุโลก	
ชื่อพันธุ์ไม้	ป๊อป	
ชื่อสามัญ	Cork tree	
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Millingtonia hortensis</i> Linn. F.	
วงศ์	BIGNONIACEAE	
ชื่ออื่น	กาชะลวง กาดชะลวง (ภาคเหนือ), เต็กตองไฟ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), ป๊อป (ภาคกลาง)	
ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้ยืนต้นสูง 5 – 25 เมตร เปลือกขรุขระสีเทา ตามกิ่งมีช่องอากาศเป็นจุดๆ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก รูปไข่แกมรูปหอกปลายใบแหลม ขอบใบหยักเว้าหรือหยักกลมๆ เรียบ โคนใบกลม มีต่อมขนอยู่ตรงมุมระหว่างเส้นกลางใบและเส้นใบ ออกดอกเป็นช่อขนาดใหญ่ตั้งตรง กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นท่อเล็กๆ ปลายแยกออกเป็น 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาว 2 อัน สั้น 2 อัน ติดอยู่บนกลีบใกล้ปลายที่แยกออก ผลเป็นฝัก เมล็ดมีปีก	
ขยายพันธุ์	โดยการเพาะเมล็ด	
สภาพที่เหมาะสม	สภาพดินร่วนปนทราย อากาศชุ่มชื้น	
ถิ่นกำเนิด	ป่าเบญจพรรณทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของไทย	

ภาคผนวก ค - 2 - 3 การออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม (LANDSCAPE)

ภูมิสถาปัตยกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาวะแวดล้อมให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้คน นอกจากนี้ ก็ส่งเสริมให้โครงการมีเอกลักษณ์ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือนได้ ในการออกแบบ ภูมิสถาปัตยกรรม จึง ควรคำนึงถึงความกลมกลืนกับงานสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พืชพรรณในพื้นที่บ้าน ซึ่งจัดแสดงวัตถุข้าวของเครื่องใช้ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตวิถีวัฒนธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติยิ่งขึ้น

1. ข้อพิจารณาในการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

1.1 ลักษณะของชนิดการจัด ซึ่งพืชพรรณในพื้นที่บ้านจำพวกนี้ จะต้องใช้ทั้ง 2 อย่างควบคู่กันไป โดยส่วน ธรรมชาติ ทำให้เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เหมาะสมกับพื้นที่บริเวณจุดพักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่บัง สายตาจากมุมมองด้านทัศนียภาพที่ไม่งดงาม และพื้นที่ที่จัดสวนโดยเฉพาะ ส่วน สวนประดิษฐ์ เลือกใช้ในบริเวณที่ต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นบริเวณทางเดิน หรือจุดที่ใกล้กับอาคาร และสิ่งก่อสร้าง เพื่อเชื่อมต่อธรรมชาติ และตัวอาคารให้สอดคล้องกัน โดยควรจะเป็นสวนแบบไทย เพื่อให้เข้ากับเอกลักษณ์ของพืชพรรณในพื้นที่บ้าน

1.2 ขนาดของพื้นที่จัด และระดับ ได้เหมาะสมมีสัดส่วนที่ดี

1.3 ตำแหน่งทิศทาง ที่รับกับมุมมองที่จะเยี่ยมชม

2. การเลือกใช้พรรณไม้ (Plant Material) ควรคำนึงถึง

2.1 ใช้พันธุ์ไม้ในเขต Tropical Climate ตามสภาพภูมิศาสตร์ สิ่งจำกัดความเจริญของต้นไม้ พืช สภาพภูมิ อากาศ ตำแหน่งเส้นรุ้ง และระดับความสูงของพื้นที่

2.2 Cultural Requirement พืชพันธุ์ที่สะดวกต่อการบำรุงรักษา

2.3 พิจารณาแนวโน้ม คุณสมบัติทางกายภาพ นิสัย การเจริญเติบโต การรวมกลุ่มของพันธุ์ไม้แต่ละ ชนิด

2.4 พันธุ์ไม้เข้ากับสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสถานที่ เวลา งบประมาณ ผลกระทบต่อกายภาพ และ จิตใจของมนุษย์

พรรณไม้ในSITE	ลักษณะ	แนวทางแก้ไข
ข้าว	ไม่ยืนต้นอยู่ไม่ได้ทั้งปี	ใช้พวกพืชใบเลี้ยงเดี่ยวที่มีใบเรียวยาวได้รับการตัดแต่งแทน
ต้นมะพร้าว, ต้นตาล	ดูแลรักษายาก	ปลูกเป็นฉากหลังในตำแหน่งที่ไม่ใช่ทางสัญจรของผู้ใช้ส่วนใหญ่
	มะพร้าวอยู่ในรายนามไม้มงคล	ใช้พืชตระกูลปาล์มที่มีลักษณะคล้ายกันมาจัดแทน
	ตาลมีลูกไม้ที่ไม่เหมาะสมสำหรับอาคารสาธารณะอาจก่อให้เกิดอันตรายและบำรุงรักษาได้ยาก	ปลูกในที่โดนแดด แต่ไม่ค่อยโดนลม ใบจะเขียวและใบไม่แตกง่าย
กล้วย	ใช้ได้ แต่ต้องหมั่นดูแลรักษามากเป็นพิเศษ	

ไมยราบ	เป็นวัชพืชแพร่กระจายรวดเร็ว	ใช้ไม้ที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น หางนกยูง มะขามเป็นต้น
--------	-----------------------------	--

3. การออกแบบ ควรคำนึงถึง

- 3.1 ความสวยงาม และประโยชน์ใช้สอยแท้จริง
- 3.2 อุปนิสัย ของพันธุ์พืช เช่น การปลูกลงไม้ยืนต้นริมทางเดิน โดยเว้นช่วงต้นแบ่งตามช่วงเวลา เป็น 3 ชุด สำหรับการลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเพื่อการตัดออกเพื่อปลูกใหม่ ไม่เริ่มแก่หลุดโรยลงไป ให้ดอกและใบที่สวยงามอีกต่อไป เป็นต้น
- 3.3 ขนาดและรูปร่างของสถานที่ที่จะใช้ในการออกแบบ
- 3.4 ลักษณะทางกายภาพของพรรณไม้ เช่น texture สี ผิวใบ ทรงพุ่ม เป็นต้น
- 3.5 ทิศทางลม แสงแดด ตำแหน่งที่ใช้
- 3.6 ประหยัด งบประมาณ เวลา และบุคลากรที่จะบำรุงรักษาพรรณไม้เหล่านี้ ดูแลได้ทั่วถึง
- 3.7 หากเป็นไม้ที่ย้ายมาปลูก ให้ดูมุมสวยของต้นไม้แต่ละต้น

หมายเหตุ รายละเอียดการออกแบบและการใช้ดูในหนังสือ"พรรณไม้ในงานภูมิสถาปัตยกรรม" ของสมาคมภูมิสถาปนิกแห่งประเทศไทย

4. ทางสัญจรที่จะเข้ามาแทรกในงานภูมิสถาปัตยกรรม

- 4.1 ทางรถยนต์ คำนึงถึงผลกระทบต่อภูมิสถาปัตยกรรมและตัวอาคาร ใช้การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมเข้าแก้ปัญหา เช่น ทำคันดินปลูกลงไม้ไว้ Screen ฝุ่น คำนึง เสียงรบกวน หรือยกระดับอาคารให้แตกต่างกับทางรถยนต์
- 4.2 ทางเดินเท้า จัดทางเดิน และการใช้ของผู้ใช้ ในทางภูมิสถาปัตยกรรม เดินได้สะดวกปลอดภัย ในลักษณะที่เหมาะสม โดยสอดคล้องไปในบรรยากาศภายใต้ร่มไม้ และความชุ่มชื้นร่มเย็นของธรรมชาติ

5. องค์ประกอบของภูมิสถาปัตยกรรมได้แก่

- 5.1 ที่จอดรถ ถนน เสาไฟฟ้า สาธารณูปโภค เครื่องหมาย เฟอร์นิเจอร์บนทางเท้า วัสดุ และแหล่งผลิตภายในท้องถิ่น
- 5.2 ที่โล่งใช้สำหรับพักผ่อน เดินเล่น ภายในโครงการพิพิธภัณฑ์นี้ จะมีส่วนของการจัดแสดงกลางแจ้ง เลือกใช้พรรณไม้ประจำจังหวัดพิษณุโลกในการออกแบบ ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นทั้งคู่

ภาคผนวก ค - 2 - 4 สวน สกุจรัตน์

เจ้าของโครงการ : คุณ รักษาติ สำนวณ

ที่อยู่ : หจก. ขวัญตาธุรกิจก่อสร้าง 345 หมู่ 6 ต. ห้วยร อ.เมือง จ. พิษณุโลก 65000 โทร. 01 - 8881017

เนื้อที่ : 7 ไร่

เปิดทำการ : พ.ศ. 2539

จำหน่าย ต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ออกแบบ ตกแต่งสวน ดูแลรักษาสวน

- A. พื้นที่แสดงต้นไม้ เพื่อจำหน่าย
- B. พื้นที่บริเวณทางเข้า
- C. เวื่อนเพาะชำ
- D. ทางเลี้ยวด้านข้าง

ภาคผนวก ค - 3 ส่วนสนับสนุนโครงการ

โครงการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวี 2 โรงหล่อพระประธานและศูนย์ไถ่ชน เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวางแผน ดังนั้น จึงไม่เน้นในเรื่องของการศึกษาข้อมูลโดยละเอียด เพียงแต่ศึกษาโดยคร่าวเพื่อเทียบกับ CASESTUDY เท่านั้น ข้อมูลของโครงการในส่วนของการออกแบบ มีดังต่อไปนี้

ภาคผนวก ค - 3 - 1 โรงหล่อพระประธาน

1. การทำอุตสาหกรรมหล่อพระ
 - 1.1. งานช่างปั้น (ช่างรูป)
 - 1.2. งานช่างเข้าดิน
 - 1.3. งานเททองหรือช่างหล่อ
 - 1.4. งานช่างขัด และ ช่างลงรักปิดทอง
2. การปั้นหุ่น การขึ้นรูปหุ่นพระต้องเตรียมดินที่จะใช้ปั้น โดยคัดดินเหนียวจากแหล่งที่หดตัวน้อย
 - 2.1. การแช่ดิน
 - ดินเหนียวตากแห้ง ทุบเป็นก้อนเล็ก โรยใส่ไปในอ่าง หรือตุ่มให้พอดีกับน้ำที่ขังไว้ก่อนแล้ว ใช้เวลานานอิมตัวไม่มีไต่แข็ง
 - ร่อนทรายหยาบด้วยตะแกรง
 - ผสมอัตราส่วน ดินเหนียว 1 ส่วน ทราย 3 ส่วน นำไปขึ้นหุ่นพระในฐานเส้นที่ขีดวาดไว้
 - 2.2. เครื่องมือในการขึ้นหุ่นพระ
 - ดินเหนียวตากแห้ง ทุบเป็นก้อนเล็ก โรยใส่ไปในอ่าง หรือตุ่มให้พอดีกับน้ำที่ขังไว้ก่อนแล้ว ใช้เวลานานอิมตัวไม่มีไต่แข็ง
 - ระดับน้ำ ใช้สำหรับวัดระดับพื้น ทดสอบระดับหุ่นพระที่ขึ้น
 - ลูกคี่ ใช้แบ่งเส้นผ่าศูนย์กลางของพระในการปั้น และการตั้งให้ตรง
 - มีดโต้ทรงยาว ใช้ถาก และปาดดิน ชูตในส่วนที่เป็นร่องลึก
 - กราด ใช้ขูดแต่งดิน
 - เขาควาย ใช้วัดขนาดและสัดส่วนของหุ่น
 - ไม้บรรทัด ใช้วัดระยะ

หากต้องการขึ้นหุ่นพระองค์ให้ ในขั้นแรก ช่างขึ้นหุ่นพระจะปั้นพอมีรูปร่างเป็นโครงเท่านั้น โดยใช้ภูมิปัญญาเรียงภายในเพื่อประหยัดเวลา

2.3. การออกแบบ คือ การทำแบบพระ ใช้หลักสายบัวตามขนาดทำหุ่นแกนใน

โดยเมื่อขึ้นหุ่นเสร็จ หุ่นพระจะมีขนาดเล็กกว่าที่ต้องการ เพื่อพื้นที่สำหรับบุแผ่นขี้ผึ้ง ขึ้นตอนนี้ หากเป็นพระองค์เล็ก ก็หล่อขี้ผึ้งในบล็อกปูนสำเร็จได้เลย ไม่จำเป็นต้องขึ้นหุ่นใหม่ทุกครั้ง จากนั้นนำพระที่บุขี้ผึ้งแล้วมาตกแต่งผิวให้เรียบร้อย เขาเป็นรางให้เป็นทางเดินของน้ำทองทั้งด้านหน้า และด้านหลังของพระ

3. ตกแต่งผิว ทาดินละเอียด หรือ ดินมอม คือ แกลบดำตำให้ละเอียด ผสมกับดิน - น้ำ ควรทำไว้หลายครั้งเพื่ออุดรอยขรุขระ เมื่อแห้งแล้วขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบ

4. การเข้าขี้ผึ้ง (การปูขี้ผึ้ง)

4.1. ต้องทาเทือก (ขี้ผึ้ง + ชัน + น้ำมันยาง) เพื่อให้ขี้ผึ้งติดไม้หุ่นได้แน่นแนบ ในสมัยก่อนใช้ขี้ผึ้งแท้ แต่ในปัจจุบันใช้ส่วนผสมประกอบด้วย พาราฟิน 1 ส่วน ไขวัว หรือน้ำมันมะพร้าว หรือชัน 3 ส่วน ถ้าต้องการให้ขี้ผึ้งอ่อนให้ลดชันลง ใส่ปิ๊ปเคียวไฟให้ได้ที่ นำมาเทลงน้ำชั่วขณะแล้วปั้นเป็นก้อน (ความหนาบางขึ้นอยู่กับขอบไม้) นำขี้ผึ้งที่บิดเป็นแผ่นตากแดดหรือลนไฟให้อ่อนตัว บุที่พระจนทั่ว นำเหล็กสายบัวหรือเหล็กเส้น 2-3 อัน มีความยาวประมาณ 60 cm ตีปลายให้แบน ใส่เตาไฟไว้จนร้อนนำมาจี้และเชื่อมรอยต่อขี้ผึ้ง และชุบแต่งองค์พระให้เรียบร้อย ช่างเข้าขี้ผึ้งตกแต่งให้เสร็จสมบูรณ์ เมื่อพอใจแล้วนำผ้ามาพับ 4-5 ชั้นเป็นแผ่นเล็ก วางนาบบนแผ่นเหล็ก ที่วางอยู่บนเตาไฟขณะกำลังร้อน แล้วนำมาลูบที่องค์พระจนทั่วเพื่อให้ขี้ผึ้งเรียบเสมอกัน ในบางบางแห่งอาจใช้พระทูนน้ำมัน กัดลูบผิวขี้ผึ้งได้ ถ้าเป็นองค์ใหญ่มากต้องใช้เลื่อยฟันจะระขีดตัดแยกองค์พระให้มีขนาดย่อยเป็นหลายชิ้น เพื่อสะดวกในการทำงาน

4.2. เมื่อปั้นเสร็จ ทาขี้วัว (นำขี้วัวผสมกับน้ำให้เหลว กรองด้วยกระสอบ ปิดเอน้ำมันสมดินนวลเนื้อขุยละเอียด) ทาที่องค์พระประมาณ 5 ครั้ง เพื่อให้ผิวเรียบ เมื่อแห้งแล้วนำตะปูขนาดพอสมควรตอกให้ห่างประมาณ 1 คืบ หัวองค์พระ เรียกว่า "ตอกทอย" เพื่อให้เหล็กหรือตะปู ยึดแกนในกับดินข้างนอกที่จะนำมาหุ้มในชั้นต่อไปไม่ให้เคลื่อนที่แล้วยังให้ความหนาของทองเท่ากันทั่วองค์พระ

4.3. เมื่อตอกทอยเสร็จแล้วใช้ดินนวลผสมทราย อัตราส่วน 1/3 เรียกว่าดินหนึ่ง หรือดินอ่อน ทำการหุ้มแบบบาง ๆ เป็นการเข้าดินชั้นแรก ทิ้งไว้ให้แห้ง เมื่อแห้งแล้วจะเข้าดินชั้นที่ 2 โดยใช้ดินเหนียว 1 ส่วน สมทรายหยาบ 3 ส่วน เรียกว่าดินสองหรือดินแก่ นวดให้เข้ากัน และโปะทับดินอ่อนจนมิดทอยที่ตอกไว้ พอทาบไว้แล้วปล่อยให้แห้ง ใช้เหล็กสายบัวตามขนาดที่ต้องการตัดตั้งขึ้นและพันรอบองค์พระ มีลักษณะคล้ายการสานเป็นตารางสี่เหลี่ยม แล้วเอาดินผสมทรายพอกทาบไว้ ให้มิดเหล็กที่มัดหรือสานไว้ ในลักษณะที่เป็นคลื่นลูกฟูกลอนใหญ่ เพื่อสะดวกในการมัดและขนย้ายหุ่นพระ

5. การหล่อ (การเททอง)

5.1. เมื่อดินแห้งดีแล้วล้มนุ่นเพื่อจะทำการหล่อ การล้มนุ่นพระจะใช้จะเข้ ซึ่งเป็นไม้ ท่อน 4 ท่อน ที่ใช้ทาบทาทางด้านหลังองค์พระ (ส่วนที่ตั่งขึ้นเรียกว่า "แม่จะเข้จา" ส่วนไม้ท่อนทางขวาง 2 ท่อน เรียกว่า ลูกจะเข้ และใช้สอดยึดไว้) นำจะเข้มารองทางด้านหลังของหุ่นพระไว้ แล้วใช้เชือกมัดระหว่างองค์พระกับจะเข้แล้วหางายขององค์พระไปด้านหลังเอาแผ่นกระดานรองไว้ นำแป้นน้ำสออดขวาง 4 อัน เพื่อสะดวกในการกลิ้งและเคลื่อนย้าย ถ้าเป็นพระขนาดย่อม จะใช้แรงคน แต่ถ้าเป็นพระขนาดใหญ่ที่มีน้ำหนักมากต้องใช้รอกขึ้นโดยคว่ำเอาทางพระเคียวปักลงไว้ด้านล่างแล้วก่อท่อน(ฐาน) รับนุ่น บักเหล็ก แป้นน้ำเป็นหลักยึดหุ่นพระด้านหน้า 2 หลัก ด้านหลัง 2 หลัก เพื่อป้องกันหุ่นพระล้ม บริเวณพระขานู (เข่า) ให้ก่ออิฐสูงรับไว้ทั้ง 2 ข้าง และใช้เหล็กเส้นลวดมัดหุ่นพระกับหลักทั้งสี่ ให้ตำแหน่ง ก่ออิฐเป็นฐานสูงรับพระขานูทั้ง 2 ข้าง และใช้เหล็กเส้นหรือลวดมัดหุ่นพระกับหลักทั้งสี่ให้แน่น ก่ออิฐเป็นฐานสูงรับพระขานูทั้ง 2 ข้าง แล้วปั้นปากจอกที่ฐานองค์พระด้านบน ซึ่งกลายเป็นที่สูงที่สุด จำนวน 4 ปาก สำหรับเทน้ำทอง และระบายอากาศด้วย จากนั้นก่ออิฐมอญสลับเป็นเตาขึ้นให้น้ำทององค์พระพอประมาณ ด้านเตาตอนล่างทำเป็นประตู (ปากเตา) ก สำหรับใส่ฟืน 2 ด้าน ถ้าพระ

องค์ใหญ่ก็ทำ 3 ด้าน จากนั้นก่อไฟเผาหุ่นสำรอกซึ่งเผื่อออกจนหมด โดยใส่ฟืนทีละน้อย แล้วจึงเพิ่มไฟมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งหุ่นที่เผามีสีแดงเหมือนอิฐสุกทั้งนี้ให้ดูที่อิฐ หรือแผ่นดินที่วางบนปากจอก เรียกว่า "กระบาล" (ดินผสมแกลบหรืออิฐที่วางปิดบนเตาเผาทอง และเตาเผาหุ่น) โดยวางแผ่นกระบาลขึ้น ถ้าพิมพ์หุ่นสุกดีแล้ว จะไม่มีเขม่าควันติดอยู่

- 5.2. ในขณะที่ช่างเผาหุ่นที่จะเป็นพิมพ์อยู่นั้น บริเวณใกล้เคียงกัน ช่างทำน้ำทอง ก็ก่อเตาทำน้ำทองไปด้วย โดยการก่อเตาหลอมทอง ในการก่อต้องให้ใหญ่กว่าเตาประมาณ 1 ฝ่ามือรอบเตา วางตอหม้อ ด้วยการตะแคงแผ่นอิฐ แล้ววางตะกั่วกับหินตอหม้อจับตัวปลิงทำให้เป็นช่องลมพอกดินที่ผสมทับตะกั่วไว้เมื่อแห้งแล้วให้เอาแกลบหรือกระสอบตัดเป็นแผ่น วางที่ตะกั่วกับก่อนวางเตาทำทอง เมื่อวางเตาเรียบร้อยแล้ว จึงนำโลหะที่ต้องการเช่น ทองแดง ทองเหลือง ใส่ลงไปในเตา โดยให้ใส่ทองแดงก่อน เคียวจนทองจัดดีแล้ว จึงใส่ทองเหลือง หรือโลหะอื่นๆ ลงไป ค่อยๆ เติมทองจนเต็มเตา ก่อนที่จะเติมโลหะลงไปนั้นต้องนำโลหะมาวางไว้ที่ปากเตาให้ร้อนเสียก่อน จากนั้นก็เป่าลมโดยการใช้นำพัดลมไฟฟ้า ซึ่งในสมัยก่อนใช้ สูดลม โดยใช้แรงงานคน

- 5.3. การทำน้ำทอง (โลหะทองแดงผสมหรือสำริด) ใช้เตาเป็นภาชนะในการหลอมทองในการเริ่มเททองต้องตั้งร้านน้ำเพื่อจะนำน้ำทองขึ้นเท โดยใช้ไม้ลาดดับถ่านในเตาเป็นการลดความร้อน ร้อนอิฐที่ก่อเตาออกต้องระวังอย่างยิ่งไม่ให้น้ำถูกหุ่นพระ เพราะจะทำให้แตกร้าวได้ ก่อนที่จะทำการเททอง หากว่าหุ่นพระมีการแบ่งตัวหรือมีรอยร้าวจะต้องรีบอุด โดยแบ่งช่างเททอง 2-3 คน คอยรับร่ว ช่างพวกนี้จะมีหน้าที่คอยอุดรูรั่วของหุ่น ด้วยส่วนผสมของทราย ดินเหนียว และน้ำ และพรมน้ำฉาบ (หมายถึง ใช้น้ำโคลนค่อนข้างเหลวพรมที่หุ่นพระ) เมื่อพรมน้ำฉาบเสร็จก็ใช้ดินยาหรือพอก อุดส่วนที่เป็นรอยแตกร้าวให้ทั่ว แล้วเริ่มเปิดเตาทอง ทำการถอนเตาออกจากเตา เมื่อถอนแล้วจะเหลือแต่น้ำทองเท่านั้น แล้วช่างเททองจะยกเตาทำทองนั้นโดยใช้คีมถอน หรือยกออกจากเตา) คีมเตาออกมาวางที่คีมเท (หมายถึง คีมที่รับเตาเพื่อจะทำการเท) แล้วยกส่งให้คนเททองนำไปเทลงใน "ปากจอก" น้ำทองจะไหลลงไปตามราง หรือชนวนที่จัดทำให้กระจายไปทั่ว

6. การตกแต่งหลังการหล่อ

- 6.1. ช่างที่มีหน้าที่ตกแต่งโลหะจำทำการทุบดินออก และจัดแต่งทำความสะอาดองค์พระ โดยสกัดตะเข็บที่เป็นรอยฉาบ (รอยฉาบ คือ โลหะที่เลาบออกมาตามรอยร้าวของพิมพ์) ตัดตะปูที่เรียกว่า "ทอย" ออกอุดรูและซ่อมแซมต่างๆ ขัดด้วยตะไบ แล้วใช้ขลุ่ยแต่งจนเรียบร้อย ช่างพวกนี้ เรียกว่า "ช่างขัด"

- 6.2. เมื่อตกแต่งพระที่หล่อได้ตามแบบที่ต้องการแล้ว ให้นำหอยมุกมาเลื่อยเป็นรูปตาขาว และปั้นรักให้เป็นรูปวงกลมรี เพื่อทำเป็นตาดำหรือใช้นิลฝนทำเป็นตาดำก็ได้

ในการสร้างพระพุทธรูปชินราช จะต้องสร้างเรือนแก้วต่างหาก รวมทั้งเททองต่างหากด้วย เช่นเดียวกับการสร้างพระประธานองค์ใหญ่มาก จะสร้างโดยตัดเป็นชิ้นส่วนเททองแล้วนำมาเชื่อมต่อ และตกแต่งเข้าด้วยกันในภายหลัง

- 6.3. การปิดทองในสมัยก่อนใช้ รักสมุก คือ การนำใบตองแห้ง หรือหญ้าคา นำไปเผาไฟให้เป็นขี้เถ้า และบดให้ละเอียด แล้วนำมาผสมขี้รักไว้ทำพื้นขัดให้เรียบ ใช้รักน้ำเกลี้ยงทาทับก่อนปิดทองคำ

เปลวแท้ ในปัจจุบันวัสดุดังกล่าวหาได้ยาก ไม่สะดวกต่อการทำงาน จึงประยุกต์งานโดยใช้สีรองพื้น มาพอก และใช้กระดาษทรายน้ำ ชัดผิวให้เรียบ หลังจากนั้น จึงทำการลงรัก ปิดทองเป็นอันเสร็จสมบูรณ์

7. การหล่อพระ โดยเฉพาะพระประธาน จำเป็นต้องมีการประกอบพิธีกรรม ในช่วงการหล่อด้วย โดยเฉพาะ การสวดคาถาพุทธาภิเษก ในพิธีพุทธาภิเษก ซึ่งต้องมีการเตรียมทั้งโรงพิธีที่จะทำการหล่อเทียนพิธี ต่างๆ การเตรียมเครื่องสังเวทซึ่งใช้ทั้งบูชาฤกษ์ และสดุดีสังเวทเทพยดา โดยเฉพาะบัตรพลีต่างๆ คือ บัตร พระเกตุ บัตรกรุงพาลี บัตรพระภูมิ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สร้างความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ร่วมพิธีทุกคน

8. ขั้นตอนการหล่อพระพุทธรูป(องค์เล็ก) โดยย่อ

- 8.1. เทขี้ผึ้งร้อนลงไปแม่พิมพ์ แล้วแกะพิมพ์ออกจะได้พระพุทธรูปขี้ผึ้ง
- 8.2. รอกตะปูตามจุดต่างๆ หุ้มด้วยส่วนผสมของปูนปลาสเตอร์ ทราย และน้ำ
- 8.3. กรุลวดพันให้แน่น
- 8.4. หุ้มดินนอก และทำปากจอก
- 8.5. นำเข้าไปเผาในเตาเพื่อให้ขี้ผึ้งไหลออกมาหมด จนเกิดช่องว่างในแม่พิมพ์
- 8.6. เทส่วนผสมของน้ำโลหะเข้าไป แทนที่ขี้ผึ้ง
- 8.7. ทบดินออกให้หมดจะได้พระพุทธรูปโลหะ
- 8.8. นำมาขัดและตกแต่ง
- 8.9. ีผิวสีและใช้กระดาษทรายขัดให้เรียบ
- 8.10. นำไปลงรักปิดทอง

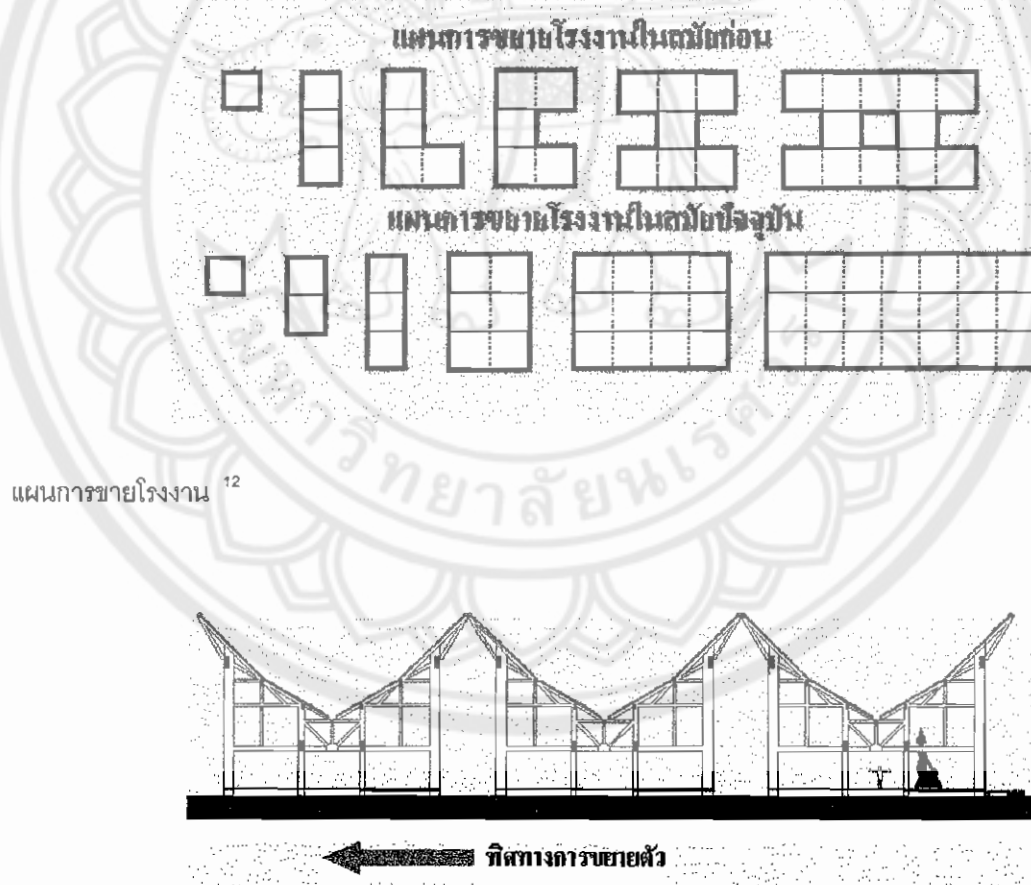
ภาพเขียนฝาผนังบริเวณทางเดินเข้าโรงหล่ออธิบายขั้นตอนการทำพระพุทธรูป บรรยายภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

9. ข้อเสนอแนะ

- 9.1. กระบวนการดังกล่าวนี้ สามารถเปลี่ยนแปลง PROCESS ได้บ้างส่วน ตามธรรมชาติของฤดูกาลผลิต เช่น เนื่องในวาระโอกาสที่ พระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก จะลงรักปิดทองใหม่ ในปี พ.ศ. 2547 โดยทางวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ได้ผลิตแผ่นภาพพระพุทธรชินราชองค์ดำ รุ่น “ลงรัก” มีผู้เช่าบูชาเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เปิดให้เช่าในราคามากกว่ารูปปกติหลายเท่า ด้วยผู้เช่าเล็งเห็นว่า มีโอกาส 100 ปีมี ครั้งหนึ่ง และรายได้เข้าสมทบทุนการปิดทองครั้งนี้ ดังนั้น โรงหล่อพระบูรณไทย ผลิตพระพุทธรูปรุ่น “ปิดทองหลังพระ” โดยพระจะปิดทองเพียงแผ่นเดียว ที่เหลือผู้เช่าบูชาอาจจะไปปิดเพิ่มด้วยตนเองที่บ้าน หรือ ปลอมไว้ให้องค์ดำเป็นที่ระลึก จะมีผลคือ ฝ่ายอื่นยกเว้นส่วนปิดทอง จะไม่แรงงานในส่วนนี้ เป็นต้น
- 9.2. การใช้ทิศทางเกี่ยวกับความเชื่อ มีผลต่อการวาง PLANING ในหลายส่วน เช่น ทิศทางของการปลูก ต้นไม้ ซึ่งสอดคล้องกับส่วนต่างๆ ที่จัดแสดง , การหันหัวโรงศพจำลอง(สำหรับจัดแสดง)ใสนึงด้าน ไปในทิศตะวันตก ทิศทางการนำไก่ชนที่ออกจากประตูได้หลายทิศในแต่ละวัน ส่วนขายต้องขายทุก

วันจึงทำเป็นอาคารเปิดโล่งแล้วให้ก่ออยู่ในกรงเหล็กอีกทีเพื่อไม่ให้กังวลเรื่องประทุ แล้วนั้น ในโรงงานใหม่นี้จัดให้ พระพุทธรูปหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามคติความเชื่อ และหันเข้าหา พิพิธภัณฑด้วย

- 9.3. ในการศึกษาการออกแบบโรงงานในครั้งนี้ ยังเป็นข้อมูลของโรงงานในปัจจุบัน ซึ่งได้เลือกรูปแบบที่สามารถขยายตัวเพิ่มอาคารไปด้านข้างอีก มีการปิดกัน และแบ่งช่วงให้ทำงานอย่างชัดเจน บรรยากาศการทำงานเคร่งเครียด มีสมาธิ แรงดัน ผลิตปริมาณมาก แต่ในระหว่างการศึกษาครั้งนี้ นั้น มีข้อมูลเกี่ยวกับโรงงานบางโรงงาน ที่ออกแบบให้เป็นโรงงานอุดมคติแห่งอนาคต ยุคแห่งความพอใจของพนักงาน โรงงานขนาดเล็กที่เน้นบรรยากาศผ่อนคลาย มีความคิดสร้างสรรค์ การผลิตปริมาณน้อยแต่มีเอกลักษณ์ ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ยากแก่การลอกเลียน ผลิตเพื่อลูกค้าเฉพาะราย อนุรักษ์แวดล้อม หมุนเวียนวัสดุจนหมดไร้การสิ้นเปลือง หากแต่ขณะที่ทำวิทยานิพนธ์ไม่ได้ทำโรงงานเป็นโครงการหลัก อีกทั้ง ไม่ได้ศึกษาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโรงงานรูปแบบหลัง จึงทำตามแบบที่มีอยู่ในปัจจุบันแทน

แผนการขยายโรงงาน ¹²

รูปตัดแสดงการขยายตัวของโรงหล่อพระประธาน

¹² การวางแผนโรงงาน, หน้า 31

10. ประมวลภาพกิจกรรม

- (1.) นักท่องเที่ยวมาเยือน "โรงหล่อพระบูรณะไทย"(จำหรี)
- (2.) ปั้น - หล่อ - ตกแต่งผิว - เป็นอาคารเปิดโล่ง ช่วงพาดกว้าง ระบายอากาศดี ระบายน้ำดี แสงสว่างเพียงพอ
- (3.) พระองค์ใหญ่เตรียมสถานที่ต่างหากสำหรับตกแต่งผิวและปิดทอง
- (4.) ตกแต่งพิมพ์ขี้ผึ้ง
- (5.) ทาสี โป้วรองพื้น- ตากให้แห้ง - ขัดให้เรียบ - ปิดทอง- เชื่อมต่อกับส่วนเตาหลอม เพื่อสะดวกในการขนย้ายพระพุทธรูป - ส่วนขัดแต่ง พื้นที่สำหรับตากแดด ขัด และปิดทอง ห้องปิดทองจะต้องไม่มีลมแต่เย็น
- (6.) ถ่ายรูป - สำหรับเก็บประวัติ และนำรูปพระที่สอยงามไปเป็นต้นแบบในการสร้างพระพุทธรูปองค์ต่อไป-จอดรถ service 1 คัน สำหรับขนย้ายพระประธาน

ภาคผนวก ค - 3 - 2 ชมรมอนุรักษ์ไก่ชนนเรศวร (เหลื่องหางขาว)

เจ้าของโครงการ : คุณ สมคิด คุ่มฉาย

ประวัติ : ภายในพื้นที่แห่งนี้ เป็นชุมชนที่เพาะเลี้ยงไก่ชนเป็นจำนวนมาก คุณสมคิด เป็นอีกคนหนึ่ง ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงไก่ชน จึงมีแนวความคิดที่จะก่อตั้งศูนย์ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2533 มีวัตถุประสงค์ เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ไก่ชนไทย และเป็นแหล่งให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้ที่สนใจทั่วไป มีฟาร์มต่างๆ บริเวณใกล้เคียงเป็นสมาชิกร่วมอยู่ด้วย (โดยมีการประชุมอบรม 2 เดือน / ครั้ง) เมื่อเริ่มแรกที่จำลองแบบ ดร. ทวี บุรณเซตต์ เลี้ยงไก่ชน ได้นำไก่ชนมาจากศูนย์ฯ นี้ มีรายได้สนับสนุนโครงการจากการจำหน่ายไก่รุ่น (2 เดือนขึ้นไป) และลูกเจี๊ยบ (แรกฟัก คู่ละ 1,000 บาท เพศผู้ เพศเมีย) ทั้งปลีกและส่ง โดยทางศูนย์จะเพาะพันธุ์และวิจัยควบคุมไปด้วย โดยเฉพาะพันธุ์ไทยเท่านั้น หากเป็นพันธุ์อื่นจะนำเข้าจากพม่า พ่อพันธุ์ไก่ชนของที่นี่มีความสมบูรณ์ สวยงาม จนได้รับรางวัลระดับประเทศอย่างมากมาย โดยไม่เน้นการสนับสนุนกีฬาชนไก่ ภายในโครงการจึงไม่มีพื้นที่จำหน่ายอุปกรณ์ฝึกไก่ชน และสนามประลองไก่ โดยตลอดทั้งปี จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งมาเลเซีย ที่มีความสนใจเกี่ยวกับไก่ชน มาซื้อไก่ชนพันธุ์ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงฤดูแล้ง ประมาณเดือนพฤศจิกายนจะมีมากเป็นพิเศษแทบทุกวัน และจะลดลงในช่วงฤดูฝน เนื่องจาก ไก่จะผลัดขน และออกไข่ได้ปริมาณน้อยลง

เนื้อที่โครงการ : 1 ไร่ 1 งาน

ปริมาณการเลี้ยง : ปริมาณไก่ทั้งหมด ประมาณ 1,000 ตัว

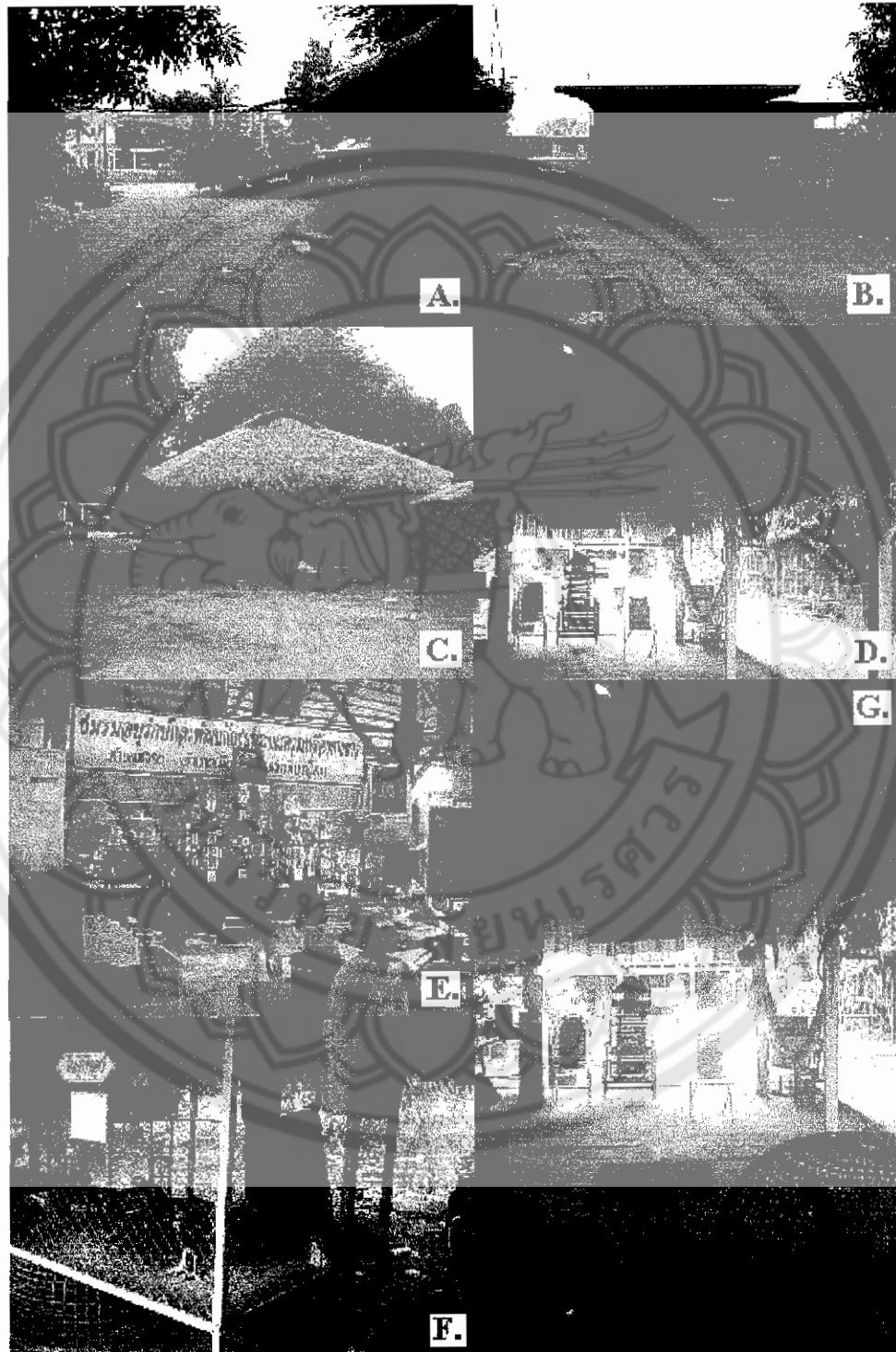
พ่อพันธุ์ 9 ตัว

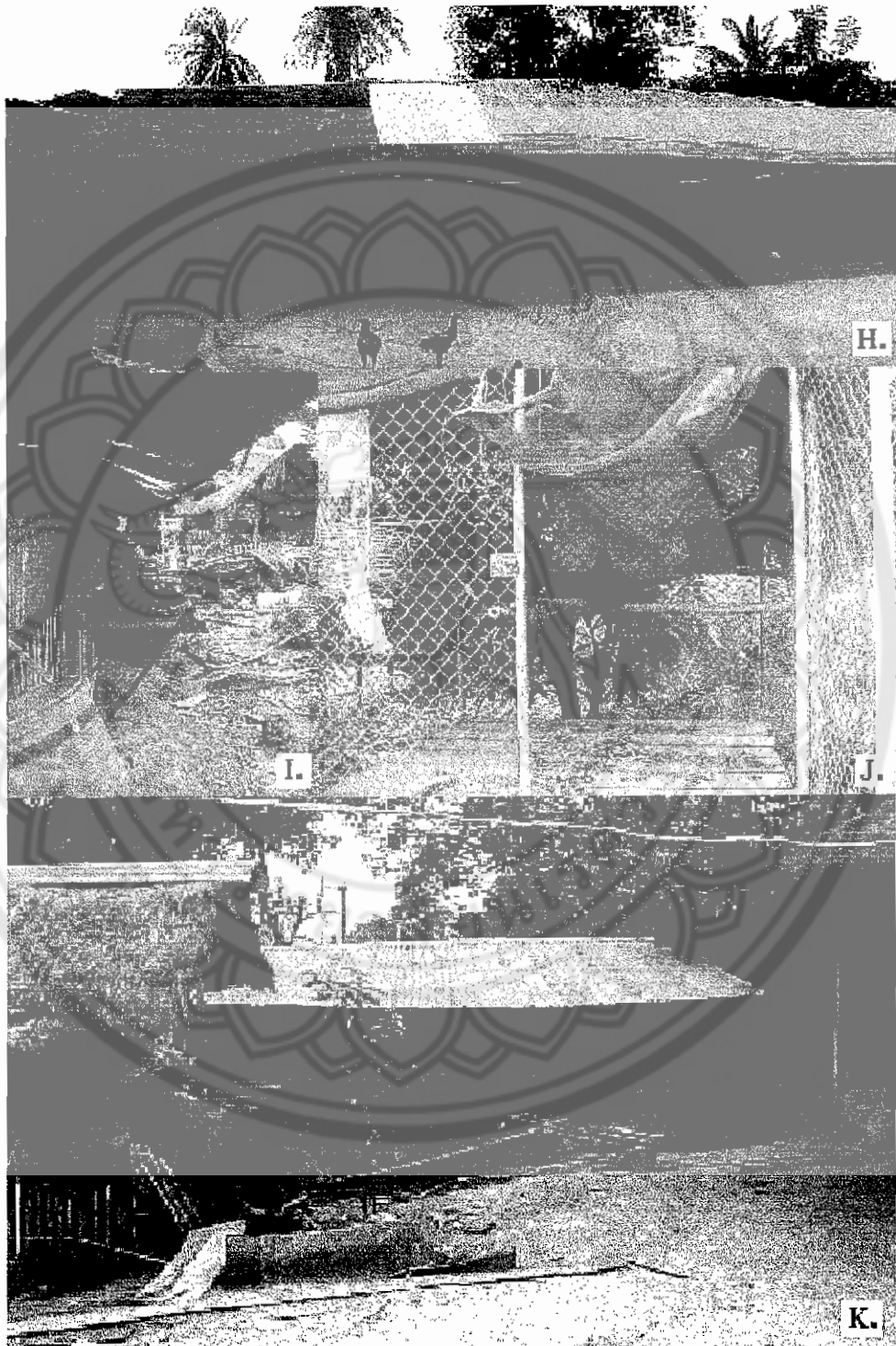
แม่พันธุ์ 50 ตัว

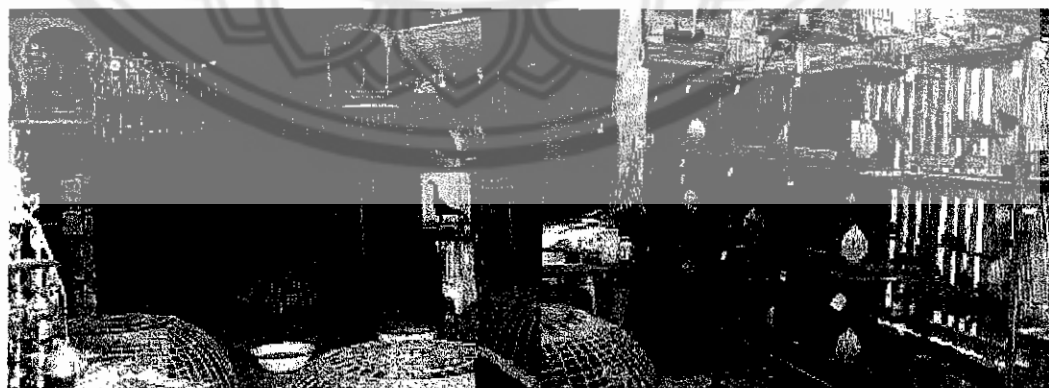
ลูกเจี๊ยบ คอกละ 8-10 ตัว

ประมวลภาพ

- A. ทางเข้าโครงการ และ LAND MARK เป็นหุ่นฟางไก่ชนตัวใหญ่
- B. บ้านคุณ สมคิด คุ่มฉาย
- C. ภายนอกโรงประชุม
- C. ภายในโรงประชุม
- D. ถ้วยรางวัล
- E. กรงพ่อพันธุ์ไก่ชนขณะประกวด(ติดป้ายชื่อไก่)
- G. สุ่มพ่อพันธุ์ทั่วไป
- H. ฟาร์มเลี้ยงไก่
- I. เรือนออกไข่
- J. กรงออกไข่
- K. เรือนฟักไข่
- L. กรงลูกเจี๊ยบและแม่พันธุ์ - กางมุ้ง
- M. เรือนฟักพื้นแม่ไก่
- N. กรงฟักเตรียมจำหน่ายไก่รุ่น

พื้นที่เลี้ยงไก่ชน และนกเขาของจำทวี

ภาคผนวก ค - 3 - 3 โรงเรือนเลี้ยงไก่ชน

1. การออกแบบโรงเรือนเลี้ยงไก่

1.1. การเลือกทำเลที่ตั้งโรงเรือนเลี้ยงไก่ชน

โรงเรือนซึ่งเปรียบเสมือนบ้านของไก่นั้นนับว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัจจัยอีกหลายประการในการเลี้ยงไก่ชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดสร้าง และกำหนดพื้นที่ ตลอดจนทิศทางให้เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของไก่ในหลายระดับอายุ ตั้งแต่เป็นลูกเจี๊ยบจนถึงไก่แก่ สถานที่ ที่จะสร้างโรงเรือนให้ไก่ได้อยู่อาศัย หลบแดด หลบฝน พักผ่อนนอนหลับ หรือแม้แต่ใช้เป็นสถานที่ทำรัง วางไข่ จะต้องเลือกทำเลสถานที่ที่ตั้ง ตลอดจนการสร้าง ให้เหมาะสม ถูกต้องตามหลักสุขลักษณะ เพื่อสุขภาพร่างกายรวมถึงสุขภาพจิตใจของไก่ ซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโต และสามารถป้องกันในเรื่องโรคมัยไข้เจ็บต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับไก่ได้

- ต้องคำนึงถึงทิศทางลม เพื่อให้ระบบทางเดินหรือการถ่ายเท อากาศเป็นไปอย่างปลอดโปร่งไม่อับชื้น ซึ่งหากระบบการถ่ายเทไม่ดีเท่าที่ควร จะทำให้ไก่ที่เลี้ยงไว้ เกิดการติดเชื้อมากมาย โดยเฉพาะในลูกไก่วัยแรกเกิดจนถึง 3 เดือน ขณะเดียวกันก็ไม่ควรให้โดนลมมากเกินไปในเวลากลางคืน เพราะลูกไก่ยังต้องการความอบอุ่นสูงอยู่ จึงต้องแยกโรงเรือนระหว่างลูกไก่กับไก่โตเต็มที่ ทิศทางลมในช่วงฤดูร้อน ลมจะพัดทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนฤดูหนาวจะพัดย้อนจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ดังนั้น โรงเรือนที่ดีควรจะเปิดให้โปร่งทางทิศใต้ และปิดทึบพอประมาณด้านทิศเหนือ เพื่อกระแสนลมจะได้พัดผ่านได้ดีในฤดูร้อน และไม่ได้รับลมหนาวมากเกินไปใน ช่วงหน้าหนาวและฤดูฝน
- โรงเรือนที่ดีนั้น ไม่ควรอยู่ใกล้กับที่ชื้นแฉะ หรือน้ำที่เหมาเสีย เพราะจะเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค โดยเฉพาะเมื่อไก่จิกกินอาหารหรือน้ำเหมาเสียนั้นเข้าไปและไม่ควรปลูก โรงเรือนใกล้ต้นไม้สูง เพราะอาจทำให้ไก่ไม่อยากเข้ารัง แต่จะพากันขึ้นไปนอนบนต้นไม้แทน
- เมื่อเลือกทำเลที่ตั้งได้เหมาะสมแล้ว โรงเรือนที่ดีควรจัดแยกกระหว่างที่นอนประจำ และรังพักไข่ วัสดุในการสร้างหลังคา ควรเป็นวัสดุที่ไม่เก็บความร้อนเกินไป เช่น จาก แผก หรือกระเบื้อง ไม่ควรใช้สังกะสี ฝาโรงเรือนอาจจะใช้จากหรือไม้ระแนงก็ได้ ควรกันตาข่ายกันยุงหรือมุ้งลวดค่อนของไก่ ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือแบบกลมและ แบบแบน แบบกลมนั้นเมื่อไก่นอนนานๆจะทำให้โครงกระดูกหน้าอกคดได้ ส่วนอย่างแบนก็จะทำให้ไก่ปวดหน้าอกได้เช่นกัน ดังนั้น จึงควรใช้วัสดุที่มีความนิ่ม เช่น ฝ้าย พรม หรือฟองน้ำมาพันห่อหุ้มไว้ แต่ต้องทำช่องระบาย เพื่อให้มูลหรือขี้ไก่ตกลงมาข้างล่างได้ และควรจะสูงจากพื้นไม่ต่ำกว่า 2 เมตร เพื่อป้องกันสัตว์ หรือแมลงที่อยู่ตามพื้นดินกัดต่อย

1.2. โรงเรือน หรือเล้าไก่

โรงเรือนหรือเล้าไก่ ต้องมีโรงเรือนหรือเล้าให้ไก่นอน มีหลังคา กันแดดกันฝนได้ ไม่ควรเลี้ยงไก่ไว้ในตุ่มบ้าน เพราะนอกจากจะไม่ถูกสุขลักษณะแล้ว คนบนเรือนจะถูกไรไก่อรบกวนอีกด้วย เกษตรกรสามารถทำเล้าไก่แบบง่ายๆ ได้เอง โดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ แผก จาก ฯลฯ สถานที่ตั้งของเล้าไก่ ควรให้ห่างจากตัว

บ้านพอสมควร และอยู่ในที่ดอนไม่ชื้นแฉะ ไม่ควรอยู่ใกล้ต้นไม้ เพราะไก่ชอบนอนบนต้นไม้จะไม่เข้าไปนอนในเล้า

ขนาดกรงหรือเล้าไก่

เล้ากว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร สูง 2 เมตร เลี้ยงไก่ขนาดใหญ่ได้ ประมาณ 30-40 ตัว

เล้ากว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร สูง 1 เมตร เลี้ยงไก่ขนาดใหญ่ได้ประมาณ 6-8 ตัว

ควรมีกรงไก่ขนาดเล็กอีก 2 กรง คือ

กรงหรือสุ่มสำหรับเลี้ยงแม่ไก่กับลูกอ่อน 1 กรง

กรงหรือสุ่ม สำหรับเลี้ยงไก่เล็ก 1 กรง

พื้นเล้าอาจจะปูด้วยแกลบหรือขี้เลื่อยหรือฟางแห้งหนาอย่างน้อย 4 ซม. และต้องเปลี่ยนวัสดุรองพื้นทุก ๆ 3 เดือนให้หนาเท่าเดิมอยู่เสมอ สำหรับพื้นโรงเรือน นั้นจำเป็นต้องให้ได้รับแสงแดดบ้างไม่ต่ำกว่า 70 % เพื่อให้แสงแดดที่ส่องเข้ามาช่วยในการฆ่าเชื้อโรค ไม่เกิดการอับชื้นหรือหมักหมม ซึ่งจะ ช่วยป้องกันโรคระบาดได้ระดับหนึ่ง ตลอดจนช่วยให้กลิ่นเหม็นอันเกิดจากขี้ไก่บรรเทาเบาบางลงด้วย

- รางน้ำ ต้องมีรางน้ำสำหรับน้ำสะอาดให้ไก่กิน อาจใช้รางไม้ไม่ผุหรือรางที่ทำด้วย

รางอาหาร ควรมีรางสำหรับให้อาหารไก่ เพราะการให้ไก่จิกกินอาหารบนพื้นดินทำให้ไก่เป็นโรคพยาธิได้ง่าย

ไก่ใหญ่	10 ตัว	ใช้รางยาว	1	เมตร
ไก่รุ่น	10 ตัว	ใช้รางยาว	50	เซนติเมตร
ไก่เล็ก	10 ตัว	ใช้รางยาว	20	เซนติเมตร

รางใส่กรวดและเปลือกหอยป่นผสมเกลือบด ไก่ทุกขนาดต้องกินกรวดและเปลือกหอยเพื่อนำไปสร้างกระดูกและเปลือกไข่ กรวดและเปลือกหอยต้องตั้งไว้ให้กินตลอดเวลา 5. รั้วไข่ ปกติแม่ไก่พื้นเมืองจะไข่ในรังไข่เมื่อไข่ได้ 10-12 ฟองจึงจะเริ่มฟักต้องมีจำนวนรังไข่เท่ากับจำนวนแม่ไก่ที่ไข่เพื่อไม่ให้ไก่แย่งกัน ขนาดรังไข่กว้างและยาว 1 ฟุต สูง 8 นิ้วฟุต หรือใช้เชือกถักหรือด้วยหญ้าหรือฟางแห้งให้ถึงครึ่งควรตั้งรังไข่ให้อยู่ในที่มืดชื้น ไม่ร้อนเกินไป ฝนสาดไม่ถึง แต่แม่ไก่เดินเข้าออกสะดวก

ม่านกันฝน ด้านที่ฝนสาดหรือแดดส่องมาก ๆ ควรมีม่านผ้าใบ กระสอบ หรือเสื่อเก่าๆ ห้อยทิ้งไว้โดยเฉพาะมุมที่วางรังไข่

- คอกนอน สำหรับให้ไก่นอน ควรจะพาดไว้มุมใดมุมหนึ่งของเล้า คอกนอนควรเป็นไม้กลมดี กล้วยไม้เลื้อยซึ่งไก่จะจับคอกนอนได้ดี และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดบาดแผลที่หน้าอกไก่

2. การผสมพันธุ์ไก่ชน

ขั้นตอนการผสมพันธุ์ไก่ชน หากศึกษาละเอียด จะเป็นข้อมูลในการออกแบบโครงการสำหรับจัดเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับความสะอาดในกระบวนการดังกล่าวได้

- 2.1. คัดเลือกพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ ต้องเลือกพ่อพันธุ์ที่ลงเหล่า สีสันถูกต้องตามพันธุ์ เลือดบริสุทธิ์ โครงสร้างดี คือ ตัวใหญ่ ยาว 2 ท่อน จับกลมหานหัวบานท้าย รูปร่างสูงโปร่ง กระดูกใหญ่ หน้าตาและส่วนประกอบทางร่างกายสมบูรณ์ สวยงาม โดยเฉพาะต้องผ่านการชนะมาแล้ว มีชั้นเชิงการชนดี คือ ไข่ สด มัด เท้าบ่า แม่พันธุ์ก็ต้องเลือกที่ลงเหล่าแบบเดียวกับพ่อพันธุ์ แต่ต้องต่างสายเลือดกัน มีสาย

เลือดแท็บริสุทธิ เรื่องโครงสร้าง สีสัน ชั้นเชิง จะต้องเหมือนกับพ่อพันธุ์ และที่สำคัญจะต้องถ่ายทอดยีนส์ได้เหมือนกับพ่อพันธุ์

- 2.2. โรงเรือนหรือเล้าผสม ต้องทำเป็น 2 แคน คือ แคน 1 ให้พ่อพันธุ์อยู่ตัวเดียว แคน 2 ให้แม่พันธุ์หรืออยู่รวมกันได้ปากัน แคนเล้าต้องให้โปร่งเป็นตาข่ายให้ไก่เห็นกันใกล้ชิดกัน แต่ผสมกันเองไม่ได้ โรงเรือนจะต้องมีแคดสองถึง ด้านในมีหลังคาที่นอน ที่ไข่ ป้องกันยุงและสัตว์อื่นได้ ด้านนอกเล้าทำโปร่งให้ไก่ออกผึ่งแดดได้ ในเล้ามีหญ้าให้ไก่จิกกินได้ และมีหลุมฝุ่นให้ไก่นอนเล่น รางไข่ควรใช้กระบุงหรือลังแม่ไก่สามารถเดินลงได้ อย่าให้สูงจนแม่ไก่ต้องกระโดดลงทำให้ไข่แตกได้
- 2.3. การผสมพันธุ์ เมื่อพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ ถ่ายขนสมบูรณ์แล้วให้นำมาถ่ายพยาธิ และฆ่าไร-เหา ให้ไก่อยู่เล้าผสมคนละแคนบำรุงเลี้ยงด้วยอาหารผสม และข้าวเปลือก เปลือกแ้ว วิตามิน เมื่อเห็นว่าแม่ไก่ตัวใดใกล้ไข่ คือ จะแสดงอาการโอดขึ้นโอดลงเข้าไปในรังไข่ จัดรังไข่ ส่งเสียงร้องก๊ากๆวาวๆติดต่อกัน หงอนหน้าสีแดงสดใส ขนเป็นมัน ตะเกียบเชิงกรานขยายกว้าง ให้จับไก่ใส่เล้าตัวผู้ในตอนเช้าก่อน 7 โมง เพราะเวลาอุณหภูมิต่ำการผสมพันธุ์จะติดได้ดี นักวิจัยพบว่า ในช่วงอุณหภูมิ 26-28 องศาเซลเซียสจะเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมหรืออาจใช้ช่วง 17.00-18.00น. ก็จะได้เช่นกันเพราะอุณหภูมิต่ำ พ่อพันธุ์ควรให้ผสมพันธุ์วันละ 2 ครั้งจะดีที่สุด จะถึงโคลแมกซ์จะทำให้การถ่ายทอดยีนได้ดี ซึ่งจะตรงกับหลักวิชาการเรื่องการถ่ายทอดพันธุกรรม

การผสมแบบโคลแมกซ์ คือ การผสมแบบให้พ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ถึงจุดสุดยอด อันจะถ่ายทอดยีนส์เด่นได้ทั้งพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์ การกักพ่อพันธุ์-แม่พันธุ์อยู่คนละแคนทำให้อยากผสมพันธุ์กันเมื่อเวลาผสมพันธุ์จะปล่อยน้ำเชื้อไปผสมกับไข่ได้สะดวก เชื้อจะแข็งแรง ผสมวันเว้นวัน จะได้เชื้อตัวแข็งแรงที่สุดไปผสมกับไข่ได้ทุกวันทุกตัว พ่อพันธุ์ผสมไป 1 ครั้ง สามารถปล่อยเชื้อสุจิไปอยู่ในแม่พันธุ์ได้ 5-7 วัน นั่นก็คือ ผสมครั้งหนึ่งจะได้ไข่ 5-7 ฟอง แต่ฟองหลังๆจะได้ไข่ไม่แข็งแรง เพราะเชื้อค้างหลายวันอาจถูกกรดถูกด่างในช่องท้อง หรือช่องคลอดแม่ไก่ทำลาย ทำให้เชื้อสุจิอ่อนลงได้ ถ้าเราผสมวันเว้นวันหรือวันละครั้ง เชื้อจะเดินทางใช้เวลา 24 ชั่วโมง ถึงจะผสมไข่ได้ นั่นก็คือไข่ทุกฟองจะมีเชื้อตัวใหม่เข้าไปผสมทุกวัน ตามธรรมชาติแม่ไก่จะไข่วันละฟองเท่านั้น ถ้าเราปล่อยให้พ่อไก่ผสมตามธรรมชาติ จะเสียเชื้อเปล่าๆจากเชื้อที่ปล่อยไปเป็นหมืนเป็นแสนตัวในหนึ่งวัน ตามสถิติสูงสุดทราบว่าพ่อไก่ที่แข็งแรงสมบูรณ์เต็มที่จะผสมแม่ไก่ได้วันละประมาณ 30 ครั้ง ถ้ามีตัวเมีย 5 ตัว ตกตัวละ 6 ครั้งจะใช้ประโยชน์ผสมไข่เพียงครั้งเดียวอีก 5 ครั้งเสียฟรี ให้พบกันวันละ 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้งก็พอเมื่อหัดแล้วก็ให้เขาตัวเมียออกไป

- การผสมพันธุ์แบบกักแคนให้พ่อพันธุ์ถึงจุดโคลแมกซ์จะเกิดผลดีมาก เพราะพ่อไก่จะอยากผสมเต็มที่ เชื้อถูกกักไว้เต็มที่ เวลาผสมจึงปล่อยเชื้อได้มากและเต็มที่ทำให้ได้เชื้อที่แข็งแรง ยิ่งเข้าผสมไข่ได้เร็วโดยไม่ต้องตกค้าง ซึ่งการผสมแบบนี้ พ่อพันธุ์จะถ่ายพันธุกรรมให้แม่พันธุ์ได้ดี

- 2.4. การฟักไข่ แม่พันธุ์ไข่มดซุดแล้ว คือแม่พันธุ์จะไข่ชุดละประมาณ 12 ฟอง ก็จะกกไข่ เราควรเอาไข่ไปให้แม่ไก่อื่นกกแทน โดยเอาแม่ไก่ธรรมดามาเลี้ยงให้ไข่ฟ่อไข่มดซุดก็เอาไข่มดซุดมากก พ่อแม่พันธุ์ดีไข่ครบชุดก็เอาไข่นั้นมาให้แม่ไก่สำรองกก เอาเสมอดันเสมอปลาย คือหัวท้ายโตเท่ากัน จะเป็นไก่ตัวผู้ ถ้าฟองเล็กสั้นโตข้างแหลมข้างจะเป็นไข่ตัวเมีย เอาไว้ทำแม่พันธุ์คอกละ 2 ตัว การฟักไข่โบราณมีวิธี การฟักแบบไสยศาสตร์ คือ เขานิยมเอาไข่ฟักเพียง 5 ฟอง ลงอักขระ นะ โม พุท ธา ยะ ตัวละฟอง

และรองรับด้วยฟางหญ้าพายุหมุน หัวสัตว์ร้าย เช่น งูเห่า เสือปลา เขี้ยว พังพอน ไม่กำจับหัก ไม่ฟ้าผ่า ไม่คานหักคาปา ว่าคาตากำกับผสมและปักไข่ในวันเสาร์หรือวันอังคารถือเป็นวันแข็ง เมื่อลูกไก่ออกไปรับขั้วมงคล เอาลูกไก่ลงตอนเช้า เหล่านี้เป็นแบบตัดไม้ข่มนามแบบโบราณ การปักไข่แบบนี้จะไม่ทำให้แม่ไก่ทุตโทรม จะฟื้นตัวเร็ว บำรุงอีกประมาณ 10 วันก็จะไข่ต่อ วิธีให้แม่ไก่ไข่เร็ว ให้จับแม่ไก่ที่กกไข่อบน้ำสระขนด้วยยาสระผมแล้วล้างออกนำแม่ไก่ไปตากแดดให้แห้ง นำไปปล่อยเล้าเอาไข่ไก่ที่ออก แล้วอีก 3 วันนำไปให้ตัวผู้ทับ แบบให้ตัวผู้ขึ้นใจ แม่ไก่จะทิ้งไข่ และจะยอมให้ตัวผู้ทับ

3. การดูแลขณะปัก แม่ไก่ที่อยู่ในระหว่างการปักไข่จำเป็นต้องดูแลเป็นอย่างดี แม่ไก่บางตัวตั้งใจปักไข่ไม่ค่อยลงมาหาอาหารกินทำให้ร่างกายซูบผอม จะต้องวางอาหารและน้ำเอาไว้ใกล้ๆกับรังปัก ควรดูแลไข่และลูกไก่ให้ใกล้ชิดอีกด้วย ควรปฏิบัติดังนี้
 - 3.1. ขณะที่แม่ไก่กำลังไข่ ไม่ควรที่จะให้วัคซีนหรือยาใดๆทั้งสิ้น ถ้าจะให้ควรให้ก่อนแม่ไก่จะไข่ ถ้าให้ในระหว่างแม่ไก่กำลังไข่ อาจจะทำให้หยุดไข่ได้
 - 3.2. ถ้าแม่ไก่ออกไปมากจนเกินไป ควรแบ่งไข่ออกไปกินบ้าง ถ้ามากเกินไปอัตราการฟักออกเป็นตัวจะน้อยมากแม่ไก่หนึ่งตัวควรปักไข่ไม่เกิน 12 ฟอง
 - 3.3. ควรจะต้องมันสองไข่ เพื่อให้แม่ไก่ปักเฉพาะไข่ที่มีเชื้อ ถ้าไม่มีเชื้อก็คัดออกมา ถ้าให้ปักไปไข่ก็เสียเปล่าๆ
 - 3.4. เมื่อฟักออกเป็นตัวแล้วควรแยกลูกไก่ไปเลี้ยงในคอกอนุบาล ปล่อยให้แม่ไก่ได้ฟื้นตัวเร็วๆ จะได้ไข่ใหม่เร็วๆ เพราะแม่ไก่ไม่ต้องคอยเลี้ยงดูลูกเล็กๆ ร่างกายไม่โทรมได้ฟักฟักเต็มที่ ร่างกายแข็งแรงทำให้สามารถผสมพันธุ์และไข่ได้เร็ว
 - 3.5. ระยะกกลูกไก่ควรใช้หัวอาหารสำเร็จรูปแล้วค่อยๆเติมอาหารธรรมชาติเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนถึงสัปดาห์ที่ 3 จึงปล่อยให้เลี้ยงแบบพื้นบ้านได้ ระยะกกลูกไก่ 3 สัปดาห์ ให้ผู้เลี้ยงทำวัคซีนได้ ถึง 4 ครั้ง ลูกไก่ระยะกก ควรดูแลให้ความอบอุ่น เช่น น้ำ อาหาร อย่าให้ขาด ควรดูแลและเติมตลอดเวลา
 - 3.6. ไข่ควรมีจำนวนพอกับแม่ไก่ถ้าน้อยเกินไปจะเกิดปัญหาแม่ไก่แย่งไข่กันแม่ไก่ 5 ตัวควรมีไข่ 5 ไข่ ไม่ควรมากกว่านี้ แม่ไก่บางตัวอาจไข่ทีเดียวสองรัง
 - 3.7. คอกไก่ ควรทำความสะอาดเสมอ ควรพ่นยากำจัดไรที่พื้นคอกเดือนละครั้ง เพื่อไม่ให้ไรบกวนไก่ที่อยู่ในคอก นอกจากจะรำคาญแล้วยังทำให้ไก่เจ็บป่วยได้ง่าย
 - 3.8. แม่ไก่ที่ไข่และฟักเกิน 4 รุ่น ควรคัดออก ใช้แม่ไก่ใหม่แทน ที่คัดออกเพราะแม่ไก่แก่เกินไป ผลผลิตที่ได้ไม่เท่าแม่ไก่รุ่นใหม่ๆ

4. การเลี้ยงไก่ชนอายุแรกเกิดถึง 2 เดือน

4.1. แม่ไก่เลี้ยงลูกเอง

เมื่อลูกไก่ออกจากไข่หมดแล้วควรให้แม่ไก่เลี้ยงลูกเองโดยการย้ายทั้งแม่ไก่และลูกไก่ลงมาขังในสุ่มหรือกรงบนพื้นดินที่แห้ง ในระยะแรกควรมีอาหารสำหรับใส่รำ ปลายข้าวหรือเศษข้าวสุกให้ลูกไก่กิน และมีถั่วหรือข่าน้ำตื้น ๆ ใส่ในสะอาดให้กินตลอดเวลา เมื่อลูกไก่อายุประมาณ 2 อาทิตย์ ลูกไก่แข็งแรงดีแล้วก็เปิดสุ่มออกปล่อยให้ลูกไก่ไปหากินกับแม่ไก่ได้ ซึ่งโดยธรรมชาติแม่ไก่จะเลี้ยงลูกประมาณ 1-2 เดือน จึงจะ

แยกจากลูกเพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ใหม่ หรือถ้าต้องการให้แม่ไก่เตรียมตัวไข่รุ่นต่อไปเร็วขึ้น หลังจากปล่อยให้เลี้ยงลูกได้ 2 อาทิตย์ ก็ให้แยกลูกออกจากแม่นำไปเลี้ยงในกรงต่างหาก เพื่อให้แม่ไก่พักตัวแล้วเตรียมตัวไข่รุ่นต่อไป ลูกไก่อายุ 2 อาทิตย์ที่แยกจากแม่ใหม่ๆ ยังหาอาหารไม่เก่งและยังป้องกันตัวเองไม่ได้ ต้องเลี้ยงในกรงต่างหากเพื่อให้ลูกไก่แข็งแรง ปรกติเป็ดจะอายุได้เดือนครึ่งถึงสองเดือนจึงจะปล่อยเลี้ยงได้ ลูกไก่อายุนี้ เป็นช่วงที่ล่อแหลมมาก มักจะมีการตายมากที่สุดเจ้าของต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเรื่องน้ำ อาหารและการป้องกันโรค ในกรณีที่มีแม่ไก่เลี้ยงลูกขนาดต่าง ๆ กันหลายแม่ ควรจะมีสุ่มที่ขนาดตาถ้ำหรือตาห่างหลาย ๆ ขนาด มีอาหารและน้ำใส่ไว้ข้างในเพื่อเป็นการป้องกันไก่เล็กถูกเหยียบหรือเตะตาย เพราะไก่เล็กจะเข้าสู่ที่มีรูเล็ก ลูกไก่รุ่นใหญ่ก็จะเข้าสู่ที่มีตาใหญ่ ไก่อุ่นโตแล้วจะอยู่ข้างนอกเข้าไปไม่ได้ ซึ่งวิธีนี้จะเป็นการช่วยให้ลูกไก่เล็กได้กินอาหารเต็มที่ โตเร็วขึ้นและตายน้อยลง กรณีที่เกษตรกรมีไก่อุ่น อายุ 3-4 เดือนจำนวนมาก ๆ ควรนำมาเลี้ยงช่วงกรงขุนให้กินอาหารเต็มที่สัก 1 เดือน จะทำให้ไก่อุ่นขายได้ราคาดีซึ่งจะเป็นวิธีการช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

โดยธรรมชาติของไก่ชนหลังจากแม่ไก่ฟักไข่ประมาณ 21 วันลูกไก่จะออกจากไข่ แม่ไก่จะพาลูกไก่ออกหากินตามธรรมชาติและสอนให้หาอาหาร ในตอนกลางคืนแม่ไก่จะกกลูกเพื่อให้ความอบอุ่น แม่ไก่จะดูแลลูกไก่อายุได้ประมาณ 2 เดือน

ให้ลูกหากินตามอิสระ การที่แม่ไก่ต้องคอยเลี้ยงดูลูกไก่อ้น จะมีผลเสียเกิดขึ้นได้ดังนี้ ในระหว่างการเลี้ยงลูกนั้น แม่ไก่จะหยุดการให้ไข่โดยสิ้นเชิง ทำให้การออกไข่ของชุดต่อไปล่าช้า อัตราการตายของลูกไก่อายุขึ้น เนื่องจากสภาพอากาศแปรปรวนจากร้อนจัดแล้วฝนตก ทำให้ลูกไก่ได้รับสภาวะเครียด ถ้าปรับตัวไม่ทัน มักจะตาย ในแหล่งที่มีอาหารตามธรรมชาติไม่เพียงพอ ย่อมทำให้ลูกไก่ได้รับอาหารไม่ครบถ้วน ทำให้อ่อนแอ มีภูมิคุ้มกันต่อโรคต่ำลง เป็นผลทำให้ลูกไก่ตายด้วยโรคแทรกซ้อนได้ง่าย จำนวนลูกไก่ที่ฟักได้ต่อปีต่อแม่ไก่ลดลง ผลเสียดังกล่าวข้างต้น โดยปกติเกษตรกรมักมองข้ามและไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร เป็นเพราะราคาไม่สูงเหมือนกับสัตว์ใหญ่ชนิดอื่น ๆ ที่จำหน่ายได้ในราคาสูง ๆ วิธีการแก้ไขทำได้โดยการแยกลูกไก่ออกจากแม่ไก่อีกมากเองภายในคอกไก่ การกกลูกไก่ คือการให้ความอบอุ่นแก่ลูกไก่โดยอาศัยความอบอุ่นจากหลอดไฟฟ้า หรือลวดร้อน หรือเตาถ่าน เป็นต้น ซึ่งก็เปรียบเสมือน บริเวณใต้ปีกไก่ของแม่ไก่ที่คอยให้ความอบอุ่นแก่ลูก ๆ นั่นเอง อุปกรณ์และวัสดุที่ใช้สำหรับการกกลูกไก่อประกอบด้วย

- วัสดุรองพื้นคอก ที่นิยมใช้คือ แกลบเพราะหาได้สะดวก หรือจะเป็นพวกขี้เลื่อย หรือฟางข้าวแห้งนำมาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวพอประมาณก็ได้
- แผงกั้นกกลูกไก่ อุปกรณ์ชนิดนี้มีไว้สำหรับจำกัดบริเวณลูกไก่ให้อยู่เฉพาะบริเวณที่มีความอบอุ่น และมีอาหาร ลูกไก่แรกเกิดนั้น จะยังไม่คุ้นเคยว่าบริเวณใดอบอุ่น ถ้าไม่มีแผงกั้นกก ลูกไก่อาจเดินหลงไปตามมุมคอกไก่ซึ่งความอบอุ่นไปไม่ถึง ย่อมส่งผลสูญเสียต่อการเลี้ยง แผงกั้นกกอาจทำจากไม้ไผ่ หรือวัสดุชนิดใดก็ได้ที่กั้นแล้วลูกไก่อลอดผ่านไม่ได้ โดยมากมักวางแผงกั้นกกเป็นรูปวงกลมจะดีกว่าวางเป็นรูปเหลี่ยม
- หลอดไฟฟ้า หลอดไฟ 100 วัตต์พร้อมฝาปิ๊ะ 1 ชุด สามารถใช้กกลูกไก่อได้ประมาณ 10-50 ตัว แต่ในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้า อาจดัดแปลงใช้เตาถ่านที่ยังมีความร้อนอยู่วางไว้บริเวณกึ่งกลาง

ของแผงกันกกแล้วใช้แผ่นสังกะสีล้อมรอบเตาถ่านนั้น ไว้อีกชั้น เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกไก่เดินชน หรือโดดลงไปในเตาถ่าน

- ม่านกันคอกไก่ มีไว้สำหรับป้องกันไม่ให้ลมฝนผ่านเข้าในคอกในระหว่างการกก ม่านนั้นอาจทำจากวัสดุเหลือทิ้ง เช่น พวกถุงปุ๋ยเก่า ๆ หรือพวกพลาสติก ซึ่งต้องนำมาล้างให้สะอาดก่อนนำมาทำเป็นม่าน
- ที่ให้น้ำและอาหาร อาจทำจากไม้ไผ่ซีก หรือทำจากยางรถจักรยานหรือมอเตอร์ไซด์เก่า ๆ ก็ได้ แต่ขนาดของยางไม่ควรกว้างและลึกเกินไป การกกลูกไก่นั้น จะใช้เวลาประมาณ 3-5 สัปดาห์ ส่วนในฤดูร้อนจะใช้เวลาประมาณ 3 สัปดาห์ การกกในฤดูร้อนในช่วงกลางวันไม่จำเป็นต้องเปิดกกเพราะอุณหภูมิสูงอยู่แล้ว บางครั้งยังต้องเปิดม่านเพื่อให้ลมพัดผ่านระบายความร้อนภายในคอกออกไปด้วย ส่วนในเวลากลางคืน ควรเปิดกกและปิดม่านให้เรียบร้อย

4.2. การเลี้ยงแบบไม่ใช้แม่ไก่ในการเลี้ยงลูก ข้อดี คือ แม่ไก่เมื่อไม่มีการะในการเลี้ยงลูกก็จะให้ไข่ใหม่ การเลี้ยงทำโดยนำลูกไก่ที่แข็งแรงนำไปใส่กรงหรือสุ่ม ให้ความอบอุ่นลูกไก่โดยใช้หลอดไฟขนาด 60-100 วัตต์ แชนสูงประมาณ 30 ซม. หากร้อนไปลูกไก่จะหนีไปอยู่ด้านข้าง ก็ควรยกหลอดไฟขึ้นสูงอีก แต่ถ้าลูกไก่นอนสุ่มกันให้ลดหลอดไฟลงมาแสดงว่าหนาว หากอุณหภูมิพอเหมาะลูกไก่ก็จะกระจายตัวกันทั่ว การกกลูกไก่จะใช้เวลาประมาณ 7 วัน

4.3. การให้อาหาร สำหรับลูกไก่อายุแรกเกิด - 2 เดือน ควรให้ทีละน้อยแต่บ่อยครั้ง จะช่วยกระตุ้นการกินอาหารของไก่ ควรมีอาหารในถาดตลอดเวลา และต้องมีน้ำสะอาดตลอดด้วย

5. การเลี้ยงไก่ในกรณีที่แม่ไก่ทิ้งลูกไก่โดยธรรมชาติ ลูกไก่จะแสดงอาการก้าวร้าวจัดกับตนเอง การเลี้ยงในระยะนี้ควรให้ลูกไก่กินอาหารอย่างเต็มที่ ไก่จะโตเร็วและพยายามอย่าให้เจริญเติบโตเร็วเกินไปเพราะอาจมีผลต่อระบบสืบพันธุ์

5.1. การเลี้ยงลูกไก่ก่อน เมื่อลูกไก่ออกจากไข่สามารถเดินได้แล้ว ลูกไก่อยู่ในช่วงอายุ 1-7 วัน ช่วงนี้ลูกไก่อ่อนแอ และเป็นช่วงที่อันตรายมาก ไม่ควรให้แม่ไคนำลูกออกมา เดินคุ้ยเขี่ยอาหาร ต้องกักขังแม่ไก่เอาไว้ แยกลูกไก่เอาไว้ในคอกอนุบาล ลูกไก่ที่แยกออกมาต้องเลี้ยงและเอาใจใส่เป็นพิเศษให้ความอบอุ่นแก่ลูกไก่ ด้วยการกก ทำได้หลายวิธี คือ

- นำสุ่มมาครอบลูกไก่เอาไว้ เอาผ้าคลุมบนสุ่มและรอบๆสุ่มเอาไว้ กลางคืนจุดตะเกียงน้ำมัน ก้าวางไว้ใกล้ๆ
- จะใช้หลอดไฟขนาด 60-100 แสงเทียน ห้อยเอาไว้เหนือสุ่ม
- ใช้โคมไฟอ่านหนังสือตั้งไว้ข้างนอก เปิดไฟส่องไปในสุ่มไก่ให้ถูกตัวลูกไก่

5.2. อุณหภูมิเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถ้าอุณหภูมิปกติ พอเหมาะ ลูกไก่จะกระจายวิ่งเล่น กินน้ำกินอาหาร ภายในสุ่มต้องปูพื้นด้วยแกลบ ขี้เลื่อย ฟางสับ ปูให้หนาประมาณ 5 เซนติเมตร เกลี่ยเรียบให้ทั่ว รางน้ำและอาหารต้องจัดเอาไว้เพื่อให้ลูกไก่หัดกิน ลูกไก่บางตัวกินน้ำไม่เป็น ควรจับปากลูกไก่จุ่ม ลงในน้ำ รางอาหาร ใส่รำละเอียด ควรใช้ถาดตื้นๆ กว้างๆ ให้อาหารทีละน้อยๆก่อน เพื่อให้ลูกไก่หัดจิกกิน ควรระวังอย่าให้ลมโกรกลูกไก่ ในกรณีที่เลี้ยงไก่เอาไว้ไม่กี่ปีก่อนให้แม่ไก่กกลูกเองก็ได้ เมื่อลูกไก่ออกจากไข่หมดแล้ว ให้ย้ายทั้งแม่และลูกไกลงมาขังรวมกันในสุ่ม ครอบเอาไว้ทั้ง แม่และลูกประมาณ 5-10 วัน

เพื่อให้ลูกไก่แข็งแรงดี ช่วงนี้ควรให้อาหาร เช่น รำ ปลายข้าว น้ำสะอาด ตั้งไว้ในสุมตลอดเวลา เมื่อได้ประมาณ 2 อาทิตย์ ให้ปล่อยแม่ไก่พาลูกไปหาอาหารกินตามธรรมชาติ อย่าปล่อยไก่ออกไปในตอนเช้านัก นอกจากจะเกิดอันตรายแล้วยังทำให้ลูกไก่เป็นหวัด ไม่สบาย ต้องรอให้น้ำค้างแห้งเสียก่อนค่อยปล่อยออกไป นั่นหมายความว่าแดดออกแล้วนั่นเองแสงแดดอุ่นๆทำให้ลูกไก่รู้สึกสบายตัวมาก ควรปล่อยแม่และลูกไก่ไปในที่ลานกว้างๆกลางแจ้งมีแสงแดดส่องทั่วถึง ถ้าเป็นลานหญ้าได้ยิ่งดี เพราะลูกไก่จะได้วิ่งไล่จับแมลง เป็นการหัดหาอาหาร กินเองตามธรรมชาติและออกกำลังกายไปในตัวด้วย

5.3. การให้อาหารอีกวิธีหนึ่งก็คือ หาปลวกมากกะเพาะให้ลูกไก่กิน จะทำให้ลูกไก่โตเร็วมาก เพราะปลวกมีโปรตีนสูง กินง่ายลูกไก่จะชอบมาก กลางคืนควรให้ลูกไก่นอนตามความชอบ แต่ต้องนอนตามคอนเดี่ยวๆ อย่าให้นอนที่ลานเด็ดขาดจะทำให้เสียสุขภาพ ถ้าเป็นไปได้กลางคืนควรเอาใส่สุม เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่างๆ อาจจะหาไม้มาเสียบตามช่องสุมเพื่อเป็นคอนให้ไก่เกาะนอนในเวลากลางคืน หากไม่สะดวก จะต้องสร้างห้องสำหรับเพาะปลวก โดยห้องนี้จะต้องป้องกันไม่ให้ปลวกออกไปข้างนอกได้

5.4. การให้อาหารลูกไก่

- ลูกไก่อายุ 1 วัน เมื่อเอาลงมาจากรังไข่ ยังไม่ต้องให้อาหาร เพราะลูกไก่มีอาหารสำรองอยู่ในกระเพาะแล้ว ควรให้กินแต่น้ำสะอาด กวาดทราย เม็ดเล็กๆ ตั้งไว้เพื่อให้ลูกไก่หัดจิกกิน
- ลูกไก่อายุ 2-7 วันควรให้กินปลายข้าวผสมกับหัวอาหาร ให้ทั้งเช้าและเย็น แต่ควรให้กินครั้งละน้อยๆเท่าที่ลูกไก่กินหมดภายใน 3-5 นาทีเท่านั้น ตั้งน้ำสะอาด กวาดทรายเล็กๆ ตั้งไว้ให้กินตลอดเวลา
- ลูกไก่อายุ 2 อาทิตย์ ช่วงนี้ลูกไก่สามารถหาอาหารอย่างอื่นกินได้บ้างแล้ว แต่ก็ควรให้ปลายข้าวผสมหัวอาหาร อาหารหยาบ เช่น รำละเอียดผสมกับปลายข้าว กากถั่ว ข้าวโพดบด ปลาป่น กระดุกป่น เปลือกหอยป่น โดยผสมตามสูตรดังนี้ กระดุกป่น 0.1 กิโลกรัม เปลือกหอยป่น 0.2 กิโลกรัม อาจผสมเกลือแกงลงไปประมาณ 1 ช้อนชา ผสม พร้อมข้าวไวตามินลงไปด้วยสักเล็กน้อย ควรหาเศษผัก หรือหญ้าสดมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ไปรยให้ไก่กินวันละ 1-2 ครั้ง ที่สำคัญมากที่สุดก็คือน้ำสะอาดต้องมีตลอดเวลา คอยมันทำความสะอาด สะอาดบริเวณที่นอนของลูกไก่อย่าให้สกปรก หมักหมม ควรให้ลูกไก่ถูกแสงแดดบ้างทั้งเช้าและเย็น
- ลูกไก่อายุย่างเข้า 3-6 อาทิตย์ ลูกไก่ที่อยู่ในระยะนี้ขนจะขึ้นสมบูรณ์แล้ว และที่สำคัญจะเริ่มมีการจิกกัน อาหารผักสดยังคงให้เหมือนเดิม อาจจะเพิ่มกวาด ทรายให้กินเป็นอาทิตย์ละ 2 ครั้ง
- ลูกไก่อายุ 7-8 สัปดาห์ ไก่ในช่วงเวลานี้จะเจริญเติบโตมากขึ้นกว่าเดิม ควรแยกตัวผู้ และ ตัวเมียออกจากกัน ถ้าต้องการจะนำตัวผู้ไปตอน ก็ควรทำเสียตอนนี้เลย ควรให้วัคซีน นิวคาสเซิลครั้งที่ 2 โดยการฉีด การเลี้ยงดูควรให้อาหารและน้ำอย่างเพียงพอ คอยทำความสะอาดกรงหรือโรงเรือนอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นไก่จะไม่สบายตัว
- ไก่อายุ 30-70 วัน ระยะนี้การให้อาหารง่ายมาก ควรให้กินอาหารข้าวกล้อง ข้าวเปลือกได้แล้ว วันต่อไปให้กินเฉพาะข้าวเปลือกอย่างเดียววัน ละครั้งในตอนบ่าย ปล่อยไว้ที่ลานซึ่งเป็นพื้น

ดินและพื้นหญ้า ควรปล่อยให้หาอาหารเองตามธรรมชาติ ควรเสริมอาหารเมื่อเช้าและเมื่อเย็นให้ด้วย มื้อเช้าให้จำพวกผัก เนื้อสัตว์ตอนเที่ยงควรเป็นข้าวสารมืดย่นเป็นข้าวเปลือกเมื่อเช้าฤดูร้อนและฤดูฝนไก่มักขาดสารอาหารควรให้อาหารเสริม เช่น ใบกระถินโดยนำไปตากแห้ง แล้วนำไปแช่ลงในน้ำสะอาด 1 วัน เพื่อลดสารพิษ เป็นการช่วยเสริมสารอาหารแก่ไก่เป็นอย่างดี

- ไก่ใหญ่ อายุ 70 วัน หรือ 2.5 เดือนเป็นต้นไป ไก่อายุขนาดนี้ อยู่ในระยะที่ให้ผลผลิต คือ ไข่ไก่ เมื่อโตถึงขั้นนี้แล้วจะมีความสามารถหาอาหาร ตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี แต่ระยะนี้ไก่ให้ผลผลิตเพื่อสืบพันธุ์ไ้จึงมีความต้องการอาหารเพิ่มมากขึ้นกว่าปกติ ควร ให้ปลายข้าว รำ ข้าวเปลือก เปลือกหอย กระดองปู เพื่อให้มีการเสริมธาตุ อาหารแคลเซียมและฟอสฟอรัส เมื่อได้มาแล้วให้นำมาทุบให้ละเอียดใส่ภาชนะตั้งทิ้งไว้ให้ไก่กินได้ ตลอดจะเป็นผลดีต่อสุขภาพของไก่

6. การเลี้ยงหรืออนุบาลลูกไก่ ปัญหาการเลี้ยงไก่ แล้วลูกไก่มักจะตายมากกว่าการรอด โดยเฉพาะหน้าฝน เป็นช่วงที่เลี้ยงลูกไ้ยากมากเพราะลูกไ้มักจะเป็นหวัด แล้วโรคอื่นๆจะแทรกประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝนทำให้เชื้อโรคทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเชื้อ แบคทีเรีย และเชื้อไวรัสต่างๆ แพร่กระจายได้รวดเร็วที่สุด การเลี้ยงหรืออนุบาลลูกไ้ต้องมีข้อควรพิจารณาดังต่อไปนี้

6.1. ต้องให้ความอบอุ่นเพียงพอในกรณีที่เลี้ยงเอง ไม่ได้ให้แม่ของมันเลี้ยง โดยการกกไฟและอยู่ในสุมไม่ให้ถูกละอองฝน หากให้แม่เลี้ยงต้องขังสุม ไว้ในที่ไมโดนฝน หากให้แม่เลี้ยงแล้วปล่อยให้แม่ของมันพาไปตากลมตากฝน ก็มีโอกาเป็นหวัดได้ง่าย

6.2. ต้องมีการทำวัคซีน ให้ครบถ้วนตามกำหนดเวลาที่กรมปศุสัตว์กำหนด คือ คือ การทำวัคซีนทุกครั้ง โดยเฉพาะเชื้อเป็น ควรทำในที่ร่มอย่าทำในที่แดดจ้า และต้องทำให้เสร็จภายใน 1 ชั่วโมง เพราะจะทำให้วัคซีนเสื่อม อย่าทำวัคซีนที่เหลือลงพื้นดิน เพราะจะทำให้เชื้อนั้นเจริญเติบโตได้ในที่ชื้นแฉะ กลายเป็นเชื้อโรคแพร่ระบาดต่อ วัคซีนต้องเก็บไว้ในอุณหภูมิไม่เกิน 5 - 8 °C

7. แม่พันธุ์-การดูแลสุขภาพแม่ไก่

7.1. การคัดเลือกไก่ตัวเมียไว้ทำแม่พันธุ์ เราควรคัดเลือกตอนไก่ตัวเมียไข่หมดชุดแล้ว ในการไข่ชุดแรกให้สังเกตดูตอนกำลังไข่ เลือกแม่ไก่ที่ไข่ฟองโต ยาว มากกว่าฟองสั้นๆ เปลือกไข่กระดุกเชิงกรานกว้าง จะได้ไม่มีปัญหาเรื่องไข่ไม่ออก หรือแบ่งไข่จนตาย เมื่อจับตัว เลือกตัวที่จับกลม ยาวสองท่อน บานหัว บานท้าย คอยาวตรง หน้ากลมเล็ก หงอนหินวัดกระหม่อม ตาตรงตามสายพันธุ์คือตาปลาหมอตาย หรือตาสีพล ขอบตาเรียวสองชั้น ตาดำกลม ตาขาวมีเส้นเลือดชัดเจน จะเป็นไก่ที่มีความอดทน แข็ง-เกล็ดกลม มีเกล็ดพิฆาตให้เห็น นิ้วกลมยาว ขนเส้นเล็ก น้ำขุ่นดี ขนแห้งไม่เปื่อยก้านขนแข็งไม่เปราะ เมื่อได้ลักษณะดีแล้วก็เอามาลองเชิงชนกันดู โดยการมอมหน้าด้วยเขม่าหรือถ่าน คัดเลือกเอาตัวที่ชนตั้งสองหน้า กอดหัว ตีกระหม่อม ไม่ลงหัว ตีแม่น ลำหนัก ปากเร็ว ตีเร็ว ตีนเร็ว หรือคัดเอาแม่ไก่เชิง กอด ขี้นัก ทับ ล็อค เพ้าปาสาดแข้งเปล่าไว้ทำแม่พันธุ์

7.2. นำแม่ไก่ไปถ่ายฆ่าพยาธิ ทำวัคซีนอีกครั้ง หลังจากไข่ชุดแรกหมด บำรุงด้วยอาหารไ้ระยะไข่ไ้จะเจริญเติบโตมากในระยะนี้ ไม่ควรให้แม่ไ้ที่ออกไข่ครบกรอกไข่เองจะทำให้แม่ไ้โทรมไม่เจริญเติบโต

โต ลูกไก่ที่เกิดจากแม่สาวจะไม่แข็งแรง และไม่โตเท่าที่ควร เมื่อแม่ไก่ไข่ชุดที่ 2 ไม่ควรให้แม่ไก่ตีกัน อาจจะทำให้ไข่แตกในท้อง แม่ไก่จะตาย หรืออาจหยุดไข่หลายวัน การให้อาหารไก่สาวควรเร่งให้อาหารครบหมู่ โดยเฉพาะโปรตีน แร่ธาตุ พวกแคลเซียมจากเปลือกหอย โปรตัสเซียม จากกระดูกสัตว์ป่น ฟอสฟอรัสจากยอด้ไม้และดอกไม้ หรือให้แร่ธาตุ ไวตามินสำเร็จรูป เช่น ไวตามินในบาร์ยาร์ดกรีท เป็นต้น

- 7.3. การผสมพันธุ์ ไม่ควรให้แม่ไก่อยู่ในเล้าเป็นฝูง เพราะจะทำให้ไก่จิกตีกัน ถ้าเป็นไปได้ควรให้อยู่เล้าละตัว หรือปล่อยให้อยู่อย่างอิสระในไร่ ในสวน ในท้องนา ฟอไก่ไม่ควรให้อยู่กับแม่ไก่ตลอดวัน เพราะมันจะผสมมากทำให้แม่ไก่โทรม
- 7.4. ต้องดูพ่อไก่อย่าให้มีเล็บคม ต้องหมั่นตัดให้สั้น เพราะมันจะตะกายหลัง ทำให้หลังมีบาดแผลได้ และควรตัดปลายจงอยปากพ่อไก่ออก อย่าให้แหลมคม เพราะจะจิกหัวแม่ไก่จนเกิดแผลเวลผสมพันธุ์ และถ้าพ่อเดือยยาวต้องตัดเดือยออกให้สั้น เพื่อป้องกันเดือยทิ่มหลังแม่ไก่ หรือทิ่มกันตัวเอง ทำให้ปล่อยน้ำเชื้อไม่สะดวก แม่ไก่จะรับน้ำเชื้อไม่เพียงพอ ซึ่งจะทำให้ไข่อาจตายโคมหรือเป็นไข่ขาวได้
- 7.5. เมื่อแม่ไก่ไข่ชุดที่สองออกมาหมดชุดแล้ว ให้เอาไข่ไปให้แม่ไก่อื่นหรือใช้เครื่องฟัก ไม่ควรให้แม่ไก่ฟักเอง เพราะในขณะนี้แม่ไก่จะกำลังเติบโตอีก ถ้าให้ฟักไข่ แม่ไก่จะเติบโตไม่เต็มที่ เมื่อไข่ออกหมดแล้วให้นำแม่ไก่ไปอาบน้ำ สระขน ให้สะอาด ส่าเหา ส่าไรที่ซุกซ่อนอยู่ในตัวไก่ให้หมด แล้วนำมาถ่ายส่าพยาธิ บำรุงด้วยอาหารโประยะไข่ เช่นเดียวกับไข่หมดชุดแรก ประมาณ 7 วันจนกระทั่งเห็นไก่แสดงอาการระยะไข่ คือ จะร้อง ก๊ากๆ หงอนแดง หน้าแดง กันขยาย เวลาเอามือแตะท้องจะนอน ก็ให้เขาไปปล่อยอยู่กับตัวผู้ หรือเอาไปให้ตัวผู้ทับ แม่ไก่จะไข่ภายใน 10 วันหลังไข่ชุดที่แล้ว
- 7.6. เมื่อแม่ไก่ไข่หมดชุด ก็ให้เลือกไข่ที่ไม่สมบูรณ์ออก เอาไข่ที่สมบูรณ์ไว้ให้แม่ไก่ฟักเอง ประมาณ 8-10 ฟอง ในขณะที่แม่ไก่ฟักไข่ ต้องเตรียมอาหาร และน้ำส่ายาบำรุง ตั้งไว้ให้กินตลอด ระวังอย่าให้ไก่อื่นๆ หรือนกกระจอก นมา หมู มาแย่งอาหารแม่ไก่กิน
- 7.7. ขณะแม่ไก่ฟัก ควรให้อยู่ในเล้ามืดปิด ปลอดภัย และสัตว์ร้ายต่างๆ มีข้าว มีน้ำ มีอาหารบำรุง อยู่ในเล้าที่ให้ไก่อื่นมาแย่งกินไม่ได้ แม่ไก่ส่วนมากจะลงมากินอาหารวันละ 1 - 2 ครั้ง เข้าประมาณ 10 โมง และบ่ายประมาณ 2 โมง อย่าปล่อยให้แม่ไก่ที่กำลังกกไข่ไปหาอาหารกินเอง และอย่าให้แม่ไก่ลงไปย่ำโคลนตม จะทำให้ไก่เลอะโคลนและทำให้ฟักไม่ออก
- 7.8. เมื่อแม่ไก่กกไข่ ได้ประมาณ 7 - 14 วัน ต้องทำการตรวจไข่ ถ้าไข่ฟองไหนเป็นไข่ขาวหรือตายโคมให้เขาออก ที่รองรังของแม่ไก่ฟักนั้น ให้เขาไปตะไคร้หอม ใบยาสูบ ใบยูคาลิปตัส รองกันรังไข่ แล้วใช้หญ้า หรือฟางข้าวรองทับอีกครั้ง จะไม่เกิดไรหรือป้องกันไรในรังไข่ หรือใช้ "เซฟวิน 85" นอกกระดาดขั้วรองไว้กันรังไข่ ไร เหา เห็บ จะหนีไปหมด
- 7.9. เมื่อแม่ไก่ฟักลูกเจี๊ยบออกมา แม่ไก่จะหวงลูกมาก ระวังอย่าให้แม่ไก่ตีกัน เพราะนอกจากแม่ไก่จะโทรมและบาดเจ็บแล้วอาจจะทำให้ลูกไก่โดนลูกหลงตายด้วย การทำให้แม่ไก่ไม่ตีกัน ให้หย่อมแพกัน นั้น ให้จับแม่ไก่ตัวที่ต้องการให้แพ้ ให้แยกจากลูกออกมา แล้วนำมาโยนใส่แม่ไก่ตัวที่ต้องการให้ชนะ แม่ไก่ตัวที่ชนะจะตีแม่ไก่ตัวที่โยนใส่ แม่ไก่ตัวที่ถูกโยนเข้าไป จะถูกตีและตกใจ ประกอบกับหวงลูกที่รองรออยู่

จะวิ่งหนีไปหาลูก และจะยอมแพ้ไม่สู้ตัวที่อยากให้ชนะ ซึ่งต้องทำซ้ำๆกัน 3-4 ครั้ง ให้แน่ใจว่าไม่ยอมสู้แล้วจึงพอ

7.10. เมื่อแม่ไก่เลี้ยงลูกได้พอสมควรแล้ว เช่น 7 วัน 14 วัน 20 วัน 30 วัน ตามแต่เราต้องการ ให้แยกลูกไก่ออกจากแม่ไก่ ให้ไปอยู่ไกลๆอีกที่หนึ่ง ที่ไม่ได้ยินเสียงกันหรือเห็นกัน เราต้องเลี้ยงดูลูกไก่เอง และนำแม่ไก่ไปบำรุงเพื่อให้ไข่

7.11. ต่อในช่วงนี้ควรให้แม่ไก่ฟักเอง 1 ครั้ง ใช้เครื่องฟักหรือแม่ไก่อื่น 1 ครั้ง สลับกันไป แม่ไก่จะได้สมบูรณ์ไม่ทุพโภชนาการ ไม่ควรให้แม่ไก่ไข่ติดๆกันโดยไม่พักไข่เกิน 2 ครั้ง เพราะจะทำให้แม่ไก่อ้วน ไข่ไม่แข็ง หรือถึงนิสัยฟักไข่ ซึ่งเมื่อต้องการให้ฟักก็มักจะทิ้งไข่ ไม่ยอมฟักไข่ ทำให้ไข่เสียหายได้

7.12. สรุปกิจประจำวัน

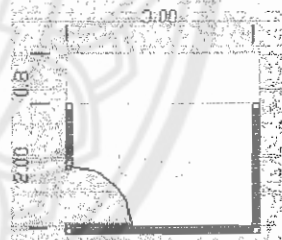
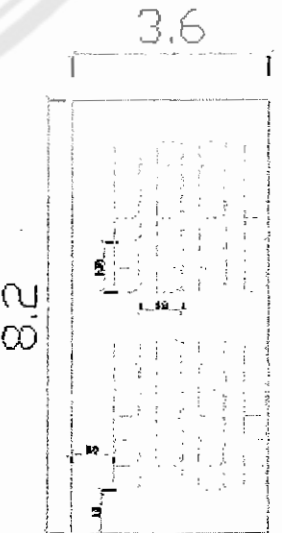
- จับแม่ไก่อาบน้ำยาอะไร เหา เ็บ บ่อยๆ
- ทำวัคซีนป้องกันโรคระบาดร้ายแรง ทุกๆ 3 เดือน
- จับตรวจสุขภาพดูบ่อยๆ เช่น ตีรูกันเพื่อป้องกันกันหนา
- ระวังอย่าให้แม่ไก่จิกตีกัน
- ให้อาหารแม่ไก่ให้ครบหมู่
- ควรปล่อยให้ม่มีอิสระบ้าง
- อย่าให้ไก่หนุ่มผสมขึ้น จะทำให้แม่ไก่โทรม
- ช่วงแม่ไก่ถ่ายไข่ ควรปล่อยให้ม่มีอิสระ ไข่จะได้ขึ้นออกมาไม่ถูกจิกชนอ่อน

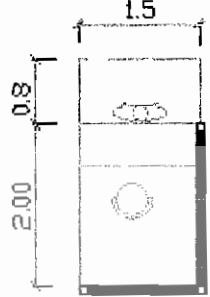
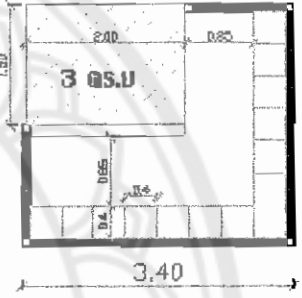
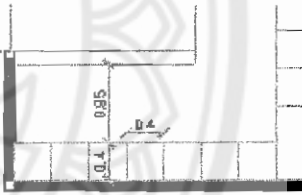
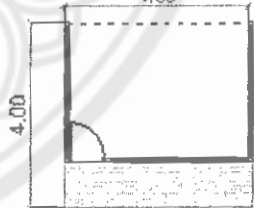
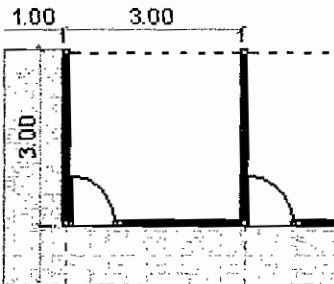
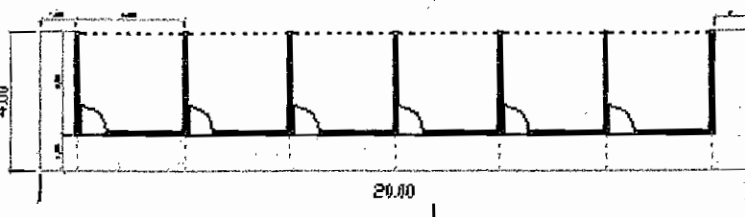

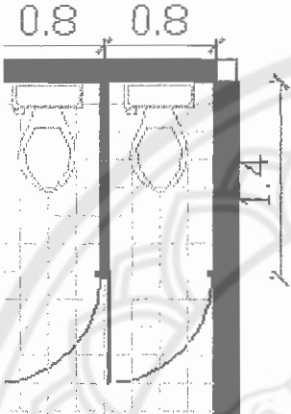
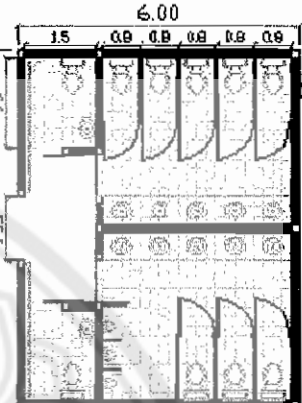
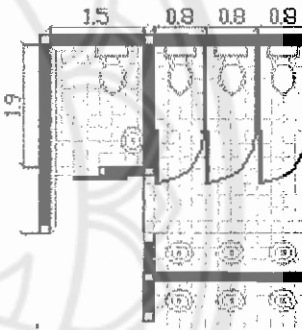
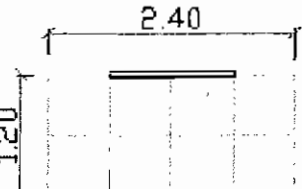
ภาคผนวก ง การคิดพื้นที่

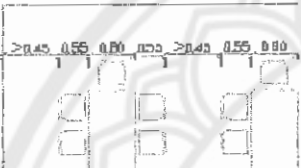
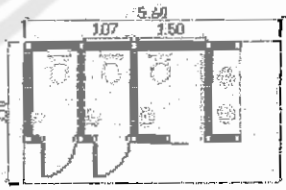
ภาคผนวก ง - 1 การคิดพื้นที่โครงการ

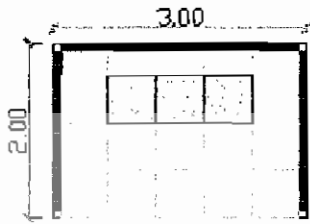
ภาคผนวก ง - 1 การคิดพื้นที่โครงการ

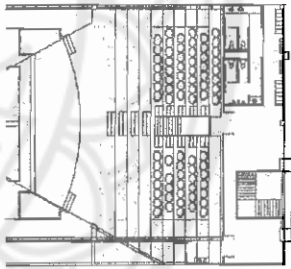
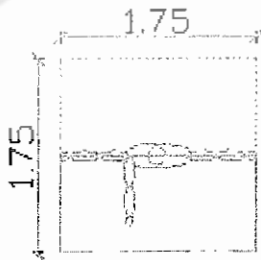
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
1. ส่วนบริการสาธารณะ (PUBLIC SERVICES)		
1.1 โถงทางเข้า (ENTRANCE HALL)		
โถงทางเข้าออก (ENTRANCE & EXITS)	คิดจากผู้ชมสูงสุด $350 \times 3 = 1,050$ คน ผู้ชมใช้เวลาในโถง 15 นาที/คน เวลาเปิดทำการ 7 ชั่วโมง 1 ชั่วโมงมีผู้เข้าชม $1,050 / 7 = 150$ คน เวลา 15 นาทีใช้ 38 คน 1 คนใช้พื้นที่ 0.68 ตร.ม ได้พื้นที่ $0.68 \times 38 = 25.84$ ทางสัญจรอีก 30 % = 7.752 รวม = 33.60 ตร.ม	นิคม มุสิกคามะ, วิชาการ พิพิธภัณฑ
ส่วนประชาสัมพันธ์ (INFORMATION AREA)	นักประชาสัมพันธ์ 2 คน ใช้พื้นที่ $2 \times 3 = 6$ ตร.ม พื้นที่ติดต่อ $3 \times 0.8 = 2.4$ รวม $6.0 + 2.4 = 8.4$ ตร.ม	
ที่พักคอยและพักผ่อน (GENERAL LOBBY)	ผู้ใหญ่มารอเด็ก 15 % $15 \% \times 1,050 = 158$ คน รถทัวร์ 2 คัน $50 \times 2 = 100$ คน เลือกตัวเลขที่มาก คือ 158 คน นั่งรอประมาณ 30 นาที พิพิธภัณฑเปิด 7 ชั่วโมง $(158 \times 2) / 7 = 46$ คน ใช้เก้าอี้ชุดละ 6 เป็น 48 คน ได้พื้นที่ประมาณ 29.52 ตร.ม	

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
ที่จำหน่ายบัตรผ่านประตู (TICKET BOOTH)	พนักงาน 1 คนใช้พื้นที่ 3 ตร.ม ที่เก็บบัตรใช้พื้นที่ 1.2 ตร.ม รวม 4.2 ตร.ม	
สำหรับฝากของ (DEPOSITARY)	ผู้ชมใช้เวลาชมงานจนหมดประมาณ 3 ชั่วโมง แบ่งผู้ชมออกได้เป็น 2 ผลัด ผลัดละ $1,050 / 2 = 525$ คน จำนวนผู้ใช้ประมาณ 10 % ของจำนวนผู้ชมทั้งหมด ได้ $0.1 \times 525 = 53$ คน ตู้ชั้นกัน 4 ช่อง ได้ 14 แถว 1 แถวใช้พื้นที่ 0.36 ตร.ม ใช้พื้นที่ตู้ $0.16 \times 14 = 5.04$ ตร.ม พนักงานรับฝากของ 1 คน ใช้ 3 ตร.ม รวมพื้นที่ประมาณ $3 \times 3.4 = 10.2$ ตร.ม	
ร้านของพิพิธภัณฑ์ (MUSEUM SHOP)	ร้านมีพื้นที่ $4 \times 3 = 16$ ตร.ม พื้นที่สัญจรหลังร้าน กว้าง 0.9	เทียบกับกรณีศึกษา
ร้านให้เช่าขาย (RETAIL SHOP)	จำนวน 6 ร้าน แต่ละร้านมีพื้นที่ 3×3 ตร.ม พื้นที่สัญจรหลังร้านโดยรอบ กว้าง 0.9 ม. $4 \times 20 = 80$ ตร.ม	เทียบกับกรณีศึกษา

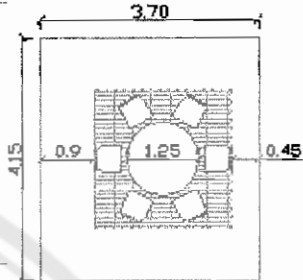
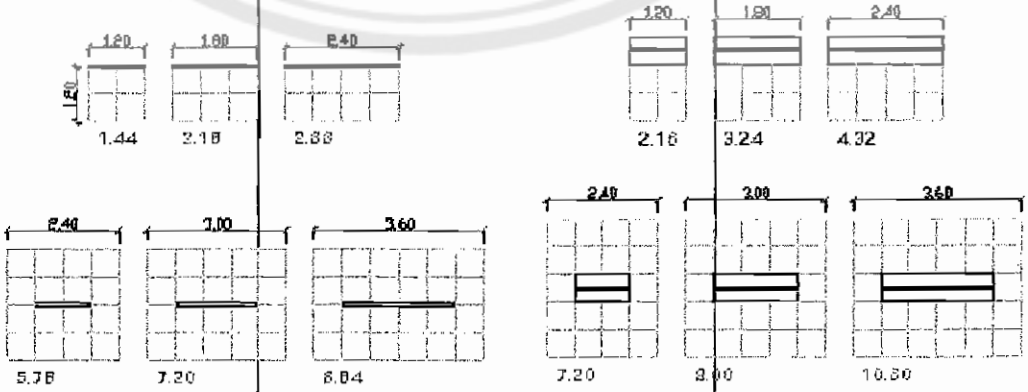
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
ห้องน้ำ – ห้องส้วม (TOILETS) 	ให้ 100 คน/ห้องน้ำชาย 1 ห้อง โถปัสสาวะ 1 โถ อ่างล้างหน้า 1 ชุด ห้องน้ำหญิง 2 ห้อง อ่างล้างหน้า 1 ชุด คิดจากผู้ชมพลัดละ 525 คน ได้ ห้องน้ำชาย 6 ห้อง โถปัสสาวะ 6 โถ อ่างล้างหน้า 6 ชุด ห้องน้ำหญิง 12 ห้อง โถปัสสาวะ อ่าง ล้างหน้า 6 ชุด ห้องน้ำคนพิการ ห้องละ 1 แบ่งห้องน้ำชายหญิงดังรูป เป็น 2 ชุดพื้นที่ ประมาณ $45 \times 2 = 90$ ตร.ม โดยห้องน้ำจะ แบ่งอยู่ใน ขงโถงและพื้นที่จัดแสดงงาน เฉพาะในโถงใช้ห้องน้ำ 45 ตร.ม	กฎหมายอาคาร Architect's data
โทรศัพท์สาธารณะ (PUBLIC TELEPHONE)	กำหนดให้ 1 เครื่อง / 200 คน คิดจากผู้ชมพลัดละ 525 คน รวมเจ้าหน้าที่อีก 107 คน ได้ $525 + 107 = 632$ คน คิดเป็นโทรศัพท์ 4 เครื่อง โทรศัพท์ปกติ $0.8 \times 3 = 2.4$ ตร.ม ล้างของผู้พิการ 1 เครื่อง 1.5 ตร.ม รวม 3.9 ตร.ม	มาตรฐานองค์การโทรศัพท์ แห่งประเทศไทย
แผ่นผังพิพิธภัณฑ์ (MUSEUM BOARD)	BOARD พิพิธภัณฑ์ เลือกลักษณะเล็ก ดูด้านเดียว สำหรับชมใช้พื้นที่ 2.88 ตร.ม	นิคม มุสิกมาะ ,วิชาการ พิพิธภัณฑ์

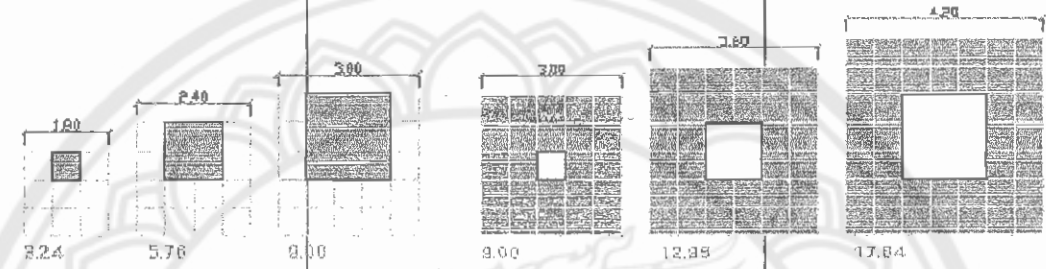
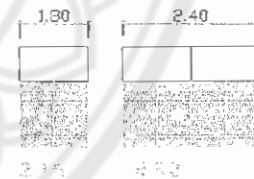
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
1.2 ห้องอาหาร (CAFETERIA) พื้นที่ส่วนรับประทานอาหาร พื้นที่ครัว	ผู้ชมแต่ละผลัด 525 คน และเจ้าหน้าที่โครงการ 107 คน ช่วงเวลาพักรับประทานอาหาร ผู้ชม 11.00 – 13.00 เป็น 2 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่โครงการ พักกลางวัน 1 ชั่วโมง เวลารับประทานอาหารคนละ 20 นาที ผู้ชมผลัดละ $525 / 6 = 88$ คน เจ้าหน้าที่โครงการ $107 / 3 = 36$ คน รวม 124 คน พื้นที่ส่วนรับประทานอาหาร $1.60 \times 124 = 198.4$ ตร.ม พื้นที่ครัว 30 % ของส่วนรับประทานอาหาร 60 ตร.ม	จาก TIME SAVOR
พื้นที่เคาน์เตอร์บริการ ส่วนพื้นที่ขนถ่ายสิ่งของ ห้องน้ำ - ห้องส้วม (TOILETS)	15 % ของพื้นที่ครัว 9 ตร.ม 30 % ของพื้นที่ครัว 18 ตร.ม คิดพื้นที่ห้องน้ำเหมือนพื้นที่ในห้องโถง รองรับผู้รับประทานอาหาร และคนครัว $124+2 = 126$ คน ดังนั้นจะได้ ห้องน้ำชาย 1 ห้องน้ำหญิง 1 ห้อง ห้องน้ำคนพิการ 1 ห้อง รวมเป็น 3 ห้อง ได้น้ำที่รวมประมาณ 18 ตร.ม	กฎหมายอาคาร Architect's data
1.3 ห้องเครื่อง (MECHAIC ROOM)		
ห้องควบคุม	20 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
ห้องเครื่องต่างๆ	500 ตร.ม	จากการวิเคราะห์ เทียบกรณีศึกษา

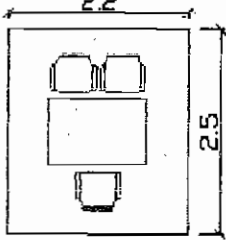
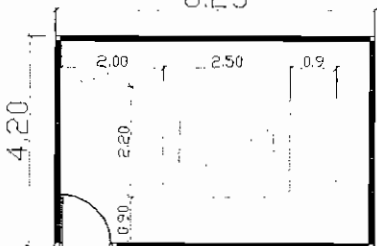
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
ห้องขยะ	อาคารสาธารณะ มีขยะเฉลี่ยประมาณ 25 ลิตร /คน/ วัน $(1,050 \times 0.25)/2 = 131.25$ ลิตร ปริมาตรขยะไม่จำเป็นต้องแยกห้องขยะ เน่าเสีย (WASTE ROOM) และ ขยะไม่เน่าเสีย (GARBAGE) ออกจากกัน เพียง รวบรวมใส่ไว้ในพื้นที่เดียวกัน คิดเป็นถัง ขยะเทศบาล ใส่ได้ถึงละ 0.5 ลบ.ม. คิด เป็น 3 ถัง ได้พื้นที่ 6 ตร.ม	
1.4 พื้นที่จอดรถ (PARKING)		
ผู้โดยสารทั่วไป (PUBLIC PARKING)		
รถโดยสารขนาดใหญ่	50 ที่นั่ง 2 คัน 100 คน เหลือ 425 คน 1 คันใช้พื้นที่ 96 ตร.ม/คัน พื้นที่จอดรถโดยสารประจำทาง 192 ตร.ม.	Architect's data อาคารกรณีศึกษา เทศบัญญัติอาคารจอดรถ ข้อมูลจากบริษัททัวร์
รถยนต์	(425) 20% = 85 คน เฉลี่ย 3 คน / 1 คัน ได้ 29 คัน ใช้พื้นที่ 25 ตร.ม / คัน พื้นที่จอดรถ 725 ตร.ม.	
รถจักรยานยนต์	(425) 50% = 212 คน เฉลี่ย 2 คน / 1 คัน ได้ 106 คัน ใช้พื้นที่ 4 ตร.ม. / คัน พื้นที่รถจักรยานยนต์ 424 ตร.ม.	
รถโดยสารประจำทาง	(425) 30% = 128 คน พื้นที่ในส่วนนี้ไม่นำมาคิดที่จอดรถ เพื่อความ สะดวกในการควบคุมความปลอดภัย รถ โดยสารประจำทางจอดภายนอกโครงการ แต่นำมาคิดที่จอดรถ จาก ปริมาณคน ที่ใช้ บริการ รถเมล์ออกทุก 15 นาที ยกเว้นพัก กลางวัน รวมใช้เวลา 6 ชั่วโมง ได้ 24 รอบ 128 / 24 ได้ 6 ที่นั่ง 7.2 ตร.ม	

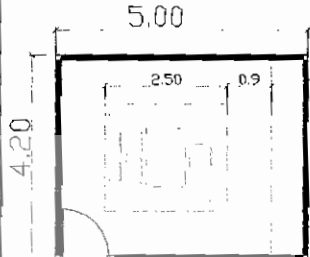
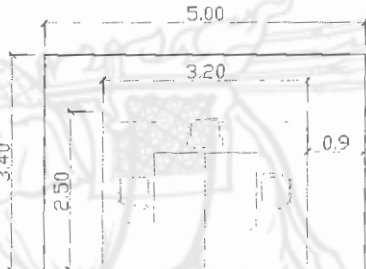
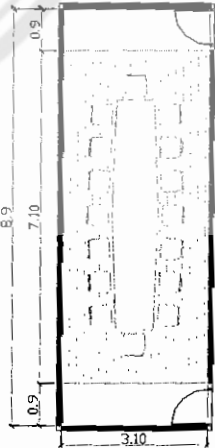
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
เจ้าหน้าที่ (PRIVATE PARKING)	เจ้าหน้าที่โครงการ 107 คน	เทศบัญญัติอาคารจอดรถ Architect's data
รถตู้พิพิธภัณฑ	20 ตร.ม. / คัน	
รถยนต์	ผู้บริหาร และหัวหน้าแผนกและรองทุกคน ใช้รถยนต์ ยกเว้นหัวหน้ายาม รวม 12 คน 25 ตร.ม. / คัน ได้ 300 ตร.ม.	
รถจักรยานยนต์	$107 - 12 = 95$ คน , $(95) 50\% = 48$ คัน 4 ตร.ม./คัน ได้ 192 ตร.ม.	
งานระบบ	รถ 10 ล้อ 140 ตร.ม. /คัน	
2. ส่วนบริการด้านการศึกษา (EDUCATIONAL SERVICES)		
2.1 ส่วนการแสดง (PERFORMANCE)		
พื้นที่นั่ง	จากสถิติผู้ชมเป็นคณะสูงสุด คน ผู้เข้าชมใช้เวลาในการชมมังคละ 15 นาที กำหนดให้มังคละแสดงทุกต้นชั่วโมง ดังนั้น มังคละจะแสดง ทั้งหมด 7 รอบ $1050/6 = 150$ คน พื้นที่ต่อหน่วยของห้องเรียนโดยปกติใช้ ระยะห่างน้อยสุด 0.82×0.5 เมตร แต่ การชมมังคละ มีความผ่อนคลายมากกว่า ใช้ พื้นที่ต่อหน่วย $1 \times 0.8 = 0.8$ ตร.ม กฎกระทรวงใช้ 0.9 ตร.ม เมื่อทางสัญจร ด้วย ได้ $0.9 \times 150 = 135$ ตร.ม	Architect's data
พื้นที่เวที	มังคละ 1 วงใช้อย่างน้อยสุด 5 คน กำหนดในโครงการใหม่ เพิ่ม 3 เท่า 1 คนทางแขนสุด รัศมี 1.75 ได้พื้นที่การแสดง $(5 \times 3) (1.75 \times 1.75) = 46$ ตร.ม พื้นที่ทางสัญจรอีก $30\% = 14$ ตร.ม รวมเป็น $46 + 14 = 60$ ตร.ม	
พื้นที่เตรียมการแสดง	นักแสดง 15 คน 20 ตร.ม.	เทียบกรณีศึกษา
ส่วนแต่งตัว	ใช้พื้นที่คนละ 0.68 ตร.ม. 10.2 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา

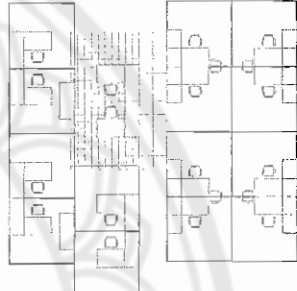
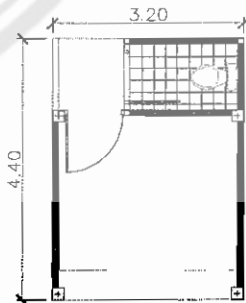
รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
ห้องโปรเจคเตอร์ และ ความคุมแสงเสียง โถงพัก (FORYER) ห้องน้ำ – ห้องส้วม	25 ตร.ม $1/6$ ของผู้เข้าชม $150/6 = 25$ คน พื้นที่ 0.64 ตร.ม./คน ได้ 16 ตร.ม. 32 ตร.ม ห้องน้ำส่วนที่เหลือใช้ในส่วนจัด แสดง	เทียบกรณีศึกษา นิคม มุสิกคามะ วิชาการ พิพิธภัณฑ แบ่งห้องน้ำจากโถงหลัก
ห้องเก็บของ	9.00 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
2.2 ห้องบรรยาย และประชุม ย่อย	พื้นที่ / คน ได้ 1.25 ตร.ม 20 คน ได้พื้นที่ 25 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
2.3 ห้องปฏิบัติการ	5 คน ใช้พื้นที่ทดลอง 9 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
2.4 ห้องสมุด (MUSEUM LIBRARY) ชั้นวางหนังสือ	ผู้เข้าชมในโครงการผลิตละ 525 คน และ เจ้าหน้าที่ 107 คน ผู้ใช้บริการห้องสมุดของพิพิธภัณฑคดีคิดเป็น 20% ของผู้เข้าชม จะมีผู้ชมมาใช้บริการ 105 คน และ เจ้าหน้าที่ 22 คน รวม 127 คน จะต้องมีหนังสือ 30 เล่ม/คน จะมี หนังสือทั้งหมด $3,810$ เล่ม ใน 5 ปีต้องมี หนังสือ $20,000$ เล่ม ห้องสมุดต้องมีหนังสือ $(20,000 + 3,810)/2 = 11,905$ เล่ม ตู้เก็บหนังสือขนาด $0.60 \times 2.00 \times 2.00$ เก็บหนังสือ $1,200$ เล่ม พื้นที่/ตู้ เป็น 2.8 ตร.ม จะต้องใช้ 10 ตู้ พื้นที่ตู้ 28 ตร.ม.	นิคม มุสิกคามะ , วิชาการ พิพิธภัณฑ มาตรฐานห้องสมุดไทย
ส่วนอ่านหนังสือ (READING AREA)	1 คนใช้พื้นที่อ่าน 1.5 ตร.ม. $1-3$ ชั่วโมง ดังนั้นจึงคิดเป็น 3 ผลัด ได้ผลัดละ 42 คน ได้พื้นที่อ่าน 63 ตร.ม. Terminal คั่นข้อสนเทศ 2.8 ตร.ม รวมเป็น 65.8 ตร.ม	Time saver

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
ส่วนเรียนพิเศษ	เรียนพิเศษกลุ่มเล็ก 5 คน รวมครูผู้สอน อีก 1 คน ใช้พื้นที่ ประมาณ 16 ตร.ม	Architect's data เทียบกรณีศึกษา
พื้นที่ทำงาน บรรณารักษ์	ส่วนทำงานบรรณารักษ์ 2 คน 12 ตร.ม. พื้นที่ทำงานเจ้าหน้าที่ห้องสมุด 15 ตร.ม. ส่วนซ่อมแซมหนังสือ 20 ตร.ม. เครื่องถ่ายเอกสาร 6 ตร.ม รวม 53 ตร.ม	
พื้นที่ทางเข้าออกและสัญจร	30% ของพื้นที่ทำงาน เรียน และส่วนอ่าน หนังสือได้ $30\% (65.8 + 16 + 53) = 40.50$ ตร.ม	
3. ส่วนการจัดแสดง (EXHIBITION HALLS)	เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่มีวัตถุจัด แสดงที่มีความน่าสนใจ อย่างโดดเด่น อยู่ แล้ว ดังนั้น จะใช้สื่อเทคโนโลยีสื่อให้น้อยที่สุด จึงเลือกใช้บางส่วนเท่านั้น	นิคม มุสิกมาะ, วิชาการ พิพิธภัณฑ์
Boards	Boards ด้านเดียวติดผนัง ใช้พื้นที่ 1.44 , 2.16 , 2.88 ตร.ม. Boards ขมสองด้าน ใช้พื้นที่ 5.76 , 7.20 , 6.64 , ตร.ม. Electronic Boards ด้านเดียวติดผนัง ใช้พื้นที่ 2.16 , 3.24 , 4.32 , ตร.ม. Electronic Boards ขมสองด้าน ใช้พื้นที่ 7.20 , 8.00 , 10.80 ตร.ม.	

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
Model	Computer 1 เครื่อง ใช้พื้นที่ 3.25 ตร.ม Model ด้านเดียวติดผนัง ใช้พื้นที่ 3.24 , 5.76, 9.00 ตร.ม. Model ขมสองด้าน ใช้พื้นที่ 7.20 , 12.96 , 17.64 , ตร.ม. 	
Diorama	ตู้ Diorama ยาว 1.20 , 1.80 และ 2.40 ใช้พื้นที่ในการชม Diorama เป็น 4.32 , 6.30 , 8.64 	
Equipment	VDO VISUAL 1 เครื่อง ใช้พื้นที่ 2.16 ตร.ม. 2 เครื่อง ใช้พื้นที่ 4.32 ตร.ม. แผ่นทดลองบังคับ ใช้พื้นที่ 4.32 ตร.ม. 	
4. ส่วนคลังพิพิธภัณฑ์ (MUSEUM STORAGE)		
4.1 ห้องคลังกลาง (CENTRAL STORAGE)		
ห้องเก็บอุปกรณ์	มีเนื้อที่เฉลี่ยประมาณ 25 % ของเนื้อที่ แสดงงาน 25 % (1,468) = 367 ตร.ม.	นิคม มุสิกมาะ ,วิชาการ พิพิธภัณฑ์
ห้องพักรวด	มีเนื้อที่เฉลี่ยประมาณ 20 % ของเนื้อที่ แสดงงาน 20 % (367) = 73.4 ตร.ม.	
4.2 ส่วนคลังค้นคว้า (STUDY COLLECTION)	25 % ของคลังกลาง 25 % (367+73.4) = 110 ตร.ม.	

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
5. ส่วนวิชาการ (CURATORIAL STAFF)		
ภัณฑารักษ์	4 คน 7 คน หมุนเวียนมาปฏิบัติงาน $4 \times 6 = 24$ ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา Architect's data
ห้องศึกษาค้นคว้าวิจัย	3 คน หมุนเวียนมาปฏิบัติงาน $3 \times 8 = 24$ ตร.ม	
ห้องน้ำ-ส้วม	ห้องน้ำขนาดเล็ก ชายหญิง รวม 16 ตร.ม	
6. ส่วนเทคนิค (TECHNICAL SECTION)		
6.1 ฝ่ายเทคนิค		
หัวหน้าฝ่ายเทคนิค	16 ตร.ม.	มาตรฐานอาคารราชการ เทียบกรณีศึกษา
ช่างออกแบบ	2 คน $2 \times 8 = 8$ ตร.ม.	
ช่างภาพ	1 คน 6 ตร.ม.	
ช่างซ่อมบำรุง	11 คน $11 \times 6 = 66$ ตร.ม.	Architect's data
มณฑนากร	มาตรฐานอาคารราชการต่ำสุด 6 ตร.ม ปฏิบัติงานและเก็บของ เพิ่มเป็น 8 ตร.ม	
ห้องน้ำ-ส้วม	ห้องน้ำขนาดเล็ก ชายหญิง รวม 16 ตร.ม	
6.2 ฝ่ายจัดแสดง		
ห้องรับวัตถุ	8 ตร.ม.	เทียบกรณีศึกษา
ห้องปฏิบัติการสวนรักษา	16 ตร.ม.	
ห้องถ่ายภาพ	16 ตร.ม.	
ห้องปฏิบัติงานช่าง	16 ตร.ม.	
ห้องวัสดุ	8 ตร.ม.	
ห้องเก็บวัตถุ	16 ตร.ม.	
7. ส่วนงานฝ่ายบริการ และธุรการ (ADMINISTRATIVE OFFICE)		
7.1 ฝ่ายบริหาร		
ผู้อำนวยการ 	ผู้อำนวยการ 1 คน 24 ตร.ม. 6.25 	เทียบกรณีศึกษา Architect's Data

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
รองผู้อำนวยการ	1 คน 21 ตร.ม	
ผู้จัดการทั่วไป	1 คน 21 ตร.ม	
เลขานุการ	2คน รวมทางสัญจรโดยรอบ= 17 ตร.ม.	Architect's Data
ส่วนรับรอง	ผู้อำนวยการ และรอง 2 คน กับแขก ใช้ชุดรับแขกที่มีที่นั่งแบบยาวสำหรับนอนพักได้รวม 10 ตร.ม. 	Architect's Data
ห้องประชุม	ผู้ใช้ บุคลากรระดับผู้บริหาร และวิทยากร รวม 15 คน ใช้พื้นที่นั่งประชุม $7.10 \times 3.10 = 22.01$ ตร.ม รวม พื้นที่บรรยายด้านหน้าและพื้นที่ เตรียมเสิร์ฟด้านหลังและทางสัญจรอีก 35% เป็น $22 + 7.7 = 30$ ตร.ม	
ห้องน้ำ - ส้วม	ชุดเดียวกับร้านอาหารประมาณ 16 ตร.ม	กฎหมายอาคาร Architect's data

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
7.2 ฝ่ายธุรการ		
หัวหน้าฝ่ายธุรการ	คิดเหมือนส่วนเลขฯ 1 คนเพิ่มพื้นที่ตู้ เป็น 12 ตร.ม	มาตรฐานอาคารราชการ
เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการ สารบรรณ	1 คน 8 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา Architect's Data
เจ้าหน้าที่การเงิน-บุคคล	1 คน 8 ตร.ม	ไปตามลายกระเบื้อง
เจ้าหน้าที่ฝ่ายสถิติ	8 ตร.ม	1 คน / 8.12 ตร.ม
เจ้าหน้าที่ฝ่ายสถานที่	8 ตร.ม	
เจ้าหน้าที่บัญชี	2 คน 2(8) = 16 ตร.ม	
7.3 ฝ่ายทะเบียน		
นายทะเบียน	12 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
เสมียน	3 คน (3)8 = 24 ตร.ม	
ห้องพัสดุ	เจ้าหน้าที่พัสดุ 1 คน และ เจ้าหน้าที่จัดซื้อ 1 คน 10 ตร.ม	Architect's data
ห้องเก็บเอกสาร	6 ตร.ม	
ส่วนแกะและบรรจุหีบห่อ	10 ตร.ม	
ฐานรับของและหีบห่อ	10 ตร.ม	
ห้องเก็บของ	6 ตร.ม	
ห้องน้ำ - ส้วม	16 ตร.ม	
7.4 ฝ่ายรักษาความปลอดภัย		
ห้องเจ้าหน้าที่รักษาการณ์	12.8 ตร.ม มีประตูทางเข้า 2 ที่ $12.8 \times 2 = 25.6$ ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
ห้องกุญแจ	4 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
ห้องยาม-โทรทัศน์วงจรปิด	24 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา

รายการพื้นที่ใช้สอย	การคิดพื้นที่	อ้างอิง
7.5 ฝ่ายบริการทั่วไป		
ห้องเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว	16 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
ห้องพักคนงานแม่บ้าน	โดยทั่วไป 6 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
คนสวน	เก็บอุปกรณ์ทำสวน 4 ตร.ม	เทียบกรณีศึกษา
ห้องน้ำ-ส้วม	ประมาณ 16 ตร.ม	Architect's data

ภาคผนวก ง - 2 มาตรฐานอาคารราชการ

	ตารางเมตร/คน
รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง และปลัดทบวง (รวมห้องน้ำ-ส้วม)	40
รองปลัดกระทรวง และรองปลัดทบวง (รวมห้องน้ำ-ส้วม)	30
ผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง	16
ตำแหน่งอื่นๆ ที่ไม่ต่ำกว่าข้าราชการระดับ 6	12
ผู้ปฏิบัติงาน ข้าราชการ และพนักงาน	4.5
ผู้ปฏิบัติวิชาชีพ	6
ห้องประชุมตามจำนวนผู้เข้าประชุม	2
เนื้อที่พกรอ	1
ห้องน้ำส้วม	0.5
โดยมีโถส้วม 1 โถ บัสสาวะ 1 ที่ อ่างล้างมือ 1 อ่าง / 25 คน	
เนื้อที่เก็บพัสดุ หรือเพื่อการอื่น	พิจารณาตามความจำเป็น
ส่วนบริการทางเดินเชื่อม ห้องโถง และบันได	1/8 ของผลรวมเนื้อที่ข้างบน

ภาคผนวก จ กฎหมาย และเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก จ - 1 การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม

มาตรา 81 ให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการประกอบกิจการประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การขายสินค้าที่ใช้การส่งออก หรือการให้บริการ ดังต่อไปนี้

(ก) การขายพืชผลทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็น ลำต้น กิ่ง ใบ เปลือก หน่อ ราก เหง้า ดอก หัว ผัก เมล็ด หรือส่วนอื่น ๆ ของพืช และวัตถุพลอยได้จากพืช ทั้งนี้ ที่อยู่ในสภาพสด หรือรักษา สภาพไว้เพื่อมิให้เสียหายเป็นการชั่วคราวในระหว่างขนส่งด้วยการแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง หรือด้วยการจัดทำหรือปรุง แต่งโดยวิธีการอื่น หรือรักษาสภาพไว้เพื่อมิให้เสียหายเพื่อการขายปลีกหรือขายส่งด้วยวิธีการแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง ทำให้แห้ง บด ทำให้เป็นชิ้นหรือด้วยวิธีอื่น ข้าวสารหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการสีข้าว แต่ไม่รวมถึงไม้ซุง ฝืน หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเลื่อยไม้ หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่บรรจุกระป๋อง ภาชนะหรือหีบห่อที่ทำเป็นอุตสาหกรรม ตามลักษณะ และเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

(ข) การขายสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต และในกรณีสัตว์ไม่มีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเนื้อ ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ ไข่ นํ้านม และวัตถุพลอยได้จากสัตว์ทั้งนี้ ที่อยู่ในสภาพสดหรือรักษาสภาพไว้เพื่อมิให้เสียหายเป็นการชั่วคราวในระหว่างขนส่งด้วยการแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง หรือด้วยการจัดทำหรือปรุงแต่งโดยวิธีการอื่น หรือรักษาสภาพไว้เพื่อมิให้เสียหายเพื่อการขายปลีกหรือขายส่งด้วยวิธีการแช่เย็น แช่เย็นจนแข็ง ทำให้แห้ง บด ทำให้เป็นชิ้น หรือด้วยวิธีอื่น แต่ไม่รวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารที่บรรจุกระป๋อง ภาชนะ หรือหีบห่อ ที่ทำเป็นอุตสาหกรรม ตามลักษณะและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด

(ค) การขายปุ๋ย

(ง) การขายปลาบิ่น อาหารสัตว์

(จ) การขายยาหรือเคมีภัณฑ์ที่ใช้สำหรับพืชหรือสัตว์ เพื่อบำรุงรักษา ป้องกัน ทำลายหรือจำกัดศัตรู หรือโรคของพืชและสัตว์

(ฉ) การขายหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือตำราเรียน

(ช) การให้บริการการศึกษาของสถานศึกษาของทางราชการสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หรือโรงเรียนเอกชนตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน

(ซ) การให้บริการที่เป็นงานทางศิลปะและวัฒนธรรมในสาขาและลักษณะการประกอบกิจการที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี

(ฎ) การให้บริการวิจัย หรือการให้บริการทางวิชาการ ทั้งนี้ ในสาขาและลักษณะการประกอบกิจการที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี

(ฏ) การให้บริการห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์

(ฑ) การให้บริการแข่งกีฬาสมัครเล่น

(ฒ) การให้บริการของนักแสดงสาธารณะ ทั้งนี้ เฉพาะบริการในสาขาและลักษณะทางการประกอบกิจการตามที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติรัฐมนตรี

(ด) การให้บริการเช่าอสังหาริมทรัพย์

(๑) การขายสินค้าหรือการให้บริการเพื่อประโยชน์แก่ศาสนาหรือการสาธารณกุศลภายในประเทศ ซึ่งไม่นำผลกำไรไปจ่ายในทางอื่น

ประกาศอธิบดีกรมสรรพากร
เกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่ม (ฉบับที่ 11)

เรื่อง กำหนดสาขา และลักษณะการประกอบกิจการให้บริการที่เป็นงานทางศิลปะและวัฒนธรรม
ตามมาตรา 81 (1) (ข) แห่งประมวลรัษฎากร

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 81 (1) (ข) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2534 อธิบดีกรมสรรพากรโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกำหนดสาขา และลักษณะการประกอบกิจการให้บริการที่เป็นงานทางศิลปะและวัฒนธรรม ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 การให้บริการที่เป็นงานทางศิลปะและวัฒนธรรมในสาขานาฏศิลป์และสาขาดูริยางคศิลป์และคีตศิลป์ คำว่า "สาขานาฏศิลป์" หมายความว่า การแสดงศิลปะการร่ายรำประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การแสดงพื้นเมือง ละคร ระบำ และโขน

คำว่า "สาขาดูริยางคศิลป์และคีตศิลป์" หมายความว่า เฉพาะการแสดงดนตรีไทย หรือการขับร้องเพลงไทยประกอบเครื่องดนตรีไทย

ข้อ 2 การให้บริการตามข้อ 1 ผู้ประกอบการจะต้องมิได้เรียกเก็บค่าบริการโดยตรงจากผู้ชมหรือผู้ฟัง แต่ไม่รวมถึงการให้บริการโดยกระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนท้องถิ่น

ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2535 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2534

บัณฑิต บุญยะปานะ

อธิบดีกรมสรรพากร

(ร.จ. เล่ม 109 ตอนที่ 68 วันที่ 25 พฤษภาคม 2535)

พิพิธภัณฑ์เจ้าท้าว มีส่วนเข้าข่ายได้รับการยกเว้นภาษีเนื่องจากกิจกรรมต่างๆ จึงควรออกแบบโครงการให้สอดคล้องกับกฎหมายข้างต้น เพื่อลดภาระภาษี โดยจัดกิจกรรมเพิ่มเติม ดังนี้

1. การเลี้ยงและเพาะพันธุ์นุรักษ์พันธุ์ไก่ไก่นนเรศวร (เหลืองหางขาว) เพื่อ จำหน่ายโดยไม่นำมาชนเป็นกีฬา
2. ในหมวดการจัดแสดง "มังคละ" กำหนดให้แยกออกมาเป็นวงดนตรีต้อนรับผู้มาเยือน ผู้แสดงเป็นได้ทั้งชาวบ้านที่เล่นมังคละอาชีพ และเด็กมัธยมที่เรียน วิชาเลือก "มังคละ" (ในปัจจุบัน ได้เริ่มมีการบรรจุในหลักสูตรวิชาเลือก ของโรงเรียนระดับมัธยมบางแห่งในจังหวัดพิษณุโลก ตามแนวทางนโยบายปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาล ผูกเชื่อมนอกเวลาเรียนปกติ เช่นเดียวกับ วงดุริยางค์สากลของโรงเรียน)

3. นวดแผนไทย โดย พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวีจะเป็นผู้นำ ด้านการบำบัดด้วยอุปกรณ์นวดด้วยตนเอง ชนิดต่างๆ โดยเมื่อโครงการเสร็จสมบูรณ์แล้ว อุปกรณ์พื้นบ้านเหล่านี้ต้องมีทีมงานในการออกแบบพัฒนา เพื่อทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ บนพื้นฐานภูมิปัญญาไทย ดั้งเดิม

ภาคผนวก จ - 2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ โรงงาน

ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม

ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2513)

ออกตามความในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512

เรื่อง หน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ออกประกาศกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้ผู้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงานทุกประเภท หรือชนิดมีหน้าที่ทำการไว้ดังต่อไปนี้

หมวด 1

การรักษาโรงงานและเครื่องจักร

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน(1) แห่งมาตรา 39

ข้อ 1 ต้องจัดให้มีการตรวจสภาพอาคารโรงงานและเครื่องจักรเป็นประจำ และต้องบำรุงรักษาหรือซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง และปลอดภัยเหมาะแก่การใช้เช่นเดียวกับสภาพที่ได้รับอนุญาตไว้

ข้อ 2 ต้องรักษาทางเดินและพื้นที่ปฏิบัติงานให้สะอาด เรียบสม่ำเสมอ ไม่ลื่น และแห้ง เว้นแต่บริเวณที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้

ข้อ 3 ต้องรักษาราวกั้น บันได และพื้นที่หรือทางเดินที่อยู่สูงจากระดับพื้นโรงงานตั้งแต่ 1.850 เมตร ขึ้นไปให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงอยู่เสมอ

ข้อ 4 ต้องเก็บและจัดวางวัตถุหรือสิ่งต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่แกว่งกีดขวางทางเดินหรือการปฏิบัติงาน อันอาจจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้

ข้อ 5 ต้องดูแลรักษาทางออกและบันไดฉุกเฉินให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะหลบหนีภัยออกไปได้ ทันทีทั้งที่ เมื่อมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น

หมวด 2

ทางออกฉุกเฉินในโรงงาน

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (2) แห่งมาตรา 39

ข้อ 6 ทางออกฉุกเฉินต้องมีขนาดกว้างไม่น้อยกว่า 110 เซนติเมตร แต่ถ้ามีผู้ที่จะต้องออกตามทางนี้มากกว่า 50 คน ก็ให้ดูแลให้กว้างเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนไม่น้อยกว่า 2 เซนติเมตร ต่อ 1 คน

ข้อ 7 ต้องดูแลรักษาให้ประตูทางออกฉุกเฉินอยู่ในสภาพที่คนงานจะเปิดผลักออกได้โดยง่ายตลอดเวลาที่มีการปฏิบัติงาน

ข้อ 8 ต้องดูแลรักษาให้มีแสงสว่างให้เพียงพอและไม่ให้มีสิ่งกีดขวางที่ทางออกหรือบันไดฉุกเฉิน หรือทางซึ่งจะมีผู้ใช้ในการออกฉุกเฉิน

ข้อ 9 ทางออกฉุกเฉินของโรงงานที่มีคนปฏิบัติงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไปต้องจัดให้มีระบบแสงสว่างทดแทนในระบบไฟฟ้าประจำ ซึ่งให้แสงสว่างอยู่เสีย ทั้งนี้ ในขนาดและจำนวนที่เพียงพอแก่การออกฉุกเฉิน

ข้อ 10 ทางออกหรือบันไดฉุกเฉินที่มีได้ใช้เป็นทางเดินประจำ ต้องจัดและดูแลรักษาให้มีป้าย หรือเครื่องหมายที่เห็นได้ชัดเจน ให้คนงานทราบว่าเป็นทางออกหรือบันไดฉุกเฉินอยู่ตลอดเวลา

หมวด 3

สัญญาณแจ้งเหตุอันตราย

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (3) แห่งมาตรา 39

ข้อ 11 โรงงานที่มีก๊าซอันตรายจะเป็นอันตรายต่อบุคคล หรือโรงงานที่มีวัสดุไวไฟ ที่มีคนปฏิบัติงานตั้งแต่ 50 คนขึ้นไป หรือเป็นโรงงานที่มีวัสดุอันตรายติดไฟได้ง่าย ที่มีคนปฏิบัติงานตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป ต้องจัดให้มีเครื่องสัญญาณแจ้งเหตุอันตราย ซึ่งให้สัญญาณได้ชัดเจน และพอเพียงที่จะเตือนให้คนที่อยู่ในเขตอันตรายออกจากเขตอันตรายโดยท่วงที และแจ้งให้ผู้ที่มิหน้าทีรับชำระรับเหตุอันตรายได้โดยเร็ว

ข้อ 12 ต้องจัดให้มีสัญญาณแจ้งเหตุอันตราย ณ ที่ต่างกันอย่างน้อย 2 แห่ง ให้สัญญาณแจ้งเหตุอันตรายอยู่ในที่ปลอดภัยจากอันตราย อันอาจเกิดขึ้นได้ตามข้อข้างต้น และอยู่ในตำแหน่งที่คนจะเข้าไป ใช้เครื่องสัญญาณแจ้งเหตุอันตรายได้โดยสะดวกและรวดเร็ว

ข้อ 13 เครื่องให้สัญญาณแจ้งเหตุอันตรายตามข้อข้างต้น ต้องเป็นชนิดที่ให้สัญญาณโดยไม่ต้องอาศัยพลังงานจากระบบส่องสว่าง และที่ใช้กับเครื่องจักร

หมวด 4

เครื่องดับเพลิงหรือสิ่งอื่นที่ใช้ในการดับเพลิงและการป้องกันอัคคีภัย

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (4) แห่งมาตรา 39

ข้อ 14 การประกอบกิจการโรงงานอันอาจก่อให้เกิดอัคคีภัยได้ อาคารโรงงาน หรือโรงเก็บที่สร้างด้วยวัสดุอาจติดไฟได้ การเก็บวัสดุที่อาจติดไฟได้ต้องมีเครื่องดับเพลิงที่เหมาะสม ตามสภาพ ขนาด และลักษณะของโรงงานนั้นๆ ประจำไว้ในที่ต่างๆ กัน ในบริเวณโรงงานให้หยิบใช้ได้สะดวก ทั้งนี้ต้องไม่น้อยกว่า 1 เครื่องต่อพื้นที่ 100 ตารางเมตร เฉพาะของ 100 ตารางเมตร ให้นับเป็น 100 ตารางเมตร

ข้อ 15 เครื่องดับเพลิง 1 เครื่อง หมายความว่า เครื่องดับเพลิงหรือสิ่งอื่นที่ใช้ในการดับเพลิง ดังต่อไปนี้

- (1) เครื่องดับเพลิงชนิดกรด โซดา หรือชนิดฉีดน้ำด้วยก๊าซ ขนาดบรรจุไม่น้อยกว่า 10 ลิตร
- (2) เครื่องดับเพลิงชนิดฟองก๊าซ ขนาดบรรจุไม่น้อยกว่า 10 ลิตร
- (3) เครื่องดับเพลิงชนิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ขนาดบรรจุไม่น้อยกว่า 5 กิโลกรัม
- (4) เครื่องดับเพลิงชนิดผลเคมีแห้ง ขนาดบรรจุไม่น้อยกว่า 5 กิโลกรัม

ข้อ 16 เครื่องดับเพลิงเคมีต้องเป็นชนิดที่เหมาะสมกับชนิดของไฟที่อาจเกิดขึ้นดังนี้

- (1) ชนิดกรด - โซดา หรือฉีดน้ำด้วยก๊าซ ใช้ดับไฟธรรมดา เช่น ไฟที่เกิดจากไม้ กระดาษ ผ้า ห้าม ใช้กับไฟที่เกิดจากอุปกรณ์ไฟฟ้า น้ำมันต่างๆ อัลกอฮอล์ หรือคัลเซียมคาร์ไบด์

- (2) ชนิดฟองก๊าซ ใช้ดับไฟธรรมดา และไฟที่เกิดจากน้ำมันต่างๆ อัลกอฮอล์ หรืออะซีโตน ห้ามใช้กับไฟที่เกิดจากอุปกรณ์ไฟฟ้า หรือคัลเซียมคาร์ไบด์
- (3) ชนิดคาร์บอนไดออกไซด์ ใช้กับไฟทุกชนิด ซึ่งไม่ได้เกิดในที่ที่มีลมแรงหรือโล่ง
- (4) ชนิดผลเคมีแห้งใช้ดับไฟได้ทุกชนิด

ข้อ 17 เครื่องดับเพลิงต้องอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดี และต้องจัดให้มีการบันทึก การติดตั้ง การเติม หรือการเปลี่ยนเคมีภัณฑ์ กับ การตรวจสอบตามความจำเป็น และตามข้อแนะนำของผู้ผลิต แต่การตรวจสอบนั้นกระทำไม่น้อยกว่า 6 เดือนต่อหนึ่งครั้ง

ข้อ 18 ต้องจัดให้มีการฝึกซ้อมคนงานให้รู้จักวิธีใช้เครื่องดับเพลิง และทราบวิธีปฏิบัติเมื่อเกิดอัคคีภัย

หมวด 5

การกำจัดสิ่งปฏิกูล การระบายน้ำทิ้ง และการระบายอากาศ

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (6) มาตรา 39

ข้อ 19 ต้องรักษารองานให้สะอาดปราศจากสิ่งปฏิกูลอยู่เสมอ และจัดให้มีที่รองรับหรือกำจัดสิ่งปฏิกูลตามความจำเป็นและเหมาะสม

ข้อ 20 ต้องแยกเก็บสิ่งปฏิกูลหรือวัสดุที่ไม่ใช้แล้ว ซึ่งมีวัตถุมีพิษปนอยู่ด้วย หรือลึกลับ ฝ้าย หรือเศษผ้าที่เปื้อนวัตถุไวไฟ ไว้ในที่รองรับต่างหากที่เหมาะสม และมีฝาปิดมิดชิด และต้องจัดให้มีการกำจัดสิ่งดังกล่าวโดยเฉพาะด้วยวิธีการที่ปลอดภัยและไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ

ข้อ 21 ต้องดูแลระบบระบายน้ำทิ้งให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ

ข้อ 22 ห้ามมิให้ระบายน้ำทิ้งออกจากโรงงาน เว้นแต่ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างให้มีลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) ค่าของความเป็นกรด ต่าง (PH value) ระหว่าง 5-9
- (2) ค่าของเปอร์มันกานेट (Permanganate value) ไม่มากกว่า 60 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (3) สารที่ละลายได้ (Dissolved solids) รวมกันไม่มากกว่า 2,000 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (4) ซัลไฟด์คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S) ไม่มากกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (5) ไสยาไนต์ (Cyanide) คิดเทียบเป็นไฮโดรเจนไซยาไนต์ (HCN) ไม่มากกว่า 0.2 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (6) สังกะสี โคโรเมียม อาร์เซนิก เงิน ทองแดง ปปรอท แคดเมียม บารีอัม เซเลเนียม ตะกั่ว นิเกิล รวมกันหรือแต่ละอย่างไม่มากกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (7) น้ำมันทาร์ (Tar) ไม่มีเลย
- (8) น้ำมันและไขมัน (Oil & Grease) ไม่มีเลย
- (9) ฟอรัลดีไฮด์ (Formaldehyde) ไม่มากกว่า 1 มิลลิกรัมต่อลิตร
- (10) ฟีนอล หรือ ครีโซลส์ (Phenols & Cresols) ไม่มากกว่า 1 มิลลิกรัม/ลิตร
- (11) คลอรีนอิสระ (Free chlorine) ไม่มากกว่า 1 มิลลิกรัม / ลิตร
- (12) ยารฆ่าแมลง (Insecticide) สารกัมมันตรังสี ไม่มีเลย
- (13) ถ้าอัตราส่วนผสมระหว่างน้ำทิ้งกับน้ำในลำน้ำสาธารณะอยู่ระหว่าง 1 ต่อ 8 ถึง 1 ต่อ 150 สารที่ลอยเจือปนอยู่ต้องไม่มากกว่า 30 ส่วนใน 1,000,000 ส่วน

ถ้าอัตราส่วนผลระหว่างน้ำทิ้งกับน้ำในลำน้ำสาธารณะอยู่ระหว่าง 1 ต่อ 151 ถึง 1 ต่อ 300 สารที่ละลายเจือปนอยู่ต้องไม่มากกว่า 60 ส่วนใน 1,000,000 ส่วน

ถ้าอัตราส่วนผลระหว่างน้ำทิ้งกับน้ำในลำน้ำสาธารณะอยู่ระหว่าง 1 ต่อ 301 ถึง 1 ต่อ 500 สารที่ละลายเจือปนอยู่ต้องไม่มากกว่า 150 ส่วนใน 1,000,000 ส่วน

(14) ค่าของ บี.โอ.ดี. (5 วัน) ที่อุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส ไม่มากกว่า 20 มิลลิกรัมต่อลิตร หรืออาจแตกต่างจากที่กำหนดไว้ได้แล้วแต่ภูมิประเทศหรือลักษณะการระบายน้ำที่พนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่มากกว่า 60 มิลลิกรัมต่อลิตร (บี.โอ.ดี. หรือ B.O.D. ย่อมาจาก Biochemical oxygen Demand)

(15) อุณหภูมิของน้ำทิ้งที่จะระบายลงสู่ลำน้ำสาธารณะไม่มากกว่า 40 องศาเซลเซียส

(16) สีหรือกลิ่นของน้ำทิ้งเมื่อระบายลงสู่ลำน้ำสาธารณะแล้วไม่เป็นที่พึงรังเกียจ

ข้อ 23 ในกรณีที่ระบายน้ำทิ้งจากโรงงานลงในทะเลหรือสู่ท่อสาธารณะโดยตรง ให้เป็นไปตามที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะเห็นสมควร

ข้อ 24 ต้องจัดให้มีการระบายอากาศที่เหมาะสม โดยให้มีพื้นที่ประตู หน้าต่าง และช่องลมรวมกัน โดยไม่นับที่ติดต่อกันระหว่างห้องไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ส่วน ของพื้นที่ของห้องในเวลาปฏิบัติงาน หรือมีการระบายอากาศไม่น้อยกว่า 0.5 ลูกบาศก์เมตร ต่อเวลาที่ต่อคนงาน 1 คน ทั้งนี้ สำหรับโรงงานโดยทั่วไปที่ไม่มีการเก็บหรือการใช้วัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรืออาจเป็นฝุ่นละออง

ข้อ 25 ในการปฏิบัติงานเป็นครั้งคราวในที่อับ ซึ่งอากาศไม่ถ่ายเท ต้องใช้เครื่องช่วยในการหายใจ หรือเครื่องระบายอากาศที่ดีช่วยในการปฏิบัติงานของคนงานและอย่างน้อยต้องมีคนหนึ่งประจำอยู่ปากทางเข้าออกที่อับ สำหรับคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา

หมวด 6

แสงสว่างในที่ทำงาน

ออกโดยอำนาจตามความใน (7) แห่งมาตรา 39

ข้อ 26 ต้องจัดให้มีแสงสว่างให้เพียงพอแก่การทำงานให้ทั่วถึง สามารถมองเห็นสิ่งกีดขวางและส่วนที่อาจเกิดอันตรายจากการเคลื่อนไหวของเครื่องจักรหรืออันตรายจากไฟฟ้า ตลอดจนบันไดขึ้นลง และ ทางออก ในเวลาเมื่อเหตุฉุกเฉินโดยชัดเจน

ข้อ 27 ต้องป้องกันมิให้มีแสงตรงหรือแสงสะท้อนส่องเข้าตาในการปฏิบัติงาน

ข้อ 28 ต้องจัดให้มีแสงสว่างในการทำงาน ณ ที่ปฏิบัติงานตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) ลาน ถนน และทางเดินนอกอาคารโรงงาน ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 20 ลักซ์ (Lux) หรือ 2 ฟุต - แคนเดิล (Foot Candle)
- (2) บริเวณที่การปฏิบัติงานไม่ต้องการความละเอียด เช่น การขนย้ายวัสดุการคัดเลือกวัสดุอย่างหยาบๆ การบดดิน หิน หรือวัสดุที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและบริเวณทางเดินในอาคารโรงงาน ระเบียง บันได ห้องเก็บของโดยทั่วไป ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 50 ลักซ์

- (3) บริเวณที่การปฏิบัติงานต้องการความละเอียดเล็กน้อย เช่น การผลิตผลิตภัณฑ์เหล็ก หรือ เหล็กกล้าสำเร็จ การประกอบชิ้นงานอย่างหยาบๆ การสีข้าว การสาธิตฝ้าย หรือการปฏิบัติงานขั้นแรก ในกระบวนการอุตสาหกรรมต่างๆ และบริเวณห้องเครื่อง ห้องหมอน้ำ ลิฟต์ ห้องบรรจุหีบห่อ ห้องเก็บวัสดุ หรือผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเล็กๆ ห้องผลิตเครื่องแต่งกาย ห้องน้ำและห้องส้วม ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 100 ลักซ์
- (4) บริเวณที่การปฏิบัติงานต้องการความละเอียดปานกลาง เช่น การประกอบชิ้นงานที่มีความละเอียดปานกลาง การกลึงหรือแต่งโลหะอย่างหยาบๆ การตรวจพินิจอย่างหยาบๆ การเย็บผ้า หรือหนังที่มีสีอ่อน การบรรจุอาหารกระป๋อง การไล่น้ำ การทำไม้แผ่นบาง (Veneering) ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 200 ลักซ์
- (5) บริเวณที่การปฏิบัติงานต้องการความละเอียดมาก เช่น การกลึงหรือกัดแต่งโลหะที่ต้องการความละเอียดปานกลาง การตรวจพินิจหรือทดสอบที่ต้องการความละเอียดปานกลาง การตกแต่งผิวหนังสัตว์ การทอผ้าฝ้าย หรือผ้าขนสัตว์ที่มีสีอ่อน งานหนังสือ ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 300 ลักซ์
- (6) บริเวณที่การปฏิบัติงานต้องการความละเอียดมาก และชิ้นงานมีขนาดเล็กละเอียด เช่นการเจาะกลึง เจียรนัย หรือแต่งชิ้นงานที่ต้องการความละเอียดมาก การประกอบชิ้นส่วนที่มีความละเอียดมากแต่มีลักษณะสีสรรแตกต่างกันพอสังเกตเห็นได้ชัด การตรวจสอบอย่างละเอียด การทอผ้าที่มีสีคล้ำ ความเข้มของการส่องสว่างต้องไม่น้อยกว่า 500 ลักซ์
- (7) บริเวณที่การปฏิบัติงานต้องการความละเอียดเป็นพิเศษ หรือเมื่อมีการปฏิบัติงานติดต่อกันเป็นระยะเวลานานที่ชิ้นงานมีขนาดเล็กละเอียด และลักษณะสีสรรไม่แตกต่างกันมากนัก เช่นการประกอบเครื่องจักรที่มีความละเอียดสูง การประกอบนาฬิกา การทดสอบเครื่องมือที่มีความละเอียดสูง การเจียรนัยเพชร พลอย การเรียงพิมพ์ การเย็บผ้าที่มีสีคล้ำ ความเข้มของการส่องสว่างต้องมีค่าไม่น้อยกว่า 1000 ลักซ์

หมวด 7

การจัดสถานที่ทำงาน

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (8) แห่งมาตรา 39

ข้อ 29 ต้องจัดให้มีพื้นที่ปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 3 ตารางเมตร ต่อคนงานหนึ่งคน การคำนวณพื้นที่ให้นับรวมพื้นที่ใช้วางโต๊ะ ปฏิบัติงาน เครื่องจักร และผลิตภัณฑ์หรือวัสดุที่เคลื่อนไปตามกระบวนการผลิตด้วย

หมวด 9

ส้วม ที่ปัสสาวะ และสถานที่ทำความสะอาดร่างกาย

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (10) แห่งมาตรา 39

ข้อ 31 ต้องจัดให้มีห้องส้วม และที่ปัสสาวะ ที่มีลักษณะที่จะรักษาความสะอาดได้ง่าย เรียบร้อย คน 2 ที่นั่ง คนงานไม่เกิน 80 คน 3 ที่นั่ง และเพิ่มขึ้นต่อจากนี้ในอัตราส่วน 1 ที่นั่งต่อจำนวนคนงานไม่เกิน 50 คน

ข้อ 32 ต้องจัดให้มีห้องส้วมอย่างน้อยในอัตราคนงานไม่เกิน 15 คน 1 ที่นั่ง คนงานไม่เกิน 40 คน 2 ที่นั่ง คนงานไม่เกิน 80 คน 3 ที่นั่ง และเพิ่มขึ้นต่อจากนี้ในอัตราส่วน 1 ที่นั่งต่อจำนวนคนงานไม่เกิน 50 คน สำหรับโรงงานที่มีคนงานชาย และคนงานหญิง รวมกันมากกว่า 15 คน ให้จัดห้องส้วมเป็นสัดส่วนไว้สำหรับคนงานหญิงโดยเฉพาะตามสมควร

ข้อ 33 อาคารโรงงานที่มีคนทำงานอยู่หลายชั้น ต้องจัดให้มีห้องส้วมและที่ปัสสาวะในชั้นต่างๆ ตามความจำเป็นและเหมาะสม

ข้อ 34 ห้องส้วมต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1.5 ตารางเมตรต่อ 1 ที่นั่ง

ข้อ 35 ห้องส้วมและที่ปัสสาวะต้องเป็นแบบที่ใช้น้ำชำระลงบ่อซึม พื้นห้องต้องเป็นแบบไม่ดูดน้ำ

ข้อ 36 ต้องจัดให้มีกระดาดชำระหรือน้ำสำหรับชำระให้พอเพียงสำหรับห้องส้วมทุกห้อง

ข้อ 37 ต้องจัดให้มีสถานที่ทำความสะอาดร่างกาย พร้อมทั้งวัสดุ อุปกรณ์สำหรับคนงานตามความจำเป็นและเหมาะสม

ข้อ 38 ต้องจัดให้มีการระบายถ่ายเทอากาศให้พอเพียงสำหรับห้องส้วม ห้องปัสสาวะ และสถานที่ทำความสะอาดร่างกายทุกห้อง

ข้อ 39 ต้องจัดให้มีการทำความสะอาดห้องส้วม ที่ปัสสาวะ และสถานที่ทำความสะอาดร่างกายให้อยู่ในสภาพที่ถูกสุขลักษณะเป็นประจำทุกวัน

ข้อ 40 ในโรงงานที่มีการผลิตสิ่งที่ใช้บริโภค ต้องจัดให้มีที่ล้างมือ ยาฆ่าเชื้อ หรือสบู่ขึ้นได้สุขลักษณะ และตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสมอย่างน้อยในอัตรา คนงานไม่เกิน 15 คน 1 ที่ คนงานไม่เกิน 40 คน 2 ที่ คนงานไม่เกิน 80 คน 3 ที่ และเพิ่มขึ้นต่อจากนี้ในอัตราส่วน 1 ที่ต่อจำนวนคนงานไม่เกิน 50 คน

หมวด 10

น้ำสะอาดน้ำดื่ม

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (11) แห่งมาตรา 39

ข้อ 41 ต้องจัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มมาตรฐานน้ำบริโภคอย่างพอเพียงไว้เป็นต่างหากอย่างน้อยในอัตรา คนงานไม่เกิน 40 คน 1 ที่ คนงานไม่เกิน 80 คน 2 ที่ และเพิ่มขึ้นต่อจากนี้ในอัตราส่วน 1 ที่ต่อจำนวนคนงานไม่เกิน 50 คน

ข้อ 42 ต้องจัดหาและรักษาอุปกรณ์การดื่มหรือภาชนะที่บรรจุน้ำดื่มให้พอเพียงและอยู่ในสถานที่สะอาดถูกสุขลักษณะ

หมวด 13

การเก็บและการใช้วัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และวัตถุอื่น ที่อาจเป็นอันตราย หรืออาจทำให้เกิดฝุ่นละออง ความร้อน แสง หรือเสียง ซึ่งเป็นอันตรายในการปฏิบัติงาน กับวิธีการป้องกัน และเครื่องป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่คนงาน

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (13) แห่งมาตรา 39

ข้อ 49 ต้องแยกเก็บวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละออง ให้เป็นระเบียบและเป็นสัดส่วนต่างหาก และต้องปิดกุญแจห้องเก็บทุกครั้งเมื่อไม่มีการปฏิบัติงานในห้องนี้แล้ว

ข้อ 50 ต้องจัดให้มีการระบายอากาศในห้องเก็บและห้องปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตรายหรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละอองอย่างเพียงพอ และต้องป้องกันมิให้อากาศที่ระบายออกจากห้อง เป็นอันตรายต่อบุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น หรือเป็นเหตุเดือดร้อนรำคาญกับต้องดูแลรักษาให้ห้องต่างๆ ดังกล่าวอยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรงเหมาะสมแก่งานนั้นๆ

ข้อ 51 ต้องไม่ให้วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุที่ระเหยเป็นไอได้ง่าย อยู่ใกล้เตาไฟ หม้อน้ำ ท่อไอน้ำ สายไฟฟ้าแรงสูง

ข้อ 52 ต้องจัดทำป้าย "วัตถุมีพิษ" "วัตถุไวไฟ ห้ามสูบบุหรี่" "วัตถุระเบิด ห้ามสูบบุหรี่" แล้วแต่กรณี และป้าย "ห้ามบุคคลที่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเข้า" ด้วยตัวอักษรสีแดงขนาด 20 เซนติเมตร บนพื้นสีขาว และป้ายเครื่องหมายแจ้งอันตรายติดไว้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน ที่หน้าทางเข้าทุกห้อง กับควบคุมดูแลให้คนงานปฏิบัติตามข้อห้ามนั้นๆ อย่างเคร่งครัด

ข้อ 53 ต้องดูแลรักษามิให้มีการรั่วไหลของวัตถุมีพิษออกจากเครื่องจักรที่ใช้ในการทำ ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ แยก หรือผสมวัตถุมีพิษ

ข้อ 54 ต้องทำความสะอาดเครื่องจักร อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เกี่ยวข้องกับวัตถุมีพิษก่อนใช้งานกับวัตถุอย่างอื่นทุกครั้ง เพื่อป้องกันมิให้เกิดปฏิกิริยาเคมีของสารต่างชนิดกัน

ข้อ 55 ต้องดูแลรักษาท่อและส่วนประกอบของท่อส่งวัตถุให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่มีการแตก ร้าว รั่ว ซีม ขำรุด หรือการไหลย้อนกลับ

ข้อ 56 ท่อส่งวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด ต่างชนิดกัน ต้องทาสี หรือทำเครื่องหมายแสดงความแตกต่างไว้อย่างชัดเจน

ข้อ 57 ท่อส่งวัตถุที่อุณหภูมิสูงกว่า 100 องศาเซลเซียส ต้องมีฉนวนกันความร้อนหุ้มตามมีความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อมิให้เกิดอันตรายต่อบุคคลหรือสิ่งของ

ข้อ 58 ต้องจัดไม่ให้ท่อส่งวัตถุไวไฟ อยู่ใกล้เตาไฟ หม้อน้ำ ท่อไอน้ำ สายไฟฟ้าแรงสูง เครื่องยนต์ไฟฟ้า สวิตช์ไฟฟ้า หรือส่วนของเครื่องจักร ที่มีประกายไฟฟ้าหรือบริเวณที่มีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ

ข้อ 59 ต้องวางท่อส่งวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด ในลักษณะที่จะไม่ทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย

ข้อ 60 ต้องดูแลรักษาลิ้นเปิดปิดต่างๆ มิให้มีการรั่วซึม และต้องมีเครื่องหมายแสดงการเปิดหรือปิดของลิ้นไว้ด้วย

ข้อ 61 การเปิด ปิด ลิ้นที่ต้องปฏิบัติไปตามลำดับ ต้องมีกลไกควบคุมเพื่อมิให้เกิดอันตรายขึ้นได้

ข้อ 62 ต้องแยกภาชนะสำหรับบรรจุวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด แต่ละชนิดให้เป็นสัดส่วน ไม่ปะปนกัน และต้องจดทำป้ายชื่อวัตถุที่บรรจุติดไว้ที่ภาชนะทุกใบ

ข้อ 63 ภาชนะบรรจุวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด และอุปกรณ์ต้องเป็นแบบที่แข็งแรง ทนทาน และปลอดภัยในการใช้งาน กับต้องดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และปลอดภัยต่อการใช้งานอยู่เสมอ

ข้อ 64 ภาชนะที่บรรจุวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ หรือวัตถุที่มีอะไรเป็นไอได้ง่าย ต้องปิดฝาอย่างสนิท มิดชิด

ข้อ 65 ต้องทำความสะอาดภาชนะที่ใช้กับวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตราย หรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละออง ความร้อน แสง หรือ เสียง ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ สวมเครื่องป้องกันอันตราย ตามความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานนั้นๆ

ข้อ 66 ภาชนะบรรจุวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด ต้องเป็นแบบที่หยิบยกหรือขนย้ายได้ด้วยความปลอดภัย

ข้อ 67 ต้องจัดให้คนงานปฏิบัติงานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด หรือวัตถุอื่นที่อาจเป็นอันตราย หรือที่อาจทำให้เกิดฝุ่นละออง ความร้อน แสงหรือเสียง ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ สวมเครื่องป้องกันอันตราย ตามความเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานนั้นๆ

ข้อ 68 ต้องจัดให้มีการอบรม แนะนำชี้แจงคนงานให้เข้าใจถึงเหตุอันตราย อันอาจจะเกิดขึ้นได้ของงานต่างๆ ที่ตนปฏิบัติอยู่ ตลอดจนอธิบายให้รู้ถึงวิธีระมัดระวังป้องกันอันตรายและการใช้มาตรการการแก้ไขอุบัติเหตุ ที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามได้ในทันทีด้วย

ข้อ 69 ต้องไม่ยอมให้ผู้ที่ไม่มีความรู้โดยตรง หรือผู้ซึ่งไม่เข้าใจดีถึงเหตุอันตรายของงานปฏิบัติงานที่มีอันตราย

ข้อ 70 ต้องไม่ให้มีการรับประทานอาหารหรือเครื่องดื่มในบริเวณโรงงาน ซึ่งมีการปฏิบัติเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ ทั้งนี้ นอกเสียจากจะได้กระทำในห้องอาหาร หรือโรงอาหารอย่างถูกต้องตามสุขลักษณะอนามัยโดยเฉพาะ

ข้อ 71 ต้องให้คนงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ ล้างมือ และล้างหน้าก่อนรับประทานอาหาร และทำความสะอาดร่างกายเมื่อเลิกงานแล้ว

ข้อ 72 ต้องไม่ให้มีการพักอาศัยอยู่ในอาคารโรงงานหรือโรงเก็บ

ข้อ 73 ในการซ่อมเครื่องจักรต่างๆ ที่ผู้ปฏิบัติงานอาจได้รับอันตรายจากวัตถุมีพิษ วัตถุเคมี วัตถุไวไฟ วัตถุระเบิด ต้องใช้ผู้ที่มีความชำนาญในการปฏิบัติงานนั้นโดยเฉพาะ และต้องสวมเครื่องป้องกันอันตรายตามความเหมาะสมด้วย ในการซ่อมต้องหยุดเครื่องจักรส่วนอื่นที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ และให้ผู้ที่ไม่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานออกจากบริเวณนั้น

ข้อ 74 ในกรณีที่มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงาน ต้องหยุดงานส่วนนั้นๆ ทันที คนงานซึ่งไม่มีหน้าที่ซ่อมแซมแก้ไขต้องออกจากบริเวณนั้นโดยด่วน และจัดให้มีการแก้ไขหรือระงับอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นโดยเร็ว โดยให้ผู้ที่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน สวมเครื่องป้องกันอันตรายตามความเหมาะสม

หมวด 14

การประกอบกิจการโรงงานมิให้เกิดเหตุรำคาญ

ออกโดยอาศัยอำนาจตามความใน (14) แห่งมาตรา 39

ข้อ 75 ต้องทำการกำจัดกลิ่น เสียง ความสั่นสะเทือน ฝุ่นละออง เขม่า เถ้าถ่าน ที่เกิดขึ้นจากโรงงานมิให้เป็นเหตุรำคาญ หรือเป็นเหตุเสื่อม หรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพของผู้อยู่อาศัยใกล้เคียง

ข้อ 76 ต้องดูแลรักษาระบบเก็บเสียง ท่อไอเสีย หม้อพักของเครื่องต้นกำลัง ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยตลอดเวลา

ข้อ 77 โรงงานที่มีการใช้เตาหรือเครื่องจักรอื่นใด ซึ่งทำให้มีเขม่าควันออกสู่บรรยากาศต้องปล่อย ออกทางปล่องที่มีความสูงตามความจำเป็นเหมาะสม ความดำของเขม่าควันที่ปากปล่องต้องไม่เกินร้อยละสิบของ ความดำมาตรฐานจึงกลมานัน เว้นแต่ในช่วงระยะเวลาสั้นในขณะที่เริ่มติดเตาหรือติดเครื่อง เติยชี้เข้าเผาเขม่า หรือเกิดข้อขัดข้องขึ้นในระบบจัดเขม่าควัน

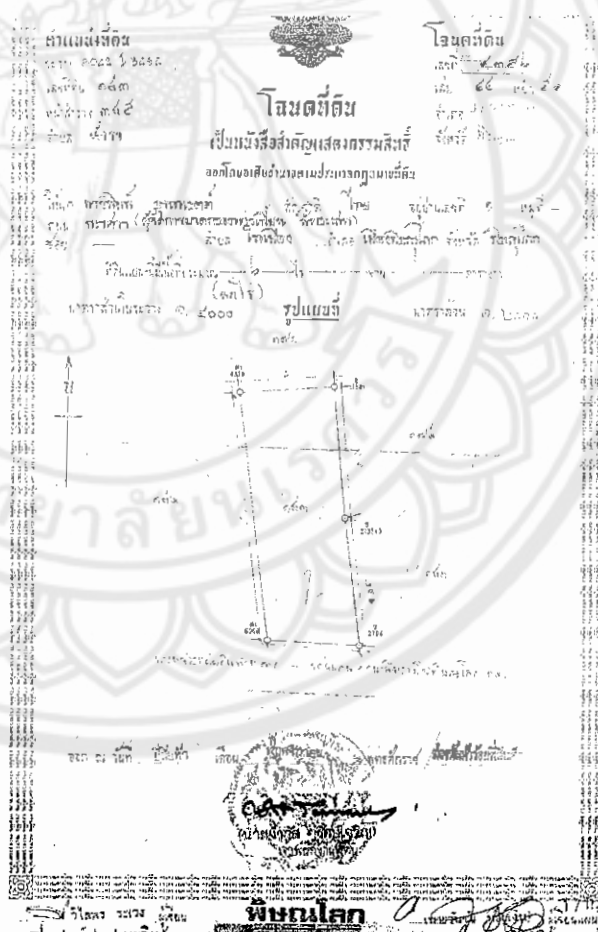
ประกาศ ณ วันที่ 11 สิงหาคม 2514

พลโท พ. ปุณณกกันต์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ภาคผนวก จ - 3 โฉนดที่ดิน

โฉนดที่ดินนี้เป็น 1 ใน 3 แปลงที่ใช้ออกแบบ

หมายเหตุ : หากสนใจศึกษา กฎหมายอาสาร และเทศบัญญัติอาสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการในจังหวัด พิษณุโลก ปรากฏซ้ำกันหลายโครงการ อยู่ในวิทยานิพนธ์ของคุณะสถาปิตย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จึงไม่นำมา แสดงไว้ ณ ที่นี้